

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1956

ANDRA KAMMAREN

Nr 24

30 maj—12 juni

Debatter m. m.

Onsdagen den 30 maj fm.

Sid.

Svar på interpellationer av:

fröken Karlsson ang. föredragning av personundersökning inom lyckta dörrar vid domstolar	3
herr Håstad ang. det nya debiteringssystemet för mjölkprodukter ..	5
Den ekonomiska politiken	12
Ang. voteringen om tredje lagutskottets utlåtande nr 20	80

Onsdagen den 30 maj em.

Den ekonomiska politiken (Forts.)	81
Beräkning av beviljningarna	97
Avsättningar till budgetutjämningsfonden	103
Justitieombudsmannainstitutionen	106
Ändrad lydelse av 6 § riksdagsordningen	129
Lika lön för män och kvinnor	133
Ändringar i förordningen om prisnedsatta eller kostnadsfria läkemedel	147
Höjning av maximigränserna för axel- och boggietryck på landets vägar	158
Uppskov med vissa ärenden	159

Torsdagen den 31 maj

Ändring i butikstängningslagen	162
Vårsessionens avslutning	164

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 30 maj fm.

Bankoutskottets utlåtande nr 30, ang. riksbankens sedelutgivning och skyndsamt räntesänkning m. m.	12
---	----

Onsdagen den 30 maj em.

<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 30, ang. riksbankens sedelutgivning och skyndsam räntesänkning m.m. (Forts.)	81
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 50, ang. beräkning av bevillningarna	97
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 156, ang. avsättning till budgetutjämningsfonden	103
<i>Sammansatta konstitutions- och första lagutskottets</i> utlåtande nr 2, ang. ändrad lydelse av §§ 96 och 99—101 regeringsformen, dels ock i ämnet väckta motioner	106
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 6 riksdagsordningen jämte i ämnet väckt motion	129
<i>Bankoutskottets</i> memorial nr 32, ang. uppskov med vissa motioner	133
— utlåtande nr 33, ang. lokaler för riksbanken	133
— nr 34, om pension för Beda Andersson och Ester Johansson	133
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 35, ang. överenskommelse med Förbundsrepubliken Tyskland rörande återställande av rättigheter på det industriella rättsskyddets område, m. m.	133
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 37, ang. lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde, m.m.	133
— nr 38, om ändringar i läkemedelsförordningen	147
— nr 39, ang. höjning av maximigränserna för hjultryck	158
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 21, ang. ändring i lagen om hyresreglering m. m.	159
<i>Statsutskottets</i> memorial nr 157, ang. tilläggsstat II till föregående rikstat	159
— nr 158, ang. uppskov med ärenden	159
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 22, ang. utvecklingsarbetet på atomenergiområdet	159
— nr 23, om atomenergilag m. m.	159
— memorial nr 24, ang. uppskov med ärenden	159
<i>Statsutskottets</i> memorial nr 160, ang. grunder för byggnadsbidrag till realskolor (voteringsproposition godkänd)	159

Torsdagen den 31 maj

<i>Statsutskottets</i> memorial nr 160, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om grunder för byggnadsbidrag till realskolor (gemensam votering)	161
<i>Tredje lagutskottets</i> memorial nr 25, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande tredje lagutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner ang. en reformering av skogslagstiftningen	161
<i>Statsutskottets</i> memorial nr 159, ang. statsregleringen för budgetåret 1956/57	162
<i>Andra lagutskottets</i> memorial nr 40, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i butikstängningslagen den 21 juli 1948 (nr 608), jämte i ämnet väckta motioner	162

Onsdagen den 30 maj

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollen för den 24 innevarande maj.

§ 2

Svar på interpellation ang. föredragning av personundersökning m. m. inom lyckta dörrar vid domstolar

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG, som yttrade:

Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har fröken Karlsson frågat mig, om jag anser att något avgörande värde i principen om domstolsförhandlings offentlighet skulle gå förlorad, om sådana lagändringar genomföres att föredragning av personundersökning och utlå- tande över sinnesundersökning alltid sker inom stängda dörrar, samt, om så icke är fallet, huruvida jag vill medverka till att sådana lagändringar genomföres.

Till svar härå får jag anföra följande.

Det är en grundprincip i vår processordning, att rättegången skall vara offentlig. Den insyn som medborgarna härigenom erhåller i domstolarnas arbete är den bästa garantien för att rättskipningen handhaves med oväld och noggrannhet. Men grundsatsen är icke undantagslös. I vissa fall medger lagen av hänsyn till något särskilt intresse att domstolen handlägger mål inom stängda dörrar. Ett av de särskilda intressen som på detta sätt beaktas är behovet av skydd mot blottställande av personliga förhållanden i samband med

handläggningen av brottmål. Såväl beträffande personundersökning som utredning angående tilltalads sinnesbeskaffenhet meddelas sålunda regler om inskränkning av offentligheten vid domstolsförhandling. Lagen om personundersökning i brottmål innehåller en bestämmelse av innebörd att, om domstolen finner det vara till avsevärt men för den tilltalade eller annan att kännedom om personliga förhållanden, som inför domstolen framkommer med anledning av personundersökning, till följd av rättegångens offentlighet vinner spridning, så kan domstolen förordna att målet i den delen skall handläggas inom stängda dörrar. Såvitt angår utredning om tilltalads sinnesbeskaffenhet stadgar sinnessjuklagen, att rätten må förordna om handläggning inför stängda dörrar, om den finner det lämpligt.

Interpellanten hävdar nu, att allmänheten trots dessa regler i alltför stor omfattning får kännedom om innehållet i personundersökning och sinnesundersökning, och hon ifrågasätter om icke den ordningen bör införas, att personundersökning och sinnesundersökning undantagslöst skall föredragas inför stängda dörrar. Jag vill gärna instämma i interpellantens allmänna uttalanden om behovet av skydd för den tilltalades person och familj. Likväl ställer jag mig tveksam till en sådan skärpning av bestämmelserna. Offentlighetsprincipen är så viktig att den bör beskäras endast i den omfattning som är absolut nödvändig. Genom den gällande ordningen möjliggöres, såvitt jag kan finna, en rimlig avvägning mellan de motsatta intressen som här före-

Svar på interpellation ang. föredragning av personundersökning m. m. inom lyckta dörrar vid domstolar

ligger. Den tilltalade eller hans rättegångsbiträde har ju möjlighet att, om domstolen ej själv tar initiativ därtill, hos domstolen hemställa om handläggning inom stängda dörrar.

Jag vill emellertid tillägga, att det på en punkt föreligger en olikhet mellan sinnesundersökning och personundersökning. Handlingar rörande sinnesundersökning, som förvaras hos myndighet, får enligt sekretesslagen som regel ej utlämnas till allmänheten utan samtycke av den, vilkens personliga förhållanden beröres i handlingarna. Detta gäller alltså redan innan handlingen föredragits för domstolen och denna tagit ställning i sekretessfrågan. För personundersökning innehåller sekretesslagen inte någon motsvarande bestämmelse. Denna olikhet i lagstiftningen torde dock icke ha så stor praktisk betydelse, då domstolen har möjlighet att förordna om sekretess. Därför har jag ansett att en utredning på denna punkt lämpligen kan anstå till en mera allmän översyn av sekretesslagens bestämmelser.

Härpå anförde

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Jag ber att till chefen för justitiedepartementet få framföra mitt tack för svaret på interpellationen. Även om svaret inte utmynnar i ett absolut positivt ställningstagande till de i interpellationen framställda önskemålen har genom svaret den uppfattningen bibringats mig, att justitieministern starkt understryker »behovet av skydd för den tilltalades person och familj».

I det interpellationssvar, som föregick förra veckans Unmansdebatt, sade justitieministern bland annat följande: »Det är enligt min mening en mycket viktig princip, att man skall skydda medborgarnas personliga integritet och alltså inte utan tvingande skäl redovisa detaljer ur deras privata liv. Läkarens

och särskilt sinnessjukläkares utlåtanden innehåller regelmässigt sådana detaljer.» Det var med mycket stort intresse, ja tacksamhet, som jag hörde justitieministern göra detta uttalande. Just detta att man inte utan tvingande skäl skall redovisa detaljer ur de tilltalades privata liv, är något som vi vid varje tillfälle måste slå vakt om.

Visst kan, såsom det framhålles, den tilltalade eller hans rättegångsbiträde eller domstolen själv ta initiativ till handläggning inom stängda dörrar, men i många fall känner nog inte den tilltalade till detta — framför allt inte om han står inför domstol för första gången — och om han inte har någon försvarsadvokat, är det kanske ingen som påpekar denna möjlighet för honom. Vidare har han ingen erfarenhet av vad det kan betyda att inför en skara mer eller mindre okända personer se sitt och sin familjs liv rullas upp.

Man kan heller aldrig avgöra vad den enskilde själv tycker är obetydligt eller vad han finner besvärande och svårt att höra eller låta andra höra. Jag har själv som nämndeman vid rådhusrätt många gånger reagerat mot att man lägger fram en människas personliga förhållanden och familjeförhållanden för åhörare som kanske har mycket litet intresse av att eller som rent av inte borde få kännedom därom. Det kan hända att den åtalade får höra läsas upp, att han eller hon vuxit upp i ett slarvigt, supigt hem, gått i hjälpklass o. s. v. Vederbörande har kanske själv med ledsnad tänkt på sina barndomsförhållanden, och då är det väl onödigt att han skall få höra talas om detta inför öppen ridå.

Dessutom är det nog ofta så att de, som på personundersökarens begäran yttrar sig om den åtalade, t. ex. skolmänniskor eller andra som har med ungdomar att göra, bara har en minnesbild av vederbörande från den tid när han var så ung och formbar, att man

Svar på interpellation ang. det nya debiteringssystemet för mjölkprodukter

över huvud taget inte kan tillmäta ytterrandena någon större betydelse när det gäller att 10 å 15 år senare bedöma vederbörande personlighet. Jag föreställer mig också att den åtalade, när han hör sådana uppgifter, som kanske är fullt sanningsenliga men som går i negativ riktning eller som han själv tycker gör det, måste reagera mot ett samhälle som inte bättre slår vakt om hans personliga förhållanden.

Efter vad jag kan förstå blir det mer och mer vanligt, att man, i varje fall på lärar- och arbetsgivarhåll — jag har också hört präster säga detsamma — blir alltmera obenägen att ge uppgifter, just med tanke på att dessa skall läsas upp offentligt. Detta blir till men för den åtalade, eftersom man då inte får den rikt fasetterade bakgrund, som skall vara till hjälp vid bedömningen av honom eller henne. Personligen är jag oerhört ordknapp och säger inte gärna någonting just med hänsyn till att en personlighet under årens lopp kan ha ändrat sig ganska mycket. Personundersökare, som jag varit i kontakt med, har beriktigt detta och kraftigt understrukt, att det skulle vara en stor vinst för dem, om de visste, att personundersökningar icke föredrogs inför allmänheten.

Nu vet jag, att det förekommer att domaren inte i detalj läser upp förundersökningsprotokollet. Det kan därvidlag göras gällande, att om man föredrar delar av det, är detta resultatet av en subjektiv bedömning av de föreliggande handlingar, som domaren i fråga använder. Därmed undanhålles allmänheten ändå en del och likaså den sittande nämnden. Jag vet också, att domaren i många fall inte alls läser upp protokollet, vilket jag finner föredömligt. Det måste väl vara så, att man antingen skall läsa upp det eller också inte. Har man rätt att undvika föredragningen, när man så vill och finner lämpligt, har man ju inte därmed fått fram vad justitieministern anser vara

så nödvändigt, nämligen att allmänheten skall få insyn i domstolsförfarandet.

Bara det att man fick klarhet på denna punkt om att förundersökningsprotokollet — om inte målet handläggs inför stängda dörrar — alltid skulle uppläsas, vore ett resultat av interpellationen, som jag skulle hälsa med tacksamhet. Jag föreställer mig också, att man då även på domarhåll kommer att mycket mera bestämt reagera. Det förhållandet, att man redan nu läser upp protokollet delvis eller inte alls, måste vara ett uttryck för en sådan reaktion.

Sammanfattningsvis skulle jag vilja framhålla, att jag tagit upp denna fråga därför, att jag finner den så oerhört vital. Om man undanhåller väsentliga ting, emedan man inte vill, att de skall läggas fram för offentligheten, blir detta bara till ett annat slag av men än det man åsyftar att undvika.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3**Svar på interpellation ang. det nya debiteringssystemet för mjölkprodukter**

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP, erhöll på begäran ordet för att besvara herr Håstads interpellation angående det nya debiteringssystemet för mjölkprodukter.

Svaret hade före sammanträdet i stencilerad form tillställts kammarens ledamöter, och herr statsrådet Norup lämnade nu en kort sammanfattning därav.

Det inom kammaren utdelade svaret var så lydande:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Håstad frågat mig dels om jag har min uppmärksamhet riktad på vad det nya debiteringssystemet för mjölkprodukter kommer att innebära för de mindre försäljningsställena och när det gäller allmänhetens krav på service, dels om jag i så fall har för avsikt att vidtaga några åtgärder i anledning härav.

Vid besvarandet av dessa frågor vill

Svar på interpellation ang. det nya debiteringssystemet för mjölkprodukter

jag först erinra om att mjölkdistributionen till återförsäljare sedan åtskilliga år varit reglerad genom en mycket restriktiv nyetableringskontroll. Denna kontroll har skett i samverkan mellan leverantörer och återförsäljare. Från och med år 1946 har sålunda nyetableringen av mjölkförsäljningsställen reglerats genom avtal, som ingåtts mellan Svenska mejeriernas riksförening, å ena, samt Kooperativa förbundet och Sveriges speceri- och lanthandlareförbund var för sig, å andra sidan. Enligt dessa avtal upptages leveranser till ny — konsumentkooperativ eller enskild — återförsäljare endast under förutsättning, att återförsäljaren kan avyttra en sådan kvantitet mjölk per dag, som motsvarar genomsnittet av de övriga återförsäljarnas i orten dagsförsäljning. Efter särskild prövning kan dock leverans upptagas i andra fall, exempelvis i områden, som är under utbyggnad, eller då leverans anses påkallad för att konsumenternas avstånd till närmaste mjölkbutik icke skall bli oskäligt långt.

Nyetableringskontrollen bör ses mot bakgrunden av att mejerierna tillämpat och alltså tillämpar samma försäljningspris till alla detaljhandlare, som saluför mjölk på en ort, oberoende av leveransernas storlek. Syftet med kontrollen har i första hand varit att undvika fördyring av mjölkdistributionen genom en långtgående uppspaltning av mjölkförsäljningen på många försäljningsställen, och den har kunnat genomföras utan slitningar, så länge återförsäljningen till största delen skett genom speciella mjölkbutiker. Detaljhandeln för livsmedel har emellertid på senare tid ändrat struktur. Övergång till ett mer blandat sortiment har sålunda blivit allt vanligare. En fortsatt tillämpning av de restriktiva nyetableringsreglerna skulle därför i nuvarande läge verka utvecklingshämmande. Det har också länge stått klart för såväl berörda myndigheter som mejeriorganisationen och handelns organisationer, att ny-

etableringskontrollen måste upphävas. I och med att statsmakterna lagstiftat mot konkurrensbegränsande åtgärder har detta blivit en nödvändighet. När kontrollen häves, kan mejerierna dock icke fortsätta med det nuvarande systemet med samma mjölkpris till alla återförsäljare, oberoende av leveransernas storlek. Detta system innebär nämligen, att butiker med liten omsättning icke betalar fulla distributionskostnader utan »subventioneras» av de större butikerna.

År 1953 uppdrog därför Svenska mejeriernas riksförening åt Institutet för distributionsteknisk och administrativ forskning att göra en utredning i syfte att klarlägga, under vilka betingelser alla handlande, som önskade saluföra mjölk, skulle kunna erhålla leverans från mejeri. Vid utredningen skulle bland annat beaktas, att ett nytt system icke fick resultera i försämrad lönsamhet för mejerierna. Institutet fann, att en förutsättning för att leveranser skulle kunna medges alla detaljhandlare, som önskade saluföra mjölk, var, att var och en betalade sina egna leveranskostnader, alltså »pris efter prestation». I förhållande till vad nu gäller innebär detta, att de mindre detaljisterna skulle få ett ökat och de större ett sänkt literpris. De mindre skulle alltså mista den »subvention», de haft sedan gammalt. Det kan nämnas, att alla parter i princip har varit fullt ense om att vid ett upphävande av nyetableringskontrollen denna måste ersättas med en prissättning efter prestation.

Institutet framlade efter ingående kostnadsstudier över mjölkdistributionen under skilda förhållanden ett förslag med 80 olika leveransavgifter, som skulle gälla för olika kvantiteter och grader av svårighet. En så pass differentierad prissättning skulle emellertid uppenbarligen bli mycket otymplig att administrera, och det framstod därför som nödvändigt med långtgående förenklingar. Det förslag, som slutligen av

Svar på interpellation ang. det nya debiteringssystemet för mjölkprodukter

Svenska mejeriernas riksförening förelades dels Kooperativa förbundet, dels Sveriges speceri- och lanthandlareförbund för förhandlingar innebar i korthet följande. I de tre största städerna skulle tillämpas en enhetlig leveransavgift av 3 kronor 50 öre per leverans, medan i övriga delar av landet avgiften skulle utgå med 2 kronor 50 öre per leverans. Samtidigt skulle en grundprissänkning för mjölk ske, motsvarande det belopp, som beräknades inflyta genom leveransavgifter. Man utgick från att antalet mjölkförsäljningsställen skulle komma att öka vid ett frisläpande av mjölkförsäljningen. Då den totalt distribuerade mjölmängden kunde väntas bli i stort sett oförändrad, samtidigt som transportapparat och kontorspersonal måste utökas, skulle kostnaden per leverans bli högre. För att täcka den kostnadsökning, som

skulle bli följden av att antalet försäljningsställen utökades, måste avgiften därför sättas högre än om man hade utgått från kostnaden per kund under nu rådande förhållanden. De föreslagna leveransavgifterna var dock lägre än vad som enligt omförmälda forskningsinstitut borde uttagas för att ge full täckning för den kostnadsökning, som skulle falla på de nytillkommande kunderna. Under förhandlingarnas gång medgav mejerierorganisationen en reducering av leveransavgiftens storlek i Göteborg till 3 kronor 25 öre och i Malmö till 3 kronor per leverans.

Det kan i detta sammanhang vara av intresse att få belyst, vilka konsekvenser de föreslagna leveransavgifterna efter den förutsatta grundprissänkningen skulle komma att få för butiker med olika omsättning. Detta framgår närmare av följande tablå.

Kostnadsändring för mjölkbutiker enligt det nya debiteringssystemet jämfört med nuvarande system (öre per liter)

	Stockholm	Göteborg	Malmö	Övriga landet
Leveransavgift, kr.:	3.50	3.25	3.00	2.50
Leverans, liter:	50 + 5,1	+ 4,6	+ 3,8	+ 3,7
	100 + 1,6	+ 1,4	+ 0,9	+ 1,2
	150 + 0,4	+ 0,3	— 0,2	+ 0,3
	200 — 0,2	— 0,2	— 0,7	— 0,1
	250 — 0,5	— 0,6	— 1,0	— 0,3
	300 — 0,8	— 0,8	— 1,2	— 0,5
	400 — 1,0	— 1,1	— 1,4	— 0,7
	500 — 1,2	— 1,2	— 1,6	— 0,8
	1 000 — 1,6	— 1,5	— 1,9	— 1,1

De i tablåen intagna kostnadsändringarna har framkommit, sedan man beaktat den kostnadssänkande effekt för mjölk, som kunde beräknas uppstå genom att i samband med införandet av ett nytt debiteringssystem konsumentpriset på grädde vid oförändrat partipris beräknades stiga med tio öre per liter.

Av tablåen framgår, att kostnadsändringen för mjölk blir relativt obetydlig i förhållande till nuvarande system, så

länge omsättningen ligger mellan 100—500 liter per dag, medan vid en dagsomsättning av cirka 50 liter butikernas kostnad per liter mjölk ökas så kraftigt, att deras konkurrensförmåga väsentligen försämras. Det kan dock nämnas, att leveranser av mjölk för närvarande icke annat än i undantagsfall beviljas nya butiker med så låg omsättning. Sålunda ligger den s. k. medelomsättningen, vilken — enligt vad jag förut anfört — för närvarande är villkoret

Svar på interpellation ang. det nya debiteringssystemet för mjölkprodukter

för rätt till mjölkleverans från mejeri, i Stockholm vid 183 liter, i Göteborg vid 177 liter, i Malmö vid 141 liter samt i landet i övrigt i genomsnitt vid 187 liter mjölk. Härtill kommer vissa mindre kvantiteter grädde.

Det av mejeriorganisationen avgivna förslaget förutsatte också, att mjölkmarginerna skulle släppas fria, varigenom möjligheter skulle föreligga för de mindre butikerna att kompensera sig helt eller delvis genom att höja mjölkpriset. I den mån butikerna var belägna i sådana samhällen och orter, där befolkningsunderlaget icke tillät större butiksenheter, skulle vidare dessa butiker behandlas såsom »socialfall» och kunna få leveransavgiften helt eller delvis reducerad. Leveransavgiftens storlek skulle enligt förslaget kunna omprövas efter ett års tillämpning.

Vid förhandlingarna mellan parterna kunde enighet icke nås om det framlagda förslaget. Med anledning härav hänsköt Svenska mejeriernas riksförening frågan till jordbruksnämnden, som kallade parterna till överläggning inför nämnden. Efter förslag av Sveriges speceri- och lanthandlareförbund tillsatte nämnden en särskild expertkommitté för att närmare granska det av mejeriorganisationen framlagda förslaget. Kommittén avgav ett utlåtande, i vilket bland annat framhölls, att leveransavgifterna borde täcka alla orderberoende kostnader och strukturförändringskostnader hos leverantören. Om leveransavgiften sattes till ett enhetligt belopp, skulle emellertid en diskriminering uppstå till förmån för de stora kunderna, vilken borde undanröjas. Detta kunde ske antingen genom en mycket kraftig sänkning av den enhetliga leveransavgiften eller genom differentiering av densamma med hänsyn till leveransens storlek. Experterna var ense om att det senare alternativet var att föredraga och framlade ett förslag till differentierade leveransavgifter. Mejeriorganisationen kunde emellertid

icke acceptera detta förslag av kamerala skäl. Något konkret förslag om hur mycket leveransavgiften borde sänkas för att undvika diskriminering framlades icke av expertkommittén.

Under de fortsatta förhandlingarna inför jordbruksnämnden enades man emellertid i princip om införandet av ett system med enhetlig leveransavgift. Enighet om avgiftens storlek kunde emellertid icke uppnås mellan alla parterna. I detta läge föreslog nämnden, för att i någon mån tillmötesgå de olika synpunkterna, en kompromiss, som godtogs av Svenska mejeriernas riksförening men ej av konsumentkooperationen. Med hänsyn härtill ansåg sig nämnden icke böra framlägga förslaget för Sveriges speceri- och lanthandlareförbund, allra helst som denna organisation under de fortsatta förhandlingarna lät förstå att några möjligheter icke förelåg för densamma att i någon väsentlig grad frånga sitt tidigare ställningstagande. Under dessa förhållanden fanns icke något underlag för hopjämkning av de stridiga ståndpunkterna.

Därefter anhöll Svenska mejeriernas riksförening hos jordbruksnämnden, att nämnden måtte fastställa ett nytt debiteringssystem i enlighet med riksföreningens förut nämnda förslag. Nämnden förklarade sig i skrivelse till riksföreningen den 20 mars 1956 icke ha något att erinra mot att förslaget, efter vissa inskränkningar och förtydliganden, genomfördes. I skrivelsen uttalade nämnden bland annat, att nämnden under beaktande av att det föreslagna systemet förutsatte fri prisbildning på mjölk och grädde i detaljhandelsledet, för sin del ansåg sig kunna godkänna endast ett system, som vore utformat så, att det kunde förväntas medföra att i vissa fall företagna prishöjningar vid försäljning till konsumenter uppvägdes av minst motsvarande prissänkningar i andra fall. Nämnden skulle helst ha sett, att förslaget om differentierade leveransavgifter varit möjligt att genomföra.

Svar på interpellation ang. det nya debiteringssystemet för mjölkprodukter

Nämnden hade visserligen funnit, att de av riksföreningen föreslagna leveransavgifterna verkade i »diskriminerande» riktning, men kunde dock samtidigt ansluta sig till den uppfattningen, att avgifter av huvudsakligen den storlek, som riksföreningen föreslagit, behövdes för att åstadkomma automatisk täckning för kostnadsändringar hos mejerierna i samband med strukturförändringar. Avgifter av sagda storlek ansåg nämnden vidare motverka en från samhällsekonomisk synpunkt konstnadsfördyrande distribution. Vidare stipulerades som en förutsättning för nämndens beslut, att endast en leveransavgift skulle uttagas, om två eller flera kunder regelbundet företog samköp från mejeri, varjämte nämnden uttalade, att andelen av de inflytande leveransavgifterna för de s. k. socialfallen med anledning av vid förhandlingarna gjorda erinringar ansågs böra ökas från 5 till 7 procent.

I anslutning till vad som sålunda förevarit, vill jag framhålla, att det icke torde vara något att erinra emot en viss prisdifferentiering i samband med att det nya debiteringssystemet införes. Butiker med mycket liten mjölkförsäljning måste — oavsett till vilket belopp leveransavgifterna slutgiltigt fastställs — ställas inför det faktum, att marginalen på mjölk blir försämrad vid ett oförändrat minutpris. Å andra sidan torde konsumenterna i många fall vara villiga att betala ett högre pris på mjölk, om densamma kan erhållas bekvämare. Man torde sålunda böra acceptera, att prishöjningar kommer till stånd i mindre butiker, där husmödrarnas bekvämlighetskrav gör det möjligt att uttaga ett högre pris på grund av att dessa butiker genom sin närbelägenhet i förhållande till konsumenterna kan ge en bättre service än den mer avlägset belägna större butiken. Man torde vidare få utgå ifrån att mjölkpriset kommer att höjas på sådana orter, där konkurrensen är liten, eller i de fall, då en

butik omhänderhar all försäljning på en ort.

Emellertid finnes stor risk för att möjligheten till fri prissättning i detaljhandeln utnyttjas så, att genomsnittspriset på mjölk stiger mer än som kan anses skäligt. Detaljhandelsorganisationer har sedan länge hävdad, att marginalerna på mjölk är otillräckliga. För att möta dessa risker och för att kompensera de prishöjningar, som i vissa fall torde vara ofrånkomliga, synes systemet med leveransavgifter böra utformas så, att butiker med stor mjölkförsäljning får möjlighet att sänka mjölkpriset. Härigenom lämnas allmänheten tillfälle att välja mellan ett lägre mjölkpris i de glest belägna större butikerna och ett högre pris i en närbelägen mindre butik.

De farhågor, som interpellanten uttalat för att allmänheten, om Svenska mejeriernas riksförenings förslag genomföres, skulle få en försämrad service genom att antalet försäljningsställen för mjölk skulle nedgå, torde vara obefogade. Som exempel kan nämnas, att i Malmö sedan en tid tillbaka tillämpats ett system, enligt vilket mot en avgift av 2 kronor per leveransdag mjölkförsäljning fått upptagas i butiker, som icke kommit upp till genomsnittskvantiteten för staden. Trots att denna leveransavgift uttages utan den nu förutsatta grundprissänkningen, har antalet försäljningsställen ökat med 125 eller med cirka 19 procent. Enligt riksföreningens förslag skall leveransavgiften i Malmö utgöra 3 kronor. Partipriset på mjölk förutsättes samtidigt komma att sänkas med ett öre per liter. Försäljningsställen i Malmö med en försäljning av minst 100 liter mjölk per dag skulle alltså icke komma att få högre nettoinköpspris än för närvarande. Det torde därför vara uppenbart, att även vid en relativt hög leveransavgift en ökning av antalet mjölkförsäljningsställen kommer till stånd. Institutet för distributionsteknisk och

Svar på interpellation ang. det nya debiteringssystemet för mjölkprodukter

administrativ forskning räknar, enligt vad som upplysts mig, med 30 procent ökning i hela landet.

Slutligen vill jag erinra om att jordbruksnämnden ej har fastställt leveransavgifternas storlek utan endast förklarat sig för sin del icke ha något att erinra emot ett genomförande av det utav Svenska mejeriernas riksförening framlagda förslaget till leveransavgift. Nämndens beslut har sålunda ej uteslutit fortsatta förhandlingar. Sådana har också åter upptagits, varvid den tidigare verksamma expertkommittén även har tagit viss del. Så länge förhandlingarna pågår, har jag ej funnit anledning vidtaga några åtgärder. Enligt min mening synes nämligen de problem, varom här är fråga, lämpligen böra lösas genom förhandlingar mellan de olika parterna. Jag har emellertid hela den tid, frågan om ett nytt debiteringssystem för mjölk varit aktuell, haft min uppmärksamhet riktad på bland annat de av interpellanten berörda problemen och ämnar även i fortsättningen följa frågans utveckling.

Härefter anförde:

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Jag ber att få uttala mitt tack till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret på min interpellation. Jag vill därav fastslå, att statsrådet har sin uppmärksamhet sedan länge riktad på de förhandlingar, som pågår rörande leveransavgiften på mjölk, men däremot inte finner någon anledning till åtgärder, så länge förhandlingarna pågår.

Jag skall inte i dag — framför allt inte i denna sena timma av riksdagen — ta upp någon diskussion om de olika beräkningar av rationella leveransavgifter som föreligger.

Skalan är ju mycket vidlyftig och går från 80 tänkbara priser ner till ett enda pris på vederbörande ort. Vi får väl säga att vi inte bara är tacksamma utan

känner oss närmast befriade, då vi inte fått dessa 80 olika priser på ett och samma ställe. Å andra sidan är en enda avgift uppenbarligen en betydande fara för den mindre mjölk- och livsmedelshandeln, inte minst i landsorten. Det kunde dessutom försämrade servicen för arbetstyngda husmödrar, som ibland skulle få längre väg till affären än som är tillbörligt, om de små affärerna inte längre skulle kunna sälja mjölk.

Jag vill såsom innehåll i svaret fastslå, att statsrådet uppenbarligen har full förståelse för de synpunkter på den mindre handeln som jag har framfört i interpellationen. Jag konstaterar också liksom statsrådet, att jordbruksnämnden inte har fastställt det nya enhetspriset utan blott förklarat sig icke ha något att invända mot detta. Jag har över huvud taget av statsrådets stencilerade svar fått den uppfattningen, att han i många hänseenden känner bekymmer över utvecklingen. Jag kan alltså i mycket uttala min tillfredsställelse med statsrådets allmänna intentioner.

Naturligtvis måste vi alla medverka till en rationalisering av livsmedelshandeln, men det ligger nära till hands att dra en parallell med rationaliseringen inom jordbruket. Vi är alla anhängare av bärkraftiga jordbruk, men av sociala skäl kan inte småbrukarna när som helst och hur som helst stampas ut, och landsbygden kan inte få uttunnas. På liknande sätt förhåller det sig också med handeln. De många små affärsinnehavarna kan av sociala skäl inte ytterligare kringskäras eller tvingas att försvinna. De fyller i sina undangömda kvarter eller i de små landsortssamhällena en nödvändig funktion.

Jag har till slut en enda fråga att ställa, åtminstone en retorisk fråga: Vad skall ske om ett på lämpligt sätt differentierat frivilligt avtal vid förhandlingarna mellan handelsorganisationer och mejerierna inte kommer till stånd? Är jordbruksministern då beredd

Svar på interpellation ang. det nya debiteringssystemet för mjölkprodukter

att aktivt gripa in? Jag vet inte om jordbruksministern vill göra något ytterligare uttalande i dag, men jag känner en viss förtröstan till jordbruksministern efter det uttalande som han här har gjort.

Jag skall sluta, herr talman, med att bara fästa uppmärksamheten på en annan passus i svaret, nämligen den som säger, att borttagandet av nyetableringskontrollen inom livsmedelshandeln och införandet av fri konkurrens uppenbarligen har lett till en viss höjning av mjölkpriset. Även för den fria konkurrensens mest intresserade anhängare — och dit hör vi väl alla — ger detta upphov till vissa filosofiska betraktelser. Man skulle väl kunna citera den italienske partiledarens för det nu avsonnade partiet Qualernque uttalade, att vi fått det sämre sedan vi fått det bättre.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **NORUP**:

Herr talman! Herr Håstad frågar vad som skall ske ifall man inte kommer överens. Herr Håstad svarar delvis själv, och antar att jag inte nu vore villig att ge något svar. Det skulle vara alldeles fel att ge något svar i dag, herr Håstad, när förhandlingarna om avtalet inte har spruckit.

Vad sedan beträffar herr Håstads jämförelse mellan småbruket och »de små mjölkhandlarna» kan jag erinra om att vi tyvärr har varit hårda mot småbrukarna vid jordbrukets rationalisering. Man har sagt att man inte kan sträcka sig längre i strävandena att ge jordbrukarna en likvärdig inkomst med andra grupper än till de jordbrukare som har 10 eller 20 hektar. De som är under den nivån, måste antingen söka sig extrainkomster på andra områden eller också leva på lägre standard. Tyvärr kommer kanske något liknande att gå ut över en hel del försäljningsställen.

Om de försäljningsställena försvinner, går det ut över husmödrarna på många

håll. Om det nu kostar jordbruket, leverantören, en extra avgift att leverera till dessa mjölkförsäljningsställen som hittills, är det inte tal om att de små försäljningsställena inte har subventionerats på de störres bekostnad. Men det kan gå så, att man får olika priser i olika affärer och att husmödrarna hellre betalar ett öre mera för att slippa springa långa vägar. Dessa saker får de underhandlare som nu sysslar med dem söka lösa. Jag har lika stor omtanke om dessa små mjölkhandlare som om det mindre jordbruket, men det är inte alldeles säkert att utvecklingen går i den riktning man helst vill.

Herr **DAHLÉN** (fp):

Herr talman! Jag kan instämma i vad herr Håstad sade om önskvärdheten av att livsmedelshandeln rationaliseras. Det bör inte råda några delade meningar om detta, varken på producent- eller på konsumenthåll.

Jag har begärt ordet av två anledningar. Som här redan påpekats i debatten pågår förhandlingar, och det är därför ingen anledning att uttala några mera preciserade meningar. Det första jag vill säga är emellertid ett ord för att uttrycka min tillfredsställelse med att näringsfrihetsombudsmannen påtalat det fortfarande gällande avtalets olämplighet. Det innebär ju, att en viss genomsnittskvantitet mjölk skall levereras varje dag för att leverans över huvud taget skall kunna ske. Detta strider givetvis mot den näringsfrihetslagstiftning vi har. Det är mycket tillfredsställande att näringsfrihetsombudsmannen tagit upp denna fråga.

När förslaget om leveransavgifter kom påpekade experterna, att om man har enhetliga leveransavgifter, så blir kostnaderna per liter orimligt varierande. Om man har en leverans på 1 000 liter blir kostnaderna 0,3 öre per liter och har man en leverans på 100 liter blir kostnaderna 3 öre per liter. Självfallet

Den ekonomiska politiken

finns det inga möjligheter att hävda, att dessa avgifter utgör de verkliga kostnaderna.

Jag skulle här vilja uttala det önskemålet eller, för att uttrycka det mycket mildare, den förhoppningen, att affärerna får betala de verkliga kostnaderna. Det skulle alltså bli någonting annat än de generella avgifter man här tänkt sig. De verkliga kostnaderna tror jag inte att de som säljer mjölk skall ha något särskilt emot att betala.

Mejeriförbundet har anmärkt, att det inte går att differentiera avgiften. Då skulle jag vilja säga att detta inte på något sätt är en okänd företeelse inom handeln i övrigt. Skulle det vara omöjligt att på detta område åstadkomma differentierade avgifter, då är det att beklaga. Jag antar emellertid att det bara är en tillfällig förhandlingsposition.

Sedan kanske man kan tillägga ännu en sak, herr talman. Experterna påpekade, att om det funnits flera olika leverantörer, då hade en dylik tvist över huvud taget aldrig uppkommit.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 4

Den ekonomiska politiken

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 30, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, dels ock väckta motioner angående åtgärder för en skyndsam räntesänkning.

I den 9 mars 1956 dagtecknad proposition, nr 117, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag ur statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att dels antaga vid propositionen fogat

förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning,

dels ock medgiva, att riksbanken måtte för tiden från och med den 1 juli 1956 till och med den 30 juni 1957 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill gäve anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft dels två i anledning av densamma väckta, likalydande motioner, nämligen inom första kammaren nr 538 av herr *Birke m. fl.* och inom andra kammaren nr 708 av herr *Hjalmarson m. fl.*, dels ock två likalydande motioner angående åtgärder för en skyndsam räntesänkning, väckta inom första kammaren under nr 3 av herr *Persson, Helmer*, och inom andra kammaren under nr 3 av herr *Hagberg m. fl.*

I motionerna I: 538 och II: 708 hade hemställts »att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 117, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning rörande riksbankens ställning och organisation, bankofullmäktiges sammansättning och eventuellt inrättande av ett bankråd ävensom utredning och förslag till ändrad lydelse av myntlagen, samt att riksdagen måtte uttala, att sedelomloppet icke till mer än högst två tredjedelar av maximibeloppet för sedelutgivningen bör vara täckt av skattkammarväxlar och obligationer».

I motionerna I:3 och II:3 hade hemställts »att riksdagen måtte förklara att en skyndsam räntesänkning, i första hand till nivån före april 1955, skall genomföras, samt i skrivelse till regeringen och riksbanksledningen begära skyndsamma åtgärder i denna riktning».

Den ekonomiska politiken

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 117;

2) att motionerna I: 3 och II: 3 samt I: 538 och II: 708 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Ewerlöf, De Geer, Svärd, Schmidt, Nordqvist* i Karlskoga och *Gustafson* i Göteborg, som ansett att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 117;

2) att riksdagen i anledning av motionerna I: 538 och II: 708 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förutsättningslös utredning rörande dels riksbankens ställning och organisation, dels revision av myntlagen och dels täckningsbestämmelserna för sedelutgivningen;

3) att motionerna I: 3 och II: 3 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr talmannen meddelade, att överläggningen i det föredragna ärendet finge omfatta jämväl bevillningsutskottets betänkande nr 50 och statsutskottets utlåtande nr 156.

Efter föredragning av bankoutsutskottets hemställan anförde:

Herr NORDQVIST i Karlskoga (h):

Herr talman! I dessa vårens och riksdagsarbetets sista timmar och med »den blomstertid som kommer» alldeles inpå oss är det nog svårt att haussa upp någon större allmän entusiasm kring en diskussion om den ekonomiska politiken.

Den gångna våren var länge ganska trist och hopplös, men nu ser det ut att ha vänt på allvar. Det har i någon mån också vänt sig i fråga om den allmänna ekonomiska politiken om man räknar från förra våren. Vi har fått en någorlunda rörlig ränta i stället för den fastlåsta lågräntan, som vi hade år

efter år, oberoende av konjunkturerna. Vi har fått någorlunda generellt verkande kreditrestriktioner, men vi har fortfarande kvar regleringar inom byggnadsverksamheten. Därför är det som det är på det området. Vi har fått löfte om en skattesänkning, men det är en skattesänkning som realiter lämnar kvar en, relativt sett, alltså högre skattenivå än vi hade för några år sedan, och näringslivet har fått sin beskattning ytterligare skärpt. Detta bara som prov på att det, trots vissa värtecken, är en bit kvar till »blomstertiden» på den ekonomiska politikens område.

Det utlåtande, som jag närmast skulle anknyta till här, är ju bankoutsutskottets utlåtande nr 30, som avgivits i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning m. m., dels väckta motioner angående åtgärder för en skyndsam räntesänkning.

Om jag tar den sista punkten först, så gäller den motionerna I: 3 och II: 3, där det hemställs om att riksdagen måtte förklara, att en skyndsam räntesänkning, i första hand till nivån före april 1955, skall genomföras, och att riksdagen i skrivelse till regeringen och riksbanksledningen skall begära skyndsamma åtgärder i denna riktning.

Såväl principiellt som med hänsyn till det nuvarande läget är det väl ingen som på allvar kan tänka sig, att riksdagen skulle avge en förklaring om att skyndsamma åtgärder skall genomföras i den riktning som motionärerna tänkt sig. Som utskottets majoritet framhåller måste den restriktiva politik som accepterats av riksdagen medföra olägenheter både för enskilda företag och enskilda människor, men det måste ju vägas mot avsikten med restriktiviteten, nämligen att söka bevara ett fast penningvärde och full sysselsättning. Utskottet hemställer att motionerna inte skall föranleda någon riksdagens åtgärd, och det gör givetvis även vi re-

Den ekonomiska politiken

servanter i den av herr Ewerlöf m. fl. avgivna reservationen.

Den andra, eller kanske rättare sagt den första anledningen till utlåtandet är ju Kungl. Maj:ts proposition nr 117 angående sedelutgivningen. Även här slutar utlåtandet och reservationen med samma hemställan, nämligen att riksdagen må bifalla Kungl. Maj:ts proposition, som går ut på rätt för riksbanken till en viss höjning av sedeltaket fram till den 30 juni 1957.

Vi reservanter har gått med på detta som en provisorisk lösning, fastän vi har klart för oss att en ny höjning av sedeltaket i dagens läge av människorna ute i landet kommer att tolkas som ett tecken på bristande framgång i kampen mot de inflationistiska krafterna och därför rent psykologiskt kan vara mindre lyckligt. Vi har emellertid också klart för oss att det i vissa tillspetsade lägen under de närmaste åren kan vara nödvändigt, att riksbanken får en ökad rörelsefrihet och att man av den anledningen behöver få sedeltaket höjt på detta sätt.

Vad utskottets majoritet och vi reservanter, d. v. s. högern och folkpartiet, har olika meningar om är dels inställningen till motionerna I: 538 och II: 708, dels i vissa avseenden synen på den allmänna ekonomiska politiken, som har tagits upp i detta sammanhang.

I fråga om de nyssnämnda motionerna anser vi reservanter att riksdagen skall i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en förutsättningslös utredning rörande dels riksbankens ställning och organisation, dels revision av myntlagen, dels ock täckningbestämmelserna för sedelutgivningen.

Vad sedelutgivningsrätten beträffar har en mycket sakkunnig kommitté, som har avgivit ett utlåtande, daterat i november 1955, kommit till att man bör avstå från alla anspråk på bindning av sedelutgivningen och har alltså mer eller mindre hamnat i en ren pappers-

myntfot. Vi reservanter är inte med på den galoppen. Vi kan inte komma ifrån, att det från de flesta synpunkter för alla parter skulle vara till utomordentligt stor fördel om man kunde få fram acceptabla regler för sedeltäckningen. Å andra sidan är vi inte beredda att tillstyrka motionärernas förslag. Detta förslag är för övrigt knutet till den provisoriska lagstiftningen angående sedelutgivningsrätten och var väl närmast tänkt som en provisorisk anordning under en övergångstid för att begränsa statens upplåning i riksbanken.

Vi reservanter har ansett att frågan är av så komplicerad art, att den måste bli föremål för en utredning, som vi alltså föreslår.

Vi anser vidare att alla skäl talar för att man även verkställer en utredning angående riksbankens ställning och organisation, bankofullmäktiges sammansättning, eventuellt inrättande av ett bankråd o. s. v., detta till komplettering av sedelutgivningskommittéens betänkande. Kommittén har varit inne på denna fråga men har inte ansett att den ligger inom dess uppdrag. Alla ledamöter i kommittén har tydligen tillerkänt frågan stor betydelse, och en ledamot har till och med uttalat att han inte har ansett att man kunde ta ställning till frågan om sedelutgivningsrätten och därmed sammanhängande problem, utan att frågan om riksbankens ställning och riksbanksfullmäktiges sammansättning m. m. först fått sin lösning.

För närvarande är det ju så, att sex fullmäktige utses av riksdagen och den sjunde av Kungl. Maj:t. Riksdagen utser normalt bara riksdagsmän, som ju är mer eller mindre bundna av förhållandet till sina respektive partier. På många håll i världen finns det bestämmelser om att det i ledningen för centralbanken inte får sitta några parlamentsledamöter eller att dessa i varje fall inte får vara i majoritet. Med hänsyn till betydelsen av de avgöranden

Den ekonomiska politiken

som måste fattas i bankofullmäktige vore det naturligtvis på sin plats, att där suttu personer med verklig sakkunskap i ekonomiska och finansiella frågor och med praktisk erfarenhet.

Vad som är önskvärt är för övrigt att man kan komma till någon anordning som ger riksbanken större självständighet och större ansvar i fråga om åtgärdet för penningvärdets bevarande. Även om riksbanken får ökad självständighet utesluter detta inte på något sätt en samverkan mellan banken och statsmakterna i frågor av väsentlig betydelse inom den allmänna ekonomiska politiken. Erfarenheterna från länder, där centralbankens självständighet är starkt markerad, visar att detta mycket väl går för sig.

Problemet är i alla fall inte så enkelt, och det är därför som vi reserverar vill ha en utredning. Med hänsyn till problemets art måste det vara en parlamentariskt starkt sammansatt utredning.

Både majoritetsutlåtandet och reservationen understryker vikten av en ökad valutareserv som en av de väsentligaste målsättningarna för den ekonomiska politiken, detta inte minst med tanke på den fulla sysselsättningen. Av den anledningen är också majoriteten och reserverna överens om att den restriktiva ekonomiska politiken för närvarande måste fullföljas, men här kommer det till en skilje gräns mellan oss, även om denna inte kommer till så bestämda uttryck i själva skrivningen.

Majoriteten pekar på att den ökning i investeringsviljan som visat sig — och då tänker man närmast på den privata företagsamheten — ytterligare understryker vikten av att den restriktiva politiken fullföljes. Vi reserverar menar ungefär tvärtom. Vi anser att en stagnation i produktionen inte skulle hjälpa utan i stället försvåra möjligheterna att komma till rätta med de inflationistiska och balansstörande krafterna —

om man ser saken på litet längre sikt och inte bara för dagen.

Det märkliga är, att samtidigt som nästan alla socialdemokratiska statsråd och andra socialdemokratiska potentater talar om hur nödvändigt det är att öka produktionen inom näringslivet och alldeles särskilt inom exportindustrien, och samtidigt som man bedyrar sin företagsvänlighet, så vidtar man undan för undan åtgärder, direkt riktade mot näringslivet och särskilt mot näringslivets investeringsmöjligheter.

Förra våren var dåvarande finansministern på det klara med att det var konsumtionen som borde beskäras genom ett tvångssparande. Det gick nu inte, och vad skedde i stället? Jo, man skärpte företagsbeskattningen dels genom att permanenta skärpta bestämmelser i fråga om avskrivningar och i fråga om principerna för värdering av varulager, dels genom att man höjde den statliga bolagsskatten med 25 procent. Man återinförde investeringsavgiften, som fördyrar inte bara nyinvestering utan även ersättningsanskaffningar för förslitna maskiner och anläggningar. Man skärpte byggnadsregleringen på ett sätt som i första hand gått ut över näringslivets nybyggnader. Man kan inte heller komma ifrån att åtstramningen på kreditmarknaden och räntehöjningen i hög grad försvårat just investeringarna inom näringslivet, som alla anser så önskvärda. De allra flesta förstår nämligen hur nödvändigt det är att vi följer med i den tekniska utvecklingen, om vi inte skall komma alldeles bort i den utländska konkurrensen. Man behöver inte ta upp vare sig automationen eller atomenergien i detta sammanhang för att få klart för sig att en industriell utveckling pågår i världen just nu, där vi får oerhört svårt att ta igen vad vi förlorar, om vi inte är med i främsta ledet från början. Alla torde väl också innerst inne vara överens om att på aldrig så liten sikt har det allmänna, de anställda och hela landet den största väl-

Den ekonomiska politiken

signelse av att produktionen ökas och att kakan som kan delas blir större och större.

Så har vi också den andra sidan av saken, och det är konsumtionen. Här säger reservanterna att en riktig avvägning mellan önskemålen om omedelbar konsumtion och investering i själva verket är avgörande för den ekonomiska standardens utveckling på något längre sikt. Att angripa konsumtionen direkt för att få utrymme för en aldrig så önskvärd ökning av produktionsmöjligheterna, är ju ett politiskt äventyr som man kan kosta på sig i diktaturländer, där man inte har problem av den art vi här brottas med. Det finns emellertid en indirekt väg, gångbar även i ett demokratiskt samhälle, som vi alla börjar inse den stora betydelsen av, och det är sparandet. Tyvärr är det dock så att regeringen även här, sin vana trogen, helst vill gå fram tvångsvägen. Jag berörde nyss de förslag som kom i följd våras om ett särskilt tvångssparande. Vid den tidpunkten och på kort sikt var tanken i och för sig inte dum. Oppositionen gick emellertid emot den, och t. o. m. en del bondeförbundare opponerade sig. Även inom finansministerns egna led var man en smula betänksam, och förslaget kom inte ens fram i riksdagen. I misshumör över detta klippte finansministern då till med denna 25-procentiga höjning av bolagsskatten, sedan han vitt och brett predikat om att det inte var produktionen utan konsumtionen som borde vingklippas. Det vill säga: han handlade tvärt emot vad han argumenterat.

Den motgång regeringen rönt i fråga om tvångssparandet har inte hindrat den att genomföra tvångssparandet på sitt eget sätt. Vi har i år en budget som är starkt överbalanserad. Utan att gå in på några detaljer kan man konstatera, att det finns ett faktiskt budgetöverskott på ungefär en miljard, och detta är inte något annat än ett tvångssparande.

Nu finns det kanske en del som tyc-

ker att det i och för sig borde vara likgiltigt om man har ett frivilligt sparande eller ett tvångssparande. Det enda att här tillmäta betydelse borde vara sparandets storlek. Ett sådant resonemang kan vi inom högerpartiet inte acceptera. Vi anser oss rent principiellt böra stödja främst det frivilliga sparandet, men vi anser också att ett sådant sparande är mer effektivt än tvångssparandet. Det är angeläget att man får människorna att engagera sig positivt, inte negativt, som vid tvångssparandet. Det frivilliga sparandet är ett uttryck för personlig omtanke och personlig planering för framtiden, som ger ansvar och ansvarsmedvetande.

Ett tvångssparande har också den nackdelen, att det skapar risker för omedelbara kompensationskrav. Alldeles självklart innebär det också risk för ökade statsutgifter. Har staten gott om pengar, så har riksdag och regering svårt att säga nej till nya krav och utgifter. På så sätt kan det sparande man åstadkommit genom tvånget ganska snart vara uppätet, och enda resultatet blir, att statsutgifterna befinner sig på en högre nivå. Att tvångssparandet dessutom framkallar motvilja och irritation är ju ganska naturligt. Folk börjar försöka att komma undan. Det uppkommer behov av kontroll och övervakning. Det förhållandet, att tvångssparandet tillgripits i människornas eget intresse, förändrar inte saken. Risk föreligger under alla förhållanden för att man får en fortsatt brist på frivilligt sparande, kanske rent av en större brist än förut.

Inom högerpartiet har vi i många år arbetat för att det frivilliga sparandet skulle stimuleras. Det var därför ur vår synpunkt en tacknämlig sak, när regeringen i följd tog upp premiesparandet.

I år har högern en hel rad av sparmotioner, som remitterats till bevillningsutskottet och som av detta bordlagts till höstriksdagen. Vi har upprepat en motion från tidigare år om premie-

Den ekonomiska politiken

ring av visst bostadssparande. Vi har föreslagit, att den som sätter in pengar på ett särskilt bostadskonto upp till ett belopp av sammanlagt 5 000 kronor för ensamstående och 10 000 kronor för gifta på en femårsperiod skall få dra av beloppet i sin deklaration. Tar vederbörande ut pengarna för att bygga ett eget hem eller för att skaffa sig en bostadsrättslägenhet, skall skattebefrielser bli definitiv. I annat fall skall insättningen så småningom återföras till beskattning. I år har jag med intresse lagt märke till att Socialdemokratiska ungdomsförbundet krävt en liknande anordning. Förslag om bostadssparande har ju för övrigt framkommit även från andra håll och varit föremål för behandling här i riksdagen. Vi tror oss våga påstå, att vårt förslag till bostadssparande är realistiskt och genomförbart med god vilja.

För den som redan har ett eget hem eller en bostadsrättslägenhet har vi också ett förslag. Vi vill att den som gör större amortering än »normalt» skall få göra ett visst avdrag i deklarationen, högst med 700 kronor. Man kan naturligtvis inte direkt fastställa vad som är normal amortering. I stället får man tillgripa en schablon. Det förslag vi lagt fram går ut på att 1½ procent av taxeringsvärdet skall anses vara en normal amortering, men procentsatsen och principen härutinnan kan naturligtvis diskuteras.

Vi har vidare föreslagit en höjning av försäkringsavdraget till 400 kronor för ensamstående och 800 kronor för gifta, och vi föreslår en höjning av avdraget för kapitalinkomst till 200 kronor för ogift och 400 kronor för gifta.

Vi föreslår också, att aktiesparande skall behandlas som annat kapitalsparende. På många håll i det här landet hyser man ju misstro till aktier. Dels innebär aktieköp, anser man, en spekulatation och det ordet har fått en ful klang, bland annat genom propagandan från vissa håll under många år. Dels

förbinder man aktier med den mystiska storfinansens, som brukar plockas fram vartannat år strax före valen. Men det är inte i alla länder man resonerar på samma sätt. I Amerika t. ex. försöker man uppmuntra och gynna aktiesparandet. Man medger skattefrihet för viss del av utdelning på aktier. Resultatet tycks ha blivit, att aktierna blivit spridda på ett helt annat sätt än här. Det finns stora bolag med mer än 100 000 aktieägare. Inom högerpartiet har vi tyckt att detta är en åtgärd, som man borde kunna ta efter i vårt land. Vi har därför föreslagit ett extra avdrag på 150 kronor för ensamstående och 300 kronor för äkta makar, då det gäller utdelning på aktier eller andel i ekonomisk förening.

Nu hoppas jag att ingen tror, att jag tror att stimulerandet av det frivilliga sparandet skulle lösa alla hithörande problem. Det gör jag inte. Men jag tror att det skulle vara en god hjälp i dagens läge och ett inte föraktigt vapen i kampen för penningvärdets bevarande.

Jag tror också, att en smula företagsvänligare politik och ett återinförande av de enskilda företagens möjligheter till ett ökat företagssparande skulle i hög grad löna sig på litet längre sikt.

För övrigt skall jag inte här ge mig in mera på det stora komplex, som den ekonomiska politiken utgör. Andra kommer att belysa andra delar av det. Jag skall här bara sluta med att yrka bifall till den av herr Ewerlöf m. fl. avgivna reservationen.

Herr SCHMIDT (fp):

Herr talman! Herr Nordqvist har i det föregående behandlat de motioner, som utskottet i sin tur behandlat, och jag skall inte upprepa vad han har sagt, utan kommer att ansluta mig till hans yrkande.

Den aktuella situationen i vårt finansiella läge kan kort beskrivas med en hänvisning till förändringarna under

Den ekonomiska politiken

är väl också numera alla överens om att vi måste mobilisera ett sparande av helt annan storleksordning än det vi nu presterar. Vi är säkerligen också överens om att vi inte kan mycket länge till föra en så investeringsbegränsande politik som vi nu för. Årets riksdag har givit oss alltför många exempel på hur det står till med våra finansiella och reela resurser. Det kan kanske vara på sin plats att framföra några exempel på de aktuella investeringsbehoven:

transportväsende, kraftverk, telefoner och industri, forskningsväsendet, exempelvis inom medicinens område, utnyttjandet av atomenergien, elektroniken, som herr Nordqvist berörde, näringsforskning etc. Inom det sociala området gäller det bostäder, särskilt med tanke på 1940 års stora barnkullar, sjukhus, särskilt de mentala, anstalter för nykterhetsvård och fångvård. Inom det kulturella området har vi skolor, högskolor, universitet och bibliotek; det gäller vidare samlingslokaler, ungdomsbibliotek m. fl. anordningar, som är ägnade att befordra ungdomens karaktärsdanning och utbildning, samt en allmän höjning av vårt folks kulturella nivå.

Den andra frågan är den om företagsbeskattningen — jag begränsar mig till denna — i förening med inskränkning i rätten till fria avskrivningar och skyldigheten att under sex år omvärdera — en fin omskrivning för »att skriva upp» — lagervärdena, ej nu kommer att försvåra framstegsutvecklingen.

Hur kommer det att gå med vårt folks standardhöjning och de anställdas trygghet? Att företagssparandet kommer att minskas i motsvarande grad som pålägget är det ingen överdrift att påstå. Låt mig ta två exempel, ett avseende ett litet, nybildat företag, ett avseende ett gammalt ansett företag, båda solida.

Det lilla företaget startades 1954. Rörelsen gick ihop, men på det året får företaget betala skatt på de kostnader

som är förenade med nybildningen. Jag vill tillägga att det har icke i företaget gjorts annat än normal avskrivning på anläggningen. Varulager fanns det praktiskt taget intet att göra avskrivning på.

Nästa år går rörelsen enligt beräkningar med en god omsättning och ett gott överskott. Det görs normal avskrivning på anläggningen, och varulagret har skrivits ned till den tillåtna gränsen, men detta varulager är i förhållande till omsättningen mycket litet, ungefär en tiondel. Efter det att företagsledaren, samtidigt aktionär, och övriga anställda har fått en måttlig ersättning, blir det en vinst på ungefär 17 000 kronor, men den skatt som företaget får betala för det gångna året är 10 500 kronor. Sedan tillkommer preliminärskatt under det löpande året.

Nu kan man fråga sig, varför vinsten blivit så stor. Man har velat redovisa denna vinst för att samtidigt kunna göra högsta möjliga avsättning till reservfonden för att företaget skall bli solitt.

Detta är således ett exempel på svårigheterna för de nyskapade företagen. För att kunna få i gång ett sådant företag och klara de skatteutgifter som jag omnämnt fordras det kapitalstarka aktionärer.

Det andra företaget har under det gångna året efter ungefär 49 miljoner i avskrivningar redovisat en vinst på 32,5 miljoner, av vilken har utdelats till aktionärerna 18 miljoner kronor, men i skatter har betalats 52 miljoner kronor. Det är ju en i förhållande till överskottet och utdelningen ganska kraftig skatt, men mina reflexioner stannar inte här. Företaget har under en följd av år gjort omfattande och för landet gagneliga investeringar, och för att klara alla kapitalutgifter har man lagt upp en nyemission, som med den överkurs som aktionärerna får betala uppgår till 60 miljoner kronor, alltså ett belopp som inte är så förfärligt myc-

Den ekonomiska politiken

ket större än det belopp som företaget har betalat i skatt.

Då det är aktionärerna som sätter till det nya kapitalet i företaget, är det inte inkonsekvent att också dra fram vad aktieägarna får betala i skatt på de 18 miljonerna. Med förmögenhetsskatt kan det taxeras till ungefär 70 procent av utdelningen, det vill med andra ord säga att från företaget kommer skatt till stat och kommun i en storleksordning av i det närmaste 65 miljoner kronor, alltså ett belopp som är större än det som bolaget genom nyemissionen tillförts. Jag frågar: Är detta rimliga proportioner?

Som jag sade i början har jag ingenting att tillägga om motionerna. Dem har herr Nordqvist i Karlskoga tillräckligt utförligt redovisat. Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen.

Med herr talmannens tillstånd vill jag säga några ord i detta sammanhang om statsutskottets utlåtande nr 156.

Jag skall inte fördjupa mig i alla de detaljer, som är förenade med det betraktelsesätt som är framfört i motion nr 792 i andra kammaren, bakom vilken även jag står som motionär. Resonemanget är kort och gott, att de totala vinster som staten kommer att få in av LKAB:s överskott under budgetåren 1955/56 och 1956/57, tillhoppa beräknade till 192 miljoner, helt och hållet skall reserveras för kommande investeringar i LKAB, och för detta har det också avgivits en motivering, mot vilken det i och för sig inte är något att säga i fråga om investeringarna. Men jag frågar: Är det riktigt rätt att hela detta belopp skall reserveras? Riksräkenskapsverket har icke ansett detta, utan verket har framhållit att endast den ökning som anses vara förenad med de här överskotten i förhållande till normalt beräknade överskott skall reserveras, och till denna uppfattning har vi motionärer velat ansluta oss. Vi har kommit till att de belopp som man borde reservera

under dessa två budgetår skulle vara vardera 30 miljoner kronor.

Jag tror det får räcka med vad jag här sagt och ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid detta utlåtande fogade reservationen nr 2.

Herr SKÖLDIN (s):

Herr talman! I den proposition som behandlas i bankoutskottets föreliggande utlåtande har föreslagits, att maximibeloppet för riksbankens sedelutgivningsrätt skall höjas från 5 800 miljoner till 6 000 miljoner kronor. Som bekant har en sakkunnigkommitté i november 1955 avlämnat ett betänkande om riksbankens sedelutgivningsrätt och därmed sammanhängande penningpolitiska frågor. Då det emellertid icke varit möjligt att på grundval av denna utrednings betänkande framlägga förslag till lagstiftning vid innevarande års riksdag, har i föreliggande proposition föreslagits, att den provisoriska lagstiftning, som vi haft på området skall förlängas att gälla under ytterligare ett år, d. v. s. t. o. m. den 30 juni 1957. I propositionen föreslås vidare, att guldinlösningskyldigheten inte skall gälla för riksbanken under samma tid. Utskottet hemställer nu till riksdagen, att den skall bifalla det förslag, som utskottet har framlagt och som innebär ett bifall till vad man i propositionen har gjort framställning om.

Även reservanterna har givit sin avslutning till framställningen om att höja det s. k. sedeltaket till 6 000 miljoner. Vi har ju tidigare här i kammaren haft många diskussioner om huruvida denna höjning av det s. k. sedeltaket påverkade inflationen, och man har ju från reservanternas sida vid tidigare riksdagar anmält avvikande mening i det stycket. I det fallet har det tydligen nu kommit till stånd en sinesändring hos reservanterna. Emellertid har man i reservationen — och även herr Nordqvist var inne på det i sitt anförande

Den ekonomiska politiken

— sagt, att detta att man höjer sedeltaget kan ha en psykologisk verkan, därför att man därmed kan ge sken av att vi saknar tilltro till möjligheterna att hålla balans i vår ekonomi. Jag tillåter mig, herr talman, betvivla, att det är så många människor i detta land, som över huvud taget har reda på hur stort belopp sedelutgivningen omfattar. Jag tror att det ligger en oerhört stor överdrift i påståendet, att det skulle påverka psykologiskt på det sätt som herr Nordqvist här har anfört och som även är anfört i reservationen.

Vi har ju alltså en mycket hög konjunktur, och det är väl, föreställer jag mig, en källa till glädje för oss allesamman. De restriktiva åtgärder som har vidtagits ifrån statsmakternas sida har utan tvivel i hög grad bidragit till att skapa den stabilitet, som vi ändå har i dag. Om man konstaterar detta, så vill jag emellertid också i det sammanhanget erinra om att de restriktiva åtgärder, som har tillgripits och som här har vidrörts i de tidigare anförandena, också har skapat svårigheter för stora delar av vårt näringsliv. De har skapat svårigheter för våra kommuner, och alla som har haft eller har någon kontakt med näringslivet och med kommunernas möjligheter att fortsätta den tidigare bedrivna politiken vet, att dessa har blivit i hög grad begränsade, och därigenom har svårigheter uppstått. Det är inget att säga om dessa svårigheter. Vad jag skulle vilja framhålla i det sammanhanget är, att jag är förvånad över att det finns människor, som synes föreställa sig, att det skulle vara möjligt att bedriva en restriktiv penningpolitik utan att några svårigheter skulle märkas inom någon del av samhället. Då skulle ju hela denna politik ha misslyckats. Det måste helt enkelt verka på sätt som det gjorde, och även om det är beklagligt är det, såvitt jag kan förstå, en nödvändighet att man några år får känna av denna politikens återverkningar.

Detta förhållande är ju inte rådande

enbart i vårt land. Även andra länder brottas med likartade svårigheter, vilket helt enkelt inte hänger samman med den politiska regimen, detta åtminstone att döma av de förhållanden som är rådande exempelvis i England och i Västtyskland, ty där har man samma svårigheter, svårigheter som är i lika hög grad besvärliga både för den enskilda människan och för statsmakterna att behärska. Trots den restriktivitet vi tillgripit har vi alltså en investeringslust framför allt inom industrien, som är mycket hög, och att komma till rätta med denna syns vara mycket svårt. Denna investeringslust bottnar väl i första hand i att vi har en mycket god konjunktur, att företagen gör stora vinster, vilket allt skapar lust och förutsättningar för fortsatta investeringar.

En sak som ju är bekymmersam är svårigheterna att kunna skapa balans i vår utrikeshandel. Vi hade ett underskott 1955 på 400 miljoner kronor, och enligt en nyligen lämnad prognos har man anledning räkna med ett lika stort underskott i balansen för 1956. Det är bekymmersamt att det skall vara på det sättet, men såvitt jag kan förstå finns det inga möjligheter att kunna rätta till detta förhållande i en handvändning. Med den politik vi bedriver i vårt utbyte av varor med andra länder är det emellertid en sak som man är tvungen att beakta, nämligen att man så fort som möjligt försöker komma i ett läge, där man fått balans mellan vad vi säljer och vad vi köper.

I stort kan man väl säga, att vi är tämligen ense om att denna restriktiva politik skall föras. Reservanterna säger att de tycker, att man borde inrikta sig på att skapa en större restriktivitet genom andra åtgärder än som hittills företagits. De säger: »Den privata företagsamheten har i dämpande och investeringshämmande syfte pålagts särskilda skatter och kreditrestriktioner. Utskottet vill emellertid framhålla det betänkliga i att låta tyngdpunkten i de in-

Den ekonomiska politiken

flationsbekämpande åtgärderna alltför stelt och ensidigt läggas på produktions- och investeringssidan.»

Som bekant har ju näringslivets representanter vid åtskilliga tillfällen framfört kritik mot denna politik framför allt när näringslivet drabbats av densamma. Man har då på det hållet sagt, att det vore önskvärt att det vidtoges en ytterligare åtstramning, och i det hänseendet rekommenderar man att den lägges på vad man kallar konsumtionssidan. Det var inte utan att jag blev mycket intresserad av herr Nordqvists i Karlskoga uttalande i reservanternas skrivning, som jag tidigare citerat, om det var detta reservanternas avsåg med sin skrivning, nämligen att man inte så här ensidigt skulle lägga på produktionen och investeringssidan dessa restriktiva eller inflationsbekämpande åtgärder. Jag undrade om herr Nordqvist i Karlskoga skulle komma till samma slutledning som företrädarna för näringslivet. Det gjorde han emellertid inte. I stället förklarade han att det var ett ökat sparande man hade tänkt på, när man skrev på detta sätt i reservationen. Ja, vi har tidigare i denna kammare haft många livliga diskussioner just om räntans betydelse för sparandet här i landet, och många gånger har det då förklarats att den låga räntan har varit orsaken till att människor inte velat spara i tillräcklig utsträckning. Vi har också vidtagit en hel del åtgärder för att stimulera sparandet, och i dag sparar människorna för all del ganska bra. Det har emellertid inte sparats så mycket, att det har räckt till allt det vi haft lust att investera, och det är det som har skapat svårigheter.

Att räntesatsen inte har haft den betydelse för sparandet, som man ofta gjort gällande, kan alla i dag konstatera. Räntan har inte påverkat sparandet så som man föreställt sig. I en diskussion här i kammaren för flera år sedan förklarade herr Ohlin att även en så

obetydlig räntehöjning som $\frac{1}{16}$ procent skulle kunna stimulera sparandet här i landet. Sedan har vi som bekant fått en avsevärt högre ränta.

Eftersom herr Schmidt har begärt ordet efter mig skulle jag önska att han ville ge ett klart besked på denna fråga: Vilka åtgärder är det reservanternas avser med den skrivning, som jag här har citerat? Delar de näringslivets representanters uppfattning, att åtgärder skall vidtagas mot konsumtionssidan, och vilken del av konsumtionssidan är det i så fall man tänker sig att ingripa mot för att motverka inflationen?

Om man där leker med tanken att införa en ny omsättningsskatt, hur skulle den då verka? Jo, den skulle höja priserna, och med höjda priser följer höjda löner. Därmed skulle vi vara inne i den skruvning, som vi tidigare haft, och som nu till allas glädje visat tendenser att upphöra.

Eller är det reservanternas avsikt att vidtaga åtgärder för att begränsa produktionen? Därmed går man i så fall ifrån vad vi alla tidigare varit överens om att värna, nämligen den fulla sysselsättningen. Är detta vad reservanternas avser? Det skulle utan tvivel bidra till att förbättra förhållandena i här berörda avseende, men då vi alla hittills har varit ense om att upprätthålla den fulla sysselsättningen, kan det väl knappast vara detta, som reservanternas har tänkt sig.

I den avgivna högermotionen, som också har behandlats av utskottet, har föreslagits att man skulle frigöra riksbanken från beroendet av regering och riksdag. Det skulle inrättas vad man kallar ett bankråd, som skulle ha rätt att — som det heter i motionen — helt eller delvis välja bankofullmäktige. Men riksbanken är ju riksdagens verk, och man kan väl inte tänka sig en riksbanksledning, som för en politik, och en riksdag och en regering, som för en helt annan politik. Alla är väl på det klara med att detta skulle skapa ett

Den ekonomiska politiken

ännu större virrvarr i den ekonomiska politiken än vad reservanterna i sina värsta utsvävningar försöker göra gällande att det råder nu.

Att inrätta ett sådant bankråd kan enligt utskottsmajoritetens mening inte vara en framkomlig väg. Reservanterna säger att ledamöterna i detta råd skulle vara opolitiska personer, men även om de inte är politiskt mantalsskrivna i något visst parti, så finns det väl knappast några sådana personer, som det här skulle bli fråga om, som inte har en politisk åsikt, och den skulle givetvis komma att slå igenom vid deras bedömning av olika frågor. Det går sannolikt inte att frigöra sig från politiska åsikter vid bedömningen av sådana ting, som det här skulle bli fråga om. Utskottsmajoriteten har därför icke ansett sig kunna tillstyrka förslaget om en utredning i detta avseende, utan vi har yrkat avslag på det i motionen framförda yrkandet.

Herr talman! Med det anförda ber jag få yrka bifall till bankoutsnittets hemställan.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr SCHMIDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sköldin talar om en sinnesändring, men jag undrar om inte den sinnesändringen i hög grad ligger hos herr Sköldin själv. Det ber jag i så fall att få betyga honom min högaktning för.

Herr Sköldin drog också upp den gamla frågan om räntans betydelse för sparandet. Är det inte lika bra att vi begraver den stridsyxan nu? I min partichefs frånvaro vill jag dock påpeka, att herr Ohlin har aldrig sagt, att $\frac{1}{16}$ procent har någon direkt betydelse för själva sparandet, utan när han talade om $\frac{1}{16}$ procent, avsåg han det allmänna penningpolitiska resonemanget. Herr Sköldin kanske vill ta och se efter i protokollet, hur det förhåller sig.

Om investeringslusten sade herr Sköldin, att den beror på att företagen har stora vinster. Men om man nu bedrivit sin näring på ett förtjänstfullt sätt och fått dessa vinster, så är väl detta ingenting att klandra. Investeringslusten beror på teknikens framsteg och därför att vi vill, att svensk industri skall kunna stå sig i konkurrensen med den utländska. Detta är vi alla så överens om att jag inte tycker att vi behöver ödsla mera ord på det.

Herr NORDQVIST i Karlskoga (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall beröra ett par av de punkter, som herr Sköldin var inne på och där han riktade sig direkt mot mig.

Herr Sköldin talade om sedeltaket och det psykologiska inflytande, som dettas höjande av mig påståtts kunna ha på folk. Herr Sköldin sade, att folk i allmänhet inte alls har reda på hur högt sedeltaket är, och det håller jag fullkomligt med om. Jag kan också hålla med om att folk i allmänhet inte vet vad det betyder, om man hör att sedeltaket höjts från 5 800 miljoner till 6 000 miljoner. Men när folk i tidningarna läser om att sedelutgivningen ökar — att sedeltaket höjs — blir de miss-tänksamma, oavsett vad de vet om betydelsen av detta i realiteten. Detta kan minska deras allmänna förtroende för penningvärdet, vilket i sin tur påverkar så känsliga faktorer som sparandet. Man kan inte bortresonera, att saken har sin stora betydelse.

Herr Sköldin kom också in på räntan och de debatter, som här i riksdagen förts om vad räntan skulle betyda för sparandet. Jag har ju inte varit i kammaren så länge, men jag har i alla fall suttit här i snart fyra år. De räntedebatter, som förts under denna tid, har sällan rört tillgångssidan utan mera den andra sidan, d. v. s. efterfrågesidan. Trots vad som sagts av en del

Den ekonomiska politiken

nationalekonomer är kapitalräntan naturligtvis av en viss betydelse även på tillgångssidan, men den har säkert mindre betydelse där än på efterfrågsidan.

Vad riksbankens organisation beträffar sade herr Sköldin, att det finns inga opolitiska personer. Nej, det gör det kanske inte — de flesta människor har en politisk uppfattning. Men det är en oerhörd skillnad mellan att sätta aktiva politiker, vilka är direkt engagerade i de politiska partierna, som ensamma bestämmande i en riksbank, och att sätta politiskt icke aktiva personer i ledningen. Vi har ju understundom sett vart det kan leda, när man place-rar politiker på sådana poster. Herr Sköldin säger, att man inte kan föra en politik, där riksbankens ledning opererar oberoende av statsmakterna. Det var precis vad jag sade, men jag sade samtidigt, att erfarenheten från andra länder, där centralbankernas självständighet är starkt markerad, visar att ett samarbete mellan banken och statsmakterna trots detta går bra.

Herr SKÖLDIN (s) kort genmäle:

Herr talman! Vad herr Nordqvist i Karlskoga sade om sedeltakets höjd och hur detta uppfattas gav mig såvitt jag förstår rätt i mitt påstående, att folk i allmänhet över huvud taget inte har reda på hur högt sedeltaket är, alltså hur stor sedelutgivningen är. Men vad som har den största betydelsen när det gäller förtroendet för penningvärdet tror jag är att skapa ett läge med stabila priser. Det är detta som eftersträvas, och bankutskottet understryker ju också att det är nödvändigt.

Jag återgav ur minnet vad herr Ohlin hade sagt. Jag erinrar om att debatten den gången gällde, huruvida räntan hade någon betydelse för folks lust att spara, och herr Ohlin åberopade en finansman — om det var i Amerika eller England kan jag inte erinra mig —

som just anfört detta, att $\frac{1}{16}$ procent ändå hade en psykologisk betydelse. Jag tror att jag kan styrka detta, om jag går till protokollet, och jag skall försöka att visa herr Schmidt det under dagens lopp.

Herr HANSSON i Önnarp (bf):

Herr talman! Den alltså lika centrala frågan i den ekonomiska debatten är hur man skall kunna åstadkomma en stabil prisnivå förenad med full sysselsättning. Tvisten gäller vilka medel man skall använda och vilka vägar man skall gå för att förena dessa båda faktorer. På senare tiden har det, skulle jag tro, gått upp för allt flera hur meningslöst det är med löneökningar, som bara får nya prisstegringar till följd. Med denna bakgrund skulle man kunna utgå ifrån att det funnes psykologiska förutsättningar för enighet kring en restriktivare politik, som på alla områden anpassades efter de resurser som föreligger. Jag tror att vi måste sluta upp med att ta ut de ökade produktionsresurserna i förskott. Det duger inte längre att vi lever över våra tillgångar, om vi verkligen skall nå fram till en balanserad samhällsekonomi.

Vid en jämförelse mellan å ena sidan utskottets utlåtande och å andra sidan den vid utskottet fogade reservationen finner man en i många och långa stycken fullständig enighet. Såväl de som svarar för utskottsmajoritetens utlåtande som reservanterna utgår från samma premisser, nämligen att det fortfarande finns allvarliga risker för balansrubbingar i vår samhällsekonomi. Därmed menar man också att den restriktiva politik som statsmakterna, såväl riksbanken som regeringen, nu är engagerade i, måste fortsättas.

Från dessa utgångspunkter skulle man ha anledning ifrågasätta om ett fullföljande av denna restriktiva politik innebär, att man nödvändigtvis även

Den ekonomiska politiken

skall fasthålla vid en kreditåtstramning som tenderar att bli av det allra strängaste slaget. En kreditåtstramning som tenderar att bli av sådan hårdhetsgrad, att den till och med håller på att strypa fullt normala driftkrediter, är enligt min uppfattning på väg att motverka sitt eget syfte, genom att hindra rent produktionsfrämjande investeringar. I all synnerhet är detta känsligt för småföretagare och jordbrukare. Detta gäller även om man utgår ifrån att den främsta orsaken till denna restriktiva kreditpolitik är den försämrade prognosen för vår utrikeshandel och därmed också för utvecklingen av valuta-reserven.

Reservanterna säger — vilket också herr Sköldin berörde — att de inflationsbekämpande åtgärderna kommit att alltför mycket läggas på produktions- och investeringssidan och att detta är betänkligt. Det är ganska ovisst vad reservanterna menar med detta uttryck. Jag skulle emellertid gärna vilja tyda det så att de menar, att med ökat enskilt, frivilligt sparande skulle man kunna komma en god bit på vägen för att undgå en del av de framtida följder man eljest riskerar. Reservanterna framhåller nämligen att det frivilliga sparandet måste uppmuntras i »nya och effektiva former». Detta är ganska intressant. Visserligen preciserar man inte — även om herr Nordqvist antydde något av vad man menar — vad detta uttryck »nya och effektiva former» närmast syftar på, men jag skall ändå be att några minuter få dröja vid min uppfattning om vad man skulle kunna kalla för möjligheterna att stimulera detta frivilliga sparande i sådan omfattning, att det skulle kunna få en stabiliserande samhällsekonomisk betydelse i nuläget. För min del tror jag detta är en optimistisk tanke, men jag vill inte därmed ha sagt att den inte förtjänar att provas.

Man bör då göra klart för sig att ett sparande i dagens läge inte är detsam-

ma som för kanske några årtionden sedan — betingelserna är inte desamma. Man sparar inte under trycket av samma behov. Den fulla sysselsättningens och de stora reformernas tid har otvivelaktigt minskat människornas sparbenägenhet. Det tjänar ingenting till att förneka detta faktum. Man behöver bara tänka på en sådan sak som att ålderdomstryggheten, representerad av bättre pensioner, har utvidgats att omfatta fler och fler medborgare, och vi diskuterar ju också en ytterligare utbyggnad på den punkten. Detta måste ha till följd att vissa förutsättningar, som tidigare funnits för ett sparande, numera inte längre föreligger. Det har skett en förändring i socialt avseende, som måste innebära en mycket väsentlig försvagning av människornas tidigare positiva syn på sparandet. Man kan framlägga saken så, att man förr i tiden skaffade sig trygghet för ovissa händelser i framtiden genom att spara. Den som inte hade råd att spara fick antingen vara utan trygghet eller också ytterligare sänka sin standard för att få något över att spara. Nu uppnås denna trygghet på ett helt annat sätt, genom att pengarna helt enkelt tas ut skattevägen. Trygghetskravet har på detta vis blivit tillgodosett av staten, och det viktiga motiv, som tidigare legat däri, har försvunnit.

Jag vill också snudda vid en annan sak, när man talar om sparstimulerande åtgärder, och det är det sparande, som egentligen är ett frivilligt påtaget tvångssparande. Jag syftar i detta avseende på amorteringssparandet, som jag förmodar är av ganska stor betydelse. Detta är även erkänt av alla. Framför allt är det våra mindre företagare, som tvingas till denna sparform för att över huvud taget kunna driva sin rörelse. Detta tvångssparande, som amorteringarna utgör, sker många gånger till priset av en mycket lång och hård arbetsdag och med en dryg skatt på amorteringarna. Ibland får man t. o. m. sän-

Den ekonomiska politiken

ka sin standard ännu mera för att kunna klara de åtagna amorteringarna. När det därför talas om att stimulera och främja sparandet, bör man även tänka på denna grupp. Den är värd allt beaktande. En påbyggnad av ett system, som liknar exempelvis premiesparandet, tar inte vederbörlig hänsyn till den.

Jag framhöll för en stund sedan, att reservanterna hade vänt sig emot konstruktionen av den nuvarande restriktiva politiken, emedan dess inflationsbekämpande åtgärder hade riktat sig för mycket mot produktions- och investeringsidan. Vi har emellertid nu fått åtgärder, som är ingredienser i en allmän inflationsbekämpande politik, vilken tidigare livligt rekommenderats av oppositionen, såväl högern som folkpartiet. Vi har fått den rörliga räntan och en snävarare kreditram. Man kan säga, att dörren till oppositionens alternativ har öppnats på glänt för Sveriges småföretagare och jordbrukare. De har fått ett smakprov på vad detta alternativ innebär i realiteten. Det är möjligt, att man kan ha anledning att beteckna detta som en värdefull erfarenhet vid det framtida bedömandet av talet om en s. k. friare ekonomisk politik.

När man nu ganska flitigt ifrån oppositionens sida har anfört, att man inte vill lägga tyngdpunkten i sin inflationsbekämpande politik enbart på penningpolitiska medel utan också på de statsfinansiella, finanspolitiska medlen, frågar jag reservanterna: Vilka är de finanspolitiska medel, som ni tänker kombinera med en effektivare penningpolitik? Det kan inte vara någon av de åtgärder, som regeringspartierna hittills föreslagit. Det räcker väl inte med att förmoda, att uppmuntrandet av det frivilliga sparandet skulle vara att anse som de åsyftade statsfinansiella åtgärderna. Jag skulle tro, att det är av stort värde att allmänheten får veta vad oppositionens alternativ även i detta avseende innebär. Vi har fått se, vad den rörliga räntan och den snävarare kredit-

ramen betytt. Det är lika välmotiverat att få ett klart besked om den andra delen av politiken.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till bankoutskottets utlåtande nr 30.

Herr NORDQVIST i Karlskoga (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hansson i Önnarp nämnde i sitt anförande, att hela sparfrågan har kommit i ett annat läge, och pekade på att det inte nu finns samma behov av och motiv för sparandet som tidigare. Därför skulle vi inte kunna hoppas på ett sparande av någon större betydelse. Vi har börjat kunna räkna med att ålderdomen blir tryggad för de flesta människor här i landet. Det har vidtagits även en mängd andra åtgärder för att skapa trygghet i tillvaron. Allt detta hälsar vi med glädje och tillfredsställelse.

Herr Hansson i Önnarp menar nu, att dessa omständigheter tar bort en stor del av motivet för sparande. Det är alldeles riktigt, och det är just därför vi anser, att man inte kan följa de gamla linjerna utan måste tillgripa andra metoder för att få det sparande, som vi alla önskar och har klart för oss är behövt. Det förekommer visserligen ett omfattande sparande även nu, men det är ändå otillräckligt, och vi måste för att kunna komma vidare vidta åtgärder för att uppmuntra det ytterligare. Just för den skull har vi från högern kommit med en hel rad motioner, som syftar till att stimulera det frivilliga sparandet.

Nu säger herr Hansson i Önnarp att han i alla fall inte tror att en ökning av det frivilliga sparandet kan ha någon avgörande betydelse. Det tror inte jag heller. Jag vill erinra om vad jag sade i mitt föregående anförande: »Jag hoppas att ingen tror att jag tror att stimulerandet av det frivilliga sparandet skall kunna lösa alla dessa problem.» Men jag tror att en ökning av det frivilliga

Den ekonomiska politiken

sparandet skulle vara en god hjälp i dagens läge och ett inte föraktligt vapen på längre sikt i kampen för penningvärdets bevarande.

Herr Hansson i Önnarp kom också in på vad som skett och vad högern egentligen ville, och han talade därvid om den rörliga ränta som vi har fått. Ja, vi för vår del tycker att den någorlunda rörliga ränta, som nu tillämpas, och de någorlunda generellt verkande kreditrestriktioner, som införts, i och för sig är bra. Men vi anser att övriga åtgärder har varit alltför ensidigt riktade just mot näringslivet. Jag räknade här upp en del av dessa åtgärder, och jag skall inte i riksdagens sista timmar ta upp tiden med att göra det en gång till.

Herr HANSSON i Önnarp (bf) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nordqvist och jag behöver inte strida om huruvida det är nödvändigt att söka finna vissa former för att stimulera det frivilliga sparandet.

Det skulle emellertid, herr Nordqvist, vara synnerligen intressant att få veta, om oppositionen, i detta fall högern, fortfarande är intresserad av att låta sitt inflationsbekämpande program även innefatta vissa finanspolitiska åtgärder och i så fall vilka dessa åtgärder är. Jag vill än en gång understryka att de finanspolitiska åtgärder, som majoriteten tidigare genomfört mot oppositionens vilja, starkt kritiserats av högern. Därför måste det väl vara fråga om några andra åtgärder. När herr Nordqvist så ivrigt sneglar på den nuvarande konstruktionen av den inflationsbekämpande politiken och tydligen vill ha till stånd en viss förskjutning mot konsumtionssidan, så undrar jag vilka konkreta åtgärder som leker herr Nordqvist i hägen.

Enligt min uppfattning kan inte de generella medlen ensamma få lov att styra utvecklingen, och herr Nordqvist tycks vara av samma mening — rent allmänt

säger i varje fall högern att man vill ha en kombination av penningpolitiska och finanspolitiska medel. Med de kraftigt verkande generella medel, som i dag finns, slår man hårdast på den häst som är villigast att draga. Det är med andra ord den mest skuldsatte, som alltså är minst inflationsfarlig, som får dra det tyngsta lasset när det gäller den nuvarande räntehöjningen och kreditrestriktionerna.

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Glädjande nog förs det nu för tiden ekonomiska debatter inte bara i vår riksdag och bland fackfolk, utan också man och man emellan. Detta livliga intresse har utan tvivel gett allmänheten en säkrare uppfattning om de ekonomiska sammanhangen. Jag tror att t. ex. herr Sköldin i sitt anförande nyss underskattade allmänhetens förmåga att bedöma åtgärder på den ekonomiska politikens område. Låt vara att folk i gemen inte har exakta siffror till hands, men det går dock inte, såsom herr Sköldin trodde, att lita på att allmänheten ingenting märker och förstår.

Läget är i verkligheten ett annat. Vardagens erfarenheter har omsider gjort klart för svenska folket, att de frejdiga påstående, som ibland förts fram om att svenska kronan vore räddad, varit minst sagt förhastade. Att en del av vår standardhöjning finansierats genom nedsättning av sparmedlens köpkraft står väl numera klart för de flesta.

På samma sätt har kapitalbildningens otillräcklighet inom landet övergått från att vara ett nationalekonomiskt debättämne till att bli en kännbar realitet för kreditrestriktionsdrabbade företag inom alla näringsgrenar lika väl som för den egnahemsbyggande allmänheten.

Man vill gärna tro att de egna erfarenheterna, som knappast låter sig bortförklaras såsom illvillig propaganda, skall få allt flera svenskar att sluta upp kring kravet på en ny, sparvänlig och

Den ekonomiska politiken

produktionsfrämjande ekonomisk politik. Vad en sådan politik innebär av konkreta åtgärder har ofta preciserats av oppositionspartierna, men lika ofta missförstått av majoritetspartiet. Senast i dag har vi hört herr Sköldin göra gällande att oppositionen groteskt överdrivit betydelsen av obetydliga räntehöjningar. Det bör därför på nytt sägas att en rörlig ränta varit och är en detalj i oppositionens program, som ju omfattar många andra väsentliga ting. Jag nämner här kraven på att besparingar göres i det allmännas utgifter, att vad som inbesparats disponeras för väsentliga skattelättnader för enskilda och företag, samordnade med sparfrämjande åtgärder och med upphävandet av produktionsfientliga regleringar.

Att inte bondeförbundet som företrädare för en stor producentgrupp anser sig kunna sluta upp kring ett sådant program är förvånande.

Herr Hansson i Önnarp talade nyss om att dörren till högers alternativ har öppnats på glänt. Liknelsen är kanske inte så dålig. Vad som hänt är, att de produktionsfrämjande inslagen i alternativet inte släppts fram. Detta, herr Hansson i Önnarp, innebär, att de restriktiva inslagen känns som ett irriterande dörrdrag.

Om vi inte självmant slår in på sådana vägar som högern och folkpartiet rekommenderat, är det fara värt att vi senare kommer att handgripligt tvingas till en omläggning av kursen, en omläggning som blir långt besvärligare än vad som skulle behövas för dagen. En varningssignal för förestående besvärligheter, av allmänheten mindre beaktad än penningvärdeförsämringen och kapitalbristen men inte desto mindre synnerligen inträngande, är den, som reservanterna i bankoutskottets utlåtande nr 30 fäster uppmärksamheten på: valuta-reservens sjunkande kurva. Att vi trots goda exportkonjunkturer nu finner oss stå med otillräckliga valutatillgångar manar enträget till en omprövning av den ekonomiska politiken.

Vad som här kommer allt längre ut i farozonen är vår handlingsfrihet på det internationella ekonomiska planet: våra möjligheter att köpa på den billigaste marknaden och sälja på den fördelaktigaste, vår beredskap mot sämre tider och — framför allt — våra framtida möjligheter att dra nytta av ett utvidgat ekonomiskt samarbete över gränserna.

Har olägenheterna av den ekonomiska politiken hittills inskränkts till att drabba vissa bestämda grupper, så står vi här inför risker, som berör hela folkhushållet. Till den inhemska ekonomiens reducerade penningvärde och företagarnas finansieringssvårigheter sällar sig nu på det internationella planet en hotande likviditetskris. Låter vi en sådan kris utvecklas, avsäger vi oss fördelarna av den friare världshandel, som man i ekonomiskt sundare länder arbetar sig fram mot. En sådan samverkan mellan olika länders näringsliv har under den långvariga högkonjunktur, som vi ännu kan glädja oss åt, varit ett önskemål. I ett ekonomiskt eller utrikespolitiskt bistrare klimat kan den bli en nödvändighet. För de länder, vilkas internationella betalningsförmåga sviktar och som därför ställs utanför de starkare ländernas samarbete, måste konsekvenserna bli synnerligen svåra. Inte minst för vårt av det internationella varuutbytet så beroende land skulle det vara en katastrof att hänvisas till en krympande mjukvalutamarknad.

De enbart negativa åtgärderna har visat sig ur stånd att råda bot för penningvärdeförsämring och kapitalbrist. Inom oppositionen anser vi oss ha goda skäl att tvivla också på restriktionspolitikens förmåga att bättra vår internationella likviditet. Soten är densamma i båda fallen — då bör också boten vara densamma. Genom omprövning av statsutgifter, genom produktionsstimulerande skattesänkningar och uppmuntrat sparande vid bibehållen knapp kredit och rörlig ränta bör man kunna sänka den inhemska kostnadsnivån och däm-

Den ekonomiska politiken

ma för valutautflödet. Att underlåta de positiva åtgärderna i ett sådant handlingsprogram innebär enligt vår uppfattning att ta otillåtna risker för nergång i sysselsättning och levnadsstandard.

Reservanterna under bankoutskottets utlåtande nr 30 är medvetna om de avsevärda risker en fortsatt valutaavtappning innebär. De hyser också farhågor för att vi för närvarande har otillräckliga garantier för att effektiva motåtgärder vidtages. Lika väl som t. ex. aktiebolagslagen föreskriver en minimisiffra för reservfondens förhållande till aktiekapitalet, kan det vara rimligt att ha en lagstadgad relation mellan utlöpande sedlar och riksbankens valuta-innehav. Sådana överväganden har kommit reservanterna att föra ett resonemang kring önskvärheten av att riksbankens och bankofullmäktiges organisation ses över och att frågan om ändring i myntlagen och sedeltäckningsbestämmelserna ytterligare utredes.

Det är tacknämligt, att också bankoutskottets majoritet understryker, att en ökad valutareserv måste vara en av den ekonomiska politikens väsentliga målsättningar. Ännu tacknämligare hade det varit, om utskottsmajoriteten hade ansett sig kunna föra resonemanget vidare ungefär så här: trots exceptionellt gynnsamma externa förhållanden avlägsnar vi oss här i landet alltmer från det väsentliga mål, som en tillräcklig valutareserv innebär. Hittillsvarande åtgärder har tydligen slagit slint. Här är en förutsättningslös omprövning av metoderna på sin plats.

Herr talman! Att söka sig fram längs nya vägar, när de man slagit in på visat sig inte föra till målet, är en naturlig åtgärd. För alla parter i vårt land är det av yttersta vikt, att man fördomsfritt prövar på vilka vägar vårt land till förebyggande av allvarliga risker skall kunna föras fram till en bättre konsoliderad ställning i fråga om reserven av utländska betalningsmedel.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp):

Herr talman! I kompletteringspropositionen till riksstaten som nu också skall behandlas återoppar sig finansministern på den finansplan, som lades fram i januari i år. Han säger att det inte finns anledning att avvika från de riktlinjer för budget- och skattepolitiken som där drogs upp.

Det nya i denna finansplan var, att finansministern satte som lägsta riktpunkt i det rådande läget en totalbalansering av den samlade drift- och kapitalbudgeten. I remissdebatten framhölls från folkpartiets sida med skärpa, att vi håller fast vid de av riksdagen beslutade och hittills tillämpade budgetbalanseringsprinciperna. Enligt dessa är budgeten i balans, om driftbudgetens utgifter är täckta med löpande inkomster. Om man i princip går in för att även kapitalutgifterna skall täckas med löpande inkomster, blir det en permanent överbeskattning, en överbeskattning satt i system. Detta vill vi inom folkpartiet inte vara med om utan anser, att det är av vikt att här använda rätt terminologi. Att införa nya begrepp som totalbalansering och dylikt innebär, att man sveper en dimridå över det verkliga överskottet.

Sedan är det en konjunkturpolitisk bedömningsfråga, om en budget skall överbalanseras eller icke och i vilken omfattning detta skall ske. Det vore orealistiskt att bortse ifrån denna frågeställning nu, men vid en balanserad samhällsekonomi bör det räcka med balans i driftbudgeten. I nuvarande läge vill vi inom folkpartiet medverka till ett väsentligt budgetöverskott för nästa budgetår, men vi vill inte gå så långt som finansministern och utskottsmajoriteten, som inte bara vill täcka statens drift- och kapitalutgifter utan ta ut närmare 500 miljoner kronor därutöver för nästa budgetår. Detta blir en stor överbeskattning. Det innebär ett stort tvångssparande, men i annan form än socialdemokraterna ville genomföra i fjol.

Den ekonomiska politiken

Det finns ingen enkel regel att bestämma budgetöverskottets storlek i olika konjunkturlägen. Vi menar inom folkpartiet, att man vid ställningstagandet till detta problem bör ta hänsyn till beskattningens inverkan på det frivilliga sparandet såväl som på arbetsviljan, och över huvud taget på beskattningens inverkan på samhällsekonomien på längre sikt. Man bör också ta hänsyn till skattetryckets hårdhet och den skärpning, som genom inflationen ägt rum. Dessa överväganden har lett oss inom folkpartiet till att yrka på större skattelättnader än regeringen föreslagit, men vi gör det under bevarande av ett väsentligt budgetöverskott för budgetåret 1956/57 som ett bidrag till stabiliseringspolitiken.

Vad beträffar den statliga inkomstskatten har vi föreslagit en uttagsprocent av 95 vid de skolor, som riksdagen i år har beslutat. Detta betyder 5 procents lägre skatt för alla än enligt regeringens förslag. Denna skattelättnad innebär ungefär 550 miljoner kronor per helår.

Vi har tidigare yrkat på en provisorisk förändring av förvärvsavdragen. Detta skulle medföra en lättnad i sambeskattningen, framför allt för familjer med barn. Per helår räknat skulle detta innebära en skattelättnad med omkring 50 miljoner kronor.

Vi har också föreslagit större ortsavdrag för familjer, där fadern eller modern saknas. Detta skulle medföra en skattelättnad för helår räknat med 5 miljoner kronor.

Vidare har vi föreslagit sparstimulerande skatteavdrag, vilka skulle resultera i en skattelättnad med 20 miljoner kronor per helår.

Efter folkpartiets förslag skulle detta betyda en sammanlagd skattelättnad på helår med ungefär 625 miljoner kronor mot regeringens 375 miljoner. Ser man efter hur detta påverkar budgetåret 1956/57 blir det en skattelättnad på ca 180 miljoner kronor enligt folkpartiets

förslag och ca 100 miljoner kronor enligt regeringens.

I propositionen om de nya skatteskalorna har finansministern uttryckt som sin mening, att dessa nya skolor kan användas med olika uttagsprocent. Bevillningsutskottet har haft samma mening. Skalorna är konstruerade med tanke på bärkraften i olika inkomstskikt. Utagsprocenten tjänstgör som ett medel att ta ut så mycket skatt som motsvarar behovet av statsinkomster. Vårt förslag till skattelättnader i den statliga inkomstskatten innebär, att man sänker procentuellt mera för de lägsta inkomsterna. Vårt förslag innebär en skattesänkning på ungefär 22 procent för de lägsta inkomsterna och 5 å 6 procent för de högsta jämfört med den nuvarande beskattningen.

Vid utformandet av vårt förslag har vi tagit hänsyn till att riksdagen nästa år bör besluta en höjning av de kommunala ortsavdragen. Vi finner det angeläget särskilt med hänsyn till de lägre inkomsttagarna. Vi räknar också med en upprustning av familjepolitiken.

Vi menar att folkpartiets förslag till skattelättnader är försiktigt utformade. Det är en politik som håller. Den utgör en första etapp på vägen mot rimligare skattenivå. Man måste här gå fram steg för steg, det går inte att ta allt på en gång.

Under fjolåret infördes nya skatter på företagen i form av investeringsavgift, ändrade beskattningsregler och ovanpå detta en höjning av skatten på aktiebolag och ekonomiska föreningar med inte mindre än en fjärdedel. Det senare stred mot statsmakternas tidigare uttalade intentioner. Det har många gånger uttalats, att det finns ett samband mellan beskattningsreglerna och skattesatsens höjd. Detta avsteg från tidigare intentioner skedde trots att företagsbeskattningskommittén var av annan mening. Denna kommitté, som bestod av representanter från de demokratiska partierna, var oenig i mycket men

Den ekonomiska politiken

var ense om att variationer av skattesatsen inte skulle användas som konjunkturpolitiskt medel. Man menade också, att detta skulle försvåra företagens planering på längre sikt. I företagsbeskattningskommittén diskuterades i stället möjligheten att sänka företagsbeskattningen. Man diskuterade alltså icke någon höjning på detta område. Även finansministern diskuterade en sänkning av företagsbeskattningen i den proposition som framlades i februari i fjol, men på vårkanten kom det med ens nya signaler. Utan grundlig utredning och utan remissförfarande kom det ett hastigt framkastat förslag om denna skärpning av skatten för aktiebolag och ekonomiska föreningar.

Sedan dess har det blivit ytterligare en utredning, avseende rörlig vinstbeskattning. Inte heller denna utredning förordar att man skall använda skattesatsen som konjunkturpolitiskt medel. Utredningen säger, att en sådan höjning av skattesatsen lockar till ökade avskrivningar och forcerade investeringar. Det var detsamma som oppositionen sade i maj månad i fjol här i riksdagen. Vi menade, att en sådan höjning frestade till ökade utgifter.

Trots detta föreslår finansministern nu en förlängning av denna skatteskarvning. Jag kan för min del inte förstå att detta är nödvändigt. Ur konjunkturpolitisk synpunkt måste det vara minst sagt tvivelaktigt, i varje fall minskar man företagens sparbenägenhet, och företagssparandet är givetvis av synnerligen stor betydelse i vårt land. Inte minst nu, då den tekniska utvecklingen går särskilt snabbt, är företagens kapitalbildning av allra största vikt.

Denna skatteskarvning lägger också en onödig hämsko på företagsamheten, inte minst när det gäller ny verksamhet. Vid ställningstagandet till detta problem hör inte förglömmas, att företagets styrka är till fördel för de anställda. Löntagarnas inkomster är beroende av näringslivets produktionsresultat. En

rationalisering inom näringslivet är med andra ord av största vikt också för löntagarna.

Från folkpartiets sida har vi år efter år framfört kravet på ett omedelbart avskaffande av kvarlåtenskapsskatten. Skälen för detta yrkande har vi många gånger redovisat här i kammaren och jag skall därför inte upprepa denna motivering. Jag vill endast understryka, att vi inom folkpartiet vidhåller detta krav, trots den utredning som tillsatts på detta område. I direktiven för denna utredning står det, att man i första hand skall undersöka möjligheterna till en höjning av det skattefria beloppet, men i direktiven sägs också, att utredningen är oförhindrad att pröva behovet av två dödsboskatter. Det sägs vidare, att kvarlåtenskapsskatten är förenad med olägenheter. Inom folkpartiet anser vi dessa olägenheter vara så stora, att vi vill att denna skatt skall försvinna omedelbart. Jag kan inte underlåta att uttrycka min förvåning över att högern här har ändrat ståndpunkt. Folkpartiet står nu ensamt om kravet på kvarlåtenskapsskattens omedelbara avskaffande.

I fråga om den årliga förmögenhetsskatten har man från högerens sida framfört krav på att det skattefria beloppet för äkta makar skall höjas och att vad man betalar i årlig förmögenhetsskatt skall vara avdragsgillt vid taxering till statlig inkomstskatt. I princip anser vi inom folkpartiet dessa yrkanden vara väl befogade, men vi vill inte för dagen vara med om att göra dessa förändringar, eftersom vi anser att andra angelägna skattereformer bör ha företräde.

Fjölårets riksdag var de nya skatternas riksdag. Det ser tyvärr ut som om denna riksdag skulle gå till vår parlamentariska historia som överbeskattningens riksdag. Jag måste beklaga detta, ty det behövs en fast och målmedveten skattesänkningsspolitik tills vi når fram till en rimlig skattenivå i vårt land.

Den ekonomiska politiken

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till den vid bevillningsutskottets betänkande nr 50 fogade reservationen nr II av undertecknad m. fl.

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! I samband med behandlingen av den kungl. propositionen nr 88, som upptog förslag till nya skatteskalor, lade högern fram sitt alternativ i skattesänkingsfrågan. Vi presenterade då ett förslag rörande dels skatteskalor, vilka var konstruerade på ett annat sätt än regeringspartiernas skatteskalor, och dels ett förslag om en mera vittgående skattesänkning än vad regeringsförslaget innebar.

Regeringsförslaget innebar en skattelättnad med 375 miljoner kronor för helt budgetår, medan högern krävde en skattelättnad med 825 miljoner kronor. Vårt krav på en rejäl skattelättnad med hjälp av nya skatteskalor kommer vi så fort som konstitutionell möjlighet därtill gives, d. v. s. till nästa riksdag, att på nytt framföra. Vi hävdar med bestämdhet, att de skatteskalor, som av riksdagen antogs den 9 maj i år, inte är uppbyggda på ett lämpligt sätt. De nya skalorna har nämligen skärpt progressiviteten i beskattningen. De har försvårat en vidgning av tudelningsprincipens tillämpningsområde och minskat möjligheterna till en breddning av det proportionella bottenskiktet. De ger vid en uttagningsprocent som ligger vid grundbeloppsnivån en alltför låg skattelättnad åt det svenska folket.

Högerns skattealternativ, såsom vi lade fram det i våra motioner I: 535 och II: 683, tog framför allt sikte på fyra saker.

För det första ville vi ha en *rejäl skattelättnad* för alla. Vårt förslag innebar, att skatten för de allra flesta skulle sänkas till den nivå som var rådande före 1947 års skattebeslut. De av högern framförda skattesänkingsförslagen innebar att det i medeltal skulle bli en

skattelättnad av 22 procent. För gifta skulle skatten sjunka med 23 procent och för ensamstående med 19 procent.

För det andra har vi försökt få bort den starka progressiviteten, som nu finns i progressivitetsskikten närmast över det lägsta. Denna starka progression har varit en av de största svagheterna hos de skatteskalor, som under de senaste åren legat till grund för vår statliga beskattning.

Den starka progressiviteten har på ett markant sätt drabbat alla dem som genom ökade arbetsinsatser velat öka sina inkomster och framför allt alla gifta par där båda parterna har förvärvsarbete.

De skatteskalor som nu skall användas är i ännu högre grad behäftade med detta fel. Progressionen har där ytterligare skärpts, vilket framför allt de sambeskattade kommer att få känning av.

För det tredje sökte vi bygga upp skatteskalorna på ett sådant sätt, att det proportionella bottenskiktet lätt skulle kunna breddas.

För det fjärde slutligen sökte vi komma ännu ett stycke på väg för att lösa sambeskattningsproblemet. Våra skatteskalor konstruerades därför så, att tudelningsprincipen kom att tillämpas för en gemensam familjeinkomst upp till cirka 23 000 kronor.

För övrigt var våra skatteskalor så konstruerade, att de skulle ge den största procentuella skattelättnaden i de s. k. *mellanskikten och i de lägre inkomstskikten*. Vi gjorde detta därför, att det är i mellanskikten som vi har de flesta sambeskattade och skattskyldiga med barn. Vi gjorde det också därför, att de flesta *mindre företagare*, som nu drabbas hårt av de skärpta bestämmelserna i företagsbeskattningen, också finns i detta mellanskikt.

Som jag förut framhållit har högern framlagt förslag om en skattesänkning på 825 miljoner kronor mot regeringspartiernas förslag om 375 miljoner och

Den ekonomiska politiken

folkpartiets förslag om 550 miljoner. I anslutning till den kungl. propositionen angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1956/57 m. m. har vi, sedan riksdagen den 9 maj i år avslagit vårt förslag till skatteskalor, tvingats till att som utgångspunkt för vårt skattesänkingskrav ta de skatteskalor, som regeringspartierna — med folkpartiets stöd — beslutade om vid nämnda tillfälle. Vi har inte haft något annat val än att hålla oss till de antagna skatteskalorna och till uttagsprocenten. För att vi inte skulle behöva laborera med ett alltför ojämnt tal för uttagsprocenten — 87 eller noggrannare 87,1 procent — har vi för att komma så nära som möjligt den totala skattelättnad, som vi från våra utgångspunkter anser möjlig, d. v. s. 825 miljoner kronor, fått stanna vid en uttagsprocent av 90 på de beslutade skatteskalorna. Detta betyder en skattelättnad av endast 725 miljoner kronor, men det betyder inte — detta vill jag särskilt starkt betona — såsom från vissa håll har angivits, att vi skulle ha prutat ned vårt skattesänkingsförslag med 100 miljoner kronor, därför att vi inte skulle ha kunnat finansiera vårt ursprungliga förslag. Vi har täckning för en minskning med 825 miljoner kronor, vilket vi klart har redovisat i vår partimotion nr II: 791, och eftersom vi har denna täckning begär vi också i denna partimotion ett klart uttalande om att skattesänkningen hade bort ske enligt vårt egentliga skattealternativ. Allt tal om att vi på tre veckor har prutat ned vårt skattesänkingsförslag med 100 miljoner kronor är helt gripet ur luften.

Av denna vår partimotion, som jag nyss nämnde, framgår, att det gäller att minska statens utgifter med 825 miljoner kronor för helt budgetår. Av dessa avgår emellertid 375 miljoner kronor vilka ryms inom ramen för regeringens statsbudget, eftersom regeringspartierna vill sänka skatten med detta belopp. Det

3 — *Andra kammarens protokoll 1956. Nr 24*

återstår alltså för oss att yrka på besparingar med 450 miljoner kronor.

Av detta belopp faller dock endast 125 miljoner kronor på budgetåret 1956/57. Besparingar, överstigande detta belopp, har vi föreslagit, såsom motionen utvisar. Jag hänvisar till denna och skall inte vid denna sena tidpunkt på riksdagssessionen ta upp tiden med att läsa upp alla de besparingsförslag som vi har kommit med.

Då man föreslår en skattesänkning skall denna vara statsfinansiellt hållbar, inte endast under det närmaste budgetåret, utan också i framtiden. Vi har därför i vår motion även redovisat hur det kommer att ställa sig för budgetåret 1957/58. De besparingar i statens utgifter, som vi har föreslagit vid årets riksdag, skulle under budgetåret 1957/58 komma att slå igenom med 250 miljoner kronor. För oss återstår sålunda 200 miljoner att täcka för att vi skall komma upp till de 450 miljoner kronor, som vi har föreslagit i skattelättnad utöver regeringspartiernas förslag. Varifrån kommer då dessa 200 miljoner? Jo, nästa års budget innehåller reserver i form av där upptagna utgifter, som inte återkommer, och inkomster, som inte upptagits till sitt belopp för helt budgetår. Dessa reserver uppgår till 400 å 500 miljoner kronor. Dessa pengar kan användas till nya statliga utgifter, men de kan också användas till en allmän skattelättnad. Vi vill av detta belopp använda 200 miljoner till den rejäla skattelättnad som vi har föreslagit. Kvar finns ändå 200 å 300 miljoner kronor som kan användas för annat ändamål, exempelvis som hjälp åt en kommunal ortsavdragsreform, vilken framför allt skulle lösa de mindre inkomsttagarnas skattefråga. Denna kan nämligen inte lösas enbart med reformer i den statliga beskattningen, utan den måste framför allt ske genom reformer i kommunalbeskattningen.

I anslutning till Kungl. Maj:ts proposition nr 175 har bevillningsutskottet

Den ekonomiska politiken

också tagit upp till behandling några motioner som väcktes vid riksdagens början. Bland dessa märks högerens partimotion rörande kvarlåtenskapsskattens avskaffande.

Kvarlåtenskapsskattens vara eller icke vara är en fråga, som behandlas varje år alltsedan 1947. Från högerhåll har vi alltid hävdats att skatten omedelbart bör slopas. Denna uppfattning har högeren fortfarande. Vi anser att skälen för dess omedelbara avskaffande är så starka, att beslut härom både kunnat och bort av riksdagen fattas utan någon som helst ny utredning.

Från bondeförbundet har det under de sista åren krävts utredning rörande kvarlåtenskapsskattens avskaffande, varvid man liksom folkpartiet har framfört att såsom kompensation för dess slopande arvsskatten skall höjas. På högerhåll anser vi att den skall slopas utan att några andra skatter inom dödsbokeskattningens område därför ökas. Eftersom en utredning nu tillsatts rörande dödsbokeskattningens framtida utformning, har vi högerreservanter i bevillningsutskottet emellertid ansett oss böra invänta denna utredning med hopp om att utredningen kan bli klar så tidigt, att frågan kan tas upp redan vid nästa års riksdag. Vi förutsätter också, herr Kristensson i Osby, att enighet skall kunna uppnås om att arvsskatten inte höjs i och med att kvarlåtenskapsskatten slopas. Det är just detta, herr Kristensson, som har gjort att vi högerreservanter har velat invänta utredningen. Jag kanske överskattar mig själv något, men jag hoppas att jag i utredningen skall kunna övertala folkpartiets och bondeförbundets representanter att gå på den linje som högerpartiet alltsedan 1947 företrätt, nämligen borttagande av kvarlåtenskapsskatten utan att någon annan del av dödsbokeskattningen därigenom berörs. Därför har vi ställt oss som vi har gjort i bevillningsutskottet.

Högeren har även i en partimotion

framfört förslag om att skattepliktsgränsen vid förmögenhetsbeskattning för äkta makar skall ökas från 50 000 till 75 000 kronor och att avdragsrätt vid taxering till statlig inkomstskatt för erlagd förmögenhetsskatt skall införas. Ändringen avses enligt vårt förslag träda i kraft från och med ingången av år 1958. Utskottsmajoriteten har avstyrkt dessa motioner med den motiveringen, att dessa frågor i vad gäller höjningen av det skattefria beloppet också till väsentlig grad berörs av den tillsatta utredningen om dödsbokeskattningen. Ja, detta är nog riktigt, men då vi högerreservanter förutsätter, som jag redan förut nämnt, att utredningen skall vara klar i så god tid, att frågan kan föreläggas 1957 års riksdag och beslut fattas, som kan tillämpas från och med ingången av år 1958, så har vi vid denna punkt fullföljt motionärernas yrkande i vad avser skattepliktsgränsen för förmögenhetsskatt. Då det gäller avdragsrätten för erlagd förmögenhetsskatt kommer denna fråga såvitt jag kan se inte att behandlas av den tillsatta utredningen, och därför har vi också fullföljt motionärernas yrkande i denna del.

Vid 1955 års riksdag höjdes statsskatten för aktiebolag och ekonomiska föreningar. Motivet härför angavs vara, att den höjda skatten skulle motverka inflationstendenserna. Inom högeren är vi av den uppfattningen, att höjningen inte är ägnad att motverka inflations-tendenserna. Konsekvenserna av höjningen torde snarare bli, att den tvingar företagen att öka priset på sina produkter och därmed i stället verkar inflationsdrivande. I motioner av herrar Hjalmarson m. fl. har därför yrkats på en återgång av skattesatserna för berörda juridiska personer till vad som gällde före 1955 års riksdags beslut, d. v. s. 40 procent för aktiebolag och 32 procent för ekonomiska föreningar. Vi högerreservanter i bevillningsutskottet har instämt i detta yrkande.

Den ekonomiska politiken

Statsverket har årligen stora lånebehov under andra halvåret. Detta sammanhänger till en viss del med att avsevärda utbetalningar av överskjutande skatt måste göras i december varje år. Beloppen rör sig om 600—700 miljoner kronor. Från högerhåll har föreslagits, att åtgärder på ett eller annat sätt vidtas för att få en jämnare fördelning av statens utbetalningar. I första hand tänker vi oss därvidlag att staten av skattebetalarna kunde under en kortare tid få låna de pengar, som i december månad utbetalas i överskjutande skatt. För att sporra berörda människor till denna utlåning föreslås, att de, som låter sina pengar stå inne hos statsverket till den 15 juni i stället för att få ut dem i mitten av december, skulle erhålla en ersättning motsvarande 3,5 procent av det innestående beloppet. Utskottet har avstyrkt detta förslag men funnit uppslaget värt att tas i beaktande av Kungl. Maj:t. Vi högerreservanter är emellertid funnit, att förslaget bland annat står i god överensstämmelse med det premierande av sparandet, som i enlighet med 1955 års riksdagsbeslut tillämpas under åren 1955 och 1956, och därför har vi också yrkat bifall till det i högermotionen framförda förslaget.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen I) av herr Velander och undertecknad, vilken fogats till bevillningsutskottets betänkande nr 50.

Herr Nilsson i Bästekille (h) instämde häruti.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag uttryckte i mitt första anförande en förvåning över att högern nu inte yrkade på borttagandet av kvarlåtenskapsskatten. Herr Nilsson i Svalöv och jag har här stått sida vid sida under många år och kämpat för att kvarlåtenskapsskatten omedelbart skulle tas bort. Herr Nilsson har för

sin del vänt sig mycket bestämt emot att bondeförbundet har stannat vid ett utredningsförslag. Undra på att man då blir förvånad över denna högerns nya ståndpunkt, som man väl kan skissera så: kvarlåtenskapsskatten bör omedelbart avskaffas; därför bör den inte avskaffas nu. Det är naturligtvis en förvånande position. Svenska Dagbladet hade den 15 april ett uttalande om detta. Man skrev då med anledning av bondeförbundets utredningskrav, att detta upprepas år efter år, medan högern och folkpartiet vidhållit sin uppfattning, att någon utredning inte behövs om borttagande av en onödigt skatt. Jag tycker att det är så sant som det är skrivet.

Sedan vill jag tillägga, att vi inom folkpartiet har haft och har fortfarande den uppfattningen, att man bör vidta en måttlig höjning av arvslottsskatten, men det har inte för oss varit något villkor för kvarlåtenskapsskattens borttagande.

Herr NILSSON i Svalöv (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Kristensson i Osby säger, att högern och folkpartiet har stått sida vid sida under flera år och kämpat för att få bort kvarlåtenskapsskatten.

Ja, herr Kristensson, det är riktigt, men det har varit en viss skillnad. Vi från högern har velat ha bort kvarlåtenskapsskatten utan att några andra skatter därigenom skulle ökas. Folkpartiet har velat ha bort den men har föreslagit, att som kompensation arvsskatten skulle höjas.

Att vi nu från reservanternas sida inte kräver att kvarlåtenskapsskatten slopas redan innevarande år beror därpå, som jag nämnde i mitt första anförande, att vi hoppas utredningen kommer till, att vi kan få bort kvarlåtenskapsskatten utan att arvslottsskatten höjes. Detta får vi inte, om vi i dag följer folkpartiet.

Den ekonomiska politiken

Sedan anser jag det vara ett renlighetskrav, att om man accepterar en plats i utredningen från ett partis sida bör man också invänta utredningens förslag.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är bara på en punkt jag vill göra en rättelse av herr Nilssons i Svalöv anförande. Han säger att folkpartiet vid kvarlåtenskapsskattens borttagande vill ha compensation genom höjning av arvslottsskatten. Jag vill där bara göra det tillägget, att vi har yrkat på en måttlig höjning av arvslottsskatten, så att det samlade resultatet skulle bli en total sänkning av dödsbobeskattningen.

Herr NILSSON i Svalöv (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara be kamraren observera, att herr Kristensson i Osby vill ha en höjning av arvslobeskattningen, visserligen måttlig.

Herr SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! När utskottet i samtliga punkter tillstyrkt vad finansministern föreslagit i den s. k. kompletteringspropositionen, så är skälen därtill, att utskottsmajoriteten blivit övertygad om att man därmed bäst främjar de mål, som i dessa dagar alla partier är ense om att den ekonomiska politiken bör söka uppnå, nämligen full sysselsättning, stabil prisnivå och sociala reformer.

Jag ämnar inte i detalj diskutera den ekonomiska politikens mera allmänna aspekter, då det torde få överlämnas åt oppositionens ledare och representanter för regeringen, främst finansministern, att gå i närkamp om de många intrikata problem, som på detta fält städse pochar på belysning och lösning.

Det kan måhända ändå vara tillåtet att erinra om att man i hela Västeuropa

brottas med svårigheterna att hålla benägenheten för övertryck i ekonomin under kontroll och att man tydligen i intet land sitter inne med något vare sig känt eller hemligt vapen, varmed man kan helt nedkämpa inflationstendenserna och hålla samhällsekonomin i tillförlitlig balans. Inte ens i Västtyskland synes de ekonomiska trollkarlarna Erhard och Schäffer behärska situationen utan att tillgripa liknande medel, som vi redan provat under en följd av år. Dessa svårigheter kommer att ytterligare göra sig gällande, när den verkliga arbetskraftsbristen sätter in under de närmaste åren.

Det är sällsamt att iaktta, att i de olika länderna är rollfördelningen ganska lika mellan regering och opposition. När regeringen nödgas förordna en åtgärd, som på grund av sin åtstramande effekt måste framstå som impopulär, så är oppositionen genast färdig att framlägga alternativ, som är ägnade att göra de föreslagna åtgärderna mer eller mindre verkningslösa. Det betyder därvid ingenting, att färgen på oppositionen och regeringen skiftar från land till land. Spelet följer ändå ungefär samma regler.

Jag vill inte bestrida, att oppositionen därvid fyller en viss och även delvis nyttig uppgift. Problemen kommer under debatt och intresset för vad som är kärnpunkten i hela den fria världens politik hålles vid liv. Det råder nämligen enligt min ringa mening intet tvivel om att villkoret för att vad man kallar Västerlandet skall kunna upprätthålla och utveckla sin höga standard under fria demokratiska former till väsentlig, för att inte säga avgörande del är beroende av möjligheterna att utnyttja dess resurser till bristningsgränsen men aldrig överskrida denna livsfarliga gräns. Jag tror därför att vaksamheten på detta område aldrig får slappna, att vi aldrig får väja för impopulära eller valtaktiskt obekväma åtgärder och att vi ständigt måste hålla en beredskap,

Den ekonomiska politiken

varmed de uppdykande svårigheterna kan mötas och bemästras.

Under kriget yttrade dåvarande målsmannen för vår militära beredskap: I en kritisk situation är det bättre att ha 100 man för mycket än för litet. Jag tror att finansministern bör utrustas med möjligheter att tillämpa en liknande arbetshypotes även på det ekonomiska fältet, så länge vi inte funnit mera pålitliga medel att styra utvecklingen än dem vi nu förfogar över.

Utskottet har självfallet inte haft någon åtrå att pålägga onödiga skatter, att hindra folk att bygga bostäder och industrien att rationalisera eller förmena någon glädjen att skaffa en bil. Det är helt andra motiv som föranlett utskottet att avstyrka de förslag, som oppositionspartierna motionsledes och i reservationer framfört. Det är kort uttryckt det faktum, att övertrycket i vår ekonomi är så påtagligt, att utskottet icke ansett det möjligt att gå längre i skattesänkning eller lättande av beredskapen än vad finansministern förordat.

Det är utifrån här antydda utgångspunkter, som jag skall söka belysa utskottets syn på de förslag, som framförts i de till utskottsbetänkandet fogade reservationerna.

I fråga om uttagningsprocenten får verkligen mina vänner reserverna ursäkta, att man har svårt att ta yrkandena om nedsättning för senare delen av budgetåret 1956/57 till enligt högern 90 procent och enligt folkpartiet 95 procent på allvar.

Visserligen kan oppositionen göra gällande, att sänkningen får relativt liten betydelse för nästkommande budgetår, men alla vet ju, att uttagningsprocenten måste av tekniska skäl följa kalenderåret, varför varje ändring får konsekvenser för följande budgetår. Skattebortfallet blir sålunda för helt budgetår respektive 375, 545 och 725 för respektive regeringsförslaget, folkpartiet och högern. Det är visserligen en prutning i jämförelse med vad man ti-

digare har ansett sig böra föreslå, nämligen 625 miljoner för folkpartiet och 825 miljoner för högern, och det är ju alltid en vinning.

Redan vid behandlingen av skatteskalorna avvisade utskottet tanken på en längre gående skattesänkning än regeringen föreslagit. Intet har inträffat som föranleder ändring i denna ståndpunkt. Skälen har snarare sedan vunnit i styrka. Riksräkenskapsverkets prognos för budgetåret 1957/58 visar en kassamässig stagnation i statsinkomsterna men, märk väl, fortskridande ofrånkomliga utgiftsökningar. De summor som kan räknas fram uppgår inklusive eventuella öknings för försvaret till i runt tal 300 miljoner. I vägar och de affärsdrivande verken har man att vänta betydande investeringar. Till skördeskaderegleringsfonden skall 100 miljoner avsättas. Vidare måste finansministern räkna med att skaffa fram vad som behövs för att rusta upp på familjepolitikens fält, där alla partier förklarat att krafttag måste tas.

Högern har visserligen sagt nej till ökade barnbidrag men kommer i stället dragande med skatteavdrag för barn, för studiekostnader m. m., som sannerligen inte blir billigare, för att nu inte tala om de kommunala ortsavdragen, som likaledes alla vill se höjda, helst per omgående. Om man därtill lägger alla överbud i stil med folkpartiets förslag om retroaktiv ökning av folkpensionerna på 72 miljoner kronor och högerns överbud när det gäller försvarets område, får man en ganska god bild av de vedermödor, som kommer att påläggas finansministern under de närmaste åren. Dessa vedermödor kommer att inställa sig oavsett om, såsom oppositionspartierna hoppas, det kommer att bli utbyte på finansministerposten.

Inför dessa perspektiv på utgiftsökningar — och även skattesänkning, vad det gäller kommunalskatten — så måste ändå högerns och folkpartiets skatte-

Den ekonomiska politiken

sänkingsbud te sig som ganska äventyrliga.

Herr talman! Jag tillåter mig också att i detta sammanhang söka påvisa, hur enligt mitt förmenande löst grundade högerns förhoppningar är att genom kraftiga beskärningar av statsutgifterna åstadkomma vad man med djupa brösttoner kallar en rejäl skattesänkning. När man hör herr Hjalmarson virtuost lägga ut sitt utgiftssänkningsevangelium, får man osökt i tankarna vad man i den Freudiska psykoanalysen kallar dagdrömmar, d. v. s. luftiga fantasiskapelser utan underlag i sinnevärlden och som därför störtar samman, när de konfronteras med den bistra verkligheten.

Jag tycker också det är ganska underligt att högern framhårdar med sitt skattesänkingskrav sedan partiets besparingsaktioner, som skulle bereda väg för skattesänkningen, har blivit så eftertryckligt avvisade av en förkrossande riksdagsmajoritet. Den enda förklaringen härpå är kanske att högern har övergivit tanken på en totalbalanserad budget.

Om högerns underbud i fråga om uttagningsprocenten inte kan accepteras, så gäller detta naturligtvis också om folkpartiets nära nog tragikomiska försök att famna allt. Folkpartiet har accepterat de skatteskalor, som riksdagen redan antagit och genom vilka skattesänkningen kanaliseras in i de mindre inkomsttagarnas fickor. Den sänkning på 5 procent som man nu föreslår är väl närmast avsedd som en tröst åt mellanskikten, som enligt högerns förslag skulle få ännu större skattelättnader.

Folkpartiet kan anses ha viss täckning för sitt förslag med hänsyn till partiets föregående ståndpunkt att inte acceptera överbalanseringskravet i full utsträckning, men jag tror ändå att ett bifall till folkpartiets bud om 95 procent skulle vara mycket oförmånligt, därför att värdet och effekten av totalbalanseringen därigenom ovillkorligen i högsta grad försvagas. Det är därför

alldeles självklart att utskottets majoritet icke har kunnat tillmötesgå folkpartiets krav på den punkten.

Till förslaget att höja räntan på kvarstående och överskjutande skatt, vilket förslag enhälligt tillstyrkts av utskottet, har högern knutit en lækker vårprimör, som liknar andra vårprimörer i så måtto att den enligt min mening kostar mer än den smakar. Jag tänker här på den premie skattebetalarna skulle få, om de låte en viss del av skatteåterbetalningen innestå ett halvår. Skälet till detta har herr Nilsson i Svalöv redan angivit vara att utjämna upplåningen. Jag tror emellertid att detta är överflödigt i detta sammanhang, eftersom den totalbalanserade budgeten bör ge möjligheter för statsverket att undvika de stora lånetopparna i slutet av kalenderåret. I varje fall kan ingen på sakens nuvarande ståndpunkt tillnärmelsevis gissa sig till effekten av detta förslag, och inte heller kan man ha någon föreställning om de administrativa besvären på något sätt motsvarar den effekt som kan utvinnas. Även om utskottet förutsatt att Kungl. Maj:t skall undersöka denna sak, förmodar jag att det är en väg, som inte leder till så värst gott resultat, i synnerhet som det måste bli en engångsföreteelse, då ju en utjämning i det långa loppet ändå kommer till stånd.

Sedan kan jag heller inte underlåta att säga några ord om den sparpremiering, som har skjutits fram i detta sammanhang. Det är gott och väl att premiera sparandet, men om vi skall lita till ett högre sparande på grund av dessa höga premier, som kommer att kosta statskassan dubbelt så mycket som normalt — ja, då tror jag vi är inne på en mycket betänkelig och farlig väg. Jag skall emellertid inte utveckla det temat vidare, men jag tror det är anledning att man ställer sig något tvekan inför dessa ständiga propäer att alla som sparar skall belönas för detta.

Vad beträffar yrkandena om sänkning av bolagsskatten skulle mycket

Den ekonomiska politiken

kunna sägas. Självklart är att vi har att emotse enorma krav på investeringar under de närmaste åren. Västlandsutvecklingen — eller om man så vill möjligheterna till konsumtionsökning — kommer att tvinga fram investeringar av betydande storleksordning. Atomkraftens utnyttjande, automationen, forskningen och den längre skolgången samt den fortskridande motoriseringen kan nämnas som exempel på vilka krav på investeringar vi har att vänta. Jag tror därför att frågan om fördelningen av nationalprodukten mellan konsumtion och investeringar kommer att bli de närmaste årens främsta debättämne, och att företagsbeskattningen därvid kommer in i bilden är tämligen självklart. För dagen tror jag emellertid att vi måste vidhålla den dämpande effekt, som vi tillmäter den skärpta företagsbeskattningen. Investeringsbenägenheten har enligt kommerskollegii undersökningar ingalunda visat någon avmattning, tvärtom. Trots den höga beskattningen och trots investeringsavgiften är benägenheten att investera mycket stor. Därför skulle det redan ur beredskapsynpunkt vara mindre välbetänkt att nu bifalla reservationen på den punkten. Jag tror i stället vi skall ta det säkra före det osäkra och följa utskottet, som hemställer om ett bibehållande av den skärpta bolagsbeskattningen.

När man från folkpartiets sida reserverar sig för kvarlåtenskapsskattens avskaffande från den 30 juni 1956, så får min ärade vän herr Kristensson i Osby ursäkta att jag säger att jag får en känsla av att man här är ute och motionerar en gammal käpphäst. När hela frågan om kvarlåtenskapsskattens vara eller inte vara och om gränsen för skattepliktig förmögenhet är under utredning, är det väl tämligen självklart att riksdagen inte kan göra annat än avslå reservationen och invänta utredningens resultat. Därom är jag fullt enig med herr Nilsson i Svalöv. När emellertid herr Nilsson i Svalöv hoppas att utred-

ningen skall resultera i kvarlåtenskapsskattens avskaffande utan någon som helst ökning i arvslottsbeskattningen och hoppas på enighet i det stycket, så tror jag att herr Nilsson hänger sig åt ogrundad optimism. Ty enligt herr Kristenssons i Osby tydligt deklarerade ståndpunkt kan folkpartiet inte ansluta sig till den linjen.

Herr talman! Jag tror inte det finns anledning för mig att plåga kammaren längre, och därför ber jag med hänvisning till det anförda att få yrka bifall till bevillningsutskottets hemställan på samtliga punkter i betänkandet nr 50 och avslag på de vid betänkandet fogade reservationerna.

I detta anförande, under vilket herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna, instämde herr *Olsson* i Gävle (s).

Herr **LARSSON** i Luttra (bf):

Herr talman! I likhet med den föregående ärade talaren skall jag inte plåga kammaren länge. Det är emellertid ett par frågor, som jag skulle vilja ta upp i detta sammanhang.

När man diskuterar skatter måste det ske med utgångspunkt från den totala beskattningen, d. v. s. man måste ta med i bilden både den statliga och den kommunala beskattningen. Den skattedebatt som nu föres ut i landet har väl i alltför hög grad sysslat med den statliga beskattningen, och ändå är det så att kommunalskatten kanske är den som tynger mest. Genom de olika ortsavdragen och genom progressiviteten i statskatten drabbar statsskatten och kommunalskatten väsentligt olika i olika inkomstskikt. Vid en inkomst av 6 000 kronor för gift person utgör statsskatten 30 procent av den totala beskattningen och kommunalskatten 70 procent, men vid en inkomst av 50 000 kronor är förhållandet omvänt. Då är den statliga skatten ungefär 70 och den kommunala omkring 30 procent av den to-

Den ekonomiska politiken

tala skatten, om man utgår från en kommunal utdebitering av 12 kronor. Men skatterna drabbar mycket olika också på grund av den stora variationen i de kommunala utdebiteringarna. Vill man därför åstadkomma en skattesänkning, som i första hand tar sikte på de mindre inkomsttagarna, måste huvudintresset vara inriktat på den kommunala beskattningen. Den höjning av de kommunala ortsavdragen, som man nu kan betrakta såsom beställd av riksdagen, är därför att hälsa med tillfredsställelse, likväl under en viktig förutsättning, nämligen att staten kompenserar kommunerna genom bidrag så att reformen kan genomföras utan att det blir en övervältring av skatterna från de mindre inkomsttagarna till de större inom kommunerna.

Vi skall också ha klart för oss att detta problem i hög grad är ett landsbygdsproblem. Situationen är ju den att den hälft av svenska folket som bor på landsbygden enligt senaste uppgift i Statistisk årsbok betalar 1 006 miljoner kronor i statlig inkomstskatt, medan den hälft av befolkningen som bor i städerna däremot betalar 2 400 miljoner. Siffrorna är ju uttryck dels för den väsentliga skillnaden i inkomster men dels också i någon mån för att företagarna i högre grad betalar sina skatter i städerna.

Höjningen av de kommunala ortsavdragen är en angelägenhet även ur en annan synpunkt.

Vi har nu höjt procentsatsen för folkpensionsavgiften från 1,8 till 2,5. Nu beräknas folkpensionsavgiften på den taxerade inkomsten, vilket drabbar de mindre inkomsttagarna särskilt hårt. Utan den utlovade höjningen av det kommunala ortsavdraget skulle det i varje fall för mig ha varit svårt att gå med på en höjning av folkpensionsavgiften. Nu är vi alltså överens om att man skall höja det kommunala ortsavdraget och att staten skall kompensera kommunerna. Man är på det klara med

att det måste bli fråga om ett belopp i storleksordningen 400 à 500 miljoner kronor, i varje fall om det kommunala ortsavdraget skall bli detsamma som det statliga.

På den punkten finns det en passus i högerns motion som man måste sätta ett frågetecken för. Där står att compensationen till kommunerna skall utgå »under en på förhand bestämd övergångstid» och att inkomstbortfallet för kommunerna skall »i skälig omfattning kompenseras av staten». Man kan fråga sig vad högern menar med dessa uttryck.

I fråga om skatteuttaget och skatte-skalorna har vi anslutit oss till regeringens förslag, som ger en skattesänkning av beräknade 375 miljoner kronor. Vi anser att en längre gående skattesänkning säkerligen skulle äventyra möjligheten att kompensera kommunerna och att den alltså skulle kunna medföra en ytterligare övervältring av utgifter på kommunerna.

Jag skall också säga något om kvarlåtenskapsskatten och i samband därmed om den motion, som från vårt håll har väckts om en höjning vid förmögenhetsbeskattningen av den skattefria delen av förmögenhet. Nu pågår en utredning om kvarlåtenskapsskatten och under sådana förhållanden har vi inte ansett att man bör inta någon annan ståndpunkt än att avvakta utredningens resultat. Vad förmögenhetsskatten beträffar bör denna icke träffa hårdare på grund av penningvärdets försämring. Detta innebär att den skattefria delen av förmögenheten bör ändras med hänsyn till förändringar i penningvärdet. Vi har föreslagit att man i samband med ny fastighetstaxering skall höja även förmögenhetsgränsen. Både höjningen av taxeringsvärdena och behovet av en justering uppåt av förmögenhetsgränsen har sin grund i samma förhållande, nämligen i penningvärdets försämring. En höjning av taxeringsvärdena är med andra ord ett uttryck för att det sedan

Den ekonomiska politiken

1952 har skett en viss försämring av penningvärdet, och då bör detta enligt vårt förmenande också ta sig uttryck i en höjning av förmögenhetsgränsen, som för övrigt även tidigare har justerats med denna motivering.

Vi anser alltså att kvarlåtenskaps-skatten bör avskaffas och skatteplikts-gränsen för förmögenhetsskatten höjas. Men eftersom den nu tillsatta utredning-en skall behandla båda dessa spörsmål anser vi att utredningsresultatet bör av-vaktas. Vi har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till bevillnings-utskottets hemställan.

Herr **MALMBORG** i Skövde (fp):

Herr talman! I detta sammanhang har vi också att behandla statsutskottets ut-låtande nr 156 angående vissa avsätt-ningar till budgetutjämningsfonden. Till detta utlåtande är några reservationer fogade. Då jag har mitt namn under de två första, ber jag att i korthet få fram-föra några synpunkter på de aktuella problemen.

Den första reservationen är att karak-terisera såsom en blank reservation. Den redovisar endast det faktum att folkpartiet inte har biträtt beslutet om uttagande av investeringsavgift. Reser-vationen nr 2 berör frågan om avsätt-ning till budgetutjämningsfonden för framtida investering av medel från LKAB. Herr Schmidt har i ett anföran-de tidigare något berört innebörden av vårt förslag på den punkten, men jag tillåter mig att redogöra något närmare för detta förslag och bakgrunden till detsamma.

På grund av ändring i äganderätten till LKAB sker ingen avsättning till dis-positionsfond för två verksamhetsår. Härigenom ökas den utdelningsbara vinsten och statsverkets andel blir allt-så väsentligt större än eljest. I proposi-tionen nr 175, som ligger till grund för detta utlåtande, har departementschefen föreslagit, att under innevarande och

nästa budgetår medel avsedda för in-vestering i LKAB skulle särredovisas i budgetutjämningsfonden, samtidigt som statskontoret skall överföra motsvaran-de belopp till checkkonto i riksbanken. Detta förslag överensstämmer i princip med vad som framförts inom organisa-tionskommittén för LKAB, och det har också tillstyrkts av riksräkenskapsver-ke. Riksräkenskapsverket har dock i fråga om beloppet intagit en annan ståndpunkt än departementschefen och förordat, att den nödvändiga reserve-ringen skall ske med ett mot den beräk-nade utdelningsökningen svarande be-lopp. Vi har i vår reservation anslutit oss till denna ståndpunkt och vi uttalar, att i den mån avkastningen tillfälligtvis in-nehåller medel, vilka rätteligen skulle ha förts till dispositionsfond, finner vi det, liksom riksräkenskapsverket, naturligt att vinsten till denna del reserveras för investeringsändamål. I enlighet härmed förordar vi, att den nu ifrågavarande avsättningen till budgetutjämningsfon-den begränsas till ett mot den beräkna-de utdelningsökningen svarande belopp. Storleken av detta belopp har i moti-onen II: 792 föreslagits till 30 miljoner kronor. Då av den vid 1955 års ordina-rie bolagsstämma till dispositionsfond gjorda avsättningen cirka 30 miljoner kronor faller på staten, anser vi oss böra förorda, att till budgetutjämningsfonden avsättes samma belopp. Av det totala vinstbeloppet på cirka 50 miljoner kro-nor kom i fjol 20 miljoner på TGO och resten, alltså 30 miljoner kronor, som jag tidigare nämnt, på staten.

Denna fråga har också en mycket vä-sentlig principiell innebörd. Vi menar, att Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag om avsättning av den totala vinsten måste innebära ett klart avsteg från hittills tillämpade budgetprinciper. Om en sådan metod mera generellt be-gagnades, skulle detta få till följd, att vederbörande statsföretag, även om finansiella möjligheter föreläge, inte ens komme att lämna något bidrag till

Den ekonomiska politiken

förräntningen av det i företaget investerade kapitalet. Det skulle med andra ord innebära, att man för detta ändamål finge anlita skattemedel, och det finner vi vara orimligt. Över huvud taget kan vi inte se något sakligt skäl till att inte staten tillkommande avkastning från LKAB även i fortsättningen skulle inräknas bland driftbudgetens ordinarie inkomster och användas för finansiering av löpande utgifter.

I reservationen nr 3) av herr Svärd m. fl. yrkas bl. a., att till budgetutjämningsfonden skall avsättas ett belopp för att där särredovisas under rubriken »Reserv för sparstimulerande åtgärder». Vi har i vår reservation kort och gott som kommentar till detta förslag sagt, att vi är ense med reservanterna om att samhället bör söka stimulera sparandet, men vi kan knappast ansluta oss till reservanternas synpunkt, att just här ifrågakarande vinstmedel skall disponeras för det angivna ändamålet.

Detta är de synpunkter, som jag i korthet velat anföra på denna fråga och jag vill redan nu, herr talman, ställa ett yrkande om bifall till reservationen nr 2 i statsutskottets utlåtande nr 156.

— Herr ANDERSSON i Malmö (s):

Herr talman! Jag vill säga några ord i anledning av statsutskottets utlåtande nr 156 och jag skall fatta mig minst lika kort som den föregående talaren.

I såväl propositionen som utskottsutlåtandet har frågan om avsättningar till budgetutjämningsfonden delats upp i tre olika avsnitt. För det första gäller det avsättningar för utbetalningar av kommunalskattemedel. På den punkten är vi alla ense. För det andra gäller det avsättningar av investeringsavgifter under 1956, vilka beräknas till 75 miljoner kronor. Såsom vi nyss hörde har inte folkpartiet velat vara med om detta förslag, men man har å andra sidan inte reserverat sig däremot. Från höger

sida föreligger det emellertid en reservation. Jag vill i anledning därav endast säga att samma skäl, som dikterade riksdagens hållning då motsvarande beslut fattades 1955, också nu bör vara avgörande för riksdagens ställningstagande. Det är här fråga om inkomster av tillfällig karaktär, och framför allt är åtgärden vidtagen i stabiliserings syfte.

Det tredje avsnittet i fråga om avsättningar till budgetutjämningsfonden avser avkastningen av aktierna i LKAB. Jag skall inte upprepa hela den redogörelse för denna fråga, som ordföranden i fjärde avdelningen lämnat, utan jag skall hålla mig till de delar där meningarna skär sig. Såsom herr Malmberg i Skövde nämnde föreslår departementschefen att de vinstmedel, som inte skall fonderas inom bolaget och varom 1956 och 1957 års bolagsstämmor skall besluta, i sin helhet skall tillföras budgetutjämningsfonden. Vad är det för skäl som talar för detta?

Vi har nog alla intresse av att ett nytt stort statligt företag får börja sin verksamhet under så goda ekonomiska betingelser som möjligt, med andra ord att företagets likviditet är så stark som omständigheterna medger. I detta fall hade det gamla bolaget, som ännu består, gjort upp ett mycket stort investeringsprogram, omfattande hundratals miljoner kronor, vilket man icke hunnit slutföra. Såvitt jag förstår, kommer det nya helstatliga bolaget att fullfölja detta program. Det behövs medel till detta. Därjämte kommer säkerligen även det nya bolaget att stå inför behov av ökade investeringar. För att nämna ett exempel, lär utbyggnaden av hamnen i Luleå komma att dra rätt mycket pengar — enligt vad jag har hört 100 miljoner kronor. Därför anser vi i statsutskottet, att de skäl, som departementschefen har framhållit, är bäringa.

Reservation nr 2, som företrädes av herr Malmberg i Skövde, föreslår, att avsättningen skulle begränsas till 30

Den ekonomiska politiken

miljoner kronor för vartdera året. Som herr Malmberg nämnde, föreslår högerreservationen nr 3 50 miljoner kronor för vartdera året i avsättning. Dessutom skulle emellertid resten avsättas för att täcka det inkomstbortfall, som man beräknar sedermera skall kunna uppkomma med anledning av motioner i sparstimulerande syfte, som högern har väckt. Sådan är situationen.

Jag skulle också vilja beröra en principiell synpunkt som herr Malmberg berörde. Han befarar, att om dessa vinstbelopp i sin helhet — som nu föreslås — skall överföras till budgetutjämningsfonden, kan detta komma att medföra konsekvenser för andra statliga företag. Jag tror inte, att vi behöver frukta detta. Riksdagen skall ju ta ställning för varje gång till hur man skall förfara.

Här gäller det, herr talman, — och därmed skulle jag vilja sluta — ett enastående fall. Det är ju fråga om ett väldigt bolag och om mycket stora belopp. Jag tror, att det är en omständighet, som kan motivera säråtgärder. Vi bör alla enas om att skapa de bästa möjliga förutsättningar för det nya bolaget att kunna bedriva sin verksamhet, när denna börjar i mitten av nästa år.

Jag kommer, herr talman, att vid behandlingen av denna punkt yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Jordbruksfastigheternas taxeringsvärde skall i medeltal höjas med 50 procent. Villornas taxeringsvärde skall, också i genomsnitt, höjas med 35 procent. Bestämda förljudanden från initierat håll härom föreligger.

Jordbrukarna borde naturligtvis vara tacksamma, villaägarna likaså, mot en regering, under vars milda spira deras egendom över en enda natt blir så ovanligt mycket värdefullare. Det är bara det, att — som så mycket annat under denna regering — de fördelar, som

människorna får, blir skenbara, medan de krav som staten ställer på dem i anledning av de skenbara fördelarna är högst reella. Det kommer inte att finnas en kvadratcentimeter mer bostadsutrymme i en villa, därför att taxeringsvärdet höjes med 35 procent, men den konstruerade inkomst, på vilken villaägaren skall betala skatt — den inkomst som bara finns i taxeringsnämndernas fantasi — stiger. Fastighetsskatten blir en verklig pålaga för allt fler, och de som redan tidigare drabbats av denna sällsynt orättvisa form av beskattning får sina bördor ökade.

Även jordbrukarna råkar i allt större antal ut för effektiv fastighetsskatt. Avkastningen av jordbruken stiger inte, därför att deras värde räknas upp med 50 procent. Jordbrukarnas inkomster stiger inte heller. Vad som stiger är emellertid skatten, d. v. s. de anspråk det allmänna ställer på jordbrukarnas arbetsförtjänster. Förmögenhetsskatten åker också upp. Dess gräns nedåt skall enligt majoriteten inte anpassas efter de inflatoriska taxeringsvärdena. Hur kommer detta att påverka möjligheterna för den unge jordbrukare, som skall överta faderns gård och, trots stigande kostnader på alla områden, försöka få den att bära sig, så att gården finns kvar till nästa generation? Svaret kan inte bli mer än ett, men jag överlämnar till någon av regeringens ledamöter, t. ex. till herr Hedlund, att ge det.

Jag tror, herr talman, att fler och fler tröttnar på högskattepolitiken. Detta är en internationell företeelse. Allt färre låter sig övertygas om att regeringarna kan nå bestående resultat genom att expropriera mer och mer av de medel som människorna har att röra sig med för att klara sina problem. Att ta tiotus ur hushållskassorna för att åstadkomma överbalanseringsmiljoner i statskassan, väcker inte förtroende. Det får allt starkare karaktären av ett försök att, såsom det heter, bota flintskalle med peruk.

Högskattepolitiken leder oundvikli-

Den ekonomiska politiken

gen till överhetsregemente. Den är redan i sig själv ett uttryck för vanföreställningen att endast myndigheterna kan avgöra, vad hänsynen till människornas bästa fordrar. Den skapar och vidmakthåller den farliga illusionen, att många måste låta några få bestämma över sig, i vått och torrt.

Demokrati genom pampar är naturligtvis också ett slags demokrati, men den är inte en demokrati av det slag, som befordrar medborgarnas självverksamhet, deras vilja att föra en levande debatt eller att själva ta i den tunga ändan för att få motorn på en så säker plats, att den går lugnt och störningsfritt.

Den avgörande omständigheten för oss i högerpartiet, när vi beslutat oss för att planera hela vår politik så, att vi skapar ett ur penningvärdets och statsfinansernas synpunkt betryggande utrymme för en ordentlig skattesänkning åt alla, har varit och är, att vi inte tror på möjligheterna att i längden driva en politik *mot* människorna. Medborgarna skall inte bara vara skattebetalare och framför allt inte skattebetalare, som löper den ständiga risken att så fort de svänger runt ett hörn stöta mot en uppbördsman. Vi måste deklarera och manifestera en ny politik — genom en allmän skattesänkning, som är så stor, att de många märker, att någonting håller på att ske.

Mot det program för en successiv skattesänkning för alla, som redan från början av nästa år skulle inledas med en rejäl minskning i bördorna främst för dem, som håller på att komma upp i de allt vanligare medelinkomsterna, har anförts tre argument.

Man har sagt: Högerpartiets sammanlagda skattesänkningar är för stora ur statsfinansiell synpunkt. Att följa högerpartiet skulle vara att äventyra statens affärer.

Vidare har det hävdats: Högerpartiets alltför stora skattesänkning försvagar motståndskraften mot en allmän

prisstegring. Den gör vår krona mjukare, och alla skall veta, att om det är något vi behöver, så är det en krona med mindre bly och mera hårdmetall.

Slutligen har följande sats drivits: Själva utvecklingen, inte minst den tekniska, och människornas växande anspråk ställer ofantliga och snabbt ökande krav på det allmänna. Därför är det vansinnigt att systematiskt minska statens resurser. De måste ökas i stället. Den nya värld, som håller på att växa fram, förutsätter helt enkelt att staten har väldiga medel till sitt förfogande. Annars går det antingen åt pipan eller också går det inte alls.

Eftersom vi i högerpartiet satt oss den uppgiften före att söka lägga fram ett sammanhängande lågskattealternativ, är vi rimligtvis skyldiga att på alla dessa tre punkter ta upp kritiken.

I samband med diskussionen om hur staten nu och under den framtid som kan överblickas skall skaffa pengar till sina utgifter kan vi bortse från bilaccis, investeringsavgift och förhöjd bolagsskatt. Intet enda av dessa skatteingripanden har gjorts för att skaffa staten inkomster. Om våra socialdemokratiska överförmyndare tar ifrån oss vissa belopp för att vi inte skall gå ut på rangel eller köpa bilar, så har detta ingenting med statens utgifter och inkomster att göra.

Hela frågan blir alltså: Om vi som högerpartiet föreslagit sänker skatten med 225 miljoner kronor för tiden från nyår till sista juni nästa år och med 825 miljoner kronor för tiden 1 juli 1957 till sista juni 1958, räcker då statens inkomster till för dess utgifter?

Med högerpartiets besparingspolitik är den saken klar. Under nästa budgetår skulle regeringen få in 10 740 miljoner kronor och ge ut 10 035 miljoner kronor. Inkomsterna skulle alltså överstiga utgifterna med cirka 700 miljoner kronor och, sedan alla pengar som rimligtvis bör läggas åt sidan stoppats undan, skulle »vinsten» — jag citerar ordet,

Den ekonomiska politiken

herr talman — bli 130 miljoner kronor. Detta är naturligtvis bara ett sätt att redovisa, men hur man än vänder och vrider på siffrorna kvarstår faktum. De inkomster staten får med de skatter högerpartiet föreslagit räcker mer än väl för de statsutgifter högerpartiet tagit ansvar för.

Vad så därefter följande budgetår angår — budgetåret 1957/58 — skulle, såvitt man nu kan bedöma, med högerpartiets linje statens inkomster netto sjunka med 10 miljoner kronor. Statens utgifter skulle samtidigt gå ned med 145 miljoner. Utöver det överskott vi har redan i år, skulle alltså 135 miljoner kronor stå till förfogande. Dessa kan riksdagen använda för nya utgifter eller för ytterligare skattesänkningar. Enligt vår uppfattning bör en väsentlig del av detta stora belopp användas för en höjning av ortsavdragen vid den kommunala beskattningen. Där bör staten gripa in för att klara anpassningssvårigheterna för kommunerna, men på ett sådant sätt, att vad människorna sammanlagt betalar i skatt till stat och kommun undan för undan sjunker.

Vi har alltså råd till högerpartiets skattesänkning. Vi har inte råd att låta bli den. Så bedömer vi läget.

Vad är det som kan skapa en naturlig och bestående immunitet i vårt samhälle mot inflationsfebernens otäckt livskraftiga baciller? Att högskattepolitiken inte kan göra det, vet vi — efter snart tio års erfarenheter av dess »Tacka och tag emot Skölds eller Strängs karameller, Skölds stränga och Strängs sköldska».

Såvitt vi förstår och såvida den friska och uppslagsrika debatten i den fria världen inte är inne på fel spår — och det har man svårt att tro när man ser vad som har åstadkommit i praktiken, i en rad länder — finns det två här inte tillräckligt beaktade inslag i politiken, som måste ställas i centrum.

Vad som göras kan för att snabbt öka produktion och produktivitet måste gö-

ras. Tillgången på saker och ting, som människorna behöver och vill ha, måste få en verklig chans att hinna fatt vad de gör anspråk på. Vi måste producera mer och producera billigare. Skulle det värsta inträffa och en bestående depression komma, ligger vår möjlighet att överleva som fullsysselsättningssamhälle i en rationell produktion, i en produktion, som till låga kostnader ger mycket och bra varor.

Vad som kan göras för att vakthållningen kring penningvärdet skall framstå som en självklar uppgift för var och en måste göras. Vi måste försöka skapa ett penningvärdets hemvärn med allmän men frivillig anslutning. En kommandostab i kanslihuset vinner inte den drabbningen.

Praktiskt måste dessa ofrånkomliga inslag i den ekonomiska politiken komma till uttryck i en allmän skattesänkning av största möjliga omfattning, i beslutsamma åtgärder över hela fältet för att göra det frivilliga och främst det personliga sparandet lockande, lönande och säkert, i en produktions- och arbetsbefrämjande skattepolitik. I botten måste ligga en bestämd vilja att hålla tillbaka anspråk på växande offentliga investeringar, ett snabbt men gradvis frångående av metoden att finansiera statens kapitalutgifter med kredit, som riksbanken tillverkar på regeringens beställning, samt en smidig och generell kreditpolitik, möjliggjord av en rörlig ränta. Men det som kan påverka människorna och alltså vända strömmen är skattereformerna.

Varje utgift som göres innebär en avvägning mellan resurser och önskemål. Vi vill att många skall göra avvägningarna, inte den centrala administrationens fåtal. Vi vill att de personliga behov och önskningar människorna har för egen del skall väga tyngre, än vad högskattepolitikerna menar vara människornas behov och önskningar. Exempel: kreditpolitikens nuvarande princip. Vi vill att sparandet för egen del och

Den ekonomiska politiken

egna sparmål skall ges ökad vikt då folk bestämmer hur de skall förfoga över sina arbetsförtjänster. Särskilt eftertryck lägger vi vid det egna hemmet som sparmål för de många.

Det sägs kanske inte ut, men det ligger under hela högskattetekniken, att regeringen tror att människorna inte kan sköta sina inkomster. Det måste myndigheterna göra åt dem. Förlåt att jag säger det, men ingen vanföreställning kan vara mera felaktig eller leda till värre konsekvenser. Om en ung familj, som planerade att skapa sig ett eget hem skulle virra omkring i geografien utan att kunna taga vara på sig själv, som justitiedepartementet gjort, då det planerat sina tillfälliga fångvårdsanstalter, skulle både mannen och hustrun omedelbart bli omyndigförklarade. Så kan man inte göra med ett departement, tyvärr!

Högerpartiet har ingen del i skulden till att vi hasar oss fram månad för månad med ständig risk för avtappning av vår redan alltför obetydliga reserv av utländska valutor och med en känsla av att när som helst en ny engångsinflation kan bryta igenom. Ej heller är vi medskyldiga till att hela korthuset bygger på ett sedan åratal permanentat tvångssparande genom ett överuttag av skatt. Det är regeringen, som trots våra invändningar drivit det därhän. Det är regeringen, som nöjt sig med lugnet på ytan men underlåtit att rensa farleden, så att trafiken kan gå lugnt och säkert.

Läget föreligger emellertid. Också vi måste räkna med det.

Vi skulle aldrig ha tillgripit tvångssparandet. Vi tror inte på denna kvarleva från krigstidens belägringsekonomi — inte under normala förhållanden. Och mer än tio år efter ett krig skall väl ändå förhållandena ha blivit normala, åtminstone i ett land, som inte deltog i kriget. Detta är en sak. En annan är det, att inte heller vi, sådant som läget blivit, kan på en gång eller

alltför snabbt avveckla detta tvångssparande. Man måste tyvärr ha någon tid att vänja sig även vid en riktig politik.

Vi behåller alltså i vår planering tvångssparandet — i två år men inte längre. De obundna budgetöverskotten blir dessa två år lika stora för oss som för regeringen. Under tiden hinner människorna växa in i de sparvanor, som en rejäl skattesänkning, en riktig bostadspolitik och för alla begripliga och gripbara fördelar för den som sparar kommer att skapa. På så sätt får vi människorna med i arbetet. Vi får sunda affärer i vårt land. Kanske kan då koalitionen sex-sjundedels majoritet i riksbankens styrelse få ett nytt problem — det som de försiktiga borgarna i den schweiziska riksbanken har i dag. Där sitter man och ängslas över att man skall få för mycket guld och utländska valutor.

Även ett tvångssparande måste för att över huvud taget få någon dämpande effekt ha något gemensamt med verkligt sparande. Det har inte de miljoner regeringen tar ut i förhöjd skatt på bolag och ekonomiska föreningar, i investeringsavgift eller bilaccis och sedan spär in i riksbanken. Det allena sälliggörande kan inte vara att staten lägger beslag på så eller så många hundra miljoner kronor. Vad som betyder mer — också för den till kraftlöshet omhuldade samhällsekonomiska balansen — är vilka resultat ute i arbetslivet som dessa snabb-beslag leder till.

Om en beskattning av stora och små företag går över märket — och detta sker, när en redan hög skatt utan vidare höjs med 25 procent — dämpar den kostnadsmedvetandet. Om man ändå arbetar för skatteuppbördsmännen, spelar det inte längre samma roll vilka utgifter man har. Lusten att investera tilltar. En benägenhet att investera för att få avskrivningsobjekt växer fram. Räntabilitetsberäkningarna förlorar allt mer av sin mening. En investeringsavgift, som för vart år göres alltmer per-

Den ekonomiska politiken

manent, blir ingenting annat än en omkostnad, som gör rationaliseringarna dyrare. Vad som är än värre: investeringsavgiften gör det dyrare att använda pengar för produktiva ändamål än för konsumtion. Bilaccisen slutligen är en trafik- och transportskatt och ett ingrepp, som gör ett för många människor närliggande sparmål mer oåtkomligt. Den transportskatten läggs på *en* gren av vårt transportväsende, som, i motsats till de övriga, löpande betalar sina fasta investeringar och därutöver tvingats lämna staten räntelösa krediter på hundratals miljoner. Den läggs på motorismen och bara på den.

Vår vägran att medverka till dessa utväxter på högskattepolitiken beror inte bara på att vi tror oss kunna skydda penningvärdet utan dem. Vi hävdar bestämt att skatteingreppen mot arbetslivet och motorismen försvagar motståndskraften mot allmänna prisstegringar.

Staten kan, herr talman — jag säger detta särskilt med adress till herr Sundström — inte låna, inte riktiga pengar. Den är till följd av den politik som förts tvungen att — om den behöver låna — skaffa sig inflationspengar i riksbanken. Samtidigt påstår man då och då från regeringhåll, att sparandet i samhället är tillräckligt, och med jämna mellanrum får vi veta att denna s. k. »restpost» i nationalbudgeten växer. Om staten nu trots alla löften om motsatsen måste ta riksbankens inflationspengar i anspråk, är detta inte så farligt, bara den samtidigt sätter in pengar i banken, även om dessa till större delen är beslagtaget företagssparande, säger regeringen. Det stämmer emellertid inte. Samtidigt som spärrpengarna går in, går det ut pengar i utbyte mot skattkammarväxlar och obligationer, som riksbanken får köpa, för att det skall finnas medel för skattebetalningarna. Om finansministern inte tror mig, och det gör han väl inte, kan han begära fram den utredning som riks-

gäldskontoret gjort om vad som i detta avseende troligen kommer att hända nästa år. Där finns siffrorna.

Regeringspolitiken gör alltså som orden i sagan, biter sig själv i stjärten och tror sig på det viset kunna ändra på förloppet. Det går inte. Det finns ett säkert sätt att komma in på sundare banor, att främja sparandet, också sparandet i företagen, och att begränsa de offentliga utgifter, till vilka man måste låna. Att på en gång exproprierar sparandet, därför att man säger sig på det sättet vilja begränsa investeringarna, och fatta beslut som betyder att den 30 september nästa år minst 160 miljoner kronor skall av staten utbetalas för investeringar, att vart och ett av de följande fyra åren ett lika högt belopp skall utgå, att ett enda statsföretag garanteras ett statslån på minst 110 miljoner kronor, att skattebetalarna iklädes en borgensförbindelse på 35 miljoner kronor för ett annat statsföretag, att utgifterna för en enda statlig byggnad på praktiskt taget en natt stiger med 13 miljoner kronor — det är, herr talman, inte brist på konsekvens. Det är konsekvens i inkonsekvensen.

Vi i högerpartiet har försökt angripa problemet om de offentliga investeringarna både i fråga om omfånget och på kostnadssidan, trots att löftet om insyn på ett förberedande stadium, som så många andra socialdemokratiska löften, runnit ut i sanden. För oss framstår det nämligen som angeläget att anpassa de sammanlagda utgifterna i samhället efter samhällets resurser. I den enskilda sektorn sker detta genom en kombination av en generell och smidig kreditpolitik och sparstimulans. Inom den offentliga, där vi ännu inte lyckats vinna gehör för räntabilitetssynpunkten, måste man ställa in sig på att säga nej, när ett nej är sakligt nödvändigt.

Den allmänna sänkning av den statliga inkomstskatten, som vi kräver, är en skattesänkning, byggd på utgiftsminskningar. Den kan alltså aldrig leda

Den ekonomiska politiken

till ökningsar i de utgifter människorna och samhället sammanlagt gör. Den kommer att leda till en minskning därför att människornas utgiftskontroll är mycket hårdare än myndigheternas. Husmödrarna, herr talman, har sannerligen ingen möjlighet att skriva promemorior till statsutskottet, när deras utgifter för familjen råkat bli dubbelt så höga som beräknat.

Den besparing vi redovisat på anslaget för avskrivningar av bostadslån har kritiserats. Det är ingen effektiv besparing, har man sagt. Denna besparing har emellertid icke uppnåtts genom att vi ändrat reglerna för avskrivningarna. Dem har vi tvärtom godtagit precis i regeringens utformning. Vi har sänkt de utgifter som gör avskrivningarna nödvändiga. Ur synpunkten vilken skatt man måste ta ut för att täcka statens utgifter kan inte under några förhållanden invändningar resas mot detta.

Vill man resonera om saken ur en vidare och mer allmänt samhällsekonomisk aspekt, kan man inte begränsa sig till den kassamässiga synpunkten — till vad som kommer att ske på statens checkräkningar. Det skulle vara att fånga myggan men låta kamelen springa lös i trädgården. Då blir det fråga om att mot varandra väga den samhällsekonomiska effekten av högerpartiets bostadspolitik och regeringens. Vad skiljer dem åt? Högerpartiet vill snabbare avveckla de generella subventionerna. Kan någon förneka att detta stärker motståndskraften mot inflation? Högerpartiet vill sätta press på byggnadskostnaderna genom att låta ränteläget slå igenom starkare även för byggnadsindustrin. Kan finansministern, efter socialministerns anförande i denna kammare för en vecka sedan och efter det att Kooperativa förbundet för den verksamhet, som detta jätteföretag bedriver, visat hur en rörlig ränta pressar kostnaderna, kan finansministern därefter komma ifrån, att en realistisk bostadspolitik måste ha erhört mycket

större betydelse för balansen i vårt folks gemensamma ekonomi än vissa obestämbara förskjutningar i transaktionerna på regeringens checkräkningar?

Oron för vad som kan komma att hända i nästa avtalsrörelse är påtaglig på alla håll. Förloppet i Finland, Danmark och Norge och i en rad europeiska länder talar ett varnande språk. Hur skall vi bäst underbygga en lugn avtalsrörelse? Det rör sig egentligen om atmosfären i det ekonomiska livet, det är en fråga om allmänt förtroende. Därvidlag spelar politikens allmänna inriktning större roll än särskilda åtgärder, men *en* åtgärd måste få lugnande effekt — en allmän skattesänkning från årsskiftet. Skattefrågan har nämligen alltmer blivit ett faktum i lönediskussionen — ett faktum för båda parter.

I ett officiellt yttrande för någon vecka sedan framhöll den tyska riksbankens ledning, att det måste anses vara fullt möjligt att genom skattelättnader förvandla skensparandet över budgeten till ett verkligt sparande. Där om är också vi övertygade. Därför sätter vi in vår väsentliga skattelättnad för alla i dess sammanhang — i sammanhanget med minskningar i de offentliga utgifterna och med speciella skattereformer, som är statsfinansiellt täckta och utan minsta tvivel kommer att leda till ett snabbt ökat frivilligt sparande. Detta är vårt alternativ. Regeringens högskattealternativ känner vi.

Det finns så till slut en teknokratisk argumentation för högskattepolitiken. Den tekniska utvecklingen skapar så väldiga investeringsbehov, att bara staten kan klara dem, påstår man.

Att staten med hjälp av skatter på medborgarna, tvångssparande och företrädesrätt till enskilt sparande skulle påtaga sig mer och mer av investeringsuppgifterna, betyder en maktkoncentration i hittills oanad utsträckning. Det betyder att man mer och mer gynnar de företagare, som hittar bäst i kansli-

Den ekonomiska politiken

husets korridorer, att konkurrensen blir en tävlan om generaldirektörernas, inte om konsumenternas bevågenhet.

Man talar om de väldiga investeringsuppgifterna. Är det då, herr talman, staten som gjort detta land till ett industriland med respekt i den internationella konkurrens, där beställningarna går till dem som kämpar sig till dem med goda varor och billiga priser? Är det generaldirektörerna eller nationalbudgetdelegationen, som erövrat våra marknader i vår egen världsdel eller på andra sidan haven? En man med en handfull medarbetare började för så och så många år sedan att göra kullager. I dag beredes i det företaget tusentals människor sysselsättning och arbetsförtjänster, som en föregående generation inte vågade drömma om. Är det statens insatser och regeringens förutseende eller enskilda och oberoende människors fantasi, skapardrift och målmedvetenhet som åstadkommit detta?

Atomkraft och automation ställer oss inte inför några nya ekonomiska problem. De stora frågorna är desamma som förr. De är större, men våra resurser är också större. Lösningen ligger nu som förr i människornas rätt att ta en risk, i deras möjlighet att ge sig själva åt en uppgift, i den omtanke om eget och allmänt väl som sparandet uttrycker, i oberoende och självständighet för fler och fler.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Finansministern och regeringen går med årets budget ett steg vidare på överbeskattningsväg. Herr Strängs budget för år 1956/57 företar ett överskott som mycket väsentligt överstiger 1 000 miljoner kronor, detta trots att finansministern — som alla vet, mycket motvilligt — har gått med på att infria det löfte, som regeringen inför oppositionens kritik avtvingades under valkampanjen 1954, att börja med

att sänka inkomstbeskattningen. Att Gud älskar en glad givare är inte någonting som herr Sträng har tänkt på i detta sammanhang, när han med surmulen uppsyn talar om den av honom nu föreslagna skattesänkningen, som enligt vad han tycks anse, egentligen inte borde ha kommit.

För att kunna motivera ett så våldsam budgetöverskott som det nämnda — väsentligt överstigande en miljard, med de bokföringsprinciper som sedan länge har varit rådande här i landet — har finansministern börjat tala om totalbalansering av budgeten, varmed menas att man med löpande inkomster täcker inte bara driftbudgeten, utan även kapitalinvesteringarna. Men det är fortfarande mycket oklart vilken ställning finansministern intar till själva principen om totalbalansering. Ibland verkar det som om han menar att denna totalbalansering bara är någonting som skall användas nästa år, men ibland verkar det som om han vill uttrycka sympatier för själva principen på längre sikt och som om skattebetalarna alltså skulle ställas inför det skrämmande perspektivet att varje år framöver, så länge herr Sträng är finansminister och den nuvarande regimen består, få betala mycket höga skatter på grund av denna nya princip.

Debatten i dag kan ju ge finansministern ett tillfälle att klargöra vilken roll han vill tillmätta överbalanseringen, som innebär ett stort överskott över driftbudgetens utgifter, alltså en beskattning som långt överstiger driftbudgetens utgifter. Är det så, herr finansminister, att staten skall bedöma konjunkturen och med ledning därav bestämma hur pass stort överskott över driftbudgeten som det kan vara rimligt att ha i statsfinanserna, eller är det så, att man skall tillämpa någon annan princip än denna? Sedan år 1937 har vi här i riksdagen varit överens om detta med en balanserad driftbudget och om att ibland ha ett överskott av hänsyn till konjunktur-

Den ekonomiska politiken

terna, ibland under depressioner å andra sidan ett underskott; det sistnämnda är inte aktuellt nu. Hurudan är den nya princip, som finansminister Sträng vill tillämpa, om det nu är så att han vill tillämpa en ny princip?

Finansministerns redovisning uppvisar naturligtvis inte ett så stort *formellt* överskott som jag nyss nämnde. Han för åt sidan vissa företagsskatter samt inkomsterna från utdelningen på aktierna i LKAB. Det är ju inom parentes sagt ganska egendomligt detta, som redan föregående talare här har påpekat, att normal utdelning från ett statsägt företag inte skall räknas såsom en verklig nettointkomst i statens budget därför att man säger att detta statliga företag om något år kan behöva kapital för investeringar. Nog tycker jag att det är en ganska betänkelig metod som finansministern där slår in på. Och så har vi detta att han avskriver en del åtskilliga år gamla lån, avskriver 343 miljoner extra. Därigenom minskas formellt budgetöverskottet fast i verkligheten ingen belastning åstadkommes på landets finanser. Vidare inverkar finansministerns metod att föra åt sidan kommunalskattemedel, som är 125 miljoner kronor för stora, eftersom dessa pengar redan en gång är av staten överförda till budgetutjämningsfonden. De förbrukades inte när de kom in till statskassan, de överfördes till budgetutjämningsfonden. Det naturliga hade då varit att föra tillbaka dem till kommunalskattemedelsfonden, men nu vill finansministern tydligen att skattebetalarna skall betala detta belopp en gång till. Transaktionen minskar det synliga budgetöverskottet. — Det tycks alltså vara en princip att med olika bokföringstransaktioner reducera det *synliga* överskottet för att därigenom dämpa kritiken mot överbeskattningen.

Jag skall gå förbi den stora frågan om bostadskrediterna, som åtskilliga gånger har diskuterats i denna kammare, senast i en debatt mellan socialmi-

nistern och herr Wedén för en vecka sedan. Regeringen använder löpande bidrag för att hålla hyreskostnaderna nere när det passar regeringen, och då är det all right. Men i andra fall passar det regeringen att använda kapitalsubventioner, och då skall det absolut vara sådana. Man söker här förgäves efter någon princip från regeringens sida. Jag minns att jag en gång hörde en man som sysslade med regleringsekonomi under kriget. Han tillfrågades efter vilken princip man fördelade råvaror på olika producenter. Han svarade omedelbart med glimten i ögat: godtycke. Han menade att det inte var möjligt i det läget att ange någon principiell grund, utan man fick försöka bedöma på bästa möjliga sätt. Jag vet inte om herr Sträng för sin del också, denna gång på ett mera allvarligt sätt, använder denna princip och säger: »Jag tar kapitalsubventioner när det passar mig och räntesubventioner när det passar mig», eller om möjligen herr Sträng har någon annan förklaring att framföra här i dag.

Herr talman! Jag tänker inte i dag gå in i några detaljer. Kvar står det obestridda faktum, att hur man än förfar med dessa bostadssubventioner finns det ett budgetöverskott på väsentligt över 1 000 miljoner. Vi i folkpartiet kan inte acceptera ett sådant stort överskott och inte heller acceptera någon sorts totalbalanseringsprincip. Ett överskott av denna storlek kallar vi för en överbeskattningspolitik, det är ett tvångssparande i ny form. Regeringen önskade för ett år sedan genomföra tvångssparande, ta ut av medborgarna ett extra belopp men sedan lova att betala tillbaka det om några år. Den tanken föll, men nu har man återupptagit tanken med tvångssparande endast med den skillnaden, att man inte lovar att betala tillbaka pengarna. Jag kan inte inse att detta skall vara någon fördel.

Enligt vår mening måste man börja en politik med successivt sjunkande be-

Den ekonomiska politiken

skattning. Vi vill att staten skall ta ett stort steg nu, när man har ett så väldigt budgetöverskott. Men vi erkänner å andra sidan att konjunkturläget är sådant, att det vore oklokt att reducera beskattningen så mycket som man eljest av rent statsfinansiella skäl skulle vara benägen att göra. Det krävs här en avvägning, och den avvägningen utfaller enligt vår mening så, att man under det närmaste året bör ha kvar ett väsentligt överskott i budgeten, men ingalunda så stort som regeringen önskar.

Jag säger att vi önskar att ett stort steg skall tas nu. Det innebär att vi vill sänka inkomstbeskattningen inte med 375 miljoner utan med 600 miljoner kronor per helår räknat. Detta innefattar då höjda förvärvsavdrag och därigenom en väsentlig minskning av sambeskattningseffekten för äkta makar. Vi vill också bl. a. att de extra företags-skatterna skall avvecklas.

Herr finansminister! Två sakkunniga utredningar har stannat för uppfattningen att man inte bör använda variationer i företagsbeskattningen — närmast bolagsbeskattningen — som konjunkturpolitiskt medel. Det förhåller sig ju så, inte sant? Regeringen gör det i alla fall. Vore det inte skäl här att följa sakkunskapen, som ju innefattar även socialdemokratiska ledamöter av företagsbeskattningskommittén, och erkänna att sådana variationer i företagsbeskattningen är olämpliga som medel för stabilisering och att en tillfällig höjning av bolagsbeskattningen tvärtom kan komma att föranleda sådana dispositioner i företagen, att den försvårar den ekonomiska stabiliseringen.

Så har vi automobilbeskattningen. Herr Kristensson i Osby har redan talat om den i förbigående. Statens löfte till bilismen, att icke ta ut mer skatt än som behövs för bilismens andel av vägarna, bör hållas. Eftersträvar man detta, kommer man enligt min mening till en bilbeskattnings som ligger omkring 100 miljoner kronor under regeringens

siffra för nästa år. Man tar alltså i runt tal ut 100 miljoner kronor mindre än regeringen vill ta ut, ty regeringens ståndpunkt är att av bilismen begära mer i skatt än som motsvarar dess andel i vägkostnaderna.

Vi vill dessutom avveckla kvarlåtenskapsskatten, som vi tycker är principiellt oriktig och felkonstruerad. Vi har redovisat att vi vill ha en annan ordning för fastighetsbeskattningen, enligt vilken, i vad gäller både den kommunala och den statliga beskattningen, man skulle undgå att godtyckligt lägga bördor på ägarna av egna hem och villor. Vi anser att vår ståndpunkt innebär ett steg till förverkligande av en princip i fråga om fastighetsbeskattningen, som partierna tidigare varit överens om.

Nu kan dessa förslag förefalla vara ett stort steg mot skattesänkning, och jag vill inte bestrida att de tillsammans är ett stort steg. Men som jag kanske senare skall återkomma till, är en del av dessa skattesänkningar sådana som inte medför någon samhällsekonomisk belastning utan tvärtom underlättar en samhällsekonomisk stabilisering. Dessutom förhåller det sig så, att endast en del av dessa skattesänkningar belastar budgetåret 1956/57 och att en annan del av dem endast delvis belastar det budgetåret. Slutresultatet blir därför att, även om våra förslag hade genomförts till fullo, ungefär halva budgetöverskottet ändå skulle vara kvar, enligt den redovisningsmetod som vi anser vara riktig och som mycket närmare ansluter sig till hittills gängse metoder än regeringens gör.

Vi har föreslagit väsentliga anslagsreduktioner och besparingar, som vi har ansett vara välmotiverade, och detta är en del av förklaringen till att vi anser oss kunna föreslå väsentliga skattesänkningar. Dessa besparingar ger utöver anslagsökningar cirka 150 miljoner kronor netto på driftbudgeten. Det är något större nettobesparingar än högern har föreslagit på driftbudgeten. Jag vill in-

Den ekonomiska politiken

te överdriva skillnaden, som inte är stor. Jag vill bara betona, att nettobesparingen på driftbudgeten är ungefär densamma som den är enligt förslaget från högerhåll.

Jag vill å andra sidan betona, att de samlade skattesänkningar som vi i folkpartiet föreslår är större än de besparingar vi föreslår. Vi disponerar en del av finansministerns väldiga budgetöverskott för att därmed sänka skatterna.

Herr talman! Under de årtionden jag har kunnat följa med den politiska diskussionen har såvitt jag vet det normala tillvägagångssättet i alla länder varit, att man använder en väsentlig del av stora budgetöverskott till skattesänkningar. Det ligger ingenting osunt eller onaturligt i detta, utan det bör enligt min mening starkt betonas, att detta är ett normalt och riktigt tillvägagångssätt. Det är ingenting som man behöver ursäktas eller urskulda utan är tvärtom det enda naturliga. Det är de som vägrar att använda en väsentlig del av budgetöverskottet till skattesänkning som har att förklara varför de vägrar göra det.

Jag vill sedan bara säga ett par ord om högerens ståndpunkt härvidlag. Högerpartiet förfar på samma sätt som vi och tar i anspråk mycket stora belopp av budgetöverskottet för skattesänkningar, men av någon anledning, som jag inte förstår och inte heller intresserar mig för, vill högerpartiet inte uttrycka saken på det sättet. I högermotionen har en ny terminologi införts om bundet och obundet överskott, som såvitt jag förstår inte ändrar någonting i det förhållande jag här vidrör, att både högerpartiet och folkpartiet disponerar mycket stora belopp av budgetöverskottet för skattesänkning.

Det där med bundet och obundet överskott i högermotionen verkar nästan vara tillsatt för att göra det svårare för läsaren, som får ägna övertidsarbete åt att söka förstå vad ståndpunkten innebär. När jag läste högermotionen

tänkte jag på den i politiska sammanhang i England ofta citerade barnboken Alice i underlandet, där Alice på något ställe säger: »Jag skulle kunna uttrycka det här på ett mycket mera komplicerat sätt.» Jag tror inte att högermotionens författare skulle kunna instämma med Alice.

Om man bemödar sig finner man som sagt att ståndpunkten i princip är densamma, att både högerpartiet och folkpartiet vill disponera stora belopp av budgetöverskottet, om jag har förstått rätt efter dessa mödosamma studier.

Låt mig därför nu slå fast två saker: Högerförslaget innebär något större skattesänkning än folkpartiet föreslår; högerförslaget innebär ungefärligen samma nettobesparingar efter avdrag av anslagsökningar. Detta innebär att högern vill disponera något mer av budgetöverskottet för skattesänkning än folkpartiet. Jag säger inte detta som någon kritik mot högern; jag säger det endast för att i någon mån bidra till ett klagörande, om det skulle finnas någon som i likhet med mig har funnit att högerens motioner inte är så lättlästa.

I högerens tidningspress har man emellertid på en del håll fått för sig, att högern bereder utrymme för »sina skattesänkningar» genom besparingar men att folkpartiet inte gör det. Man har fått för sig att högern skiljer sig från andra genom att bereda utrymme genom besparingar för sina skattesänkningar. Det är naturligtvis en felaktig uppfattning. Den har dykt upp igen på de allra sista dagarna, men den blir inte mindre felaktig för det. Man har helt enkelt i högerpressen missförstått högerens motioner. Läser man dem omsorgsfullt, särskilt den senaste, skall man finna, att det står inte alls, att högern bereder utrymme för sina skattesänkningar med besparingar, utan att innebörden är, att högern bereder utrymme för en viss skattesänkning genom anslagsreduktioner. Jag finner det

Den ekonomiska politiken

emellertid en smula ursäktligt, att högerpressen inte har funnit framställningen så synnerligen lätt att följa.

Saken förhåller sig tydligen på följande sätt. Här är det fråga om *fyra* olika skattesänkningar av större betydelse. Det gäller först en sänkning av den direkta inkomstbeskattningen i samband med nya skatteskalor eller ändrad uttagningsprocent. Därvidlag förhåller det sig ju så, som herr Hjalmarson nyss har framhållit, att för det nästkommande budgetåret medför högerförslaget en minskning av statsinkomsterna med cirka 125 miljoner kronor utöver vad regeringen föreslagit. Detta är också vad högerbesparingen, anslagsreduktionerna, innebär, och såvitt jag kan finna är högerns framställning därvidlag alldeles riktig. Jag vill göra det tillägg, att för folkpartiets del förhåller det sig så, att de utgiftsbesparingar vi föreslår är väsentligt större än nettobelastningen på nästa budgetår av våra skattesänkingsförslag när det gäller inkomstbeskattningen. Men för högerns del går det jämnt ihop.

Sedan finns det tre andra slag av större skattesänkningar. Det andra är högerförslaget om de s. k. sparfrämjande skatterna. I fråga om deras verkan är man från högerhåll mycket optimistisk. Vi i folkpartiet har samma inställning som högern, att man skall pröva sig fram med sådana sparfrämjande skattereduktioner. Vi har framlagt egna sådana förslag, men vi brukar framhålla, att den mera omedelbara effekten av dem är svåröverskådlig och att man därför inte vet, hur mycket man uppnår t. ex. under det första följande året. Men vi anser i alla fall, att man har skäl att gå vidare med sådana här sparstimulerande skattesänkningar.

Det speciella högerförslag som vi får upp till behandling i kammaren i höst skall jag inte diskutera. Men i högermotionen i januari angavs, att denna skattesänkning skulle belasta nästkommande

års budget med ett sjuttiototal miljoner kronor i inkomstminskning. I den nya högermotionen säger man emellertid, att det skall inte bli någon inkomstminskning alls under budgetåren 1956/57 och 1957/58. Det är samma förslag som i januari antogs minska inkomsterna nästa år med ett sjuttiototal miljoner. Men enligt den nya framställningen skall det inte kosta statskassan något vare sig nästa år eller året efter nästa. Jag vet inte vad det är som inträffat med dessa förslag, men jag bara konstaterar, att det förhåller sig så som jag här har sagt. I avvaktan på närmare upplysning vet man alltså inte riktigt hur man skall bedöma denna sak.

För det tredje har vi högerförslaget om sänkning av bilbeskattningen. Den täcks inte av någon besparing.

För det fjärde är det fråga om reduktion av företagsbeskattningen. Den täcks inte av några besparingar, lika litet enligt högerförslaget som enligt vårt förslag.

Kvarlåtenskapsskattens avskaffande har man på högerhåll nu ställt på framtiden.

Situationen förefaller alltså vara i dessa väsentliga avseenden klar. En del av skattereduktionerna täcks av utgiftsreduktioner. Större delen gör det inte.

Jag kritiserar inte denna ståndpunkt. Jag har nyss sagt att folkpartiets politik innebär detsamma. Man kan motivera varför en väsentlig del av dessa skattesänkningar inte täcks av besparingar och göra det med mer eller mindre starka skäl i olika fall. Tills vidare sätter jag ett frågetecken på en punkt. Men själva faktum kvarstår i alla fall. Jag tror det är av betydelse för debatten i dessa spörsmål inför en allmänhet, som kanske inte kan följa med i dessa olika saker om bundna och obundna överskott o. s. v., att man konstaterar klart och enkelt, att båda oppositionspartierna tar i anspråk en mycket betydande del av budgetöverskottet för skattesänk-

Den ekonomiska politiken

ning. Kanske skall jag understryka, herr talman, vad jag nämnde nyss, nämligen att de av folkpartiet föreslagna besparingarna är i runt tal lika stora som de av högern föreslagna, medan vår skattesänkning är något mindre.

Beträffande förslaget till skattesänkning med 95 procents uttag enligt de i propositionen angivna skalorna, behöver jag inte här närmare upprepa vad herr Kristensson i Osby redan varit inne på och som vi många gånger framhållit, nämligen att vi anser, att eftersom inflationen har höjt skattetrycket särskilt för de breda lagren, så bör den skattesänkning, som nu kommer, vara relativt större för de mindre inkomsttagarna än för de mera välsituerade. Vårt förslag innebär också att för de skattebetalare som har relativt små inkomster skulle den statliga inkomstbeskattningen bli reducerad med en femtedel, medan skattesänkningen för de mera välsituerade bara skulle bli 6, 7 eller 8 procent. Vi har alltså till fullo uppfyllt det som vi ställde i utsikt, när vi först reste kravet på en särskilt stor skattesänkning för de mindre inkomsttagarna vid en tidpunkt när dåvarande finansministern, herr Sköld, och de socialdemokratiska ledamöterna av bevillningsutskottet inte fått klart för sig, att inflationen hade åstadkommit en orättvisa, som måste rättas till.

Vi vill, herr talman, emellertid protestera en smula, när det sägs — som jag läste häromdagen i en högertidning — att »folkpartiet accepterat regeringens nya skatteskalor». Alla vet ju att dessa skatteskalor är resultatet av en kompromiss i en parlamentarisk utredning och att regeringen har accepterat denna parlamentariska kompromiss. Denna utredning kom till stånd inte minst genom herr Hjalmarsons ingripande en dag, då herr Sköld hade sin vänliga dag — det var ju inte för ofta, men det hände alltså — då herr Hjalmarson lyckades avpressa dåvarande statsrådet Sköld ett löfte om en parla-

mentarisk utredning för att pröva om man inte skulle kunna åstadkomma en kompromiss i fråga om skatteskalorna.

Nåväl, folkpartiets representant arbetade i den utredningen i detta syfte och lyckades uppnå en kompromiss. Den är ingalunda enligt vår mening tillfredsställande. Men vi ansåg att det var bättre att få en kompromiss än att gå på en egen linje och inte få något beaktande av de synpunkter som vi framförde. Jag vill inte kritisera högern för att den underlät att ansluta sig till en sådan kompromiss. Hade högern velat det, kanske man kunde fått skalorna i någon mån ändrade — det vet jag inte. Jag vill bara konstatera, att det är en sådan kompromiss som regeringen accepterat. Då är det ju litet vilseledande att framställa herr Sträng såsom varande upphovsmannen till dessa skatteskalor. Han har accepterat utredningens skatteskalor.

Utöver sänkt uttagning vill vi gå vidare med skattesänkningen följande år, bland annat genom att acceptera höjda ortsavdrag vid kommunalbeskattningen, vilket kommer att nödvändiggöra bidrag från statskassan. Därför vill vi inte nu precisera storleken av de ytterligare skattesänkningar som kan åstadkommas nästa år. Det blir nämligen utgiftsökningar också nästa år, och innan man tagit ställning till vilka belopp det därvidlag är fråga om, vore det oklokt och oförsiktigt att binda sig för hur stora de nya skattesänkningarna kan bli. Men själva tankegången att det som föresiggår i år endast skall vara ett första steg att följas av flera, den håller vi fast vid.

Herr talman! Det är klart att om man anlägger ett samhällsekonomiskt betraktelsesätt kan stora skattesänkningar, i varje fall vissa av dem, medföra övergångssvårigheter för en ekonomisk stabiliseringspolitik, trots att man gör vissa besparingar på budgeten, särskilt då det förhåller sig så, att en del av dessa besparingar är av sådan natur att de

Den ekonomiska politiken

inte direkt minskar efterfrågan utan mera innebär en bokföringsmässig reduktion.

Jag vill för min del erkänna att de skattesänkingsförslag som vi framför — och detta gäller också de andra förslagen, det gäller i någon mån finansministerns förslag och högerns — kan komma att medföra vissa övergångssvårigheter ur stabiliseringspolitikens synpunkt. Det är av bland andra detta skäl som vi velat vara återhållsamma och försiktiga i år och inte vill gå längre än vi gör. Det är därför vi lämnar kvar ett så betydande budgetöverskott.

Men, herr finansminister, man kan inte bevara en oerhört hög överbeskattning år efter år bara därför att vi har full sysselsättning och högkonjunktur i landet. Man måste någon gång göra en ordentlig början med skattesänkningarna, särskilt de skattesänkningar som har en positiv verkan på samhällsekonomin och underlättar stabiliseringspolitiken. Det tror jag att avskaffandet av de extra företagsskatterna skulle ha. Avskaffandet av dem har man all anledning att inte uppskjuta.

En orsak till försiktighet från vår sida, herr talman, har naturligtvis varit att vi är angelägna om ett ökat bostadsbyggande. Vi vill minska räntesubventionerna. Vi vill även på annat sätt att politiken läggs till rätta, så att det lönar sig att bygga billigare och att sänka byggnadskostnaderna för att förhindra hyresstegringar och för att möjliggöra lägre hyror i nya hus. Även här har man dock att räkna med vissa övergångssvårigheter, det vill jag för min del erkänna.

Det är ju så att det ekonomiska läget är i vissa avseenden otillfredsställande, och vår betalningsbalans är alltjämt svag, trots den alltför sent insatta kreditpolitiken, som därför har fått en besvärande utformning som skulle kunnat undgås, om man använt den i tid. — Jag tillåter mig att rikta den frågan till finansministern: Vad tänker regeringen

göra för att åstadkomma en förstärkning av vårt lands betalningsbalans?

Det är riktigt att man i ett sådant läge skall ha en stark budget, men enorma budgetöverskott löser inte betalningsbalansens problem. Investeringsavgifter, som höjer näringslivets kostnader och försvårar exporten, löser sannerligen icke betalningsbalansens problem. Att bibehålla enskilda skatter som gör löntagarna benägna att pressa upp sina anspråk på stora lönestegringar löser sannerligen icke betalningsbalansens problem. Hur tänker regeringen lägga sin politik till rätta för att åstadkomma en förstärkning av vårt ekonomiska läge internationellt? För min del skulle jag vilja förorda att regeringen härvidlag inte eftersträvar att vara sig själv nog utan försöker med en metod, som ibland användes i utlandet. Herr finansminister, hur vore det om Ni skulle tillsätta ett ekonomiskt och socialt råd med fast sekretariat och ordentlig expertis, där representanter för näringslivet, givetvis bl. a. bankerna, organisationerna och oppositionen samt naturligtvis regeringen fick tillsammans överlägga om dessa väsentliga spörsmål? Regeringen har ju en stabiliseringsnämnd bestående av ett antal högre tjänstemän, men vi kan väl vara överens om att hur nyttig den än må vara — därom vet jag ingenting — löser den inte detta problem. Skulle regeringen inte, när vi har en besvärlig ekonomisk situation för landet, kunna inbjuda talesmän för olika slag av kunskaper, insikter och intressen att tillsammans under ordnade former resonera om dessa spörsmål? Jag tänker mig alltså inte något som herr Skölds torsdagsklubb, eller vad det på sin tid hette, utan på ett mera fast och mångsidigt arbetande ekonomiskt och socialt råd.

Det är ju tyvärr så, herr talman, att prisstegringen här i Sverige under de senaste åren liksom tidigare har varit relativt stor. Tar man bara de senaste åren, 1953—1956, för att nu lägga åsido

Den ekonomiska politiken

vad som skett tidigare under koreakrisen, och vad vi diskuterat många gånger, finner man att prisstegringarna i Sverige tillhör de högsta i de västeuropeiska länderna under denna period. Det finns länder där priserna hållit sig praktiskt taget stabila. Om man till den västeuropeiska kretsen räknar även Förenta staterna och Kanada kan man konstatera, att i dessa länder, Finland, Frankrike och Schweiz har levnadskostnaderna praktiskt taget varit stabila under de tre sista åren, medan de i Sverige stigit med sju procent. Det är inte något särskilt tillfredsställande resultat, herr finansminister, särskilt inte när det kommer efter en period av så otillfredsställande art som vi alla känner till. — Man kan även konstatera att produktionsökningen inom svensk industri under senare åren varit väsentligt lägre än i andra västeuropeiska länder. Att bara ta ut ett större och större budgetöverskott — jag upprepar det — löser inte detta problem. Det är överbeskattning när staten under efterkrigstiden jämte kommunerna tagit ut ungefär 55 öre av varje krona varmed svenska folkets inkomster stigit. När det allmänna lägger beslag på mer än hälften av inkomsten är det sannerligen överbeskattning, och då är det motiverat att man börjar en målmedveten politik att sänka skatterna.

Vi i folkpartiet erkänner att det kan vålla vissa övergångssvårigheter, men vi tror att en målmedveten skattesänkingspolitik ökar sparandet, underlättar ekonomiska uppgörelser på många olika sätt och på lång sikt och därför också underlättar en ekonomisk stabilisering av hela samhällsekonomin. Man måste söka en lösning av problemet, som inte gäller bara för stunden. Man måste lägga en fast grund för vår samhällsekonomi, så att Sveriges folk kan känna trygghet för sysselsättning och utkomst och trygghet för att pengarna behåller sin köpkraft, så att inte spararna år efter år berövas en väsent-

lig del av realvärdet av vad de uppförrat. Man måste ordna beskattningen så, att inte egnahemsägare och villaägare straffbeskattas. Inkomstbeskattningen får inte hållas på en så hög nivå, att det innebär tvångslån utan löfte om återbetalning. Det finns problem här, som är allvarliga nog och som måste lösas. Men de lösas inte på dessa vägar. Det är regeringen som bär ansvaret för att dessa problem blir lösta. Jag hoppas att den inte skall söka undandra sig detta sitt ansvar.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ohlin vill tydligen göra skattediskussionen lättare för finansministern genom att i väsentlig grad förvandla denna debatt till en uppgörelse oppositionspartierna inbördes.

Vår sänkning av den direkta statliga inkomstskatten utöver regeringens motvägs helt av förslaget till minskning av statsutgifterna. För helt budgetår är skillnaden mellan regeringens och vår skattelättnad 450 miljoner kronor. Våra besparingar, utslagna på helt år, gör 250 miljoner. Därutöver har vi föreslagit att man nästa år inte skall höja barnbidraget. Ett återställande av barnbidraget till dess gamla realvärde kostar lägst 230 miljoner. Därmed har vi gott och väl täckning för vår skattesänkning genom förslag till minskade utgifter. De av oss föreslagna sparstimulerande åtgärderna skall träda i kraft den 1 januari 1957. Följaktligen påverkar de först 1958 års taxering och påverkar statsinkomsterna först under budgetåret 1958/59, alltså först efter det två budgetår gått precis som vi sagt.

Folkpartiets planering för skattesänkning ser ut på följande sätt.

På sammanlagt 25 punkter höjer folkpartiet statens löpande utgifter med 9,4

Den ekonomiska politiken

miljoner kronor. På årets budget lägger man också över en utgiftsökning på 72,4 miljoner. Av företagsskatter — som man yrkat avslag på — gör man en fond för framtida pensionsändamål på 275 miljoner kronor. Vidare vill folkpartiet anvisa ett bostadslåneanslag på 100 miljoner kronor mer än någon annan. Trots detta tjänar folkpartiet 616 miljoner kronor på sin bostadspolitik. Det förefaller mig vara ett underverk, herr talman!

Jämte besparingen på bostadssidan har folkpartiet i fyra punkter föreslagit verkliga besparingar i statens utgifter på sammanlagt 4,4 miljoner kronor. För nästa budgetår skulle folkpartiets skattesänkning, inklusive förvärvsavdragen, kosta 70 miljoner kronor mer än regeringens förslag och för det avgörande budgetåret 1957/58 minst 220 miljoner kronor, vartill kommer höjningen av barnbidraget och särskilda åtgärder beträffande barnfamiljernas beskattning, för vilka folkpartiet har uttalat sig. Kostnaderna härför lär inte understiga 230 miljoner kronor enligt alternativet med det lägsta barnbidraget.

Så ser fakta i målet ut, herr talman! Om herr Ohlin vill fortsätta debatten, skall jag gärna återkomma med komplementeringar.

Det skulle kunna vara mera att säga i denna sak, men för ögonblicket skall jag nöja mig med det anförda.

Herr LARSSON i Luttra (bf) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hjalmarson började med att nämna de höjningar av taxeringsvärdena på fastigheter, som vi nu kan vänta, och i det sammanhanget kom han in på verkningarna av dessa höjningar på förmögenhetsskatten. Samtidigt gav han också, som jag uppfattade det, bondeförbundet en släng. På bondeförbundshåll har vi emellertid motionerat om en höjning av skattegränsen på grund av de höjda taxeringsvärdena, men vi har accepterat försla-

get att avvakta resultatet av den utredning, som för närvarande arbetar med frågan om kvarlåtenskaps- och förmögenhetsskatterna. Det finns väl ingen anledning att misströsta om att vi kan få en höjning till stånd, eftersom gränsen förut har höjts från 30 000 till 50 000 kronor och höjningen den gången, om jag inte minns fel, i tiden ungefär sammanföll med den föregående fastighetstaxeringen.

Högern vill emellertid inte avvakta resultatet av den sittande utredningens arbete. Det har man däremot gjort beträffande kvarlåtenskapsskatten. Herr Nilsson i Svalöv har här förklarat, att den omständigheten att han har gått med i kommittén bevisar, att högern också accepterar att avvakta utredningens resultat — men borde detta då inte gälla också beträffande förmögenhetsskattegränsen? Det är visserligen sant att högern har ytterligare ett yrkande, nämligen det att förmögenhetsskatten skall vara avdragsgill, men det är väl en sak för sig.

Vidare talar man i högermotionen om att man vill höja de kommunala ortsavdragen och under en på förhand bestämd övergångstid i skälig omfattning kompensera kommunerna för inkomstbortfall. Det är svårt att avgöra vad högern avser med detta. Förmodligen vill man så att säga hålla igen litet i statens kompensering av kommunerna, men statens bidrag till kommunerna anses ju redan nu vara för låga, och det har skett en betydande övervältring av utgifter från staten på kommunerna. Om högern nu inte i full utsträckning vill kompensera kommunerna för det inkomstbortfall som sker i och med att man höjer ortsavdragen för kommunalskatten, så innebär detta en ytterligare övervältring av kostnaderna på kommunerna. Klart är att statens stöd i detta avseende måste fördelas mellan kommunerna efter deras behov och med hänsyn bland annat till deras skatteunderlag.

Den ekonomiska politiken

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hjalmarson förvånade mig onekligen, när han ur mitt anförande ville utläsa en inbjudan till debatt huvudsakligen mellan oppositionspartierna. Det måste ha förbigått herr Hjalmarson, att jag på en rad punkter riktade kritik mot regeringens politik, medan jag däremot beträffande högerns politik försökte för svenska folket belysa vad den egentligen innebär — något som jag var på det klara med att jag inte skulle bli tackad för — eftersom ju ändå inte alla i detta land läser den onekligen mycket krångliga motionen. Jag hade väntat mig att herr Hjalmarson skulle ha sagt, om det var något fel i det jag uttalade, men det gjorde han inte. Jag undrar om inte herr Hjalmarson i hastigheten fick tag på fel papper blad alla sina repliklappar, och om inte det han läste upp var fel replik. Han påvisade i varje fall inte, att det var någonting som var fel i vad jag sade.

Rörande de sparstimulerande åtgärderna och hur de skulle påverka statsfinanserna intog jag en frågande attityd. Herr Hjalmarson sade nu: »Det förhåller sig så, att vårt förslag kostar inte staten någonting under de närmaste två åren, precis som vi sagt.» Till detta måste man väl lägga: precis som vi sagt i maj i rak motsättning till vad vi sade i januari, ty i januari sade högern, att dessa åtgärder kunde väntas kosta 70 miljoner första året, och gav då också det intrycket, att de skulle kosta 200 miljoner andra året.

Sådana där oklarheter gör det ju svårt att förstå den verkliga innebörden av förslagen.

Herr Hjalmarson räknade upp en del siffror för folkpartiet som väl ingen kunde följa med — de var ju hämtade från olika budgetår. Om vi konstaterar att det finns ett dolt budgetöverskott genom att finansministern gjort extra avskrivningar på gamla bostadslån, innebär ju inte detta att folkpartiet me-

nar, att vi gör besparingar av denna storleksordning. Vi konstaterar, att detta beaktas även i högerns kalkyl för 1957/58.

När herr Hjalmarson talar om att han skall klargöra hur högerns skattesänkning täckes, så går han endast in på en av skattesänkningarna. I fråga om inkomstskattesänkningarna vill jag för det första slå fast följande, som jag vill höra om herr Hjalmarson kan bestrida, nämligen att de av folkpartiet föreslagna besparingarna efter avdrag av utgiftsökningar är ungefär 150 miljoner kronor, medan belastningen på nästkommande års budget av våra förslag är 82 miljoner eller väsentligt mindre än besparingarna. Högern har däremot vad denna skattesänkning beträffar samma nettobesparing som inkomstbortfallet ur statskassan. Så till vida är alltså folkpartiets ståndpunkt i detta avseende något försiktigare.

För det andra vill jag konstatera, att det resonemang vi här för gäller *en* av de fyra väsentliga skattesänkningarna under debatt. Tar vi samtliga fyra skattesänkningar, kvarstår det, att båda oppositionspartierna i sina förslag använt den metod, som hittills varit den självklart berättigade, nämligen att när det finns ett väldigt budgetöverskott, så tar man inte bara av besparingar och sänker skatterna, utan man sänker skatterna även genom att disponera en del av budgetöverskottet. Det är en sund och riktig politik. Det enda jag inte förstår är, att man på högerhåll blir så ledsen, när jag talar om att vi båda förfar på det sättet.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Vi ser som vår huvuduppgift att åstadkomma en sänkning av det totala skattetrycket. Därför säger jag till bondeförbundets talesman att det kan aldrig vara tillfredsställande för oss om man låter den sänkning, som

Den ekonomiska politiken

skall göras på den kommunala sidan, leda till en motsvarande höjning av skatten på den statliga sidan.

Jag skall faktiskt inte efter gammalt känt mönster ta upp någon diskussion med herr Ohlin om vad som sades då och vad som har sagts nu. Uppriktigt sagt, herr Ohlin, tror jag inte att det stora flertalet människor är så ohyggligt intresserade av sådana där litteraturhistoriska exkursioner. Jag vill bara fästa herr Ohlins uppmärksamhet på att vår motion i januari gick ut på att vi redan nu borde reservera 70 miljoner kronor för sparstimulerande åtgärder. Först budgetåret 58/59 kommer emellertid dessa åtgärder att belasta statskassan.

Emellertid, herr talman, förstår jag att herr Ohlin nu skulle vilja inleda en litet vänligare period och att han här skulle vilja företräda en mera glad och frisk linje i den politiska debatten, och det tycker jag också är angenämt.

Om han nu tänker uppträda som en god och glad musikanter i det politiska spelet hälsar jag detta med glädje. Herr Ohlin kanske kommer ihåg att förr i världen fanns det en sorts musikanter som man hade ganska stor glädje av. Det var sådana där som på en gång spelade trumma och trumpet och triangel och fiol och munspel. Dirigenten var samtidigt sin egen orkester. Herr Ohlin får inte bli ledsen på mig om jag säger att han ibland påminner en smula om de där goda och glada musikanterna; att jag säger detta är ett uttryck också för min uppskattning av Bertil Ohlin. Jag har en känsla av att han stundom till och med överträffar dem alla därför att han samtidigt spelar olika melodier på vartenda instrument.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hjalmarson tycker inte om att vi ägnar oss åt »litteraturhistoriska» studier av vad högern sade i januari. Men det är ju så, att hela

högerpressen har skrivit om detta att högern mot slutet av riksdagen skulle visa, att vad man på det hållet sade i januari stämde till punkt och pricka. Det är väl då rätt naturligt om man gör en jämförelse mellan vad som sades i januari om belastningen på statskassan och vad som säges nu. Någon överdriven historisk granskning tror jag inte att detta innebär, såvida inte högern vill ha privilegium på att ändra ståndpunkt från den ena månaden till den andra.

Till sist vill jag bara säga till herr Hjalmarson att jag är inte alls ledsen över att han anser att jag kan spela många instrument. Parallellen är bara inte riktigt träffande, då jag tyvärr tillhör de omusikaliska personer som inte kan spela något instrument alls. Där emot blir jag litet besviken då jag finner, att herr Hjalmarson måste tala om sådana ting i stället för att göra något försök att kommentera vad jag har anfört beträffande väsentliga angelägenheter.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! I den allmänna glädjen vill jag uttala min personliga glädje över att få vara med i debatten. Jag var ett ögonblick rädd för att detta inte skulle lyckas för mig i dag.

Herr Ohlin slutade sitt mera allvarliga anförande med att säga att han hoppades, att regeringen inte undandrar sig sitt ansvar för den samhälls-ekonomiska utvecklingen och för landets öden framöver. Nej, herr Ohlin, det är naturligtvis i känslan av detta ansvar som vi håller hårt på den budget som lagts fram. Man kan ha olika uppfattningar om de politiska ingreppens berättigande, men när regeringen har valt en budgetpolitik, som naturligtvis primärt framstår såsom ovänligare mot det svenska folket och tilltalar mindre, eftersom den bl. a. inte ger utrymme

Den ekonomiska politiken

för samma kraftiga skattesänkningar som oppositionens, så måste det ju finnas något vettigt skäl. Det skälet är helt enkelt det att vi utifrån den ansvariga ställning, som en regering i varje demokratiskt land måste ha, bedömer läget så, att denna budgetpolitik är erforderlig. Eftersom regeringens princip har varit att redovisa en samhällsekonomisk bedömning av frågorna, kan jag inte uraktlåta att inledningsvis säga några ord därom.

Så pass beroende som vårt lilla land är av handeln och varuutbytet med andra länder, är vi tvingade att observera utvecklingen utanför våra egna gränser och med ledning därav dra slutsatser för den egna politikens utformande. Jag skall, herr talman, bara med några ord beröra detta. Jag gör det därför att en industriman och ledamot av första kammaren var inne på dessa frågor under förmiddagen och gjorde gällande, att utvecklingen i världen kunde bedömas så, att det vore lagom att slå över från rött ljus inte bara till gult utan också till grönt.

Om vi ser på de senaste rapporterna som vi kunnat införskaffa från vår omvärld — jag skall säga några ord om Förenta staterna — visar det sig, att de privata bruttoinvesteringarna under år 1955 låg där väsentligt högre än 1954. Samma var förhållandet med konsumtionsstegringen, och tendensen fortsätter i fråga om både investeringar och konsumtion. Visserligen är konjunkturläget i Förenta staterna nu kanske något mera nyanserat — man har den mycket omtalade avmattningen i bilproduktionen, man har en avmattning i bostadsproduktionen — men detta uppväges av en ökad aktivitet på andra områden.

Ser man på investeringsplanerna för 1956, som jag nyss nämnde, så överträffas fjolårets rekordhög investeringsnivå med icke mindre än 20 procent. Ser man på försäljningsprognoserna ger de samma intryck. Ser man

på handelns prognoser får man härom det beskedet att även konsumtionsefterfrågan för 1956 kommer att vara markerat starkare än under 1955.

Vidare säges att utvecklingen under första kvartalet i år kännetecknas av en så hög aktivitet, att bruttonationalprodukten har alla utsikter att under året sätta ett rekord i Förenta staternas historia. Den starkt ökade efterfrågan på varaktiga varor har utgjort den balanserade motvikten mot den reducerade aktiviteten inom bland annat motorindustrin. Detaljförsäljningarna i mars 1956 uppgick till 15,3 miljarder och låg högre än dessa försäljningar för ett år sedan. Industriproduktionen låg i april i år 4,5 procent högre än i april för ett år sedan.

Jag skall inte fortsätta med en vidare utläggning rörande dessa statistiska analyser. Kanske skall jag endast tillägga något även beträffande Storbritannien, där man förväntar att investeringarna skall öka även under 1956. I Storbritannien har övertrycket i ekonomin medfört dels en stegring av prisnivån och dels ett markerat underskott i fråga om betalningarna gentemot utlandet. Under 1955 har man haft en konsumtionsprisstegring som var exakt densamma som den vi hade i vårt land. Man har emellertid under 1956 tyvärr nödgats konstatera att denna prisstegring har fortsatt, medan prisnivån för vår del torde ha vissa utsikter att bli lugnare.

Detta har varit bakgrunden till den diskussion som föres i regeringens proposition angående slutregleringen av riksstaten. När man dessutom kan redovisa att denna aktivitet, med förväntningar på framtiden som följd, fortsätter hos oss, är det helt naturligt att man därav tvingas dra vissa slutsatser. Enligt senaste undersökningar ligger investeringsplanerna för 1956 i fråga om maskiner 33 procent och i fråga om byggnader och anläggningar 22 procent högre än vid föregående enkättillfälle. Det var detta som låg till grund för den

Den ekonomiska politiken

statsverksproposition, som framlades för riksdagen i januari månad.

Som nämnts här tidigare under debatten redovisar valutaställningen för 1955 ett negativt resultat, och ett sådant ser det tyvärr ut att bli även av 1956 års varuutbyte med utlandet. Det är inte heller ett litet minus i vår handelsbalans. Vi har ju ett underskott på cirka 400 miljoner kronor för vart och ett av dessa år. På grund av allt detta säger regeringen i propositionen, att det inte nu är tid att lätta på de ekonomiska spärrarna. Samtidigt förklarar den, att man givetvis får vara uppmärksam på att läget är litet annorlunda. Härav följer, att regeringens politik måste vara vad som uttrycks med ordet flexibel. Man får vara beredd på att möta en annan utveckling, men det vore — som regeringen betraktar det — högst olyckligt att redan nu vika av från den besvärliga och tråliga vägen och tråda dansen över de blomstrande sommarängarna.

Jag skulle efter denna lilla inledning, som jag anser vara rätt nödvändig som bakgrund för regeringens förslag, vilja övergå till den mera konkreta dagsaktuella politiska debatten, skatteförslagen och de alternativa budgetförslag, som har serverats från oppositionens sida.

Tillåt mig erkänna, att jag blev glatt överraskad när jag avlyssnade herr Ohlins anförande. Vi har väl alla i friskt minne de diskussioner, som förts mellan herr Ohlin och min företrädare i ämbetet, diskussioner som till leda ifrån herr Ohlins sida drivits på det sättet, att han har presenterat de rent tekniska, bokföringsmässiga salderingarna och avskrivningarna på olika håll i budgeten och med utgångspunkt från detta tekniska resonemang velat skaffa sig underlag för sina ståndpunkter, vilka — därest de skulle föras ut i verkligheten — inte vore av realekonomisk betydelse. I år gör herr Ohlin rent bord med detta. Det är ju välgörande både för en

finansminister och för denna kammare, som slipper öda tid på ett så ofruktbart resonemang, i varje fall i en debatt mellan regeringen och folkpartiet.

Herr Ohlin konstaterar klart och tydligt, att vi har en stark budget, inte bara totalbalanserad utan även överbalanserad. Vi har gjort avskrivningar på driftbudgeten — det var emellertid inte alldeles korrekt, när herr Ohlin gjorde gällande, att dessa på något sätt inte kommit till uttryck i propositionen. Varje avskrivning, som man gör på driftbudgeten, får sin direkta inverkan på kapitalbudgetens lånebehov. När regeringen diskuterar sin budgetpolitik utifrån totalbalanseringens princip, står det följaktligen uppenbart redovisat — ingen kan beskylla oss för att ha undanhållit något därvidlag — att vi har en överbalansering, realekonomiskt sett, på ungefär 500 miljoner kronor.

Däremot redovisas ju som ett resultat både av högerns och av folkpartiets budget efter samma realekonomiska betraktelsesätt en underbalansering på ett par hundra miljoner kronor. Skillnaden mellan regeringens budget och oppositionens är alltså grovt räknat 700 miljoner kronor, vilka regeringen har ansett vara erforderliga i inflationskampen, men som herr Ohlin menar inte behöver utnyttjas i full utsträckning. Herr Hjalmarson påstår, att man genom att göra vissa bokföringsmässiga arrangemang kan få ett helt annat uttryck för skillnaden.

Herr Hjalmarson och hans partivän i första kammaren herr Ewerlöf — som jag har glädjen att inräkna bland mina åhörare i dag här i andra kammaren — konstaterade i årets remissdebatt några rätt intressanta saker. Herr Ohlin har Erinrat därom; men de är faktiskt något av Skriftens ord för en finansminister, som strävar efter en totalbalanserad budget. Jag kan inte neka mig nöjet att göra ett citat i dag. Det var herr Hjalmarson som — jag höll på att säga sin vana trogen refererade andra,

Den ekonomiska politiken

men jag skall inte vara elak i detta sammanhang — anförde följande:

»Det yttrande av herr Ewerlöf, som statsministern hade understrukit i det protokoll jag alldeles nyss fick ur hans hand, lyder: 'Vad sedan budgeten beträffar lever statsministern fortfarande i den föreställningen att det alternativ i skattefrågan, som jag i mitt anförande häntydde på, skulle representera en mindre restriktiv politik än den, som regeringen i detta hänseende föreslagit. Detta är ett misstag, ty', säger herr Ewerlöf och herr Hjalmarson, »'jag har uttryckligen sagt att vi icke kommer att föreslå skattesänkningar genom ianspråktagande av reserverna i denna budget, utan att skattesänkningarna skulle genomföras med hjälp av besparingar på anslag, som är upptagna i budgeten. En skattesänkning, som kommer till stånd genom att en offentlig konsumtion på det sättet förvandlas till enskild konsumtion, har inte det ringaste att betyda ur restriktivitetssynpunkt.'»

Herr Hjalmarson utvecklade ytterligare detta och kom även tillbaka därtill senare under året när frågan om repetitionsövningarna diskuterades här i kammaren. Han upprepade då sitt bragelöfte genom att säga: »Vi har ett budgetöverskott, men högern anser inte detta ge anledning till någon huggsexa. Vi accepterar budgetöverskottet och tar konsekvenserna därav. Följaktligen är vi beredda anvisa motsvarande besparingar.»

Detta storslaget avgivna löfte har högern icke kunnat hålla — herr Ohlin har alldeles rätt däri. Högern har på en rad olika punkter tagit i anspråk reservationer för att få det hela att bokföringsmässigt gå ihop. Slutresultaten av högerns budget och regeringens budget visar sålunda en real skillnad på 700 miljoner kronor — aktiva pengar i efterfrågan på både investerings- och konsumtionssidan. Mot bakgrunden härav finns det inte någon möjlighet

att göra gällande, att högern har ställt sig bakom regeringens restriktiva politik, som betingas av en samhällsekonomisk bedömning.

Det är beklagligt för högern att man inte har kunnat hålla sitt bragelöfte, trots att man i förslaget till utgiftsreduktioner på driftbudgeten och kapitalbudgeten har givit sig på — och jag skall villigt erkänna att det vittnar om en viss oförskräckthet och mod — så ömtåliga ting som mödrahjälpen, bidragen till arbetslöshetskassorna, ferieresorna, bidragen till sjukkassorna och vissa avskrivningar på lånefonden för bostadsbyggandet.

I detta sammanhang skulle jag vilja klara upp en liten sak som gäller bostadsbyggandet. Högerns förslag innebär i realiteten inte en vitten i besparingar på bostadsbyggandet under nästkommande år; längre fram blir det besparingar, men inte under nästa budgetår. På grund av eftersläpningar i utbetalningarna genom den teknik, som därvidlag användes, spelar det ingen som helst roll, om man följer regeringen eller om man tar högerns förslag. Dessutom bör högerns bostadspolitik icke redovisas utan att man erinrar om att den kommer att innebära en icke oväsentlig hyresstegring för familjerna. Man kan ju för all del ha den uppfattningen, att denna hyresstegring bör svenska folket orka med, men man får å andra sidan inte glömma bort att en hyresstegring skulle starkt influera på löntagarnas ställningstagande i en kommande avtalsrörelse. En talare i första kammaren konstaterade för en stund sedan att lönekostnaderna representerar cirka 80 procent av produktionskostnaderna. Jag har aldrig ansett annat än att lönekostnaderna är en av de viktigaste ekrarna i samhällsekonomiens hjul och dessutom en eker som krafter utanför detta hus suveränt påverkar. Detta gör det befogat att se litet försiktigare på frågan om en hyresstegring.

Högern har vidare i sina förslag till

Den ekonomiska politiken

utgiftsreduktioner varit inne på frågan om besparingar när det gäller televerket, statens järnvägar och byggandet av kraftstationer. Jag skall inte närmare uppehålla mig vid detta, ty det har ju diskuterats tidigare här i riksdagen och kommer väl att bli föremål för rätt intressanta utläggningar under den fria diskussion som längre fram under året skall föras överallt i vårt avlånga land.

Det är också en annan sak som vi inte skall glömma bort, när vi diskuterar nästa års budget. Jag bortser nu från de realekonomiska bevekelsegrunder som regeringen haft för att lägga fram en stark budget. Högern har ju anslutit sig till den uppfattningen att vi bör ha en stark budget, men det har bara varit en läpparnas beaktelse, ty i sak har man visat att man icke vill vara med därom. Folkpartiet har varit ärligare i detta avseende — man råkar tydligen ut för överraskningar här i världen! Folkpartiet har nämligen sagt ifrån att det inte behövs en sådan här stark budget; det går nog att tumma litet på den. Jag är beredd på att herr Ohlin här kommer att ställa den frågan: Varför anser finansministern att just 700 miljoner kronor är den rätta skillnaden mellan våra bud? Bör inte skillnaden i stället vara 500 miljoner eller 800 miljoner eller någonting annat? Vad är det som möjliggör för finansministern att exakt ange den punkt, där överbalanseringen skall sluta?

Jag kan bara svara att finansministern inte har någon annan möjlighet än att rent allmänt säga, att om perspektivet är en reducerad valutareseerv, om vårt varuutbyte med utlandet är negativt, om investeringslusten är starkare än att vi orkar tillgodose den, om konsumtionsefterfrågan är sådan att den medför prisstegringar, då är temperaturen för hög, och då gäller det att försöka få en budget som är så stark som praktiskt politiskt är möjligt. Det är den enkla förklaringen till den budget som i år framlagts. Denna budget

är så stark som det i dagens läge varit praktiskt politiskt möjligt att göra den. Därför har siffran blivit den som regeringen stannat för. Man kan ju se det här även mera budgetmässigt. Då är det inte endast nästa års budgetutfall — alltså det budgetår som börjar om någon månad — utan budgetutfallet året därefter som spelar en avgörande roll.

De båda föregående talarna har också varit inne på detta men inte talat om den fullständiga redovisning som är nödvändig för regeringens bedömande. Det är riktigt att statsverkets inkomster i absolut mening blir lägre för budgetåret 1957/58 än för budgetåret 1956/57 enligt vad man i dag kan bedöma. Det finns många skäl för det. Jag behöver kanske inte utveckla dem. Vi lämnar ifrån oss 370 miljoner kronor till skattesänkning. En annan sak är, att vi för det kommande budgetåret har engångsfavören att debitera två fastighetsskatter. Det finns vissa andra skäl som ligger bakom. Slutresultatet blir emellertid, att inkomsterna i absolut mening blir lägre. Vi har automatiska anslagshöjningar som man inte kommer ifrån. Dessa har uppskattats till över 200 miljoner kronor — då har man exkluderat fjärde huvudtiteln och kommunikationsdepartementets huvudtitel.

Jag ser heller icke någon möjlighet att komma undan beredskapsövningarna undet det år som ligger efter detta, och bara det blir en utgiftsökning på bortåt 70 miljoner kronor. Så har vi jordbrukets skördeskadefond, som då skall ha ett tillskott på 100 miljoner kronor. Vidare har vi naturligtvis som alltid att räkna med att statstjänarlönerna kräver sitt. Även vid en blygsam — eller låt oss säga normal — lönestegring på 4 eller 5 procent går statstjänarlönerna på över 200 miljoner kronor. Herr Ohlin har ju i ett kvällstal här utanför Stockholm gjort sig till tolk för att det behövs ordentliga justeringar, framför allt för de lägre statstjänarna. Vidare

Den ekonomiska politiken

har vi barnbidragshöjningarna, som riksdagen redan tagit ställning till. Vi har också den kommunala ortsavdragsreformen.

Således har vi stora utgiftsökningar, som jag inte ser någon möjlighet att komma ifrån. Visserligen har var dag nog av sin plåga, och varje budgetberedning har nog av sin plåga, men vårt handlande vore väl kanske inte riktigt präglad av den ansvarskänsla som herr Ohlin efterlyste hos regeringen om vi inte tänkte längre än till nästkommande budgetår.

Jag vill säga en sak till om oppositionens båda budgetförslag. Jag kanske inte behöver uppehålla mig så mycket med dem eftersom oppositionen själv tycks vara beredd att föra den debatten. Jag vill emellertid säga till herr Ohlin, att när man presenterar ett utbyggt bostadsprogram från 53 000 till 60 000 lägenheter — och för all del tar upp 100 miljoner kronor mer på lånefonden för bostadsbyggande för att klara det statliga lånet till detta — så har ju ett sådant arrangemang även en annan konsekvens, som i varje fall kammarens ledamöter bör vara på det klara med. Om man släpper loss 100 miljoner kronor mer i bostadslån från statens sida så drar det ofrånkomligen med sig ett behov av minst 200 miljoner i nya marknadskrediter. Nu har vi haft som en regel att för det statliga bostadsprogram som denna riksdag bestämt sig för skall det anskaffas pengar på ett eller annat sätt. Är det ekonomiska läget för högt tempererat, så blir det andra avsnitt och sektorer som får sitta emellan. Fortsätter emellertid läget att vara likadant som i dag och man är beredd att släppa på bostadsbyggande för ytterligare 100 miljoner kronor av statsmedel, då måste riksbanken på nytt sammanträda och bestämma, huruvida man kan dra åt kredit-skruvarna för de andra avsnitten inom det svenska näringslivet för att få fram 200 miljoner kronor i marknadskredi-

ter som ytterligare blir erforderliga och på så sätt tillgodose ett ökat bostadsbyggande.

Jag har här i min hand en mycket intressant uppställning som — med utgångspunkt från de klara siffrorna i statsutskottets utlåtande — visar, att varken högerns eller folkpartiets förslag beträffande bostadsbyggandet i år innebär någon besparing i förhållande till regeringsförslaget — om man ser det ur totalbudgetens synpunkt. Besparingarna man kan göra på vissa avskrivningar och besparingarna man så småningom kan göra genom att ta bort tilläggs-lån, de måste ju ersättas och balanseras med motsvarande påfyllnader på de räntebärande tertiärlånen och egna hemslånen, såvida inte konsekvensen skulle bli den att bostadsbyggarna själva skall skaffa sig det kapital staten hittills givit dem ute på marknaden eller ur egna besparingar. Den konsekvensen har jag inte kunnat utläsa ur oppositionens ställningstagande. Därför är detta egentligen ingenting annat än ett påpekande av konsekvenserna av oppositionens förslag, om man av skäl, som jag skall vara fin nog att inte närmare utlägga, anser det vara lämpligt att presentera ett bostadsbyggande på 60 000 lägenheter i stället för 53 000.

Låt mig, herr talman, såsom en avslutande sammanfattning av denna budgettekniska diskussion, där oppositionen hela tiden har talat om avskrivningar på driftbudgeten medan hela uppläggningsen från regeringen sida har varit att se statens utgifter som en enhet, fästa kammarens uppmärksamhet på hur stora de faktiska utgiftsbesparingar blir, som folkpartiet och högern har föreslagit. Jag bortser då ifrån besparingar som åstadkommes genom att disponera vissa reservationer. Reservationerna ligger ju inte som pengar i generaldirektör Björks olika skrivbordslådor eller kassafack i statskontoret. Att utnyttja reservationerna är samma sak som att utnyttja löpande skatteinkoms-

Den ekonomiska politiken

ter, ty de pengar som skall betalas ut under ett år måste svara mot de pengar som kommer in under samma år. Både högern och folkpartiet har laborerat med reservationer för att därmed kunna framställa läget bättre än det är, men reellt kan man inte spara någonting med mindre man sparar på utgifterna.

Om man därför gör en korrekt redovisning visar det sig att folkpartiet i faktiska besparingar föreslagit ett belopp av 600 000 kronor och i faktiska utgiftsökningar ett belopp på 6 miljoner kronor och att högern har föreslagit faktiska utgiftsminskningar på 70 miljoner kronor och å andra sidan reella utgiftsökningar på 76 miljoner. Där har ni, mina herrar, resultatet av dessa sparsamma budgeter, som skall bilda underlag för de starkare skattesänkningarna.

Skrivningen i högerreservationerna är lindrigt sagt originell. Man hemställer till riksdagen, att riksdagen, under uttalande av att riksdagen borde ha fattat de och de besluten, beslutar sig för ett skatteuttag av 90 procent efter den 1 januari 1957. Jag skall självfallet inte förvägra högerpartiet att i sin kammare sitta och teoretisera om sina speciella skuggbudgeter, även om det kanske vore önskvärt, att dessa gjordes litet mera realistiska. Men hur kan man föreslå, att under uttalande av att det borde ha varit så eller så, således under en rent hypotetisk förutsättning, konkret besluta om en skatteuttagsprocent? Nu menar väl inte herr Hjalmarson, att riksdagen, som ju börjar på att bli litet mindre entusiastisk för att sitta här, skall stanna kvar ytterligare några veckor för att göra om dessa sina beslut så att de passar herr Hjalmarson och kan bilda underlag för förslag om 90 procents skatteuttag. Vill man följaktligen vara konsekvent, skall man säga ifrån till riksdagen, att riksdagen under uttalande av att riksdagen borde ha fattat de och de besluten också borde ha fattat ett beslut om 90 procents uttag. Men

här gör man den djärva frihandsteckningen att på en hypotetisk förutsättning vilja fatta ett konkret beslut. Om man grundar ett beslut om 90 procents uttag på förutsättningar, som i dag inte är för handen, utför man ett ekvilibristiskt konststycke eller en trollerikonst. Jag har visserligen sagt tidigare här i kammaren, att herr Hjalmarson i sin ungdom var mycket väl skickad för sådana ting, men herr Hjalmarson blir ju äldre för varje år.

Herr talman! En sista räddningsplan för oppositionen är ju sparandedebatten. Herr Hjalmarson kan över huvud taget inte gå upp i denna talarstol utan att kammaren får en repetition av alla de goda ting, som vi komme att få bara vi ser till, att vi skapar detta sparsvänliga klimat. Detta personliga, frivilliga sparande är lösningen på alla problem enligt herr Hjalmarsons uppfattning. Om det vore så väl, varför skulle då regeringen envisas med att presentera budgeter av detta slag? Det vore ju mycket mera angenämt att låta det svenska folket klara den kapitalbildning som är erforderlig, om man hade något realistiskt underlag för att detta skulle ske. Vi har startat ett försök att verkligen stimulera sparandet här i landet, och det var när vi beslutade oss för det premiesparande som nu gågår. Det finns naturligtvis andra utvägar, andra konstruktioner, och detta premiesparande var väl kanske inte den enda lösningen på det hela. Så mycket torde vi dock kunna vara överens om, att när regeringen beslutade sig för ett premiesparande gav man det en sådan stimulans att man beräknade att få ett verkligt utslag på huruvida det gick in hos det svenska folket eller inte.

Jag meddelade i remissdebatten att konjunkturinstitutet hade fått i uppdrag att göra en undersökning om premiesparandets resultat sett ur synpunkten av huruvida man får fram det nysparande som man här siktar på. Jag har fått ett första preliminärt sammandrag av upp-

Den ekonomiska politiken

gifterna rörande detta resultat. Jag gör alla reservationer för dessa statistiska utredningar och enkätsvar, det brukar jag alltid göra när jag rör mig med sådana här siffror, men de nu föreliggande uppgifterna är naturligtvis lika hållbara som allt annat motsvarande siffermaterial vi använder i den offentliga politiska debatten.

Jag blev kanske inte så överraskad, men nog blev jag litet besviken när jag fick se dessa siffror. För det första visade de sig vara en verifikation på ett argument som jag ofta anfört här i kamraren, nämligen att man måste ha relativt bra med pengar för att kunna spara något nämnvärt. Så länge behovstillfredsställelsen är så markerad som den är inom de breda folklagren i vårt samhälle, blir pengarna vi får i händerna i allt väsentligt ökad konsumtion. Från oppositionens sida har man inte trott mig på den punkten, och det behöver man väl inte göra i fortsättningen heller, men denna utredning ger i alla fall vid handen att i inkomstlägen av 10 000 kronor och därunder — och 10 000 kronor är ju medelinkomsten för det svenska folket — är det 8 personer av 100 som har utnyttjat detta attraktiva premiesparande. Går vi till den dubbla inkomsten, alltså 20 000 kronor, är det 18 personer av 100 som utnyttjat premiesparandet. Så länge vi här i riksdagen till 80 procent varit överens om att skattesänkningarna skall ha en social tendens och läggas hos de minst bärkraftiga, menar jag att man i de siffror jag här anfört har en verifikation på att just skattesänkningarna, så som denna riksdag vill lägga dem, i allt väsentligt blir en ökad efterfrågan och ej ett ökat sparande.

Det kan ha sitt intresse att se hur sparbenägenheten fördelas bland vårt lands olika yrkesgrupper. Det visar sig — inte alls överraskande — att jordbrukarna är bättre sparare än andra. Det kan naturligtvis ha sin förklaring i att den allmänna utvecklingen inte är

lika rastlös på landsbygden som den är i städerna. Något av de gamla goda idéerna att man skall spara för framtiden är där starkare prononcerat än det blir i stadssamhällena.

En annan intressant siffra från denna undersökning är att 66 procent av dem som skaffat sig sparobligationer har tagit pengar ur löpande inkomster, men 34 procent har tagit gamla pengar för att köpa sparobligationer. Den mest intressanta siffran bygger på en enkät, i vilken man frågat dessa människor: Tror Ni att Ni skulle ha sparat de här pengarna på annat sätt om det inte funnits premiesparobligationer med 20 procents ränta? 93 personer av 100 säger att de skulle ha sparat dessa pengar i alla fall, 6 personer av 100 är osäkra och en enda säger att det var premiesparobligationernas attraktiva avkastning som gjorde att han köpte dem.

Jag ber om ursäkt, herr talman, men jag kom faktiskt att tänka på den gamla goda historien om bondmorän som med bekymrad min tittade på sin sugga, som endast fått en enda gris, och sade: Det var tur att hon fick denna, annars hon grisat förgäves.

Nu är detta givetvis i och för sig allvarliga ting och inte mycket att skämta om. Resultatet är nedslående. Om vi har fått ett nysparande på 4—5 miljoner kronor — d. v. s. 1 procent, märk väl att det ju sålts premiesparobligationer för 450 eller 500 miljoner kronor — kan man ju diskutera om det är riktigt att av skattebetalarnas pengar betala 150 miljoner kronor i provision för att få dessa 5 miljoner kronor i nysparande. Det förefaller mig som om vi har anledning att fundera över detta. Det spelar självfallet också en viss roll i den barnatro, som herr Hjalmarson gör sig till tolk för när han inbillar sig, att om man bara vidtar det och det lilla speciella sparstimulerande arrangemanget här eller där, på skattepolitikens område eller på andra områden, kommer det svenska folket att spara och låta bli att

Den ekonomiska politiken

köpa vad det önskar. Det kommer i stället att spara pengar, träget, troget och flitigt, och vi kommer därigenom att klara vår kapitalförsörjning.

Ett annat argument, som man ofta är tvingad att avlyssna och som finns i oppositionens motioner, är ju påståendet att man genom sänkning av skatten får ett sådant extra tillskott av arbetsvilja i det svenska folkhushållet, att man där har ett kapital av stort värde. Överskatta icke detta! Vi har nu en full sysselsättning. Praktiskt taget varje människa i det här landet arbetar. De gifta kvinnorna har arbetsanställning i en utsträckning som aldrig tidigare i svensk historia, inte ens under de tider när vi hade mycket oskyldiga direkta skatter. Vi slussar in invalider och partiellt arbetsföra i produktionen. Tror man verkligen på allvar att det går att pressa människorna till något nämnvärt mer i fråga om arbete än vad de för närvarande presterar?

Det finns naturligtvis vissa speciella undantag. Ingen regel utan undantag. Men det är inte vällivnadens sjukliga symptom som är karakteristiska för det svenska folket i dag. Det är snarare jäktet, neuroserna och överansträngningen, som kanske kommer av att man är med och vill riva åt sig mer än som egentligen är hälsosamt.

Jag har velat säga detta därför att jag vill varna för tron på att man vinner några avgörande fördelar för sparandet med att göra vissa justeringar i skattepolitiken här eller där. Marginalskattens effekt är inte så avskräckande för folk i allmänhet. Jag har många gånger gjort följande reflexion när jag har funderat igenom dessa saker. Om den svenska löntagarkåren höjer sina inkomster under ett år med exempelvis fem procent — fyra procent i avtalslöner och en procent i löneglidning, vilket är någonting ganska normalt för vad vi betraktar som ett lugnt och hyfsat år — så betyder ju detta för en inkomsttagare i tiotusenkronorsläget att han får 500

kronor mer i inkomst. Från denna ökning avgår en del till skatt, låt oss säga 25 procent för att vara på den säkra sidan, men han har fortfarande bortåt 400 kronor kvar. Om vi samtidigt sänker skatten får han enligt det förslag, som riksdagen redan har antagit, ytterligare 100 kronor. Enligt folkpartiets förslag skulle han få 138 kronor, vill jag minnas, och enligt högerns förslag skulle han få 156 kronor. Hur verkar nu detta i praktiken? Han skulle, om något av oppositionens skattesänkingsförslag skulle gå igenom, få en krona eller femtio öre mer i sitt avlöningskuvert varje vecka. Genom lönehöjningen får han ju en mycket större ökning av innehållet i avlöningskuvertet. Inte är det väl i praktiken på det sättet, när han kommer hem med sitt avlöningskuvert, att just den kronan han har vunnit genom den ytterligare skattesänkningen har någon mera sparstimulerande effekt än de kronor som han har fått genom lönehöjningen. Om han behöver ta litet mera pengar till mat eller om hans hustru behöver en ny kappa eller liknande så åker pengarna med, oavsett var de har kommit ifrån.

Det är inte realistiskt att göra gällande att just de kronorna som vederbörande löntagare har vunnit genom skattesänkningen skulle ha någon specifik sparstimulerande effekt. Jag har aldrig hört talas om att stora lönehöjningar från oppositionens sida har rekommenderats såsom sparstimulerande, men i praktiken skulle sådana för sparandet betyda samma sak som en skattesänkning. Antingen får man en ökning av sparandet eller inte genom en ökning av den behållna inkomsten. Det är säkerligen andra ting som ligger bakom hur mycket som sparas. Det är vi individer som är olika funtade i det avseendet. Det kan vara drag i den allmänna ekonomiska bilden som spelar in. Det kan bero på huruvida mannen har en hustru som kan hushålla. Detta kan spela större roll än skillnaden mellan

Den ekonomiska politiken

100 och 138 kronor om året i skattesänkning. Man behöver någon gång, herr talman, även om det tar litet tid, göra upp med de här föreställningarna, ty det är inte alltid som människorna har tid att fundera över hur dessa faktorer i praktiken verkar. Det låter onekligen bra och har alla förutsättningar att vara populärt när man säger: Låt oss sänka skatterna, så kommer svenska folket att spara; men frågan är ej så enkel.

Herr Ohlin ställde i sitt anförande en direkt fråga till mig, om jag kommer att använda total balansering — eller eventuellt överbalansering — som ett permanent inslag i den ekonomiska politiken. Jag trodde faktiskt att jag hade svarat på den frågan. Det har redovisats i statsverkspropositionen, att bakgrunden till överbalanseringen i dag är den samhällsekonomiska bedömning som visar på behovet av en kamp mot inflationen. Samma tongångar finns i den kompletteringsproposition som ligger på kammarens bord. Jag tillät mig säga i Nationalekonomiska föreningen — jag har ju på sista tiden fått vara med i denna fina församling — att lika naturligt som det är att man arbetar med en underbalanserad budget i depressionstider av modell 20-talet och början av 30-talet, lika naturligt är det att man arbetar med en överbalanserad budget i tider sådana som de sista tio åren, om man nämligen har den uppfattningen, att den statliga budgetpolitiken har en alldeles avgörande effekt på det samhällsekonomiska skeendet, och den uppfattningen har jag. Det finns över huvud taget ingen annan sektor av det svenska folkhushållet som har sådana möjligheter att påverka, leda och styra den ekonomiska utvecklingen som den statliga verksamheten har. Naturligtvis har även den sin begränsning. Jag har tidigare här i dag talat om löneavsnittet som ett sådant område.

Jag menar alltså, att när vi bedömer läget så, att det är nödvändigt med en starkt balanserad, kalla det gärna över-

balanserad, budget, så försöker vi åstadkomma detta inom ramen för vad som är politiskt möjligt att genomföra. När vi bedömer läget annorlunda, så hänger vi inte fast vid denna överbalansering. Man bör ju föra en flexibel budgetpolitik, liksom de andra instrumenten i den ekonomiska kampen skall ha en viss flexibel karaktär.

När herr Hjalmarson och jag diskuterar dessa ting, brukar vi ju ibland ägna oss åt herr Hjalmarsons kollega på andra sidan Nordsjön. Jag får säga att min respekt för Macmillan faktiskt har stigit för varje anförande han hållit. Det verkar vara en ovanligt klok karl, som herr Hjalmarsons partivänner har satt i finansministerställning däröver. Han höll ett tal i Newcastle för sex dagar sedan, där han sade: Folk säger att en finansminister som förutser ett överskott om 445 miljoner pund — det är i runt tal 6 000 miljoner i svenska kronor — men höjer detta överskott till 460 miljoner pund måste vara tokig. Men om vi gav tillbaka dessa pengar i år, ja, då skulle priserna stiga, den inhemska konsumtionen öka och exporten sjunka. Det är av samma skäl, för att minska efterfrågan, för att hjälpa till att stabilisera priserna, sade den engelske finansministern, som jag försöker spara ännu mera pengar trots att budgeten är överbalanserad. Ja, det är ju precis som om jag själv skulle ha sagt det.

Herr Hjalmarson ställde en del frågor till mig i sitt inlägg. Han började något överraskande med att tala om ett avsnitt, som icke finns redovisat vare sig i regeringspropositionen eller något av de tre utskottsutlåtandena, nämligen de nya taxeringsvärdena. Det är möjligt att herr Hjalmarson fann det naturligt att vända sig till regeringen — det har ju blivit någonting av ett axiom hos herr Hjalmarson, att om det är någonting som han inte gillar skall regeringen svara för det. Och det finns väl förklaringar även till detta, även om jag inledningsvis vill slå fast, att regeringen

Den ekonomiska politiken

inte fixerar fastighetsvärdena, det är riksskattenämnden som här är suverän att göra det efter de regler som gällande lagar och författningar anvisar. Vi måste som bakgrund till detta se prisutvecklingen på fastigheter under den period, som ligger emellan de båda taxerings-tillfällena.

Jag har här i min hand ett exemplar av en enkät härom. Det är för övrigt inte bara en enkät, utan det är en ordentlig redovisning av alla fastighetsförsäljningar som har skett under denna tid och en sammanställning av prisläget. Den visar, att för fastighetsförsäljningar under 1955 låg priserna när det gällde jordbruksfastigheter 78,4 procent högre än taxeringsvärdena. När det gällde villafastigheter låg de ungefär 60 procent högre än taxeringsvärdena.

Nu har riksskattenämnden efter hörande av dessa 600 kloka karlar som nu sitter och diskuterar i Medborgarhuset på Söder, taxeringsexperter från hela landet, försökt bedöma vad som kan vara ett korrekt fastighetsvärde mot bakgrunden av denna utveckling. Man får där lägga in en bedömning: vad kan man tro att de rimliga saluvärdena blir för den femårsperiod vi har framför oss? Finns det anledning tro, att fastighetsvärdena kommer att radikalt sänkas? Det torde knappast finnas någon sådan anledning, men man har ändå velat vara försiktig. Om jag läste rätt i tidningarna i dag, så inskränker man upptaxeringen av jordbruksfastigheterna till 50 procent, villafastigheterna till 30 procent, mindre flerfamiljsfastigheter till 15 procent och större flerfamiljsfastigheter till plus minus noll. Det är procentsiffror, som ligger väsentligt lägre än vad som motiveras av försäljningsvärdena i dag i förhållande till gällande taxeringsvärden.

Det är klart, att ingen blir glad när han får en höjd taxering på sin fastighet, såvida han inte har något speciellt skäl för det. Det blir en högre skatte-

belastning, men å andra sidan bör väl svenska folket ha ett intresse av att man får en korrekt beskattning relativt sett, så att den som har en förmögenhet i en fastighet inte tar ut vissa förtjänster på andra skattebetalares bekostnad.

Jag erkänner att i buskagitationen är det ett fint argument för herr Hjalmarson att gå ut och säga att »nu har de suttit och höjt taxeringsvärdena igen». Jag begär inte att herr Hjalmarson skall tala om vad jag sade här, att det vid all beskattning är fråga om en rättvis avvägning. Om någon betalar för litet får det balanseras genom att andra får betala för mycket, och det kan inte vara resonligt och riktigt. Men om herr Hjalmarson och jag träffas på någon offentlig diskussion, kanske vi kan vara överens om att även det argumentet är riktigt att föra fram.

Herr Hjalmarson har vidare ett par gånger kommit tillbaka till uttrycket »den kredit som riksbanken fabricerar» — jag tror det var så uttrycket föll. Riksbanken fabricerar emellertid ingen kredit till statsverket. De penningvårdande myndigheterna, riksgäldskontoret och riksbanken, har ju skyldighet att se till att det också finns täckning för de utgifter, som denna kammare och medkammaren beslutar. Det finns ingen annan möjlighet att få riksbanken att låta bli att fabricera kredit än att vi i det här huset låter bli att fatta beslut om utgiftsökningar, men så länge vi av olika skäl envisas med att göra det får vi också räkna med att skaffa de pengar som erfordras.

Skall riksgäldskontoret låna i affärsbankerna i stället? Det är en lek med ord. Effekten blir densamma, eller det kanske till och med får en accentuerad effekt, sett ur penningpolitisk och inflationistisk synpunkt.

Skall staten gå ut med lån på marknaden för att klara de utgifter som riksdagens beslut föranleder? Om herr Hjalmarson menar det, bör han klart och tydligt säga ifrån detta. Det är inte gi-

Den ekonomiska politiken

vet, att han får alla dem, som nu har besvär med att skaffa sig krediter, på sin sida i det avseendet.

Jag har skrivit upp en hel rad av de intressanta ting som herr Hjalmarson var inne på, men jag ser att jag kanske har talat tillräckligt länge, och jag kanske får möjlighet att komma tillbaka. Det var ju för övrigt inte så betydelsefulla ting vi fick höra. Det var bara den gamla vispgrädden, och den kan man ju gå förbi så här i riksdagens avslutning.

Herr Ohlin ställde en fråga till mig, om en totalbalanserad eller överbalanserad budget skall bli en permanent företeelse. Jag hoppas jag redan har givit en förklaring härvidlag. Herr Ohlin talade vidare om att Gud Fader älskar en glad givare. Ja, jag hoppas vi kan spara diskussionen om våra relationer till Gud Fader några tiotal år. Om vi är tillräckligt starka i anden, kanske vi kan få det avgjort då.

Herr Ohlin kom tillbaka till egnahemsavskrivningarna. Det har gjorts en engångsavskrivning med 343 miljoner kronor på lånen till egnahemsbyggarna. Det sades ifrån i fjol, att man skulle göra en sådan avskrivning när läget blev sådant, att man kunde orka med det. Herr Ohlin var överens med oss om denna sak vid det tillfället. Vi har ansett att läget var sådant i år, att vi kunde göra detta, och det kan ju också vara rätt tillfredsställande för egnahemsägarna att veta, att staten icke kommer att indriva denna deras gamla skuld. Eftersom avskrivningen lika väl som alla andra avskrivningar på driftbudgeten transformeras i ett motsvarande mindre lånebehov på kapitalbudgeten, blir slutresultatet ändå det vi här har redovisat.

Herr talman! Oppositionen vill ha ett skatteuttag på 95 eller 90 procent, den vill befria presumtiva bilköpare från bilaccis, den vill avskaffa den extra bologsskatten och investeringsavgiften och snåla in på avsättningarna vid LKAB.

De sistnämnda är helt enkelt betingade av att investeringarna i LKAB under de tre senaste åren har varierat mellan 100 och 140 miljoner kronor årligen. De pengar som här sätts av betyder ingenting annat än att investeringen, upprustningen och nybyggnaden kan fortsätta i samma omfattning som hittills. Jag tror man har ett bättre tillfälle att visa välvilja gentemot Norrbotten, om man är beredd att avsätta tillräckliga medel för LKAB:s utbyggnad, än man hade när vi för några dagar sedan diskuterade var huvudkontoret skall ligga.

Skillnaden mellan vår och oppositionens budget är, såsom jag inledningsvis sade, att vi bedömer läget så, att de av oss föreslagna åtgärderna behövs, eftersom kampen mot den fortskridande inflationen är och måste förbli statsmakternas viktigaste uppgift. Genom att enbart hålla fast vid denna budget, även om det blåser kring öronen och även om det inte är populärt, vill vi skingra eventuellt kvardröjande tvivel på statsmakternas beslutsamma föresats att trygga landets välstånd, stabila penningvärde och finansiella styrka.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar för upplysningen om totalbalanseringen. Det betyder att finansministern med sin flexibla budgetpolitik i ett något svagare konjunkturläge inte kommer att överbalansera driftbudgeten så starkt som nu — att han alltså kommer att låna pengar till en del av kapitalbudgetens utgifter. Det betyder också att han, om jag fattade honom rätt, i ett sådant läge mycket väl kan tänka sig föreslå skattesänkningar. Detta är verkligen viktigt, herr finansminister. Vi har alltså att räkna med att staten i ett något försvagat konjunkturläge kommer att låna för investeringar på kapitalbudgeten, t. ex. inom affärsverken, och att

Den ekonomiska politiken

detta inte kommer att hindra förslag om skattesänkning. Jag hoppas, herr finansminister, att Ni talar om innebörden av detta för statsministern och hans kolleger och alla dem, som skall föra socialdemokratiens talan under de närmaste månadernas ekonomiska debatt. Jag behöver inte här närmare beröra varför detta var ett utomordentligt viktigt medgivande från finansministerns sida.

Beträffande LKAB tillåter jag mig bara säga, att det är ju ändå fantastiskt, för att använda herr Erlanders älsklingssuttryck, att finansministern tror, att han genom att genomföra en bokföringstransaktion och överföra ett belopp från det ena stället till det andra skall kunna åstadkomma, att LKAB skulle få en gynnsam utveckling och att detta samtidigt skulle verka bromsande på den svenska konjunkturen. Tillåt mig säga, herr finansminister, att detta är att vända fullkomligt upp och ned på verkligheten. För det första har det ingen verkan på LKAB, därför att LKAB har ändå möjlighet att göra de investeringar som företaget anser riktiga. Finansministern menar väl ändå inte, att företaget skall vara förbjudet att låna. För det andra har ju bokföringstransaktionen som sådan ingen bromsande verkan alls.

Låt mig emellertid gå över till huvudsaken. Finansministern sade, att jag hade gjort rent bord med vissa bokföringstransaktioner etc. Nej, herr finansminister, jag vill ha en rättvisande bokföring — det har jag arbetat för i årtal — som visar hur statens finanser är utan att de blir hopblandade med kommunernas och som så klart som möjligt ger underlag för en realekonomisk bedömning. Det är detta som varit huvudsaken.

Får jag bara göra en liten parentes beträffande egnahemsägarna. Vi har gjort klart att egnahemsägarna skall definitivt befrias från varje fruktan för att de skall få återbetala ifrågavarande

lån. Det finns inga meningsskiljaktigheter på den punkten.

Men, herr finansminister, jag hälsar Er välkommen till en debatt, där tyngdpunkten ligger på de realekonomiska verkningarna, där man skulle slippa att få se att det bollas med hundratals miljoner — som överföres till kommunalskattemedelsfonden etc., fastän pengarna förut avsatts till en annan fond — för att motivera påståenden, att det inte finns pengar till skattesänkning. Det är det andra stora framsteget i dag, att härnäst skall tyngdpunkten ligga på de realekonomiska verkningarna.

Då vill jag betona, att man stärker inte samhällets kamp för ekonomisk stabilitet genom att dra in till staten mer och mer pengar genom vad slag av skatter det vara må. De extra höjningarna av företagsbeskattningen har avvisats av sakkunskapen som stabiliseringsmedel. De är olämpliga, och därför är det fullständigt oriktigt, när finansministern talar om sina 700 miljoner, som om det vore fråga om en förstärkning av kampen mot inflationen. Nej, denna extra bolagsbeskattning stimulerar företagen till att göra investeringar och öka sina varulager för att ha att skriva ned just de år, då bolagskatten är tillfälligt hög. Investeringsavgiften, som skulle bromsa om den vore tillfällig, kommer inte att ha denna verkan, när den prolongeras år efter år. Denna indragning av 350 miljoner medför alltså, herr finansminister, ingen spärr mot inflationen.

Om man anlägger det realekonomiska betraktelsesättet, så är det klart, att det blir en viss svårighet i övergången vad beträffar den av folkpartiet föreslagna större sänkningen av bil- och inkomstbeskattningen och beträffande det utvidgade bostadsbyggandet. Tillsammans rör det sig här, herr finansminister, dock om cirka en halv procent av den svenska bruttonationalinkomsten. Mot detta har man att sätta de positiva verkningarna på sparandet och verk-

Den ekonomiska politiken

ningarna av att man kan steg för steg få ett billigare bostadsbyggande genom den politik vi har föreslagit; vidare verkningarna på själva lönebildningen, om skattebetalarna får trygghet för en steg för steg skeende skattesänkning. Det är väl alldeles klart, att om det finns någon skillnad *på kort sikt* vad stabiliseringseffekten beträffar, så kan den inte vara stor.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Vi har velat visa, att det är möjligt att sänka skatterna rejält. Därför redovisar vi ett alternativ. Det förstår inte herr Sträng, därför att han tydligen tror, att han själv är det enda tänkbara alternativet i världen. Vad är skillnaden mellan herr Sträng och Macmillan? Jo, herr Sträng åstadkommer sitt överskott genom att plocka av oss mer och mer i skatter, men Macmillan skapar sitt överskott genom att sänka engelska statens utgifter med 100 miljoner pund. Det är detta, herr Sträng, som gör skillnaden så stor mellan en falsk och en äkta spanjor.

I vår budgetuppställning tillämpar vi exakt samma principer som regeringen. Anmärkningar på vår budgetuppställning återfaller därför, herr finansminister, helt på regeringen själv. Vilken fruktansvärd kritik av regeringens politik var inte de siffror för sparandet som herr Sträng anför. Slutsatsen skulle ju bli, att det enda vi kan tänka oss är permanent tvångssparande. Tror verkligen finansministern, att man kan ersätta det frivilliga sparandet med ett tvångssparande, att tvångssparande är ett verkligt sparande? Och hur tror finansministern, att man kan klara sig — och klara sig bra — i de länder, där man inte alls driver hans politik?

Herr talman! Jag kanske ändå var orättvis mot herr Sträng. Han sade att om man har en hustru, som kan spara, så betyder det bra mycket mer än en

skattesänkning. Samtidigt menade han, att vi allesammans är dåliga sparare. Tänker finansministern förse oss allihopa med nya hustrur? Det skulle i så fall vara hans enda positiva bidrag till en sparstimulerande politik.

Herr Sträng kom in på frågan om bostadskostnaderna. Skulle vi i alla fall inte kunna vara överens om att man inte i verkligheten sänker några bostadskostnader, därför att man tar ut en del på skattsedlarna och en del i hyra. Den politiken leder bara till att man bevarar en för hög kostnadsnivå i bostadsproduktionen.

När jag åkte hit i dag, fick jag i min hand sista numret av tidningen *Industria*. Där gör Nils Kjellgren i LO ett intervjuuttalande. Han säger: »I huset där jag bor i Västertorp finns åtta lägenheter, som var och en kostar omkring 3 700 kronor i årshyra. Den statliga bostadssubventionen för den fastigheten går kanske till lika mycket som den tänkta hyran för en nionde lägenhet. Ändå tror jag alla hyresgäster är taxerade för omkring 30 000 kronor i årsinkomst. Kan man undra på att det råder brist på bostäder?» Nej, herr finansminister, det kan man inte.

Den stora skillnaden mellan regeringen och oss var de 700 miljoner som finansministern talade om. Lejonparten kommer från investeringsavgiften och den skärpta företagsbeskattningen. Pengarna från dessa pålagor har inte ett dyft med statens finanser att göra. De skall inte användas för några statsutgifter. Vill man avskaffa dem, behöver man inte föreslå någon minskning i statens utgifter. Frågan gäller uteslutande: Vilket är samhällsekonomiskt bäst, att dessa medel blir sparade i företagen eller att de blir sparade i riksbanken? Driver man en riktig penning- och kreditpolitik och låter staten bli att låna i riksbanken, blir pengarna sparade i företagen till stärkande av deras likviditet. Härigenom stärker man företagens beredskap i framtiden, och det

Den ekonomiska politiken

är en bra mycket bättre metod än regeringens metod att sterilisera pengarna i riksbanken.

Herr Sträng begagnar gärna uttrycket realekonomi. Även jag tror att det kan vara önskvärt ibland att man får ett enklare språk och till detta översätter det språk, som återfinnes i budgetdelegationens resonemang och i finansministerns propositioner.

Vad betyder realekonomi i detta sammanhang? Antag att herr Sträng har sparat 400 kronor och låst in dem i sin byrålåda. Då uppmanas han av sin hustru att sätta in dem på checkräkning i stället. Nej, svarar finansministern, det kan jag endast göra, om du minskar dina utgifter med 400 kronor! Efter det beskedet, herr talman, misstänker jag att fru finansministern undrar hur det egentligen står till med herr finansministern och att hon kommer att sova bra mycket oroligare om nätterna än vad vi vet finansministern gör.

Vi tillämpar för vår del samma avskrivningsregler som regeringen. Konsekvensen av finansministerns resonemang måste vara, att vi inte skulle behöva ha några avskrivningar alls på bostadslån. En fortsatt kritik mot våra besparingar på den punkten kan bara betyda, att regeringen vill ändra avskrivningsreglerna. Den skulle alltså i år ha kommit på samma linje som en politisk professor — inga namn, herr talman — stred hårt för 1954 och som då häftigt kritiserades av regeringen. Det resonemang som finansministern för på denna punkt är inte riktigt fair play.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Bara en ytterst kort kommentar.

Det är möjligt att jag talade litet länge första gången, så att huvudet inte riktigt fungerade på sista slutet. I fråga om LKAB-problemet är det möjligt att jag sade investering, men min avsikt var ju

att säga fondering. Här skall enligt regeringens mening fonderas 83 miljoner för innevarande och 111 miljoner för nästkommande budgetår. Fonderingarna under de tre sista åren i LKAB har varierat mellan 100 och 140 miljoner, när LKAB var hälftendelägare med Grängesberg. Jag tycker nog att när staten ensam tar hand om gruvorna, bör man inte snåla utan göra samma fonderingar, vilka fonderingar ju så småningom kommer att vara underlaget för den investeringsutbyggnad som ligger framför oss i Norrbotten.

Till herr Hjalmarson vill jag bara säga, att ingen kan väl ha fått det intrycket av mitt anförande, att jag har blandat in den extra bolagsskatten, investeringsavgiften och bilaccisen i statens löpande utgifter. Det är ju så klart ifrånsagt i alla de redovisningar som gjorts till riksdagen, att de ställs vid sidan om, eftersom de har motiverats av sin inflationsbekämpande effekt. För att schacka ett investeringstryck som är för högt, för att schacka en bilexpansion som är för stor har man lagt på dessa skatter av konjunkturpolitiska skäl.

När man här för ett realekonomiskt resonemang, så måste det väl ändå vara logiskt och riktigt att tala om att skillnaden mellan vår och oppositionens budget är 700 miljoner kronor. Märk väl, när man för ett realekonomiskt resonemang och inte ett strängt formellt budgetmässigt.

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Får jag lov att säga några ord till finansministern. Tiden tillåter mig inte att gå in på LKAB. Men jag hoppas möta finansministern i National-ekonomiska föreningen, ty det vi nu fått höra av analys av skatter och sparande kan vi väl vara överens om i hög grad tarvar en komplettering.

Jag måste bara konstatera, att skillnaden mellan regeringens linje och folkpartiets linje i fråga om skattesänk-

Den ekonomiska politiken

ning gäller huvudsakligen sådana skatter, som är olämpliga ur stabiliserings-synpunkt. Vi vill ta bort dem och ge inkomsttagarna en större skattesänkning samt något öka bostadsbyggandet — jag har redan talat om det — men kvar står i alla fall, herr finansminister, ett mycket stort realekonomiskt överskott i budgeten för nästa år enligt det av folkpartiet framlagda förslaget. Vi täcker med överskottet utöver driftbudgetens utgifter större delen av kapitalinvesteringarna. Vi finansierar alltså med krediter endast en del av investeringarna i de affärsdrivande verken. Såvitt jag har kunnat finna, har den svenska staten inte tidigare haft ett så stort realekonomiskt överskott i budgeten utöver driftbudgetens utgifter, som vi skulle få 1956/57 med den av folkpartiet föreslagna linjen. Jag upprepar det, herr finansminister, ty däri ligger i själva verket svaret på kritiken, att det bakom våra förslag inte skulle ligga en tillräckligt stark ansvarskänsla. Vi har inte förr haft ett så stort reellt överskott i budgeten som vi skulle få även efter genomförandet av de av oss föreslagna skattesänkningarna. Skulle det inte vara ansvarsmedet! Skulle det inte innebära ett tillräckligt bidrag till statsfinanserna och till stabiliseringspolitiken, då har Ni, herr finansminister, som medlem av regeringen under det senaste årtiondet visat prov på en härresande ansvarslöshet!

Staten bör inte gå hur högt som helst med skatterna så att det allmänna fortsätter att ta mer än hälften av den inkomstökning svenska folket erhåller. Någon gång måste man säga ifrån, att nu har skattebetalarna givit sitt stora bidrag till stabiliseringspolitiken, nu får politiken utformas och kompletteras på lämpligt sätt, så att den blir tillräckligt effektiv.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tar fasta på finans-

ministerns besked i hans sista replik. Konsekvensen av den är, att vi inte behöver diskutera frågan huruvida det finns statsfinansiell täckning för de av oss föreslagna skattesänkningarna. Med den ståndpunkt finansministern intar har vi full statsfinansiell täckning för våra skattesänkingsförslag.

Beträffande frågan vilken ekonomisk politik som har den gynnsammaste samhällsekonomiska effekten har vi olika meningar, men det är inte så, herr finansminister, att gränsen mellan ansvarskänsla och icke ansvarskänsla går mellan regeringsbanken och oppositionen. Ansvarskänslan finns i lika hög grad på båda sidor.

Vad är det som ligger bakom idén med tvångssparandet genom höga skatter? Jo, det är helt enkelt föreställningen, att regeringen måste hushålla för människorna, därför att de inte kan hushålla själva. Följden av detta tvångssparande har emellertid blivit, att statens utgifter år till år har stigit våldsam. Så hushållar regeringen! På det sättet kan inte enskilda människor bära sig åt. De har bara sina egna arbetsförtjänster att röra sig med, och därför hushållar de bättre än regeringen.

Vad vi vill är att produktionsökningen skall slå igenom starkare i familjernas hushållsböcker än i statsverkets huvudbok. Överskottet skall komma fram i miljoner sparbanksböcker, inte i budgetutjämningsfonden!

Så till sist några ord om fastighetstaxeringen. Jag hann inte med den saken förra gången jag hade ordet. Det är ju inte riksskattenämnden som ligger bakom stegringen av fastighetsvärdena. Den stegringen är resultatet av regeringens egen politik. Nog hade det varit bra mycket klokare att uppskjuta fastighetstaxeringen, till dess vi ser vart det hela bär hän, att avskaffa fastighetsskatten — som inte hör hemma i ett modernt skattesystem — att höja det skattefria beloppet vid förmögenhetsbeskattningen och att reformera

Den ekonomiska politiken

villa- och egnahemsbeskattningen, så att egnahemsägarna inte skall behöva skatta för inkomster, som de kanske aldrig har sett röken av! För många hundra tusen familjer i detta land, vilka bara har begått det enda felet att de sparat ihop till ett egnahem, betyder det som nu skall ske, att de i stället för sänkt skatt får skärpt skatt. Det är resultatet av regeringens egen politik — och det var väl ändå inte vad vi ville uppnå, herr finansminister!

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Herr Ohlin emotsåg med vissa förväntningar och intresse min analys av frågan om skatter och sparande, något som vi lämpligen skulle kunna diskutera på Nationalekonomiska föreningen. Jag är lika intresserad av detta som han, eftersom vi inte kan ta kammarens tid i anspråk här alltför länge.

Jag har här i min hand ett dokument som är ganska intressant. Det gäller visserligen ett annat land än vårt, nämligen Australien, men där är ju ändå den ekonomiska utvecklingen och de ekonomiska påfrestningarna likartade med dem vi dras med i vårt land, i England och andra västeuropeiska länder. Där har åtta kända nationalekonomer riktat en uppmaning till regeringen att skyndsamt vidta åtgärder för motverkande av det inflationistiska tryck, för vilket landets ekonomi utan tvivel är utsatt. Märk väl, att det är ett land med en borgerlig regering med liberalt inslag. Manifestets författare kommer knappast med några speciellt uppseendeväckande nya tankegångar. De säger, att det krävs en ökad beskattning för att avtappa överskottsköpkraften och hjälpa till vid finansieringen av den nationella ekonomiska tillväxten och för att uppnå ett ökat budgetöverskott. De säger vidare, att det är nödvändigt med omedelbara skatte- och

räntehöjningar i den nu akuta ekonomiska krisen. De säger vidare, att om det australiska folket inte är berett att avsätta tillräckligt med sparmedel, måste regeringarna, den federala regeringen och regeringarna i delstaterna, ombesörja sparandet för folket genom budgetöverskott. De säger slutligen en del andra tänkbara ting också. De som undertecknat denna skrivelse är: Arndt, Professor of Economics, Canberra University College, Black, Acting Professor of Economics, University of Sydney, Cochrane, Professor of Commerce, University of Melbourne, Dowing, Ritchie Research Professor of Economics, University of Melbourne, Firth, Professor of Economics, University of Tasmania. De tre övriga är också professorer i nationalekonomi, den ene vid University of Adelaide, den andre vid University of Melbourne och den tredje vid Australian National University.

Dessa åtta professorer i nationalekonomi tillåter sig alltså att i en framställning till den australiska regeringen framföra enligt herr Ohlins uppfattning ytterst hädiska synpunkter, synpunkter som ligger bra nära dem jag gjort mig till tolk för här. Nu är kanske dessa professorer i nationalekonomi bara vetenskapsmän, och måhända inte den hybrid av vetenskapsman och politiker som herr Ohlin representerar, men jag är inte säker på att den ekonomiska analysen är sämre därför att de bara är vetenskapsmän.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Vi har tidigare vid flera tillfällen betonat att regeringens ekonomiska politik är sådan, att den i sina väsentliga drag godkänts av storfinansens och dess politiska företrädare i riksdagen. Visserligen anmäler högern och folkpartiet ofta vissa särmeningar. Men ingen omdömesgill människa kan låta sig bedragas av ett dylikt spegelfäktteri. I stort sett är nämligen de båda borgar-

Den ekonomiska politiken

partierna nöjda med regeringens ekonomiska politik, därför att denna icke i något avseende rubbar storfinansens dominerande inflytande över den svenska ekonomien.

Regeringen framträder emellertid med anspråk på att vara den som »styr» landets ekonomi. Men det mesta som sker på ekonomiens gebit visar hur litet detta påstående är värt. Detta är helt förklarligt. Det kan inte vara annat än illusionsmakeri, om man påstår sig »styra» samhällsekonomin utan att de avgörande ekonomiska maktmedlen finns koncentrerade i samhällets händer.

Dessa maktmedel är nu i händerna på storfinansens, som därigenom är i stånd att dominera landets ekonomiska liv. Så länge detta är fallet är varje försök att »styra» ekonomien dömt att misslyckas. Förutsättningen för att regeringen verkligen skall kunna »styra» samhällsekonomin är, att produktionsmedlen och naturtillgångarna överförs i samhällets ägo. Ju mera den ekonomiska tyngdpunkten i samhällsekonomin flyttas över till samhället, desto större blir möjligheterna att verkligen behärska och styra de ekonomiska krafternas spel.

Detta utesluter inte att regeringen även under nuvarande förhållanden skulle kunna göra åtskilligt mera på ekonomiens fält än vad som hittills gjorts. Regeringen tycks emellertid ha fattat sin funktion som ett förvaltar-skap. Den har därför inte gjort några allvarligare försök att begränsa storfinansens makt och öka samhällets möjligheter att »styra» ekonomien. Storfinansens sitter i orubbat bo och är i stånd att år från år öka sina vinster och slå under sig en allt större del av nationalförmögenheten. Av de stora företag, som herr Hjalmarson för inte så länge sedan berörde här i debatten, hade exempelvis SKF förra året en nettovinst på 35,9 miljoner kronor. Det betyder nära 10 000 kronor i nettovinst

per arbetare. Ökningen i nettovinsten var förra året 5 miljoner kronor.

Granskar man regeringens ekonomiska politik finner man snart belägg för dessa påståenden. Sedan många år tillbaka har inflationen fått tjäna som motivering för en rad åtgärder, fyllda av motsägelser och i allmänhet verkningslösa i kampen mot inflationsfaran. Så har t. ex. strävandena från regeringens sida varit att »dämpa» eller, som uttrycket nu lyder, »bromsa» högkonjunkturen. Skall man döma efter de drastiska åtgärder, som vidtagits i detta syfte, skulle högkonjunkturen, eller för att använda en annan modern term, »överkonjunkturen» innesluta krisrisker av samma farliga karaktär som en lågkonjunktur.

Har man en sådan inställning, så måste ju de ingripanden som sker få en ytterst märklig och motsägelsefull karaktär. Regeringen medverkar medvetet till en höjning av levnadskostnaderna. Den tillåter prisstegringar på nödvändighetsvaror och ger själv ett dåligt föredöme genom att medelst konsumtionsskatter och prishöjningar på av staten levererade tjänster driva prisnivån i höjden.

I realiteten innebär sådana åtgöranden, att man försöker sig på konststycet att bekämpa prisstegringar med prisstegringar. En sådan prispolitik betyder en ständigt fortgående penningvärdeförsämring och utgör ett handtag åt den kapitalistiska spekulatjonen, som är den främsta inflationsdrivande faktorn.

Sverige befinner sig nu i främsta ledet när det gäller prisstegringar. Finansministern själv har gjort ett betecknande erkännande i saken då han förklarat, att »prisstegringarna i vårt land ligger högt på den internationella jämförelseskalen». För att inte bli missförstådd borde han ha tillagt, att Sveriges rangställning i detta fall beror på regeringens medvetna åtgärder. Finansministern har sökt förklaringen till de

Den ekonomiska politiken

senaste prisstegringarna i förra årets lönestegringar och därav föranledda »konsekvensprisstegringar». Förra årets torka får naturligtvis också göra tjänst som förklaring.

Det är ingen nyhet, att lönesidan i samhällsekonomin får skulden för prisstegringarna. Sedan minst 25 år tillbaka har den ekonomiska expertisen, riksdagens bankoutskott och de olika finansministrarna, varje år med monoton enstämmighet spelat den slitna skivan om den inflationsrisk, som inställer sig om arbetarna inte visar tillbörlig återhållsamhet i sina lönekrav. Vare sig det varit goda eller dåliga tider, så har alltid hela ansvaret för samhällsekonomin lagts på arbetarna och de lägre tjänstemännen. Storfinansen har däremot aldrig behövt känna sig officiellt utpekad som ansvarig för den samhällsekonomiska balansen.

Det är frestande att i detta sammanhang närmare granska den befängda nationalekonomiska teori, som hävdar att löntagarnas löner inte kan höjas utan att »kakan» göres större och att, om löneförhöjningar ändå kommer till stånd, detta betyder prisstegringar som gör lönehöjningarna verkningslösa. Men det skulle givetvis föra för långt, och jag skall därför bara göra några enkla kommentarer.

Det borde vara uppenbart, att lönekampen är en kamp om största möjliga andel i kakan eller rättare sagt den samlade nationalprodukten. Om kakan är stor eller liten är ändå fördelningen det avgörande. Därest löntagarna genom sin kamp kan förskaffa sig löneförhöjningar, så betyder detta att deras andel i kakan blir större och att den andra partens andel minskar i motsvarande grad. Kakans storlek har däremot inte alls förändrats genom lönehöjningen. Det samlade »trycket på resurserna», som termen lyder, blir det samma som före lönestegringen. Om köpkraften blivit större hos löntagarna,

har den i motsvarande mån blivit mindre för motparten.

Påståendet om lönerna som en inflationsdrivande faktor kan följaktligen förvisas till sagans värld. Herr Sköld har också, sedan han lämnat finansministerposten och dess bekymmer, skyndat sig att bekantgöra den egentligen mycket enkla sanningen, att om arbetarna avstår från löneförhöjningar så stannar vinsten därav i bolagens kassavalv. Det bör tilläggas, att ju större bolagsvinsterna är, desto större blir utrymmet för den kapitalistiska spekulationen. Och denna är, jämte de våldsamma rustningskostnaderna, en av huvudorsakerna till prisstegringar och inflation.

Kreditåtstramningen tillmätas numera en synnerlig betydelse i kampen mot inflationen, men regeringen är ändå orolig för dess verkningar. Den har av finansministern betecknats som »föga selektiv; den drabbar så att säga blint», förklarar han. Finansministern fortsätter: »Hantverkare, småföretagare, jordbrukare, bostadsbyggare och kommuner riskerar att träffas hårdare än större privata företag med deras merendels högre grad av självfinansiering.» Denna sanning, som påvisats av vår grupp vid flera tillfällen, borde ha kompletterats med uppgiften, att kreditåtstramningen därmed också är direkt skadlig ur samhällsekonomisk synpunkt.

Om avsikten har varit att komma åt de ofta spekulativa investeringarna från storföretagen, så har vi nu finansministerns egna ord på att kreditåtstramningen har misslyckats. Var och en vet, att varken kreditrestriktionerna eller investeringsskatten förmår hejda de större företagens investeringar. Dessa klarar finansieringen oberoende av kreditspärrar och investeringsskatt. Däremot drabbar kreditrestriktionerna och investeringsskatten de små och medelstora företagen med hela sin tyngd och driver många av dem till ruin.

Finansministern har också bekant-

Den ekonomiska politiken

gjort att »ju längre kreditåtstramningen varar och ju hårdare den drives, desto större blir påfrestningarna». Om dess verkningar är sådana han själv beskrivit och om de som skulle »bromsas» av kreditåtstramningen inte träffas av åtgärden, vad finns det då för skäl att uppehålla den? Men man kanske får söka förklaringen i ett annat av finansministerns yttranden, nämligen att »behovet av en stram ekonomisk politik inte får betraktas som en extraordinär företeelse» utan är av »långtidsnatur», som uttrycket lyder.

Mot bakgrunden av detta bistra konstaterande får man se regeringens synnerligen uppseendeväckande åtgärd att höja räntan. Denna åtgärd var en klar eftergift för högerns och folkpartiets gamla krav. Den har medfört svåra skadeverkningar för konsumenter, hyresgäster, jordbrukare, småföretagare och kommuner. Den har lett till höjda livsmedelspriser och höjda hyror och har minskat bostadsbyggandet. Efter räntestegringen har antalet konkurser ökat, och många småföretagare har ställts inför hotet om ekonomisk ruin. Även skattebetalarna har fått känna på konsekvenserna genom de höjda ränteutgifterna för staten och kommunerna.

Storföretagen däremot känner naturligtvis inga sådana svårigheter. De gynnas tvärtom av räntestegringen och kreditrestriktionerna i konkurrensen med de svagare företagen. De profiterar på prisstegringarna. Inskränkningarna i bostadsproduktionen leder dessutom till ökning av annan mindre viktig produktion.

Regeringen och dess talesmän har tidigare levererat en stark argumentation mot kravet på räntestegring. Det främsta argumentet var, att räntehöjningen innebar en ökning av den arbetsfria inkomsten för ett fåtal kapitalägare. Detta argument är lika riktigt i dag som det var vid den tiden. Räntestegringen innebär, att fåtalet har fått en ny möjlighet att tillskansa sig en

ökad andel i kakan, d. v. s. nationalprodukten.

Särskilt märkbar var effekten på hyrorna. De steg med i genomsnitt 9 procent, i många tiotusentals fall upp till 14 procent. Praktiskt taget landets alla organiserade hyresgäster har protesterat mot ränte- och hyresstegringen och har krävt en återgång till tidigare ränteläge med åtföljande hyressänkning. Protesterna har emellertid inte föranlett regeringen att företa en ändring. Regeringen fasthåller vid räntestegringen trots att den tidigare frenetiskt bekräpat dem.

Den kommunistiska gruppen har i en motion påyrkat, att »riksdagen måtte förklara, att en skyndsam räntesänkning, i första hand till nivån före april 1955, skall genomföras, samt i skrivelse till regeringen och riksbanksledningen begära skyndsamma åtgärder i denna riktning». Bankoutskottet har avstyrkt motionen med en motivering, som inte kan lämnas opåtalad. Utskottet skriver bl. a.: »Avslutningsvis vill utskottet framhålla, att de olägenheter som en restriktiv politik — det må vara finans- eller penningpolitik — vällar vissa enskilda företag och hushåll, — — — måste vägas mot det dominerande önskemålet att bevara den fulla sysselsättningen och framstegstakten i samhället under bibehållet fast penningvärde.»

Det är betecknande att detta säges som motivering för avslagsyrkandet på vår motion. Vi har dock i motionen påvisat, att räntestegringen leder till en effekt rakt motsatt den som utskottet skisserat. När räntestegringen åstadkommer hyres- och prisstegringar, ruinerar småföretagare, höjer skatterna och minskar bostadsbyggandet, så kan man inte med bibehållet allvar påstå den vara en åtgärd, som medverkar till bevarandet av full sysselsättning eller till ett fast penningvärde. Raka motsatsen är fallet.

Innan jag avslutar mitt anförande vill

Den ekonomiska politiken

jag säga några ord om återverkningarna på kommunerna av statens kredit- och räntepolitik.

Kommunerna är genom denna politik numera satta på svältkost. Restriktionerna för den kommunala upplåningen har förödande verkningar på kommunernas aktivitet. Planerade nödvändiga arbeten får skjutas på en oviss framtid. Likvida medel saknas, och fonderna, inte minst skatteregleringsfonderna, är tömda eller håller på att tömmas. Frågan står inte längre om vad som skall utföras av nödvändiga arbeten utan om vad som kan uppskjutas eller skrinläggas. Bland ledande kommunalmän breder den uppfattningen alltmera ut sig, att statsmakterna målmedvetet söker pressa kommunerna att finansiera sina investeringsbehov med skattemedel. De nödtvungna skattehöjningarna har också lett till att kommunalskatten för de lägre inkomsttagarna nu i många fall är högre än statsskatten.

Som ett exempel på vad denna politik innebär för kommunerna vill jag antyda hur läget är i Göteborg. Staden har för beslutade nödvändiga arbeten endast kunnat få lånetillstånd för en fjärdedel av kostnaderna. Nödvändiga skolbyggen måste genomföras, men staten ger inte tillstånd till lån. Den betalar endast $\frac{1}{25}$ av sin andel per år. De nya bostadsområdena ökar anspråken på investeringar. Reningsanordningar för avloppsvatten måste till. Utbyggnaden av stadens vattenverk är en angelägenhet, som inte kan uppskjutas. De närmaste tre åren utvisar enligt gjorda beräkningar en brist på inte mindre än 570 miljoner kronor.

Till detta kommer, att statsbidragen till stadens sociala verksamhet blir allt mindre. Skolmåltiderna kostar nu Göteborgs stad cirka 5 miljoner kronor om året, men statsbidragsbestämmelserna är så utformade, att staden endast erhåller 20 000 kronor om året från staten.

En dylik ekonomisk politik kommer

att slå sönder möjligheterna för kommunerna att bedriva en behövlig social verksamhet. Även i övriga avseenden betyder den stagnation eller tillbakagång och förfall. Vår mening är, att endast de stora inkomsttagarna kan vara betjänta av en politik som innebär, att allt större bördor vältras över på kommunerna och att den restriktiva lånepolitiken och högräntepolitiken fortsätter. En ökning av kommunalskatten betyder mindre för de stora inkomsttagarna än en ökning av statsskatten, därför att den förra inte är progressiv, vilket däremot statsskatten är. Den träffar de stora inkomsterna hårdare än kommunalskatten.

Högerens och folkpartiets linje i skattefrågan visar klart, att de godkänner denna politik. De framträder som ytterst energiska förespråkare för en sänkning av statsskatten. Deras motioner om en sänkning av uttagsprocenten skulle, om den bifölles, medföra en given fördel för de stora inkomsttagarna, som skulle få stora skattesänkningar, medan de små inkomsttagarna skulle få nöja sig med en spottstyver. Högermotionärerna uppträder dessutom som sociala stenåldersmän och kräver nedskärningar med miljonbelopp av de sociala anslagen för att möjliggöra en skattesänkning för de rika. Men när det gäller den kommunala beskattningen ställer dessa båda partier sällan eller aldrig skattesänkningskrav. Tvärtom medverkar de villigt till kommunala skattehöjningar. Det är inte svårt att förstå avsikten. Högerens och folkpartiets dubbla bokföring i skattefrågan beror på de båda partiernas intresse av att gagna de stora inkomsttagarna.

Herr talman! Vi kan inte godkänna regeringens ekonomiska politik. Den står inte i överensstämmelse med folkflertalets intressen. Påståendena att den skulle främja kampen mot inflationsfaran motsäges av de praktiska resultaten. Prisstegringarna har icke hejdats, trots många års laborerande med olika

Ang. voteringen om tredje lagutskottets utlåtande nr 20

åtgärder i den borgerliga nationalekonomiens anda. Penningvärdeförsämringen är omfattande och fortsätter. Det är folkets flertal, som får betala priset för denna misslyckade ekonomiska politik.

Det är sant, att regeringen kan visa på att konjunkturen trots allt är goda och att full sysselsättning råder. Men detta faktum existerar *trots* regeringens ekonomiska politik och inte *tack vare* den. De goda konjunkturen begränsar sig för övrigt inte bara till vårt land. Förutsättningarna för fortsatta goda konjunkturer och full sysselsättning finns emellertid i särskilt hög grad i vårt land. Då måste emellertid regeringen skaffa sig de resurser som erfordras för att den verkligen skall kunna styra landets ekonomi. Den nuvarande ekonomiska politiken måste avlösas av en politik, som angriper de verkliga orsakerna till inflationsfaran — den kapitalistiska vinstspekulationen och de höga rustningskostnaderna. Detta förutsätter bland annat långtgående ingripanden för att efter hand beröva storfinansen dess dominans över svenskt ekonomiskt liv. Det betyder kamp mot storfinansen, men de svenska arbetarna och med dem jämställda grupper har en så stark position och så starka organisationer till sitt förfogande, att ingen makt kan trotsa en regering, som stöder sig på dessa skikt.

Herr talman! Med vad jag här anför ber jag att få yrka bifall till vår motion nr 3 i denna kammare.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta behandlingen av detta utlåtande även, som handläggningen av övriga på fördragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsätta.

§ 5**Ang. voteringen om tredje lagutskottets utlåtande nr 20**

Herr ORGÅRD (s) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Jag ber att till kammarens protokoll få anteckna en upplysning i ett helt annat ärende än det som nu behandlas.

Den fotografiska bilden av resultatet i slutvoteringen om tredje lagutskottets utlåtande angående skogsmotionerna vid gårdagens plenum utvisar, att jag icke skulle ha röstat, under det att den fotografiska bilden av resultatet av den förberedande voteringen visar att jag röstat ja, alltså röstat för bondeförbundets reservation.

Jag ber att till kammarens protokoll få anteckna att jag var närvarande och röstade ja även vid slutvoteringen.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.02.

In fidem
Gunnar Britth

Onsdagen den 30 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Den ekonomiska politiken (Forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att behandlingen av bankoutsrottens utlåtande nr 30, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m.m., jämte i ämnet väckta motioner dels ock väckta motioner angående åtgärder för en skyndsam räntesänkning nu komme att fortsättas; och lämnades därvid, enligt förut skedd anteckning, ordet till

Herr PETTERSSON i Dahl (bf), som yttrade:

Herr talman! Vi bör väl alla kunna vara ense om angelägenheten av att stabiliteten kan upprätthållas i vår samhällsekonomi. Vi har alltjämt en mycket stark högkonjunktur med tendenser till överkonjunktur. Alltjämt är faran för en inflationistisk utveckling stor. Man hade väl kunnat vänta, att den skärpning av den ekonomiska politiken, som genomfördes i fjol, på ett bättre sätt skulle ha kunnat dämpa den alltför intensiva aktiviteten på det ekonomiska området. Möjligt är kanske att, såsom det framhålles i propositionen angående kompletteringen av riksstatsförslaget, de åtgärder, som vidtagits i syfte att bromsa upp överkonjunkturen, ännu inte nått sin fulla kraft.

Vi befinner oss samhällsekonomiskt i samma läge som flertalet av västerns 6 — *Andra kammarens protokoll 1956. Nr 24*

demokratiska länder. Att läget utanför våra gränser är likartat det som råder hos oss, förbättrar ju inte saken, men vi bör kunna ta lärdom av deras erfarenhet och de metoder, som de använt i inflationsbekämpande syfte, och då dessa visat sig vara misslyckade, har vi ingen anledning att fortsätta med dem. Allra värst är det kanske i det högerstyrda England — som jag redan i tidigare debatter framhållit — vilket land har mycket stora besvärligheter med inflationstendenserna i sin samhällsekonomi. Impulserna utifrån är alltså sådana, att vi måste räkna med att de kan verka i inflationistisk riktning här hemma.

På lång sikt vill vi givetvis eftersträva, att en ökad andel av nationalinkomsten kan användas till ökad produktion och investeringar. Men vi måste givetvis ha klart för oss, att vi aldrig kan investera mer än vad våra samhällsekonomiska resurser tillåter. Investeringsbehagen hos industrien är fortfarande mycket stark, starkare än förut och starkare än man haft anledning att räkna med. Den enkät, som kommerskollegium nyligen företagit, visar att företagen inom den egentliga industrien nu planerar en ökning av investeringarna från 1955 till 1956 med 33 procent för byggnader och anläggningar mot 22 procent vid enkäten i höstas. För maskiner och apparater anges nu en ökning med 13 procent. Enkäten i höstas pekade här på en minskning med ett par procent. Denna investeringslust medför risk för att högkonjunkturen åter kan tillspetsas i vårt land.

Utvecklingen beträffande vår valuta-reserv måste också inge allvarliga be-

Den ekonomiska politiken

kymmer. Enligt nu föreliggande beräkningar skulle underskottet i betalningsbalansen för innevarande år bli drygt 400 miljoner kronor, vilket är en mycket stor avtappning med tanke på att utvecklingen under fjolåret var lika ogynnsam. Till stor del får ju orsaken sökas i den för vårt land ofördelaktiga utvecklingen av de internationella prisrelationerna. Men till väsentlig del ligger skulden i importökningen, exempelvis bilimporten, och man får konstatera att räntehöjningen inte alls har kunnat hålla tillbaka importen så som många hade väntat. Importöverskottet under de fyra första månaderna i år är sålunda större än under motsvarande tid i fjol, 882 miljoner kronor i år mot 857 miljoner kronor i fjol.

Finansministern ger i kompletteringspropositionen uttryck åt uppfattningen, att vi bör ha goda möjligheter att under de närmaste åren vidmakthålla den fulla sysselsättningen utan inflationistiskt övertryck. Men förutsättningen är att vi i fortsättningen liksom i år kan räkna med de stora intresseorganisationernas medverkan i ansträngningarna att värna den samhällsekonomiska balansen. Det är anledning att på det kraftigaste understryka angelägenheten härav. En sådan samverkan mellan statsmakterna och arbetsmarknadens organisationer borde, såsom från vårt håll vid flera tillfällen understrukits, ha kommit till stånd redan under fjolåret. Om så hade skett, skulle vi säkerligen inte behövt ha så stora samhällsekonomiska problem att brottas med. Under fjolåret fick det svenska folket en ökning av sina nominella inkomster med 10 å 11 procent, och detta måste givetvis medföra en överansträngning av våra samhällsekonomiska resurser. Vi fick genom detta en prisstegring på 6 procent och en allvarlig avtappning av valutareserver. I år har vi fått ett samordningsavtal om en fyraprocentig lönehöjning. Detta bör måhända kunna förenas med

strävandena att upprätthålla samhällsekonomisk balans.

Detta är glädjande. Det må konstateras, att andra länder, t. ex. England, inte har lyckats bemästra detta problem, som är speciellt för det fullsysselsättningsamhälle, som kännetecknar västerns demokratier. Viktigt är emellertid att vi ytterligare lyckas stimulera det personliga sparandet. Jag är dock mycket tveksam, om det sparpremiesystem som vi beslöt förra åren var det rätta. Att flytta pengar eller att låna pengar för att sätta dem på sparkonto och på detta sätt komma åt premierna, gagnar ingen samhällsekonomi.

Det var intressant att höra finansministerns redogörelse här. Såvitt jag förstår trodde han inte heller på denna metod.

Årets uppgörelser mellan arbetsmarknadens parter liksom mellan producent- och konsumentintressena på jordbruksområdet ger, konstaterar finansministern, en viss tillförsikt beträffande våra möjligheter att upprätthålla den samhällsekonomiska balansen. Jag vill om möjligt gärna dela den uppfattningen. Det misstag, som skedde vid avtalsrörelsen i fjol, får inte återupprepas. Har man nu lärt sig den läxan, så är det tillfredsställande — även om det var oss en dyr läxa. Jag har tidigare pläderat för pris- och lönestopp men inte vunnit gehör därför.

I fråga om jordbruksuppgörelserna skall det dock fastslås, att jordbruksbefolkningen alltid varit på efterkälken i inkomstutvecklingen. Nu har jordbruket fått ett nytt prissättningssystem, som naturligtvis innehåller många ovissa moment. Med den uppgörelse, som i vår träffats om den närmare utformningen av systemet, och med det beslut, som riksdagen för ett par dagar sedan fattat härom, syftar man till att jordbrukets folk skall under den framförliggande treårsperioden få denna inkomstlikstälighet som utlovats genom 1947 års riksdagsbeslut. Det måste understrykas, att

Den ekonomiska politiken

förutsättningen för en lugn samhälls-ekonomisk utveckling är att jordbrukets folk inte släpar efter i inkomstutvecklingen.

Vår ekonomiska politik har varit en kombination av finanspolitiska och penningpolitiska åtgärder. Oppositionen har ju tidigare ropat på och inte godtagit annat än penningpolitiska åtgärder eller s. k. rörlig räntepolitik, med förhöjning av räntan. Vi har nu fått kännning av denna politik och ser resultatet. En sådan politik, som den vi nu för, drabbar mycket hårt småföretagare och andra som behöver låna pengar, medan storföretagen, som i stor utsträckning är självfinansierande, slipper lindrigt undan. För övrigt är det väl knappast möjligt att möta en inflationsfara enbart med räntepolitik och restriktioner. Man kan väl säga, att den engelska högerregeringen gjort experimentet och misslyckats. I början av år 1955 höjdes räntan i England med 1,5 procent och i år har den höjts med ytterligare 1 procent till 5,5 procent, vilket är det högsta ränteläget sedan början av 1930-talet. Men inflationen har den engelska högerregeringen inte därmed kunnat bemästra. Man har även fått tillgripa andra åtgärder, såsom konsumtionsskatter på olika varor, höjda telefontaxor, höjda skatter på företagens vinstutdelning, skärpta avskrivningsregler för industrien och hårdare avbetalningsvillkor.

Man har drivit den satsen här, att regleringarna skall bort, näringslivet skall vara fritt och utan tvångsregleringar. Kan någon stå upp och göra påståendet, att vi inte nu har regleringar? *Vi har väl den strängaste reglering som kan tänkas, nämligen med plånboken och bankkontot som regulatorer.* Den som har, eller kan vid sidan av banken skaffa pengar till investeringar eller annat, han har ingen kännning av dessa restriktiva pålagor, men den som inte har dessa möjligheter utan behöver kredit — han blir straffad.

Denna sida av saken hade vi uppe under en debatt den 25 maj, då finansministern besvarade en interpellation av herr Svensson i Stenkyrka. Jag yttrade mig också i den debatten, och jag skall inte upprepa vad jag sade utan ber bara att få hänvisa till det protokollet. Angående regleringar har det ju sagts, herr Ohlin, att regleringsekonomien är lika med godtycke. Är inte denna regleringsekonomi genom bankkontot, som vi nu för, godtycklig, så vet jag ingenting om detta.

Vad vill man då ha i stället? Jag har tidigare kritiserat den politik som riksbanken slagit in på. Jag gör det alltjämt. I slutet på 40-talet var läget inte olikt det som nu är. Vi hade då en handelsminister som hette Myrdal. Vi kommer ihåg hans optimism efter kriget, när han menade att alla handelsvägar skulle vara öppna. Man fick emellertid retirera och införa importregleringar. Det kan bli nödvändigt att om igen pröva denna väg. Riksbanksledning och regering bör snabbt tänka om och pröva annan metod i inflationsbekämpande syfte. Jag vet att jag får invändningar här. Men faktum står ju kvar att de vidtagna åtgärderna inte nått någon effekt. Investeringarna är större än någonsin. De restriktiva åtgärderna har inte blivit någon broms mot investeringarna eller mot valutautflödet.

De ledamöter som har intresse kan titta på konjunkturjournalen, som ligger framlagd utanför riksdagens kamrar, och där iaktta, att konkursernas antal under senaste åren finns redovisat. Under de tre första månaderna av respektive år var konkursernas antal år 1954 288, år 1955 361 och 1956 514. Detta innebär att konkursernas antal under två år ungefär har fördubblats under de tre första månaderna. Detta talar sitt tydliga språk.

I såväl England som i Västtyskland har man liksom i vårt land en kombination av penningpolitiska och finanspolitiska åtgärder i kampen mot den sam-

Den ekonomiska politiken

hällsekonomiska överhettningen. Man har svårt att förstå, att högern och folkpartiet vill hålla fast vid sin uppfattning om att vi inte behöver någon investeringsavgift i år. För de mindre företagen är ju inte investeringsavgiften någon egentlig belastning. Den politik, som från oppositionens håll rekommenderas, skulle missgynna småföretag och nyetableringar. Det bör inte minst understrykas, att detta får ogynnsamma konsekvenser för strävandena att ge landsbygdens näringsliv en mångsidigare och rikare utveckling. Det finns ingen som gillar investeringsavgift, bilaccis eller extra bolagsskatt. Men det bör enligt min mening vara självklart att, då lättnader i den ekonomiska politiken kan genomföras, detta först och främst måste gälla kreditåtstramningen och räntan.

I följande höjde riksbanken diskontot från 2,75 till 3,75 procent. I april i år har kreditrestriktiviteten skärpts ytterligare genom en överenskomst mellan riksbanken och affärsbankerna. Den nuvarande kreditåtstramningen måste sägas vara mycket hård. Jag hänvisar härvidlag omigen till den debatt vi hade här i riksdagen för någon tid sedan. Bankoutskottet har i ett tidigare utlåtande framhållit att man inte med säkerhet kan fastslå att kreditpolitiken drabbat de mindre företagenhetererna hårdare än de större. Ja, det finns väl inget statistiskt siffermaterial på den saken. Finansministern gav emellertid vid den senaste debatten här i kammaren den upplysningen, att regeringen givit konjunkturinstitutet i uppdrag att undersöka hur det förhåller sig med denna sak och att även lantbruksstyrelsen härvid skulle medverka. Jag vill understryka angelägenheten av att denna undersökning fullföljes snarast möjligt.

Men även om vi inte har något statistiskt material för dagen bör det dock stå ganska klart att de små företagenhetererna, såsom jag sagt, i betydligt mindre utsträckning än de stora har

möjligheter till självfinansiering och därför måste bli hårdare klämda genom kreditåtstramningen. I årets finansplan gav finansministern för övrigt uttryck åt denna uppfattning. Där heter det: »Kreditpolitiken är föga selektiv; den drabbar så att säga blint. Hantverkare, småföretagare, jordbrukare, bostadsbyggare och kommuner riskerar att träffas starkare än större privata företag med deras merendels högre grad av självfinansiering.» Jag har tillåtit mig att i remissdebatten helt instämma i dessa ord av finansministern, och jag gör det även i dag.

Jordbruket har haft ett par dåliga skördeår, vilket ökat dess kreditbehov. Produktionen inom jordbruk och annan småföretagsamhet, såsom hantverk och småindustri, är synnerligen livsviktig för vårt samhälle, och det är därför nödvändigt att man kan få krediter, så att driften kan upprätthållas. Såsom jag redan framhållit kan det inte gärna sägas, att sådana krediter kan utgöra någon inflationistisk fara. Det skall givetvis fastslås att stödlånen varit av stor betydelse för jordbruket liksom att lånen genom företagarföreningarna och de statliga kreditgarantierna varit till god hjälp för hantverk och småindustri. Men jag tror ändå att det finns anledning att tillse att inte kreditpolitiken medför en snedbelastning till nackdel för småföretagsamheten.

I pressen har man för kort tid sedan sett uppgifter om att finansledningen i Stockholms stad hos riksbanken undersöker möjligheterna att uppta ett nytt obligationslån på inte mindre än 100 miljoner kronor. Vid årsskiftet uppgick Stockholms ackumulerade lånebehov till omkring 700 miljoner kronor. Enligt en uppgift i tidningspressen har förortskommunerna kring Stockholm vid ett sammanträde uttalat att de skulle ha ett årligt investeringsbehov av 55 miljoner kronor för skolor, gator, avlopp och andra offentliga arbeten, om den planerade bostadsförsörjningen skall kunna

Den ekonomiska politiken

klaras. De har uppvaktat regeringen om att årligen få lån av denna storlek. Det kan enligt min mening inte vara någon skada för landet om storstockholmsområdet expansion hålls tillbaka. Miljardprojekt som tunnelbanebygget kan utan men anstå tills de samhällsekonomiska resurserna blivit bättre. Som det nu är har storstadsexpansionen tagit i anspråk en alltför betydande del av våra gemensamma resurser. Det är önskvärt att Stockholms aptit på lån kan minskas väsentligt. Jag hoppas att regeringen inte går med på de nyssnämnda kraven. Skulle dock låneframställningarna beviljas kan detta illustreras med följande exempel: man avslår en begäran om lån av 1 000 kronor till en jordbrukare med god säkerhet men beviljar Stockholm lån på 100 miljoner kronor. I Stockholm har man ju för övrigt en kommunal utdebitering som är mycket låg i förhållande till utgifternas storlek. Det är angelägnare att den normala produktionen inom näringslivet kan upprätthållas än att storstäderna ytterligare byggs ut.

Jag vill i detta sammanhang ge mitt erkännande åt socialminister Ericsson, som här för inte så länge sedan i en interpellationsdebatt gav till känna som sin mening att han inte vill vara med om att utbygga storstäderna utan i stället vill ge företräde åt landsorten.

Den sänkning av den statliga inkomstskatten, som vi kan besluta genom att efter den redan antagna ändringen av skatteskalorna sänka uttagningsprocenten från 110 till 100, uppgår för helt budgetår till 375 miljoner kronor. Under första budgetåret skulle statsinkomsterna minskas med endast 100 miljoner kronor.

Det kan sägas att detta är en måttlig skattesänkning. Vem som helst kan ju förstå att det vore trevligare att kunna sänka skatterna betydligt mer. Men vill vi ha sunda statsfinanser och en stabil samhällsekonomi så får vi nu nöja oss med detta steg på skattesänkningens

väg. Det är en etapp, som måste följas av flera skattesänkingsreformer. Den viktigaste blir att genom en höjning av de kommunala ortsavdragen möjliggöra en sänkning av kommunalskatten. Särskilt för de många små inkomsttagarna är kommunalskatten den skatt som trycker hårdast. Ännu vid en så hög årsinkomst som 18 000 kronor är för närvarande kommunalskatten i genomsnitt en hårdare börda än statsskatten. Jag vill därför kraftigt understryka angelägenheten av att redan nästa års riksdag kan fatta beslut om en kommunal ortsavdragsreform. Om man skulle höja de kommunala ortsavdragen till samma nivå som de statliga — och det måste vara målet — komme inkomstbortfallet för kommunerna enligt vad man beräknat att bli något över 500 miljoner kronor. Detta bortfall av skatteunderlag måste kommunerna oundgängligen få kompensation för genom betydande statsbidrag i skatteutjämning syfte. Det bör därför vara självklart att vi nu inte får sänka statsskatten på ett sådant sätt, att vi nästa år inte har möjligheter till kommunalskattesänkningen, vilken måste anses vara av större angelägenhetsgrad. Det är också angeläget att vi till nästa år kan besluta om förbättrat stöd till barnfamiljerna, vilket kan beräknas öka statens utgifter med att par hundra miljoner kronor. Många andra reformkrav finns, t. ex. kvarlåtenskapskattens avskaffande och införande av resultatutjämning vid beskattningen.

Det går ju inte heller att bestrida, att en större skattesänkning i nuvarande samhällsekonomiska läge skulle medföra en ökad inflationsfara. Även i det fallet borde oppositionen kunna ta lärdom från det högerstyrda England, där man före parlamentsvalet för ett år sedan beslutade om en kraftig skattesänkning men i höstas åter måste lägga på nya skatter, då inflationen genom den alltför stora skattesänkningen fått nytt bränsle.

Oppositionen vill emellertid inte ta

Den ekonomiska politiken

några lärdomar — den vill bara opponera. Litet omväxling har det förstås varit i år, då högern och folkpartiet råkat i luven på varandra riktigt ordentligt i skattesänkingsfrågan. Detta har ju också upprepats i dagens debatt. Högern kom med det våldsamma överbudet om en skattesänkning på 825 miljoner kronor, d. v. s. 450 miljoner kronor utöver regeringsförslaget. Detta överbud har även från folkpartihåll betecknats som en skattebluff. Ja, nog har högern huggit till så att det märks — men huvudsaken för partiet är väl att det låter något. Folkpartiet har varit måttligare, det skall erkännas. Dess skattesänkingsbud stannar på 550 miljoner kronor, d. v. s. 175 miljoner kronor utöver regeringsförslaget. Visst vore det, som sagt, roligt om man kunde sänka skatten mer, men vi kan ju inte komma längre än det statsfinansiella och samhällsekonomiska läget tillåter.

Under några år tidigare har oppositionspartierna velat sänka den statliga inkomstskatten med 9,1 procent genom att sänka uttagsprocenten från 110 till 100. Det skulle vara en rejäl skattesänkning, sade oppositionen på den tiden. Nu sänker vi den statliga inkomstskatten med cirka 10 procent, men då är det inte längre någon rejäl skattesänkning för oppositionen. Inte minst i fjol och under den förra valkampanjen gjorde högern gällande, att regeringens skattepolitik var socialistisk. Men högers skattesänkingsbud på 9,1 procent skulle vid dessa tillfällen inte vara socialistiskt. I år föreslår regeringen en skattesänkning på 10 procent, alltså mer än oppositionens tidigare bud. Högern fortsätter emellertid att beteckna regeringens skattepolitik som socialistisk. Så gjorde exempelvis herr Nilsson i Svalöv här i kammaren vid den senaste skattedebatten. Finns det då ingen som helst konsekvens i högerdemagogien? Det är inte bara samhällsekonomin som besvärar av inflation — man har

en fortskridande inflation i högerargumenteringen också.

Högers argumentering i skattefrågan är över huvud taget märklig. Här har högern lagt fram något som den själv kallar för »sammanfattande alternativ» och som består av en serie högerförslag, som riksdagen redan avslagit, och så föreslår högern att riksdagen skall lägga detta till grund vid fastställandet av riksstaten. Hur skulle det gå, om riksdagen fattade beslut i enlighet med högerförslaget? Skulle de tidigare riksdagsbesluten rivas upp? Själv kallar högern detta för parlamentarisk demokrati. Jag skulle dock tro att det är något väsentligt i parlamentarismen, att man accepterar de beslut riksdagen har fattat. Eller menar högern, att dess förslag är så fjärran från verkligheten att det inte kan vara någon risk att lägga fram dem för riksdagen? Visst skall högern ha rätt att presentera sitt alternativ, men det är dock säregnet att på det sättet foga in en partibroschyr i riksdagstrycket. I högermotionen heter det att högern endast vill ta ansvar för vad den själv föreslagit. Det skulle väl inte falla någon in att begära något mera. Men högern gör faktiskt inte ens det. Den ger upp sitt eget förslag att kvarlåtenskapsskatten skall avskaffas omedelbart och accepterar att riksdagen avslår detta högerförslag. Man kan alltså inte säga att det är konsekvens i galenskapen. Men högern behöver förstås dessa pengar för att finansiera sin skattesänkning.

Högers skattepolitik påminner alltför mycket om en karusell. Tio för de stora och fem för de små, heter det i en karusellvisa, och det stämmer också på högers skattesänkingspolitik. Högern har utformat sitt förslag så, att de stora inkomsttagarna skulle få betydligt kraftigare skattesänkningar. För en inkomsttagare med en årsinkomst av 5 000 kronor har högern enligt den skatteskala, som den presenterat i riksdagen men för tillfället fallit ifrån, velat

Den ekonomiska politiken

bjuda över regeringens skattesänkning med 41,6 procent. För de större inkomsttagarna är överbudet emellertid betydligt kraftigare: 202,3 procent vid en årsinkomst av 20 000 kronor, 378 procent vid en inkomst av 50 000 kronor och 414,8 procent vid en årsinkomst av 100 000 kronor. Nu talar högern i sin argumentering så mycket om att den tänker på de vanliga arbetsinkomsterna mellan 10 000 och 30 000 kronor. Men det är stor skillnad på 10 000 och 30 000 kronor, större än högern tycks vilja förstå. För en 10 000-kronorsinkomst bjuder högern över i fråga om skattesänkning med 44,9 procent, men för en 30 000-kronorsinkomst blir högers överbud 343,6 procent. Medelinkomsten, som givetvis är större i städerna än på landsbygden, uppgår till bortåt 8 000 kronor. Högers skattepolitik synes vara en ny illustration till hur lätt vardagsmänniskorna kommer bort i den praktiska högerpolitiken.

De besparingar, som högern velat göra för att finansiera sin skattesänkning, kan vara ytterligare en illustration däröver. Högern har velat minska anslagen till mödrahjälpen, bidragen och lånen till de allmänna samlingslokaler, bidragen till sjukkassorna, till bostadsbyggandet och den bostadsförbättrande verksamheten, till ungdomens fritidsverksamhet, lantbruksnämnderna, fiskehamnarna, den lägre lantbruksundervisningen, jordbrukets rationalisering, skogsvården. Den har velat minska investeringarna i järnvägarna, däribland säkerhetsanordningarna, till telefonservicen på landsbygden, till kraftstationerna och distributionsanläggningarna. Högern vill inte vara med om att nästa år besluta om att ge barnfamiljerna ett bättre stöd, ty den anser, att barnfamiljerna har större glädje av en skattesänkning, som ger mer åt de stora inkomsttagarna i samhället. Var har högern egentligen sina vardagsmänniskor?

Sedan hindrar det inte, att enskilda högerriksdagsmän uppträder i kamma-

ren och vill ha ökade anslag till t. ex. fiskehamnar, telefonservice och säkerhetsanordningar vid järnvägarna, men det hör väl till karusellen. Snurrar det — så skall det gå åt båda hållen.

Folkpartiets överbud till regeringsförslaget är måttligare, men så tar folkpartiet inte heller nu ställning till en del frågor t. ex. pensionsreformen. Detta skall ju folkpartiet ge besked om till hösten.

Under detta anförande övertog herr talman ledningen av förhandlingarna.

Härefter anförde:

Herr HENRIKSSON (s):

Herr talman! Under förmiddagens diskussion har herr Ohlin klarat ut vad högers alternativ egentligen innebär. Finansministern har härefter också klarat ut vad folkpartiets alternativ på olika punkter innebär. Det gör att det för mig bara är anledning konstatera, att båda oppositionspartiernas s. k. budgetalternativ innebär en försvagning av vår motståndskraft gentemot de påfrestningar, som kan komma när det gäller ett bevarande av det penningvärde vi nu har.

Om det anförande herr Senander höll omedelbart före middagspausen är för min del inte annat att säga än att det är ett väl distribuerat anförande. Det har hållits av kommunisterna i varje fall under de senaste tre månaderna ute på olika håll i vårt land.

Jag skall för min del inte återuppta någon diskussion om alla de detaljer, som här förut har diskuterats och som gäller i vad mån det kan vara möjligt för oppositionspartierna att genom bokföringsmässiga transaktioner kombinera minskade inkomster med ökade utgifter och ändå få propagandistiska argument för nödvändigheten av att vi i vårt land under nuvarande förhållanden för en stram politik. Både högern och folkpartiet säger ju att det är nödvän-

Den ekonomiska politiken

digt att det förs en stram ekonomisk politik under de förhållanden vi för närvarande har.

Jag vill emellertid göra den lilla observationen, att ju fetare löften som ges åt det ena eller andra hållet, ju fetare löften som ges i fråga om skattesänkningar — med åtföljande inkomstminskning — och ju fetare löften, som ges i fråga om ting som medför utgiftsökningar, ju mindre blir det kvar av den deklarerade viljan att föra en stram politik för att bevara penningvärdet. Vilket av oppositionspartierna som nu ger de festaste löfena, om det är högern eller folkpartiet, det får vi väl låta bli de båda oppositionspartiernas sak att klara upp i den debatt vi kan räkna med kommer att fortsätta. Jag tror emellertid det är lyckligt att dagens debatt har klarat upp så väsentliga ting som den har kunnat göra, inte minst genom herr Ohlins medverkan beträffande högerförslaget.

Anledningen till att jag deltar i denna diskussion är närmast den att jag vill säga några ord om en sak, som ständigt återkommit i högerns uttalanden och motioner, i bevillningsutskottet och i dag i ett anförande av herr Hjalmarson. Han har sagt, att om det nu sker en ordentlig skattesänkning så kommer det att medverka till att man får lugnare förhållanden på arbetsmarknaden, lugnare förhållanden i fråga om avtalsrörelserna. Om jag får lov att göra ett citat, skall jag göra det ur högerns motion nr 791, där man säger: »En ordentlig skattesänkning på de allt vanligare arbetsinkomsterna är både på kort och lång sikt ett av de verksamma medlen att underbygga lugna avtalsrörelser. I stigande omfattning räknar arbetsmarknadens parter med den behållna inkomsten och den behållna inkomstökningen.» Jag vill inte förneka att en skattesänkning i vissa situationer kan medverka till att den enskilde och därmed naturligtvis också löntagaren ser att han får en något större behållning av inkomsten och handlar därefter. Men jag vill bestrida att en

skattesänkning av det format, som högern nu förordar, skulle komma att ha den verkan på lönerörelserna som man här vill göra gällande. Jag tror också att det är felaktigt att påstå att arbetsmarknadens parter vid sina uppgörelser fäster ett avgörande avseende vid den skattenivå som kan gälla i fråga om löntagarnas inkomster. Framför allt är det väl felaktigt att i den nuvarande situationen säga, att en politik förd enligt de alternativ som presenteras av högern och folkpartiet skulle komma att få en gynnsam effekt. Jag tror att motsatsen skulle komma att inträffa.

Jag vill då erinra kammarens ledamöter om ett yttrande som Landsorganisationen har avgivit över 1955 års skatterevisions betänkande. Man har där direkt sagt ifrån, att det över huvud taget kan ifrågasättas om en skattesänkning nu är förenlig med de intressen som vi kan ha av en stabil ekonomi i vårt land, och man utgår från att den i varje fall icke bör sträcka sig längre än till det regeringsförslag som nu behandlas av riksdagen.

TCO:s yttrande över samma skatterevisionens betänkande innehöll heller ingenting som skulle bidra till uppfattningen att vi bör gå längre på skattesänkningens väg än revisionen har förordat. Det sägs där — vilket kanske inte minst högern har anledning att lägga märke till, när den nu gör sig till företrädare för löntagarintressen — att det kan ifrågasättas, om icke en del av det som skulle användas till skattesänkning i stället borde användas för att förbättra barnfamiljernas ställning endera i form av barnavdrag eller i form av förstärkning av de barnbidrag som för närvarande utgår.

Löntagarorganisationernas inställning till skattesänkningsfrågan står alltså uppenbarligen icke i överensstämmelse med de tankar som nu företräds av högern eller som företräds av folkpartiet. Då kan det emellertid sägas gentemot detta, att löntagarorganisationerna kan

Den ekonomiska politiken

ha fel i sin uppfattning; det kan ju vara så att de båda borgerliga oppositionspartierna i stället företräder den riktiga uppfattningen, sedd från den enskilda löntagarens synpunkt. Men även om man skulle stanna inför en sådan ståndpunkt, vilken ju inte är särskilt väl underbyggd, kommer man ändå inte ifrån att löntagarorganisationerna naturligtvis handlar med utgångspunkt från det som de tidigare har uttalat sig för.

Man kommer då fram till att det icke finns någonting som talar för att en långtgående skattesänkning nu skulle leda till att man därigenom finge större möjligheter än eljest att åstadkomma lugna avtalsrörelser och att man därigenom skulle bidra till att öka möjligheterna att bibehålla en stabilitet i vår ekonomi.

Jag tror att man i stället får se till de andra verkningar som en skattesänkning enligt högerens och folkpartiets program kommer att få. Den leder då obestriddligen till att vi på kort sikt får en kraftigt ökad efterfrågan, som tar sig uttryck dels i en ökad efterfrågan på investeringsområdet genom att företagsbeskattningen sänks och investeringsavgiften avskaffas, dels så småningom i en ökad efterfrågan på konsumtionsvaror. Allt detta leder till att man får räkna med en desorganisation på det ekonomiska livets område.

Vi vet att när det börjar bli en bristande balans i samhällsekonomin, tar det sig uttryck i att arbetskraften inte räcker till. Det tar sig vidare det uttrycket, att tendensen till löneglidning blir starkare på alla de områden, där den är ett normalt fenomen under tider av överkonjunktur. Det i sin tur leder till ökade spänningar mellan olika löntagargrupper, mellan de grupper som har möjlighet att tillgodogöra sig löneglidningens vinster och de grupper som har att arbeta under mer bundna lönesystem. Därmed har man icke grundlagt en fortsatt stabilitet och en fortsatt lugn utveckling på avtalsområdet, utan

därmed har man i stället satt i gång någonting som leder till stora svårigheter att klara ut avtalsrörelserna inom den ram som vår samhällsekonomi anger.

Det har, såsom finansministern i ett tidigare anförande framhöll, sagts från folkpartiets sida att vi bland de grupper som nu särskilt borde tillgodoses i lönehänseende har att räkna de statsanställda. Vart tar de grupperna vägen, om utvecklingen icke skulle leda till ökad stabilitet och till lugn, utan vi i stället skulle få en skärpning av de inflationistiska tendenserna? Jo, den gruppen får än större svårigheter att hävda sig, och det blir än mindre möjlighet att tillgodose de intressen som folkpartiets företrädare har framfört i tidigare diskussioner.

Jag vill med detta bara ha konstaterat, att det inte finns något sakligt skäl som talar för att en skattesänkning av den modell som folkpartiet och högern företräder skulle leda till lugnare förhållanden på avtalsmarknaden, utan den skulle i stället leda till dess motsats.

Sedan vill jag, herr talman, bara säga några ord om en annan sak som har livligt diskuterats i dag och vid tidigare tillfällen. Det gäller frågan om det samhälleliga sparandet. Jag vet inte hur många gånger man från de borgerliga oppositionspartiernas sida har använt uttrycken tvångssparande och överbeskattning i dagens debatt, men det har i varje fall varit åtskilliga gånger. När man använder de båda uttrycken, gör man det naturligtvis för att hos den enskilda människan försöka inpränta, att om det förekommer ett samhälleligt sparande, om det förekommer en beskattning som ger möjlighet till ett budgetöverskott, så är det att betrakta såsom någonting motbjudande, som någonting onödigt och som någonting som är stridande mot den enskildes intressen.

Det är allmänna talesätt, som är avsedda att ge intrycket, att samhällssparandet helt enkelt försvinner eller går till för den enskilde onyttiga eller lik-

Den ekonomiska politiken

giltiga ting. Det kan ju vara naturligt, att oppositionspartierna använder de uttrycken för att på det sättet beskriva den förda ekonomiska politiken såsom någonting, som inte är tilltalande. Men hur blir det, om man försöker se till realiteterna bakom det, som man nu kallar för ett tvångssparande, och det som man kallar för en överbeskattning? Ja, vilka realiteter möter vi då?

En av de första är ju, att vi på grund av de inkomster, som staten nu har, får möjligheter att under det kommande budgetåret avsätta 275 miljoner till en fond för ett bättre ordnande av den framtida pensioneringen. Kan det vara någonting, som ur den enskildes synpunkt är till nackdel? Råder det ändå inte i stort sett enighet om att pensioneringen måste förbättras? Är det då orimligt, om man säger, att under år av utpräglad högkonjunktur avsattes 275 miljoner för att vi sedan skall kunna förverkliga den målsättning i fråga om bättre pensioner, som alla förklarar sig vara anhängare av? Måste det inte betraktas som en mycket positiv anordning och vara mycket berättigat att göra så?

Då säger man att det är ändå fel, därför att man tar ut detta genom en högre företagsbeskattning och detta leder till svårigheter för företagen. Det har sagts att företagen inte kan bära det utan att öka sina kostnader, och det tar sig uttryck i att priserna stiger på de produkter, som företagen framställer. Om det sista skulle vara förhållandet, förstår jag inte riktigt, varför högern argumenterar emot. Högern har ju hela tiden förfäktat, att man skulle inrikta sig på att begränsa konsumtionen, och en sådan begränsning måste väl bli följden av höjda priser. Nå, företagen har ju möjligheter att begränsa sina vinster. Om de inte vill utnyttja den möjligheten, så är det ju deras sak.

Men det avgörande är ju: om inte vårt näringsliv under det år av utpräglad högkonjunktur kan tåla den

avsättning på 275 miljoner kronor som här sker via samhället, hur skall då samma näringsliv i en framtid kunna bära de kostnader, som måste följa med att man mera allmänt genomför en ordnad pensionering för de inom företagen anställda? Jag föreställer mig, att det måste röra sig om belopp, som i varje fall inte kan understiga det, som under detta år kommer att avsättas.

Om man går vidare och ser på vad som från oppositionspartiernas sida betecknas som tvångssparande och överbeskattning, finner man, att det skulle avsättas till utbyggnad av vägväsendet något tiotal miljoner under närmast kommande budgetår. Jag har svårt att inse att det skulle vara till förfång för de enskilda. Om på grund av brist på arbetskraft och bristande möjligheter att investera mera i vägväsendet dessa medel inte genast kan utnyttjas, så kan det ju inte vara någon nackdel för de enskilda, att man redan nu ser till att det finns medel till förfogande, när de materiella och personella resurserna kommer att förbättras.

Vi har sedan kvar det som skall avsättas till LKAB och det som kan användas för vissa investeringar på olika statliga områden. Det skall väl vara mycket av förvillelse till för att någon skall kunna påstå, att det är felaktigt att använda de vinster, som kan komma in från LKAB, eller att använda en del av de skatteinkomster, som kan komma in under ett högkonjunkturår, för att därmed förbättra de statliga företagens möjligheter att betjäna den enskilde medborgaren i vårt land och ännu bättre än nu fylla den viktiga uppgift som de har att betjäna vårt samlade näringsliv. Jag tror därför att det är fullkomligt felaktigt att söka framställa de nuvarande förhållandena såsom något som skulle vara för den enskilde mycket olustigt och använda ord av typen tvångssparande och överbeskattning för att ge sken av att här håller på att hän-

Den ekonomiska politiken

da någonting, som är i strid med den enskildes intressen.

Jag vill därutöver säga, att man har anledning att undersöka vad den enskilde skulle vinna, om man följde de förslag till budget, som högern och folkpartiet har presenterat. Kommer det att innebära, att den enskilde får så mycket större möjligheter att förfoga över sina inkomster än om man väljer det som är regeringspartiernas alternativ? Nej, det gör det ju inte. Oppositionspartierna kommer nämligen också i långa stycken fram till att det är nödvändigt att föra en stram politik. Det som finns kvar för den enskilda människa i så fall är ju det som skulle ta sig uttryck i en skattelindring för fysiska personer från den 1 januari 1957. Beträffande den saken har vi i en tidigare debatt kunnat konstatera att det rör sig inte om mer än enligt folkpartiets förslag 50 öre per vecka för en inkomsttagare i tiotusenkronorsläget — och där har vi ju de inkomsttagare, som utgör det stora flertalet; där ligger den genomsnittliga industriarbetarlönen för närvarande — och enligt högerförslaget knappt 1 krona i veckan, som en sådan inkomsttagare skulle få till sitt förfogande.

Gör man en avvägning mellan det som den enskilde på kort sikt skulle vinna och det som han skulle förlora dels genom att vi skulle riskera att få en icke önskvärd försämring av vårt penningvärde och dels det som skulle ta sig uttryck i att samhället skulle få mindre möjligheter att genomföra investeringar och utbyggnader på sitt område, så tror jag, att den enskilde lätt kommer fram till att säga, att det finns all anledning att tacka nej till de alternativ, som högern och folkpartiet har presenterat. Läget nu är sådant, att det uppenbarligen inte är tillräckligt att som oppositionspartierna tala om att det är nödvändigt med en återhållsam ekonomisk politik. Det är nödvändigt att göra icke bara, som herr Ohlin har

gjort i denna kammare och herr Ewerlöf har gjort i första kammaren, tala om återhållsamhet och försiktighet utan också att handla i enlighet härmed. Då kommer man fram till att de enda som gör det är regeringspartierna i och med det förslag som här föreligger.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vad som föreslagits i bevillningsutskottets betänkande.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Herr Pettersson i Dahl höll ett anförande här som närmast borde kunna karakteriseras som sensationellt. Herr Pettersson i Dahl sade, att den ekonomiska politik vi har nu är den strängaste reglering med plånboken och bankboken som regulator. Det är godtycket, sade herr Pettersson i Dahl, som här reglerar vår ekonomiska politik! Vems politik är det som herr Pettersson i Dahl karakteriserar på detta sätt? Jo, det är regeringens. Då säger herr Pettersson i Dahl: Men regeringen har ju tagit upp en och annan av oppositionens rekommendationer. Det är ju emellertid regeringen som för politiken! Hade det varit en annan regering här i landet, från den nuvarande oppositionen, så hade kreditpolitiken inte sett ut på det sätt som den gör nu. Alla måste erkänna att det är regeringen som får ta ansvaret för den politik som regeringen för.

Vad säger herr Pettersson i Dahl vidare? Jo, han säger: Riksbanksledningen och regeringen bör snabbt tänka om. De måste införa en ny politik.

Det här måste ha kommit på mycket hastigt, ty vi har ju här ett utlåtande från bankoutskottet, nr 30, som bondeförbundets representanter har skrivit under, och där står det att den restriktiva politiken skall fullföljas. Nu kommer herr Pettersson i Dahl med dessa yrkanden. I vilket annat land som helst skulle en deklaration av denna innebörd från ordföranden i riksdagsgrup-

Den ekonomiska politiken

pen för det ena av de i regeringen deltagande partierna ha signalerat en sprängning av regeringen. Men finansminister Sträng tycks ju ta saken hur lätt som helst och inte reagera på minsta sätt.

Herr talman! För övrigt skall jag inte gå in på den debatt som herr Henriksson här försökte ta upp — det skulle föra alltför långt — och jag tror att kammaren inte är så särskilt intresserad av långa debatter i detta skede. Jag skall därför inskränka mig till några korta kommentarer.

Jag har här i min hand dagens nummer av Aftontidningen, där man säger att Stockholms sparbanks sparviljeprosjekt tydligen varit i hög grad lockande. Banken berättar den haft inte mindre än 6 900 förfrågningar, av vilka 2 250 resulterat i bindande anmälningar. Mest glädjande är, säger man, att banken kan notera att ett betydande antal av de anmälda kan karakteriseras som nysparare.

Det tycker jag var mycket intressant att läsa mot bakgrunden av finansministerns ganska pessimistiska uppfattning om möjligheterna att öka det frivilliga sparandet här i landet. Det är inte mindre intressant därför att detta projekt går i linje med det bostadssparande, som folkpartiet har föreslagit vid årets riksdag.

Varför är det då så viktigt att vi kan öka det enskilda sparandet? Jo, därför att budgetöverskottet ju motiveras med att sparandet är otillräckligt. Skulle det vara så att vi inte kan upprätthålla ett enskilt sparande här i landet, skulle det vara så som somliga tror att i den mån som den sociala tryggheten ökar så skulle sparbenägenheten minska hos de enskilda människorna, då är det ett skrämmande perspektiv vi står inför. Då får vi en permanent överbeskattning i fullsysselsättningssamhället, då skulle det bli så att vi kanske får betala med skatter inte bara de löpande utgifterna utan också investeringarna i samhället.

Skulle regeringen misslyckas med att hålla prisstegringarna tillbaka, skulle medborgarna i så fall få betala detta dels med höga skatter och dels med stigande priser.

Här är såvitt jag förstår ett vägska. Frågan är: Vågar vi satsa på det frivilliga sparandet, vågar vi satsa på en ökning av detta, eller skall vi resonera som så, att det hjälper inte om folk får skattesänkning, det hjälper inte om folk får ökade inkomster, man kommer under alla förhållanden inte att spara mera? Om man kommer till den senare slutsatsen blir resultatet detta: Eftersom man i längden inte kan investera mera än vad som samtidigt sparas av medborgarna, får man stanna för en permanent överbeskattning. Detta tycks inte på något sätt skrämma herr Henriksson.

Men jag tror att de enskilda människorna kanske inte är så glada då de tänker på att baksidan av samhällssparandet, som herr Henriksson kallade det, är höjda skatter. Och det är väl bara de, som tycker att de betalar för låga skatter för närvarande, som har glädje av ett sådant resonemang.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr PETTERSSON i Dahl (bf) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustafson i Göteborg började sitt anförande med att citera mig, och jag är honom tacksam härför. Herr Gustafson i Göteborg tillskrev mig uttalandet att regleringar är detsamma som godtycke. Men jag citerade emellertid herr Ohlin, som hade sagt, att regleringar är detsamma som godtycke.

Vad sedan bondeförbundets representer i utskottet beträffar så har såväl herr Hansson i Önnarp som herr Eliasson i första kammaren i sina anföranden i dag hänvisat till bankoutskottets utlåtande nr 20 och bondeförbundets

Den ekonomiska politiken

ståndpunkt därvidlag. Den är litet anorlunda beskaffad än herr Gustafson söker göra gällande.

Nu förstår jag herr Gustafson ty han har ju förut i liknande debatter varit en av de ivrigaste att framhålla vilken välsignelse en sådan politik som den herr Gustafson berörde skulle föra med sig genom att den skulle bli prissänkande. Detta har emellertid helt och hållet kommit på skam.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det som herr Pettersson i Dahl sade var inte bara ett citat från herr Ohlin, utan herr Pettersson i Dahl lade till något ur egen fatabur, nämligen att den nuvarande ekonomiska politiken är en regleringspolitik med plånboken och bankboken som regulatorer. Det var ju intressant att få höra detta omdöme om regeringens politik av en av dess egna företrädare.

Vad gäller bankoutsiktens utlåtande nr 20 vill jag återigen erinra herr Pettersson i Dahl om att riksdagen uttalat, att bankofullmäktige skall följa utvecklingen och i möjligaste mån tillgodose kreditbehoven för de företagarkategorier som herr Pettersson i Dahl talade om. Kvar står att bondeförbundets representanter i bankoutsiktet godkänt den ekonomiska politik regeringen för närvarande för, under det att herr Pettersson i Dahl krävt en ny politik och att regeringen måste tänka om.

Herr SEVERIN i Stockholm (s):

Herr talman! Då herr Gustafson i Göteborg i entusiastiska ordalag här talade om det enskilda sparandet, så var den mening som han framförde en upprepning av vad herrar Ohlin och Hjalmarson tidigare sagt. Jag erkänner att det anförda har mina mycket starka sympatier. Jag erkänner utan några reservationer, att det är fördelaktigare med ett enskilt sparande än med ett statligt tvångssparande, att ett enskilt

sparande ger den enskilde personen både en större trygghetskänsla och en större självständighetskänsla.

Även om jag erkänner detta har man enligt min mening inte desto mindre anledning att vara pessimistisk i fråga om möjligheten att genom enskilt sparande nå det, som vi för närvarande är i behov av just ur konjunktursynpunkt. Jag tror inte att de recept, som här är föreslagna för att befordra det enskilda sparandet, är tillräckliga. Det är i själva fallet många faktorer som vi inte vill eliminera, som är ägnade att motverka det enskilda sparandet. Vi behöver inte försöka bedra varandra.

Inkomstutjämningen är ostridigt en faktor som motverkar det enskilda sparandet. Det enskilda sparandet skulle haft större förutsättningar, därest inkomstolikheterna i samhället varit större, ty vi vet ju att det är de stora inkomsttagarna som sparar, medan de mindre inkomsttagarna inte sparar eller sparar mindre, detta helt naturligt därför att de inte har så mycket att spara. Vår moderna socialpolitik är på samma sätt en faktor ägnad att motverka det enskilda sparandet.

Vi kan ju se resultaten av den undersökning rörande premiesparandet som konjunkturinstitutet företagit. Det är för det första ett mindre antal av de mindre inkomsttagarna som sparar. Den största spargruppen har mellan 10 och 20 000 kronors inkomst, och inkomsttagarna under 10 000 kronor har bidragit med ett relativt litet belopp. Jag vill påpeka vilka goda villkor premiesparandet har. Det ger en ränta på bortåt 8 procent, och en ränta på 8 procent måste sägas — om nu räntan skall ha någon betydelse för sparandet — vara lockande. Men inte desto mindre deklarerade i den intervjuundersökning, som konjunkturinstitutet gjort, 95 procent av premiespararna att de skulle sparat de belopp, som de satt in på premiesparkonto, även om premien inte funnits. Det vill med andra ord säga,

Den ekonomiska politiken

att premiesparandet inte har befordrat det enskilda sparandet, i vart fall inte så mycket att det haft någon betydelse. Vad har man under sådana förhållanden för förhoppningar, och vilka medel vill man föreslå? Ja, hittills har inga sådana medel föreslagits, som kan tänkas ge önskat resultat. Man kan inte gärna komma och påstå, att en skattesänkning skulle medföra en ökning i sparandet, ty därom vet man ingenting.

När man här motiverar en skattesänkning — särskilt då herr Ohlin — med de budgetprinciper varom enighet vanns på 30-talet, vill jag erinra om vad det var för budgetprinciper vi var överens om. Vi var överens om att vid en lågkonjunktur skulle staten underbalansera budgeten och sänka skatterna samt under en högkonjunktur tvärtom överbalansera budgeten och hålla höga skatter. I vilken utsträckning man skulle över- eller underbalansera budgeten, fick naturligtvis helt och hållet vara beroende på konjunkturutslagets styrka. Nu befinner vi oss i en högkonjunktur, som inte känt sig särskilt besvärad av de åtgärder som hittills vidtagits för att dämpa den. Vi måste alltså säga att vi befinner oss i en glänsande högkonjunktur, och om vi skulle vidtaga de åtgärder, som man på 1930-talet förutsatte, om en lågkonjunktur skulle inträda, nämligen skattesänkning och underbalansering av budgeten, är det uppenbart att det skulle stimulera den konjunktur vari vi nu befinner oss.

En av de förnämsta förutsättningarna för att kunna öka sparandet är uppenbarligen ett stabilt penningvärde. Stimulerar vi konjunkturen, är det mycket svårt för att inte säga omöjligt att upprätthålla penningvärdet. I varje fall är förutsättningarna för att lyckas med det väsentligt sämre än med konjunkturdämpande åtgärder. Om vi därför stimulerar konjunkturen — och det innebär en konjunkturstimulans att vidtaga de åtgärder som föreslås från oppositionen, speciellt från folkpartiets

sida, något mindre från högerens — måste man räkna med att förutsättningarna att kunna upprätthålla penningvärdet blir mindre och därmed också förutsättningarna för sparandet mindre. Därför lider hela den föreslagna politiken av en inre motsägelse. Man kan inte nå det resultat, som avses med de åtgärder som föreslås. Man når i stället något helt motsatt. Det resultatet tror jag att envar som vill betrakta spörsmålet uteslutande ur ekonomisk synpunkt måste komma fram till.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till bankoutskottets förslag.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Av hänsyn till den långt framskridna tiden och mängden av frågor som återstår skall jag avstå från att ytterligare förlänga dagens debatt. Jag skall bara be att få göra ett litet tillägg.

När jag tidigare i en kort replik sade, att budgetöverskottet med den av folkpartiet föreslagna skattepolitiken under nästkommande år skulle bli realekonomiskt större än under något föregående år, så nämnde jag inte det häftiga inflationsåret 1951/52, då vi fick ett mycket stort budgetöverskott — inte som ett resultat av Kungl. Maj:ts förslag utan som ett resultat av den häftiga inflationen.

Med denna kvalifikation, eller vad man nu vill kalla det, gäller utan tvekan det jag sade, alltså att vi i Sverige inte någonsin förut har haft ett så stort realekonomiskt överskott i budgeten som det vi skulle få nästa år enligt folkpartiets förslag. Detta är en väsentlig karakteristik av den finanspolitik folkpartiet föreslår.

Herr WEDEN (fp):

Herr talman! Jag skall bara göra några korta kommentarer på ett par punkter, som finansministern berörde tidigare här i dag.

Finansministern väjde sig mot an-

Den ekonomiska politiken

märkningen att hans budgetredovisning inte var klar, och av den anledningen vill jag gärna ställa samma fråga till honom som jag för en vecka sedan ställde till socialministern, men som jag då inte fick något svar på: Hur kan det komma sig att man under nästa budgetår får en utgift av storleksordningen 50 à 60 miljoner kronor till räntesubventioner och kapitaleftergifter att räkna till för ett faktiskt bostadsstöd till ett mycket stort antal hus i ett stort antal årgångar och med en omfattning på stödet av betydande storleksordning, när man för det tre gånger så stora belopp, som begärs för avskrivning av tilläggs lån, får ett mindre stöd till ett mindre antal hus i en enda årgång under detta budgetår? Här måste föreligga en oklarhet i redovisningen över de faktiska kostnaderna för bostadsstödet under nästa budgetår.

Sedan vill jag också poängtera, att finansministern tydligen hade för avsikt att säga — jag är inte alldeles säker på att jag uppfattade honom rätt, men det föresvävade mig att han ville säga det — att då vi påpekat att de 342 miljonerna för avskrivning av vissa i realiteten redan avskrivna delar av äldre egnahemslån i själva verket är ett budgetöverskott, så skulle vi därför göra de räntefria stående delarna av egnahemslånen mer osäkra. Jag vill då erinra om att vi under ett antal år med finansministerns meningsfränder har diskuterat just denna räntefria stående del och den osäkerhet för framtiden som föreligger där för låntagarna beträffande återbetalningsskyldigheten. Därvid har vi enständigt hävdats, att åt denna räntefria del borde givas en något säkrare grundval än vad finansministerns meningsfränder har velat vara med om.

Sedan använde finansministern uttrycket oppositionen i ett sammanhang, där i varje fall vi inom folkpartiet inte kan känna oss träffade. Finansministern sade, i och för sig fullt riktigt, att

om man inskränker anslagen till tilläggs lånen måste man ju, om man vill ha samma kreditvolym för bostadsbyggandet, i stället öka storleken av de räntebärande lånen. Men det har vi ju, herr finansminister, för vår del också föreslagit, och dessutom har vi yrkat på en ökning av kreditanslaget med 100 miljoner.

Men, herr talman, vad jag särskilt vill framhålla är följande.

Finansministern påpekade, att man behöver i alla fall skaffa fram inte bara dessa 100 miljoner från den statliga kreditsidan utan också ett par hundra miljoner till i nytt sparande på den allmänna kreditmarknaden, om man verkligen vill öka bostadsbyggandet. Finansministern menade, att man skulle ha små utsikter att få fram ett sådant nysparande och därför blev man då tvungen att inkräkta på andra investeringsområden. I det sammanhanget tog finansministern ett exempel med en man, som hade en genomsnittsinkomst av 10 000 kronor, och finansministern sade, att oppositionens resonemang faller till marken, ty det är inte sannolikt att denne man spar mera, om han får en skattesänkning på 50, 100 eller 150 kronor — han kanske inte ens spar mer, om han får en löneförhöjning, som uppgår till ett avsevärt mycket större belopp. Han är i den situationen, att han säkert i stället tänker på att förbättra familjens mathållning, dess klädstandard o. s. v.

Men, herr finansminister, i själva verket finns det ju en rad ting, som en sådan man kan tänka på. Han kan exempelvis tänka på att utrusta sitt hem bättre, och i många fall tänker han rent av redan nu på att skaffa sig en bil. För sådana saker presterar han utan tvivel ett sparande därför att han vet att han kan få dem om han spar, och man skall inte underskatta det sparande som sker för vad som brukar kallas varaktiga konsumtionsvaror. Men tyvärr finns det en sak, och en mycket

Den ekonomiska politiken

väsentlig sak, som många människor inte tänker på att spara till därför att den ligger så långt i fjärran, och det är just en bostad. I ett mycket stort antal fall i de svenska tätorterna förhåller det sig på det sättet, att det finns en mycket stark längtan hos många människor efter att verkligen kunna skaffa sig en ny bostad. Antingen har de ingen bostad eller också önskar de sig en bättre. Men tanken att verkligen sätta in ett ordentligt sparande för detta ändamål gör sig inte reellt gällande, ty utsikten att få denna önskan om en lägenhet uppfylld ligger så långt fram i tiden.

Om jag skulle använda finansministerns uttryckssätt skulle jag kunna säga, att det finns ingen »realekonomisk» möjlighet för dessa människor att få den bostad de vill ha och därför presteras inte något sparande. Jag tror att det förhåller sig på det sättet — vilket inte på något vis är paradoxalt — att vill vi få fram det större sparande, som krävs för att finansiera ett större bostadsbyggande, måste vi bygga så mycket att sparandet blir meningsfyllt. Då kan det lyckas. Ett större bostadsbyggande är en förutsättning för att det större sparande skall presteras som behövs för bostäderna. I stor utsträckning förhåller det sig på det sättet, och här har vi, tror jag, herr talman, ett grundfel i det resonemang som finansministern förde.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Vid statsutskottets utlåtande nr 156, som bland andra nu är föremål för behandling, har jag av någon oförklarlig anledning kommit att bli antecknad på en folktopartistisk reservation. Om detta skulle vara riktigt, skulle jag beteckna det närmast som en mycket stor skandal och ett uttryck för en höggradig sinnesförvirring från min sida. Jag vill med detta endast anmäla förhållandet till protokollet, och jag hoppas att det i det slutgiltiga tryc-

ket sker rättelse i detta avseende, så att jag för framtiden inte med mitt namn behöver figurera i detta tvivelaktiga sammanhang.¹

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav till en början propositioner i fråga om utskottets hemställan utom i vad gällde motionen II:3 nämligen dels på bifall till utskottets hemställan med nämnda undantag dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen i motsvarande delar; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Schmidt begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 30, utom i vad angår motionen II:3 av herr Hagberg m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen i motsvarande delar.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande delar.

Härefter framställde herr talmannen propositioner beträffande motionen II:3, nämligen dels på bifall till nämnda motion dels ock på att kammaren måtte i enlighet med utskottets hemställan avslå densamma; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

¹ Felet rättat i det slutgiltiga trycket. (Se sid. 105.)

§ 2

Beräkning av bevilningarna

Föredrogs bevilningsutskottets betänkande nr 50, angående beräkning av bevilningarna för budgetåret 1956/57, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

På sätt framginge av det vid årets statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 4 januari 1956 (Bilaga 1 till statsverkspropositionen 1956: Inkomster å driftbudgeten) hade chefen för finansdepartementet nämnda dag underställt Kungl. Maj:ts prövning finansplan och beräkning av inkomster å driftbudgeten för budgetåret 1956/57 jämte därmed sammanhängande frågor.

I en den 13 april 1956 dagtecknad proposition, nr 175, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1956/57, m. m., hade därefter Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 27 § 3 mom. och 69 § 1 mom. uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272);

dels ock, bl. a., besluta, att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avsåges i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skulle ingå i preliminär skatt för förra hälften av budgetåret 1956/57 med 110 procent av grundbeloppet och för senare hälften av samma budgetår med 100 procent av grundbeloppet.

Till utskottets behandling hade i nedan angivna delar hänvisats följande i anledning av proposition nr 175 väckta motioner, nämligen

A) de likalydande motionerna I: 598 av herr *Ohlson m. fl.* och II: 790 av herr *Ohlin m. fl.*, vari hemställdes »att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 175 måtte besluta, att för senare hälften av budgetåret 1956/57 statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avses i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skall ingå i pre-

liminär skatt med 95 procent av grundbeloppet i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna 100 procent»; samt

B) de likalydande motionerna I: 599 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 791 av herr *Hjalmarson m. fl.*, vari bl. a. hemställdes att riksdagen måtte

1) antaga det vid propositionen nr 175 fogade förslaget till förordning om ändrad lydelse av 27 § 3 mom. och 69 § 1 mom. uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272) med den ändring att till 69 § 1 mom. skulle fogas ett nytt stycke av den lydelse som i motionerna angivits;

2) under uttalande av att en statlig budgetpolitik enligt i motionen angivna riktlinjer bort och borde föras samt att en skattesänkning i enlighet med vad som yrkats i reservation I till bevilningsutskottets betänkande nr 40 år 1956 bort genomföras, besluta, att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avsåges i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skulle ingå i preliminär skatt för förra hälften av budgetåret 1956/57 med 110 procent av grundbeloppet och för senare hälften av samma budgetår med 90 % av grundbeloppet; samt

3) upptaga inkomsterna å driftbudgeten för budgetåret 1956/57 enligt den vid propositionen nr 175 fogade specifikationen med den ändring som föreslagits i motionerna.

Till behandling i detta sammanhang hade utskottet jämväl upptagit följande vid riksdagens början väckta motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 290 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 238 av herr *Hjalmarson m. fl.*, vari bl. a. hemställdes att riksdagen måtte antaga i motionerna framlagda förslag till

1) förordning om ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

2) förordning om ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 577) om statlig förmögenhetsskatt;

3) förordning om upphävande av för-

Beräkning av bevillningarna

ordningen den 26 juli 1947 (nr 581) om kvarlåtenskapsskatt;

II) de likalydande motionerna I: 293 av herr *Ohlon m. fl.* och II: 224 av herr *Ohlin m. fl.*, vari bl. a. hemställts

A) att riksdagen måtte besluta

1) att 10 § 2 mom. förordningen om statlig inkomstskatt — i fråga om skatten för aktiebolag, ekonomiska föreningar m. m. — måtte givas den lydelse som författningsrummet hade före den genom förordningen den 3 juni 1955 (nr 300) vidtagna ändringen, att gälla den skatt som skulle påföras enligt 1957 års taxering, samt att förordningen samma dag (nr 301) med bestämmelser om beräkning av den preliminära skatten vissa år för aktiebolag m. fl. måtte upphävas i vad densamma avsåge preliminär skatt för inkomståret 1956;

2) att upphäva förordningen den 26 juli 1947 (nr 581) om kvarlåtenskapsskatt från och med den 1 juli 1956 samt i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning om en moderat höjning av arvslotsbeskattningen; ävensom

B) att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till den författningstext, som erfordrades enligt de ovan under A 1) och 2) framförda yrkandena;

III) de likalydande motionerna I: 304 av herr *Gustaf Elofsson m. fl.* och II: 220 av herr *Hansson* i Skegrie m. fl.;

IV) de likalydande motionerna I: 441 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 575 av herr *Hjalmarson m. fl.*, vari bl. a. hemställts att riksdagen måtte antaga i motionerna framlagt förslag till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

V) motionen I: 499 av herrar *Werner* och *Lodenius*.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte — i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition nr 175 framlagda förslag angående skatteprocenten samt med avslag å de likalydande motionerna I: 598 av herr *Ohlon m. fl.* och II: 790 av herr *Ohlin m. fl.*

samt de likalydande motionerna I: 599 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 791 av herr *Hjalmarson m. fl.*, såvitt motionerna avsåge skatteprocenten — besluta att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avsåges i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skulle ingå i preliminär skatt för förra hälften av budgetåret 1956/57 med 110 procent av grundbeloppet och för senare hälften av samma budgetår med 100 procent av grundbeloppet;

B) att riksdagen måtte med avslag å de likalydande motionerna I: 599 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 791 av herr *Hjalmarson m. fl.*, såvitt motionerna avsåge ändring av 69 § 1 mom. uppbördsförordningen, antaga det vid propositionen nr 175 fogade förslaget till förordning om ändrad lydelse av 27 § 3 mom. och 69 § 1 mom. uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272);

C) 1) att de likalydande motionerna I: 293 av herr *Ohlon m. fl.* och II: 224 av herr *Ohlin m. fl.*, såvitt motionerna avsåge ändring av 10 § 2 mom. förordningen om statlig inkomstskatt och av förordningen med bestämmelser om beräkning av den preliminära skatten vissa år för aktiebolag m. fl., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

2) att de likalydande motionerna I: 441 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 575 av herr *Hjalmarson m. fl.*, i vad motionerna behandlats i detta betänkande, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

D) 1) att de likalydande motionerna I: 290 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 238 av herr *Hjalmarson m. fl.*, såvitt motionerna avsåge avskaffande av kvarlåtenskapsskatten, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

2) att de likalydande motionerna I: 293 av herr *Ohlon m. fl.* och II: 224 av herr *Ohlin m. fl.*, såvitt motionerna avsåge avskaffande av kvarlåtenskapsskatten och utredning om höjning av arvslotsbeskattningen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

3) att de likalydande motionerna

Beräkning av bevillningarna

I: 304 av herr Gustaf Elofsson m. fl. och II: 220 av herr Hansson i Skegrie m. fl. icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

4) att motionen I: 499 av herrar Werner och Lodenius, såvitt motionen avsåge skattepliktsgränsen för kvarlåtenskapsskatten, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

E) 1) att de likalydande motionerna I: 290 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 238 av herr Hjalmarson m. fl., såvitt motionerna avsåge ändring av 4 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt samt 10 § och 11 § 1 mom. förordningen om statlig förmögenhetsskatt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

2) att motionen I: 499 av herrar Werner och Lodenius, såvitt motionen avsåge höjning av skattepliktsgränsen vid förmögenhetsbeskattningen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

F) att motionen I: 499 av herrar Werner och Lodenius, i vad motionen ej behandlats under D 4) och E 2), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

G) att bevillningarna för budgetåret 1956/57 måtte, med avslag å de likalydande motionerna I: 599 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 791 av herr Hjalmarson m. fl., såvitt motionerna avsåge beräkning av inkomsterna å driftbudgeten för budgetåret 1956/57, beräknas enligt en i utskottets hemställan intagen uppställning.

Reservationer hade avgivits:

I) av herrar *Velander* och *Nilsson* i Svalöv, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen måtte — i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen nr 175 framlagda förslag angående skatteprocenten och med bifall till de likalydande motionerna I: 599 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 791 av herr Hjalmarson m. fl. samt med avslag å de likalydande motionerna I: 598 av herr Ohlön m. fl. och II: 790 av herr Ohlön m. fl., såvitt motionerna avsåge skatteprocenten —

under uttalande att en statlig budgetpolitik enligt i förstnämnda motioner angivna riktlinjer bort och borde föras samt att en skattesänkning i enlighet med vad som yrkats i reservation I) till bevillningsutskottets betänkande nr 40 år 1956 bort genomföras, besluta, att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avsåges i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skulle ingå i preliminär skatt för förra hälften av budgetåret 1956/57 med 110 procent av grundbeloppet och för senare hälften av samma budgetår med 90 procent av grundbeloppet;

B) att riksdagen måtte med bifall till de likalydande motionerna I: 599 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 791 av herr Hjalmarson m. fl., såvitt motionerna avsåge ändring av 69 § 1 mom. uppbördsförordningen, antaga det vid propositionen nr 175 fogade förslaget till förordning om ändrad lydelse av 27 § 3 mom. och 69 § 1 mom. uppbördsförordningen av den 5 juni 1953 (nr 272) med följande ändringar, nämligen dels att till 69 § 1 mom. fogades ett nytt stycke av den lydelse som framgår av motionerna och dels att ikraftträdandebestämmelserna skulle ha den lydelse som i reservationen avgivits;

C) att riksdagen måtte i anledning av de likalydande motionerna I: 293 av herr Ohlön m. fl. och II: 224 av herr Ohlön m. fl. samt de likalydande motionerna I: 441 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 575 av herr Hjalmarson m. fl., såvitt motionerna avsåge ändring av 10 § 2 mom. förordningen om statlig inkomstskatt och av förordningen med bestämmelser om beräkning av den preliminära skatten vissa år för aktiebolag m. fl., dels antaga det vid motionerna I: 441 och II: 575 fogade förslaget till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt och dels antaga av reservanterna framlagt förslag till förordning om upphävande av förordningen den 3 juni 1955 (nr

Beräkning av bevillningarna

301) med bestämmelser om beräkning av den preliminära skatten vissa år för aktiebolag m. fl.;

D) 1) att de — — — (= utskottet) — — — riksdagens åtgärd;

E) att riksdagen måtte med bifall till de likalydande motionerna I: 290 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 238 av herr Hjalmarson m. fl., såvitt motionerna avsåge avdragsrätt vid taxering till statlig inkomstskatt för erlagd förmögenhetsskatt samt höjning av skattepliktsgränsen för äkta makar vid taxering till statlig förmögenhetsskatt, antaga vid motionerna fogade förslag dels till förordning om ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt och dels till förordning om ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 577) om statlig förmögenhetsskatt;

F) att motionen — — — (= utskottet) — — — riksdagens åtgärd;

G) att bevillningarna för budgetåret 1956/57 måtte, i anledning av de likalydande motionerna I: 599 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 791 av herr Hjalmarson m. fl., såvitt motionerna avsåge beräkning av inkomsterna å driftbudgeten för budgetåret 1956/57, beräknas enligt en i reservationen intagen uppställning;

II) av herrar *Kristensson* i Osby, *Spetz*, *Söderquist*, *Strandh* och *Andersson* i Sundsvall, vilka ansett att utskottet under punkterna A), C), D) 2) och G) bort hemställa:

A) att riksdagen måtte — i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition nr 175 framlagda förslag angående skatteprocenten och med bifall till de likalydande motionerna I: 598 av herr Ohlön m. fl. och II: 790 av herr Ohlin m. fl. samt med avslag å de likalydande motionerna I: 599 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 791 av herr Hjalmarson m. fl., såvitt motionerna avsåge skatteprocenten — besluta att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avsåges i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skulle ingå i preliminär skatt för förra hälften av budgetåret 1956/57 med

110 procent av grundbeloppet och för senare hälften av samma budgetår med 95 procent av grundbeloppet;

C) att riksdagen måtte i anledning av de likalydande motionerna I: 293 av herr Ohlön m. fl. och II: 224 av herr Ohlin m. fl. ävensom de likalydande motionerna I: 441 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 575 av herr Hjalmarson m. fl. antaga av reservanternas framlagda förslag till

1) förordning angående ändrad lydelse av 10 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

2) förordning om upphävande av förordningen den 3 juni 1955 (nr 301) med bestämmelser om beräkning av den preliminära skatten vissa år för aktiebolag m. fl.;

D) 2) att riksdagen måtte — i anledning av de likalydande motionerna I: 290 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 238 av herr Hjalmarson m. fl. ävensom de likalydande motionerna I: 293 av herr Ohlön m. fl. och II: 224 av herr Ohlin m. fl., samtliga motioner såvitt de avsåge kvarlåtenskapsskattens avskaffande — antaga av reservanternas framlagt förslag till förordning om upphävande av förordningen den 26 juli 1947 (nr 581) om kvarlåtenskapsskatt;

G) att bevillningarna för budgetåret 1956/57 måtte, med avslag å de likalydande motionerna I: 599 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 791 av herr Hjalmarson m. fl., såvitt motionerna avsåge beräkning av inkomsterna å driftbudgeten för budgetåret 1956/57, beräknas enligt en i reservationen intagen uppställning.

Tillika hade ett särskilt yttrande avgivits av herrar *Kristensson* i Osby, *Spetz*, *Söderquist*, *Strandh* och *Andersson* i Sundsvall.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Jag ber att få yrka bifall till reservation I av herr Velander och mig.

Beräkning av bevillningarna

Herr KRISTENSSON i Osby (fp):

Jag ber att få yrka bifall till reservation II, som gäller uttagsprocenten.

Herr SUNDSTRÖM (s):

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad:

Herr talmannen gav till en början propositioner beträffande *punkten A*, nämligen 1:o) bifall till utskottets däri gjorda hemställan; 2:o) bifall till den av herrar Velander och Nilsson i Svalöv avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till den av herr Kristensson i Osby m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Svalöv begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontraposition ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 3:o) angivna hava flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen åskade likväl herr Nilsson i Svalöv votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten A) i bevillningsutskottets betänkande nr 50 antager det förslag, som innefattas i den av herrar Kristensson i Osby m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit punkten A) i den av herrar Velander och Nilsson i Svalöv avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härafter intagit sina platser och voteringspropo-

sitionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 71 ja och 71 nej, varjämte 63 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Då följaktligen de avgivna rösterna befunnits lika delade, nedlade herr talmannen i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr talmannens anmodan herr Kristensson i Osby ur urnan upptog den ena av dessa sedlar, vilken befanns vara nej-sedeln.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den av herrar Velander och Nilsson i Svalöv avgivna reservationen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten A) i utskottets betänkande nr 50, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen av herrar Velander och Nilsson i Svalöv i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härafter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Svalöv begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 123 ja och 28 nej, varjämte 54 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Beräkning av bevilningarna

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten A.

Härefter gav herr talmannen beträffande *punkten B* propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen av herrar Velander och Nilsson i Svalöv; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Svalöv begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten B) i utskottets betänkande nr 50, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen av herrar Velander och Nilsson i Svalöv i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i denna punkt.

I fråga om *punkten C* gav herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herrar Velander och Nilsson i Svalöv avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till den av herr Kristensson i Osby m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kristensson i Osby begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 3:o) angivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten C) i utskottets betänkande nr 50, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen av herr Kristensson i Osby m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Kristensson i Osby begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgävos 121 ja och 83 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten C).

På framställd proposition bifölls härefter utskottets hemställan i *punkten D) mom. 1.*

Beträffande *punkten D) mom. 2* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen av herr Kristensson i Osby m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kristensson i Osby begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten D) mom. 2 i utskottets betänkande nr 50, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammararen bifallit den vid betänkandet fogade reservationen av herr Kristensson i Osby m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Kristensson i Osby begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 123 ja och 63 nej, varjämte 21 av kammararens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammararen hade alltså bifallit utskottets hemställan i denna del.

På framställd proposition biföll kammararen härefter utskottets hemställan i *punkten D) mom. 3 och 4*.

Vidare gav herr talmannen propositioner beträffande *punkten E) mom. 1*, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten av herrar Velander och Nilsson i Svalöv fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Svalöv begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammararen bifaller bevillningsutskottets hemställan i *punkten E) mom. 1* i utskottets betänkande nr 50, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammararen bifallit den vid betänkandet fogade reservationen av herrar Velander och Nilsson i Svalöv i *punkten E*.

Avsättningar till budgetutjämningsfonden

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Svalöv begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 156 ja och 30 nej, varjämte 21 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammararen hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande del.

Härefter bifölls, på framställd proposition, vad utskottet hemställt i *punkten E) mom. 2 och punkten F)*.

Slutligen gav herr talmannen beträffande *punkten G)* propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herrar Velander och Nilsson i Svalöv avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till den av herr Kristensson i Osby m fl. vid betänkandet fogade reservationen; och biföll kammararen utskottets hemställan i punkten.

§ 3

Avsättningar till budgetutjämningsfonden

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa avsättningar till budgetutjämningsfonden jämte i ämnet väckta motioner.

I proposition nr 1 (bilaga 1) hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 4 januari 1956, föreslagit riksdagen, såvitt nu var i fråga, medgiva dels att avsättning av kommunalskattemedel måtte få ske till budgetutjämningsfonden för budgetåret 1956/57 för att där särredovisas dels att i enlighet med de grunder som i nämnda statsrådsprotokoll förordats ett belopp av 350 milj. kronor måtte få avsät-

Avsättningar till budgetutjämningsfonden

tas till budgetutjämningsfonden för budgetåret 1956/57 för att där särredovisas samt att motsvarande belopp måtte få av statskontoret överföras till ett särskilt konto i riksbanken.

Kungl. Maj:t hade sedermera i propositionen nr 175, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 13 april 1956, föreslagit riksdagen, såvitt nu vore i fråga, medgiva dels att i enlighet med de grunder som i nämnda statsrådsprotokoll förordats ett belopp av 75 milj. kronor — i stället för i statsverkspropositionen förordade 350 milj. kronor — måtte få avsättas till budgetutjämningsfonden för budgetåret 1956/57 för att där särredovisas samt att motsvarande belopp måtte få av statskontoret överföras till ett särskilt konto i riksbanken dels att belopp motsvarande under budgetåren 1955/56 och 1956/57 under riksstatstiteln Fonden för statens aktier inflytande avkastning av staten tillhöriga aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag måtte få under respektive budgetår avsättas till budgetutjämningsfonden för att där särredovisas samt att motsvarande belopp måtte få av statskontoret överföras till ett särskilt konto i riksbanken.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 599) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarson m. fl.* (II: 791), i vilka, såvitt nu vore i fråga, hemställts att riksdagen måtte dels avslå Kungl. Maj:ts förslag om riksdagens medgivande att avsätta ett belopp av 75 milj. kronor till budgetutjämningsfonden för budgetåret 1956/57 för att där särredovisas samt att överföra motsvarande belopp till ett särskilt konto i riksbanken dels medgiva att för vart och ett av budgetåren 1955/56 och 1956/57 ett belopp av 50 milj. kronor av under riksstatstiteln Fonden

för statens aktier inflytande avkastning av staten tillhöriga aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag måtte få avsättas till budgetutjämningsfonden för att där särredovisas samt att motsvarande belopp måtte få av statskontoret överföras till ett särskilt konto i riksbanken dels ock medgiva att belopp motsvarande under budgetåren 1955/56 och 1956/57 under riksstatstiteln Fonden för statens aktier inflytande avkastning av staten tillhöriga aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag utöver vad som ovan upptagits måtte få under respektive budgetår avsättas till budgetutjämningsfonden för att där särredovisas under rubriken »Reserver för sparstimulerande åtgärder» samt att motsvarande belopp måtte få av statskontoret överföras till ett särskilt konto i riksbanken;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Schmidt m. fl.* väckt motion (II: 792), i vilken föreslagits att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 175 måtte medgiva, att för budgetåren 1955/56 och 1956/57 30 milj. kronor å vartdera budgetåret måtte avsättas till budgetutjämningsfonden för att där särredovisas såsom avsedda för framtida investering i LKAB samt att motsvarande belopp måtte få av statskontoret överföras till särskilt konto i riksbanken.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte medgiva, att avsättning av kommunalskattemedel måtte ske till budgetutjämningsfonden för budgetåret 1956/57 för att där särredovisas;

II. att riksdagen måtte — med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 599 och II: 791, såvitt nu vore i fråga — medgiva, att i enlighet med i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 13 april 1956 förordade grunder ett belopp av 75 milj. kronor måtte avsättas till budgetutjämningsfonden för budgetåret 1956/57 för att där särredovisas samt att motsva-

Avsättningar till budgetutjämningsfonden

rande belopp måtte få av statskontoret överföras till ett särskilt konto i riksbanken;

III. att riksdagen måtte — med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 599 och II: 791 samt II: 792, förstnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga — medgiva, att belopp motsvarande under budgetåren 1955/56 och 1956/57 under riksstatstiteln Fonden för statens aktier inflytande avkastning av staten tillhöriga aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag måtte under respektive budgetår avsättas till budgetutjämningsfonden för att där särredovisas samt att motsvarande belopp måtte få av statskontoret överföras till ett särskilt konto i riksbanken.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Boman, Sundelin, Jacobsson, Malmberg* i Skövde, *Widén, Gustafsson* i Skellefteå och fröken *Ager* i fråga om avsättning till budgetutjämningsfonden för budgetåret 1956/57 av ett belopp av 75 milj. kronor, utgörande under budgetåret beräknad uppbörd av allmän investeringsavgift för 1956;

2) av herrar *Boman, Sundelin, Jacobsson, Malmberg* i Skövde, *Widén* och *Gustafsson* i Skellefteå samt fröken *Ager*, vilka ansett att utskottet under III. bort hemställa att riksdagen måtte — i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 599 och II: 791 samt med bifall till motionen II: 792, förstnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga — medgiva, att för vardera av budgetåren 1955/56 och 1956/57 ett belopp av 30 milj. kronor måtte avsättas till budgetutjämningsfonden för att där särredovisas såsom avsedda för framtida investering i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag samt att motsvarande belopp måtte få av statskontoret överföras till särskilt konto i riksbanken;

3) av herrar *Svärd, Skoglund* i Do-verstorp och *Staxäng*, vilka ansett att

utskottet under II. och III. bort hemställa

II. att riksdagen måtte — med bifall till motionerna I: 599 och II: 791, såvitt nu vore i fråga — avslå Kungl. Maj:ts förslag om riksdagens medgivande att avsätta ett belopp av 75 miljoner kronor till budgetutjämningsfonden för budgetåret 1956/57 för att där särredovisas samt att överföra motsvarande belopp till ett särskilt konto i riksbanken;

III. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 792 samt med bifall till motionerna I: 599 och II: 791, såvitt nu vore i fråga,

a) medgiva, att för vart och ett av budgetåren 1955/56 och 1956/57 ett belopp av 50 miljoner kronor av under riksdagstiteln Fonden för statens aktier inflytande avkastning av staten tillhöriga aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag måtte avsättas till budgetutjämningsfonden för att där särredovisas samt att motsvarande belopp måtte få av statskontoret överföras till ett särskilt konto i riksbanken;

b) medgiva, att belopp motsvarande under budgetåren 1955/56 och 1956/57 under riksstatstiteln Fonden för statens aktier inflytande avkastning av staten tillhöriga aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag utöver vad som upptagits under a) måtte under respektive budgetår avsättas till budgetutjämningsfonden för att där särredovisas under rubriken »Reserver för sparstimulerande åtgärder» samt att motsvarande belopp måtte få av statskontoret överföras till ett särskilt konto i riksbanken.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr MALMBORG i Skövde (fp):

Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 2.

Herr ANDERSSON i Malmö (s):

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HJALMARSON (h):

Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 3 av herr Svärd m. fl.

Härmed var överläggningen slutad.

På därå framställd proposition biföll kammaren till en början utskottets hemställan i *punkten I*.

Beträffande *punkten II* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Svärd m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hjalmarson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i *punkten II* i utskottets utlåtande nr 156, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Svärd m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i *punkten*.

Slutligen gav herr talmannen beträffande *punkten III* propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Boman m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till den av herr Svärd m. fl. avgivna reservationen; och biföll kammaren utskottets ifrågavarande hemställan.

§ 4

Justitieombudsmannainstitutionen

Föredrogs sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av 96 och 99—101 §§ regeringsformen, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 23 mars 1956 dagtecknad, den 13 april till kamrarna avlämnad proposition, nr 161, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagt utdrag av i statsrådet förda protokoll till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlagt vid propositionen fogat förslag till ändrad lydelse av 96 och 99—101 §§ regeringsformen.

Enligt förslaget skulle § 96 regeringsformen erhålla följande lydelse:

§ 96.

Riksdagen skall förordna två för lagkunskap och utmärkt redlighet kända medborgare, den ene såsom justitieombudsman och den andre såsom militieombudsman, att i egenskap av riksdagens ombud, efter den instruktion riksdagen för *dem* utfärdad, hava tillsyn över lagars och författningars efterlevnad i *vad de skola av dem, som äro underkastade ämbetsansvar, tillämpas samt* vid vederbörliga domstolar i laga ordning tilltala dem, som uti sina ämbetens utövning av våld, mannamån eller annan orsak någon olaglighet begått eller underlåtit att sina ämbetsplikter behörigen fullgöra. Ombudsmännen vare i all måtto underkastade samma ansvar och plikt som allmän lag och rättegångsordning för aktörer utstaka.

I anledning av propositionen hade i likalydande motioner, nr 569 i första kammaren av herr *Anderson, Carl Albert, m. fl.* och nr 753 i andra kammaren av herr *Sköldin m. fl.*, hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen.

Propositionen och motionerna, vilka hänvisats till konstitutionsutskottet, hade enligt överenskommelse mellan det-

ta utskott och första lagutskottet hän-
skjuits till behandling av sammansatt
konstitutions- och första lagutskott.

Sammansatta utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte — med för-
klaring att riksdagen funnit viss änd-
ring böra vidtagas i det genom propo-
sitionen framlagda förslaget till ändrad
lydelse av 96 och 99—101 §§ regerings-
formen — såsom vilande för vidare
grundlagsenlig behandling för sin del
antaga nämnda förslag med den änd-
ringen, att § 96 erhöles följande lydelse:
§ 96.

Riksdagen skall förordna två för lag-
kunskap och utmärkt redlighet kända
medborgare, den ene såsom justitieom-
budsman och den andre såsom militie-
ombudsman, att i egenskap av riksdag-
ens ombud, efter den instruktion riksdagen
för dem utfärdat, hava tillsyn
över lagars och författningars efterlevnad
i vad de skola av dem, som i allo
äro underkastade ämbetsansvar, tillämpas
samt vid vederbörliga domstolar i
laga ordning tilltala dem, som uti sina
ämbetens utövning av våld, mannamån
eller annan orsak någon olaglighet begått
eller underlåtit att sina ämbetsplikter
behörigen fullgöra. Ombudsmännen
vare i all måtto underkastade samma
ansvar och plikt, som allmän lag och
rättegångsordning för aktorer utstaka.

B) att riksdagen måtte i skrivelse till
Kungl. Maj:t anhålla om den ytterligare
utredning varom i utlåtandet anförts;

C) att motionerna måtte anses besva-
rade genom vad utskottet anförut och
hemställt.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Damström, Wahlund*
och *Carl Albert Anderson*, utan angivet
yrkande; samt

2) av herrar *Rylander, Ollén, Svensson*
i Ljungkile, *Alexanderson* och
Gezelius, vilka ansett att utskottet bort
hemställa, att riksdagen, med avslag å
motionerna I: 569 och II: 753, måtte så-
som vilande för vidare grundlagsenlig

Justitieombudsmannainstitutionen

behandling antaga det vid propositionen
fogade förslaget till ändrad lydelse
av 96 och 99—101 §§ regeringsformen.

Utskottets hemställan föredrogs; och
anförde därvid:

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Det är väl bekant för
alla riksdagens ledamöter, att riksdagen
har två ombudsmän, som i egenskap av
riksdagens ombud skall ha tillsyn över
lagars och författningars efterlevnad
— JO och MO — och att likaledes
Kungl. Maj:t har en särskild ombuds-
man, justitiekanslern, som har tillsyn
över rättvisans handhavande. Man skul-
le kunna tro att JO och justitiekanslern
— jag bortser nu från MO — skulle ha
ungefär samma sak att göra. Detta är
nu inte fallet. Jag skall något redogöra
för den skillnad som här föreligger.

Någon saklig skillnad i fråga om JK:s
och JO:s behörighet, såvitt angår till-
synen över myndigheter och tjänste-
män, framgår inte av ordalydelsen i
grundlagsstadgandena eller i bestämmel-
serna i instruktionerna. Vid till-
komsten av 1809 års regeringsform
fanns, utom domare, kommunalt an-
ställd befattningshavare endast i be-
gränsad utsträckning såsom vid polis-
och åklagarväsendet. Dessa befattnings-
havare undantogs inte från JO:s till-
syn, utan har alltsedan 1809 varit un-
derkastade hans granskning.

Efter hand som under 1800-talet en
kommunalförvaltning av modernt slag
uppstod, intogs emellertid i praxis den
ståndpunkten, att kommunalförvaltning-
en i princip inte omfattades av JO:s till-
syn. I fråga om ämbetsansvaret likställ-
de man däremot genom 1864 års straff-
lag i huvudsak den statliga och kom-
munala förvaltningen.

Man kan fråga sig varför JK och JO
inte också i praxis fått samma behörig-
het. Från början torde någon skillnad
inte varit avsedd. Jag kan som belägg
på det nämna, att ett ofta återkomman-
de skäl mot JO-ämbetets införande vid

Justitieombudsmannainstitutionen

diskussionen i de fyra stånden var, att JO:s och JK:s verksamhetsområden skulle sammanfalla. Jag skall inte gå in på hur denna praxis uppkommit. Det skulle föra alltför långt. Alltnog, den fortsatta samhällsutvecklingen har emellertid visat, att principen inte helt kunnat upprätthållas. Skilda ombudsmän har ansett sig inte kunna underlåta att under sin tillsyn föra vissa fall av kommunalt bedriven verksamhet. Därvid har man ansett sig tvungen att på något sätt karakterisera verksamheten eller dess utövarare som statlig. I något enstaka fall har uttalande som gjorts av första lagutskottet varit orsak till ändrad praxis. Vissa inkonsekvenser har varit ofrånkomliga, och skilda ombudsmän har haft olika uppfattningar om hur långt man skulle kunna gå. Då en JO ansett sig ha behörighet att öva tillsyn synes senare ombudsmän inte ha brutit denna praxis utan snällt följt efter. Resultatet har blivit, att JO:s ämbetsområde, såsom departementschefen framhållit, kommit att präglas av en viss oenhetlighet. Det förekommer sålunda inte sällan, att en viss myndighet eller tjänsteman är underkastad JO:s tillsyn, medan en annan myndighet eller funktionär, som fullgör samma eller liknande uppgifter, inte står under JO:s uppsikt. Jag skall ta några exempel. Kommunalt anställda läkare står, om de utnämnts av Kungl. Maj:t, under tillsyn — inte eljest. Ordförande i valnämnd på landet och ordförande i pensionsnämnd står under tillsyn men inte andra kommunala nämnder, inte ens hyresnämnd, fastän den närmast har karaktären av en domstol; och hyresrådet, som är närmaste överinstans, står under tillsyn och dessutom åtskilliga hyresnämndsordförande har förordnats av Kungl. Maj:t. Länsnykterhetsnämnd står under tillsyn, men inte kommunal nykterhetsnämnd, oaktat båda nämnderna i princip har samma befogenheter.

Man kan säga, att JO:s verksamhets-

område, sådant det nu enligt praxis är, kan liknas vid ett lapptäcke, som vanställes inte bara av en massa här och där påsydda oregelbundna lappar utan också av hjärt iögonfallande hål.

Självfallet är det otillfredsställande, att den enskildes rättsskyddsbehov på detta sätt är i olika grad tillgodosett. Särskilt olämpligt är, att den bristande konsekvensen även förekommer på områden, där den offentliga maktutövningen är av mera ingripande natur, såsom fallet är på de administrativa frihetsberövandenäs område. Detta har blivit för starkt även för utskottsmajoriteten. Det synes svårt att med sakliga skäl försvara ett bibehållande av den nuvarande ordningen, enligt vilken en enskild, som hos JO klagat över beslut i samma ärende av t. ex. byggnadsnämnd och länsstyrelse, kan få klagomålet prövat i vad det avser länsstyrelsen men ej i vad det avser byggnadsnämnden.

Riksdagen har också tidigare varit inne på att något måste göras på detta område. Sålunda uttalade ett enhälligt första lagutskott i ett av riksdagen godtaget utlåtande vid 1949 års riksdag, att en anpassning på vissa punkter av ämbets- och tjänstemannabegreppet i bestämmelserna om JO till motsvarande begrepp i strafflagen inte kunde undvikas, och 1954 fann det likaledes enhälliga sammansatta konstitutions- och första lagutskottet, vars uttalande legat till grund för utredningen, att det syntes naturligt att överväga, huruvida skäl föreläge för en skillnad mellan JO:s och JK:s kompetens i detta hänseende. En parlamentarisk utredning har sedan behandlat frågan och framlade på sin tid förslag överensstämmande med propositionen. Detta förslag var också enhälligt.

I likhet med departementschefen finner nu reservanterna, att det är angeläget att söka åvägabringa en riktigare bestämning av JO:s ämbetsområde. Det kan naturligtvis råda olika åsikter om vilken metod man då skall välja. De-

Justitieombudsmannainstitutionen

partementschefen, som mycket utförligt har behandlat denna sak, har funnit, att man inte kan gå den väg, som måhända synes ligga närmast till hands, nämligen att låta sig vägledas av förhandenvaron av påvisbart praktiskt tillsynsbehov. Han säger att ämbetsområdet bör bestämmas efter mera allmänna kriterier, och han har kommit fram till att alla som utöver offentlighetsrättslig funktion av icke alltför underordnad betydelse i princip bör stå under tillsyn av riksdagens ombudsman. Då blir det naturligt, att man i likhet med vad som nu gäller JK:s kontrollbefogenhet anknyter tillsynen till området för ämbetsansvaret.

Att tillsynen med den lösningen även skulle omfatta områden, där tillsynsbehovet är ringa, anses med rätta spela mindre roll, då detta inte ens ur arbetsekonomisk synpunkt har någon betydelse, eftersom tillsynens intensitet, enligt vad departementschefen påpekat, kan och bör anpassas efter behovets styrka och klagomålen på dylika områden kan väntas bli ganska fåtaliga.

Enligt propositionens förslag skall alltså även kommunalförvaltningen stå under tillsyn av JO, i den mån som ämbetsansvar föreligger. Det har från en del remissinstanser uttalats farhågor för att den kommunala självstyrelsen skulle komma att lida intrång, men departementschefen framhåller med rätta att detta måste bero på ett missförstånd. JO:s uppgift är bara att kontrollera, att organens beslut och övriga åtgöranden står i överensstämmelse med lag och författning. Det är svårt att förstå, hur en sådan kontroll skulle kunna kränka den kommunala självstyrelsen. I den mån lagstiftningen överlämnar åt vederbörande organ att träffa avgörande efter diskretionär prövning — och detta har skett i mycket vidsträckt omfattning på den kommunala förvaltningens område — kan det inte ankomma på JO att bedöma beslutets eller åtgärdens lämplighet, utan

JO:s granskning inskränker sig till frågan om ett sådant beslut blivit rent formellt lagligt fattat. Det kan förtjäna tilläggas, att såvitt jag vet ingen människa gjort gällande, att den tillsyn som för närvarande utövas av JK skulle medföra intrång i den kommunala självbestämmanderätten, och det är just samma kontroll man nu vill låta JO utöva. Fastmer anser vi reservanter det vara mycket naturligt om kontrollen över just kommunalförvaltningen utgår från en av den folkvalda riksdagen utsedd ombudsman, som riksdagen ju själv kan skilja från uppdraget om han skulle ha förlorat sitt förtroende genom att kanske vara alltför formalistisk, alltför opraktisk i dessa kommunala ting.

Ett annat beaktansvärt skäl för den här föreslagna gränsdragningen är att den enskilde inte skall behöva tveka om i vilka hänseenden han kan gå till den ena eller andra instansen. Han skall veta att han alltid kan gå till JO, som ju har blivit ett slags modern folktribun, som folk här i landet faktiskt föreställer sig att de kan gå till i alla olika situationer.

Utskottsmajoriteten vill — med ett visst mindre undantag, som jag kommer till senare — godtaga propositionen om grundlagsändring. Man anser emellertid att vissa — tydligen mycket betydande — inskränkningar i JO:s tillsyn skall kunna göras i instruktionen, och man har antytt de inskränkningar som förmenas kunna komma i fråga. Det sägs att — i annat fall än då fråga är om administrativt frihetsberövande — klagomål »som regel» icke bör upptagas, då möjlighet att hos statlig myndighet överklaga kommunal myndighets beslut inte utnyttjats; om klagorätten utnyttjats bör JO däremot alltid vara oförhindrad att pröva även lagligheten av det kommunala organets beslut i samband med prövningen av lagligheten av den statliga myndighetens beslut.

Vad först beträffar möjligheten att över huvud taget i instruktionen göra

Justitieombudsmannainstitutionen

sådana inskränkningar som skulle få till följd att grundlagsstadgandet finge ett helt annat innehåll än som framgår av ordalagen, vill jag påpeka att, om det i grundlag stadgas att riksdagens ombudsmän skall öva tillsyn över alla som är underkastade fullständigt ämbetsansvar, denna tillsyn icke rimligen kan i instruktionen inskränkas på det sättet att vissa i tjänsten vidtagna åtgärder undantages från vederbörande ombudsmans granskning. Däremot är det väl möjligt att i instruktionen reglera anordnandet av och sättet för tillsynen och därmed sammanhängande frågor, t. ex. säga att inspektion inte skall ske eller något sådant.

Ätminstone då jag studerade juridik, på den lyckliga tid då justitieministern och jag låg i Uppsala, fick man av C. A. Reuterskiöld lära sig att grundlagen inte var vilken lag som helst utan en alldeles särskild lag. Det var inte för intet som grundlagstiftaren hade intagit en paragraf om att grundlagarna skall efter deras ordalydelse i varje särskilt fall tillämpas. Man skall alltså veta vad grundlagen stadgar, dess stadganden skall inte behöva bli föremål för tolkning. För mig är det alldeles främmande att man skulle kunna intaga ett sådant grundlagsstadgande som majoriteten föreslår och sedan urholka hela detta stadgande så att i själva verket endast en liten bråkdel av de åtgärder, som ämbets- och tjänstemän kan ta sig för att göra, skulle bli föremål för tillsyn. Jag tror att man i vårt land kan märka en viss tendens att ta litet mera legärt på grundlagen än man tidigare gjorde. Jag måste beklaga en sådan tendens. Då man träffar sina danska vänner och hör vilken stor respekt de har för sin grundlag, att de inte kan tänka sig att bryta mot den, blir man litet betänksam då man i vår grundlag möter ett sådant här klart stadgande, innebärande att alla skall falla under tillsyn av JO, men sedan, då man går till instruktionen, skulle finna att det mesta

på det kommunala området är undantaget. Jag kan inte förstå att man kan medverka till en sådan lösning.

Jag skall härefter övergå till att tala om lämpligheten rent praktiskt sett av att över huvud taget göra en sådan här gränsdragning för JO:s ämbetsområde, som utskottsmajoriteten tänkt sig, vare sig i grundlagen eller på något annat ställe. Reservanterna måste ställa sig fullkomligt avvisande till detta. Ombudsmännens granskning avser ju bara lagars och författningars efterlevnad och inte rättelse av meddelade beslut. En ombudsman kan aldrig rätta ett meddelat beslut. Beslutet står fast. Däremot kan ombudsmannen åtala den ämbetsman som gjort sig skyldig till någon felaktighet, vilket kanske kan föranleda att tjänstemannen får betala skadestånd. I de flesta fall slutar det hela kanske med att ombudsmannen säger: Detta var fel, men eftersom tjänstemannen lovat att inte göra så mer och förhållandet blir tillrättat i annan ordning, föranleder felet ingen åtgärd. Ombudsmannen låter bero vid förklaringen, som det heter. Själva beslutet kan han emellertid som sagt inte göra något åt. Ombudsmannens prövning är alltså av helt annan karaktär än den som förekommer då ett beslut i stadgad ordning överklagas till högre instans. Det förekommer inte sällan att den, vars rätt åsidosatts genom ett olagligt beslut, på grund av bristande förtroget med gällande föreskrifter inte begagnar den möjlighet han kan ha haft att inom viss kort tid överklaga beslutet. Att göra klagorätten till ombudsman beroende av huruvida vederbörande utnyttjat sin rätt att klaga till överordnad myndighet kan därför inte vara tillräckligt. Dessa saker har inte med varandra att göra. Vad vederbörande här vill ha klarlagt är huruvida förfarandet varit riktigt eller felaktigt. I den mån det är felaktigt vill han framför allt att ett dylikt förfarande inte skall kunna upprepas.

Justitieombudsmannainstitutionen

Även om nu rätten att klaga hos ombudsman skulle inskränkas på det sätt som majoriteten föreslår, skulle i varje fall för ombudsmannen återstå möjligheten att på eget initiativ ingripa. Det skulle vara i hög grad stötande om en riksdagens ombudsman väl skulle kunna ingripa då han fått sin uppmärksamhet riktad på ett felaktigt förfarande, t. ex. genom en tidningsartikel, men inte då han uppmärksamats därpå genom att den förfördelade själv skriver och talar om hur saken ligger till.

Om utskottsmajoritetens tankar skulle förverkligas skulle JO:s verksamhetsområde bli än mer oenhetligt och för allmänheten svåröverskådligt än tidigare. För att återknyta till liknelsen om lapptäcket skulle man kunna säga att detta kommer att vanställas av ytterligare lappar, applicerade på de lappar som förut finns, och av sinnrikt urklippta hål också i lapparna.

Av diskussion i utskottet och av den del av diskussionen i första kammaren som jag har hört synes det framgå att ingen nu motsätter sig att JO i varje fall överlämnar sådana till honom ställda klagomål, som han anser sig inte kunna ta befattning med, till justitiekanslern. Jag vill minnas att särskilt herr Fast i utskottet sade att han tyckte det var absolut självfallet att det skulle gå till på det sättet. Och till och med den förutvarande justitieombudsmannen — som under hela sin ämbets tid visserligen inte har förfarit på det sättet utan har avgjort sådana ärenden genom att helt enkelt avskriva dem utan vidare åtgärd — synes nu i sitt remissyttrande ha ansett att JO bör kunna skicka sådana ärenden vidare till JK. Under sådana förhållanden synes en sådan metod att begränsa JO:s verksamhetsområde, som utskottsmajoriteten har tillstyrkt, i varje fall vara alldeles meningslös. Det enda man skulle åstadkomma vore att riksdagens ombudsman ställdes i skuggan med en behörighet som vore ofullständig i jämförelse med

regeringens motsvarande tillsynsorgan, justitiekanslerns. Jag vill betona att det varken av utredningen eller av departementschefen har ifrågasatts att JO skulle inspektera de kommunala organen, om inte särskilda skäl skulle föranleda därtill. Någon sådan inspektion utövas inte heller av justitiekanslern.

Vad särskilt angår de kategorier som endast har partiellt ämbetsansvar, t. ex. beslutande kommunala församlingar, har majoriteten i utskottet föreslagit en sådan ändring i grundlagsförslaget, att dessa inte skulle komma att stå under JO:s tillsyn, och det är fullkomligt riktigt att denna inskränkning saknar praktisk betydelse. De enda brott som det därvidlag kan bli tal om är tagande av muta och brott mot tystnadsplikt, och jag tror inte att en tillsyn från JO:s sida i dessa avseenden skulle ha någon som helst praktisk betydelse. Att vi reservanter även på denna punkt håller fast vid propositionsförslaget beror på att vi tycker att man vinner så mycket i enkelhet genom att över huvud taget låta samma regler gälla för JO som för JK.

Med dessa ord, herr talman, har jag redogjort för reservanternas inställning. Jag tillåter mig att yrka bifall till reservationen, vilket innebär avslag på utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr FAST (s):

Herr talman! Det är sent på kvällen, men man har ju under de senaste dagarna inte tagit mycken hänsyn till arbetsmängden, och då får väl kammaren ursäktas om jag tar en liten stund i anspråk. Jag hoppas emellertid att vi starkt skall kunna begränsa debatten.

Enligt propositionsförslaget, som även tillstyrkts av reservanterna, rörande ändringar av 96 och 99—101 §§ regeringsformen, skulle alla som har helt eller partiellt ämbetsansvar falla under

Justitieombudsmannainstitutionen

JO:s inspektionsrätt. Någon instruktion för JO föreligger icke i dag, men det föreligger ett utkast av de sakkunniga. Jag vill passa på tillfället att säga att när man gör en grundlagsändring som sedermera skall få sin tolkning och utformning i en instruktion, det är önskvärt att också ett förslag till denna instruktion föreligger vid den tidpunkt då grundlagsändringsförslaget första gången skall antas. Enligt propositionen och reservationen skall ju i nu förevarande fall instruktionsförslaget föreligga då grundlagsförslaget skall behandlas andra gången, sedan vi har haft val, och således slutgiltigt kan antas.

Man har sagt att grundlagen inte skall ändras utan att det är högst nödvändigt och nyttigt, och det kan väl i föreliggande fall tvistas om huruvida en ändring är vare sig nödvändig eller nyttig.

Det är sant att riksdagen har begärt utredning om huruvida JO:s inspektionsrätt bör utvidgas till att även omfatta det kommunala området, men därmed har ju inte riksdagen tagit ställning till huruvida en sådan utvidgning skall ske eller inte.

Däremot har riksdagen vid åtskilliga tillfällen, inte minst på konstitutionsutskottets initiativ, sagt ifrån flera gånger att riksdagen inte på något sätt bör nagga den kommunala självstyrelsen i kanten, och denna uppfattning delades även av det sammansatta utskott som förberedde den skrivelse som riksdagen avgav och vars utredningsbegäran justitieministern nu har effektuerat.

Men även utskottets reservanter framhåller ju någonting liknande med innebörd att man inte bör inkräkta på den kommunala självstyrelsen.

Reservanterna har emellertid tillstyrkt att JO skall utöva tillsyn inte bara över dem som är underkastade helt ämbetsansvar, utan även över dem som bara är underkastade partiellt ämbetsansvar. Det innebär att hela den kommunala förvaltningen, såväl den

oreglerade som den reglerade, kommer under JO:s tillsyn.

Här föreligger alltså olika bedömningar från utskottets och reservanternas sida av vad som kan anses inkräkta på den kommunala självstyrelsen.

Jag skall försöka vara så objektiv som möjligt, och jag vill erinra om att de flesta av remissmyndigheterna som har tillsyn har tillstyrkt propositionsförslaget. Men såväl nuvarande justitiekanslern som förutvarande justitieombudsmannen och de tre kommunala förbunden har kraftigt avstyrkt att detta förslag skulle antagas. Däremot har den nuvarande justitieombudsmannen, som hörts av utskottet, tillstyrkt förslaget, men, mina damer och herrar, kunde vi ha väntat oss någonting annat av en ombudsman som nyss har tillträtt sin tjänst? Skulle han ha sagt, att han inte ville ha den föreslagna ökningen av sitt ämbetsområde? Det skulle väl i hög grad ha missförståtts.

Man kan väl inte, vilken uppfattning man än har om oss kommunalmän, påstå att företrädarna för de kommunala förbunden skulle vara så enögda, att de helt bortsåg från värdet av medborgarnas rättssäkerhet. Det kan väl heller inte bestridas att den nuvarande justitiekanslern och den förutvarande justitieombudsmannen saknar kompetens att yttra sig om det föreliggande förslaget, och de har använt rätt stora bokstäver. Det skulle vara av intresse att här referera vad justitiekanslern och förutvarande justitieombudsmannen har anfört, men jag skall nöja mig med att bara citera ett kort stycke ur justitiekanslersämbetets yttrande:

»Justitiekanslersämbetet håller före att det för en utvidgning av JO:s kompetens på föreslaget sätt bör fordras att praktiskt behov därav, tillika av ej alltför obetydlig styrka och icke begränsat till blott någon del av förvaltningsområdet, kan anses föreligga. Om det förhåller sig så, att JO är att betrakta som ett folkets värn mot ämbetsmannaväldet,

Justitieombudsmannainstitutionen

synes det ämbetet icke oegentligt, om JO skulle vara förhindrad att ingripa mot dem som utövar kommunal förvaltning. Sådan förvaltning fullgöres ju av de av folkvalda förtroendemän bestående styrelserna och nämnderna eller av därunder lydande befattningshavare, och handhavandet därav står ytterst under kommunmedlemmarnas eget inseende. Ämbetet finner att tillräckliga skäl för denna utvidgning av justitieombudsmannens verksamhet icke föreligger.»

Jag skulle vilja erinra om att när staten överlämnar någon av sina förvaltningsuppgifter till landstingen eller kommunerna, sker detta bl. a. för att man skall erhålla en smidigare, effektivare och mindre byråkratisk förvaltning, det vill med andra ord säga en förvaltning som tar största möjliga hänsyn till människorna och deras behov och icke vill insnöra dem i reglementen och långtgående föreskrifter från statens sida.

Nu vill jag, herr talman, erinra om att man vid utarbetandet av de av riksdagen nyligen antagna kommunal- och landstingslagarna — kommunallagen för Stockholm skall ju snart komma — har varit utomordentligt angelägen om att vidga klagomöjligheterna, så att det skall finnas möjlighet att klaga inte bara över fullmäktigeförsamlingarnas beslut utan jämväl över åtgärder av kommunala styrelser o. s. v. Man har vidare i dessa dagar sört för att offentligheten skall bli så stor som möjligt. Man har i alla avseenden tagit all möjlig hänsyn till den enskilde medborgarens rättmätiga intressen.

Dessa lagar har nyligen antagits. Man håller nu på att anpassa sig efter de nya lagarna, kanske inte utan bekymmer och besvär, inte minst därför att man tycker att man gått litet för långt i sina pålagor. Medan detta anpassningsarbete pågår skall man nu oroas av dessa åtgärder, som har framkallat en viss

oro och misstämning hos många kommunalmän.

Vi som företräder utskottsmajoriteten är ingalunda ointresserade av medborgarnas rättssäkerhet, inte heller inom den kommunala förvaltningssektorn, men vi har ansett att klagorätten är reglerad på ett betryggande sätt genom att klagan kan föras hos en statlig uppsiktsmyndighet — jag nämner här bara länsstyrelserna, medicinalstyrelsen och socialstyrelsen. Man kan sedan gå vidare med sin klagan till regeringsrätten eller, när det är fråga om ärenden som faller under medicinalstyrelsen, till Kungl. Maj:t. Här kan det sålunda inte på något sätt talas om rättslöshet.

Det bör också erinras om hurusom den kommunala förvaltningen på ett närgånget sätt kan följas av medborgarna själva, hurusom pressen intresserar sig för vad som händer och sker, hurusom handlingar ligger offentligt utlagda före sammanträdena och hurusom förvaltningsåtgärderna också är utomordentligt väl kända.

Jag skulle till detta också vilja lägga en sak som man alldeles glömmar bort i detta sammanhang, nämligen att de kommunala förbunden lägger ned ett stort arbete på att kunna lämna kommunerna alla de råd och upplysningar som är erforderliga. Det har gjorts många påpekanden som har underlättat kommunernas tolkning av lagföreskrifter o. s. v. Dessa byråer förestås av framstående jurister, och de får ständigt förfrågningar. Också detta kan givetvis vara till gagn för medborgarnas rättssäkerhet. Vi yvs inte över denna verksamhet, som är kommunernas egen. I den mån den tjänar kommunerna tjänar den också de enskilda medborgarna.

Nu är det emellertid så, som också framhölls av utskottets ärade ordförande, att justitieombudsmannen inte har någon rätt att ändra ett beslut, även om detta beslut är felaktigt. JO har ingen rätt att klandra en åtgärd, som

Justitieombudsmannainstitutionen

inte strider emot lag och författning. Han har ingen rätt att uttala sig om lämpligheten av en vidtagen åtgärd. Det är väl också om en åtgärds lämplighet som de flesta striderna egentligen står och mindre om en åtgärds laglighet — de nuvarande kommunalmännen sörjer väl i regel för att de har säker mark under fötterna. Jag menar att det vore oriktigt att ställa för stora förväntningar på JO:s verksamhet på detta nya område.

Men då kan man ju också säga: Varför är kommunalmännen så olustiga inför den ökade statliga insynsverksamheten från JO, som man här har föreslagit? Jo, man resonerar helt enkelt så, att om man nu ställer den kommunala verksamheten under JO:s kontroll i dag, så vet man inte när och hur nästa steg tages, och det kanske är det mest skrämmande i detta sammanhang. Redan nu förmenar på goda grunder åtskilliga kommunalmän, att de statliga myndigheterna har alltför mycket att säga till om när det gäller den kommunala verksamheten. Jag tänker i det sammanhanget på den statsunderstödda verksamheten, där det utgår ett statligt bidrag, som i regel är så ringa till sitt belopp att man nu börjar reflektera på att avstå från statsbidraget i fråga för att slippa undan den kontroll som utövas av staten.

Jag skall villigt erkänna att det nog i allmänhet är så, att när dessa uppsiktsmyndigheter — de må heta socialstyrelsen eller någonting annat — ger föreskrifter om att det skall byggas så och så, att det skall handlas så och så, är man litet för känslig och har inte tillräcklig ryggrad att säga ifrån att här är det vi som bestämmer och inte de statliga myndigheterna. De finner sig i det och faller undan, men det skapar i alla fall denna känsla av olust. Då får det, mina damer och herrar, också ursäktas om de ser med en viss försiktighet på en utvidgad statlig uppsikt på detta område.

Man må ha vilken uppfattning man vill om den kommunala verksamheten, om de kommunala förtroendemännen; de har sina fel och brister som allt annat mänskligt. Men jag tror i varje fall att de i det stora hela är mera värda att prisas än att risas. Man skall komma ihåg att det finns många kverulanter ute i kommunerna, som drar sig för att gå till länsstyrelsen, socialstyrelsen o. s. v., ty det tarvar ju att man åberopar det lagrum som klagomålen avser. Men för att avfatta en skrift till justitieombudsmannen krävs det inte någon särskild skrivvana, det kan man ju göra utan vidare.

Så säger man: Ja, men det gör väl ingenting. Om åtgärden vilar på laglig grund kan JO inte göra någonting åt det. Det är alldeles riktigt, men med all respekt för den svenska tidningspressen får jag säga, att om en kommunalman blir anmäld för JO kommer lokalpressen att med ganska feta rubriker slå upp detta. Men när JO avskrivit ärendet, kommer det måhända inte att föranleda ens något omnämnande. Det är ju inte så alldeles säkert att kommunalmännen är lika okänsliga som Carl Albert Anderson i första kammaren med anledning av Expressens skrivning i dag. De har använt rubriken »otäck», och sedan jag läst detta måste jag också tillåta mig att säga, att artikeln verkligen var skrämmande. Vi här i riksdagen är ju vana vid att det får kritiserars, och vi tål att kritiserars. Men det är inte lika säkert att den enkle kommunalmannen står pall inför sådana påfrestningar. Det är tydligen riskfyllt i detta land att hävda en speciell uppfattning, som inte passar på vissa håll.

Men trots alla dessa våra betänkligheter, som jag nu redogjort för och som väl höll på att föranleda att man avstyrkt propositionen, har utskottsmajoriteten i huvudsak tillstyrkt denna proposition. Man har godtagit grundlagsändringen men med den förändringen, att det partiella ämbetsansvaret har

Justitieombudsmannainstitutionen

bortfallit. Där är ju lagtexten fullständigt klar, och det har också medgivits av utskottets ordförande.

Vi är emellertid också överens om att det administrativa frihetsberövandet behöver omgärdas med ytterligare skyddsåtgärder. Därvidlag anmäler sig JO:s uppsikt som en möjlighet. Men jag vill varna för att man väntar sig alltför mycket av denna utökade inspektion på detta område. För egen del tror jag att det är ännu viktigare att man anpassar de speciella lagarna och bereder medborgarna skydd enligt deras bestämmelser. Och det gläder mig att regeringen har vidtagit förberedande åtgärder, att det pågår utredningar på två håll såvitt jag förstår — och kanske det kommer ett tredje enligt samtal som man har haft i dag med inrikesministern — där man söker att åt lagarna ge ett sådant innehåll att medborgarnas rättssäkerhet när det gäller frihetsberövandet kommer att ökas. Jag vill gärna ge utskottets ordförande rätt i det hänseendet att grundlagens bud tar ju över civillagstiftning och reglementen, även om dessa tillkommit med riksdagens medverkan. Det behöver vi inte diskutera. Att grundlagen också skall tolkas efter sin bokstav, fick vi ju lära oss i folkskolan. Om man ser på den svenska grundlagen och dess ålderdomliga karaktär och hur den tilllåtitt en helt enkelt storartad utveckling inom ramen för sitt innehåll, får man ju se på detta även ur de historiska perspektiv, som man måste anlägga på frågan.

Vi har ansett, att grundlagsförslaget med den ändringen att det partiella ämbetsansvaret bortfaller nu bör antas. Vi har kunnat ta bort detta speciella ämbetsansvar från JO:s inspektion så mycket hellre som detta gäller, såsom utskottets ordförande sade, endast tagande av mutor och brott mot i laga ordning givna tystnadsplikt. I dessa fall kan inte JO göra någonting mer än att överlämna sådant ärende till allmän åklagare. Trots att vi har varit överens om detta i ut-

skottet — jag trodde åtminstone det — har det visat sig, att reservanterna gått på förslaget i dess helhet ur ren konsekvenssynpunkt. Förmodligen menar reservanterna att har man sagt a får man säga b i konsekvensens namn. Vi vill inte vara med om en sådan utveckling.

Men när jag ser på denna skrivelse, som är avlåten med hänsyn till vad utskottet i sin motivering anfört, och att detta skulle komma att strida mot grundlagen, så bestrider jag riktigheten av det. Grundlagen bestämmer området för vad denna inspektion skall omfatta. Det har inte utskottet gjort någon inskränkning i. Alla som är underkastade ämbetsansvar faller under JO:s uppsikt. Men det är fråga om hur den skall utövas och när den skall sätta in på det i grundlagen omtalade området och vilka som faller därunder.

Det är där vi förmenar, att man inte skall tillåta, att man helt enkelt går direkt till JO utan att iakta kommunallagarnas bestämmelser om klagan hos uppsiktsmyndigheten, socialstyrelsen, medicinalstyrelsen o. s. v. Det är väl i och för sig en ganska rimlig anordning.

Man invänder, att någon kan ha glömt att klaga. Om någon glömt att klaga och vänder sig till JO, efter det att klagotiden har gått ut, vad kan då hända? Jo, JO kan ju inte ändra det fattade beslutet. Det kvarstår ju i hela sin laglighet eller rättare sagt giltighet. Ett felaktigt beslut blir ju inte lagligt, men det blir giltigt, om ingen klagar, och det kan JO inte göra någonting åt. JO kan visserligen säga att det där har ni gjort felaktigt, och jag medger att det kan för en och annan vara glädjande att få rätt till formen, men i sak ändrar det i och för sig ingenting. När man talar om rättssäkerhet i detta sammanhang tycker jag därför, att man bör använda litet mindre bokstäver.

Vi har begärt en fortsatt utredning på detta område. Det är ganska självklart — och det vill jag säga till utskottets ärade ordförande — att när vi be-

Justitieombudsmannainstitutionen

gärt en fortsatt utredning, har vi naturligtvis inte därmed sagt, att varje bokslav som vi har anfört i motiveringen är sådant som utan vidare skall utföras. Då hade vi inte behövt begära en utredning. När man ser resultatet av denna utredning och hur det passar in på grundlagen och om det då visar sig att vägarna är föga framkomliga, har riksdagen möjlighet att avslå grundlagsändringen andra gången den behandlas. Det är ovanligt, men det har dock hänt under den tid jag suttit i riksdagen. Jag är livligt övertygad om att den vägen inte behöver användas i detta fall. Jag är så mycket säkrare på den punkten som jag utan att skvallra alltför mycket från utskottsbehandlingen av denna fråga kan nämna, att det ett tag såg ut som om vi skulle komma fram med ett enhälligt förslag. Men det krävdes ju, att enhälligheten var fullständig, och det var egentligen på den punkten som det sprack. Hade det varit dessa grundlagsmässiga betänkligheter, som man då förde fram från reservanternas sida, skulle man väl inte reflektera på en kompromiss, som i huvudsak innehöll detsamma som utskottet nu har föreslagit.

Jag tror att det är angeläget betona, att JO:s verksamhet att öva tillsyn över den kommunala verksamheten inte får bli av den omfattning, att detta innebär en försvagning av ämbetets uppsikt över administrationen i övrigt. JO har ju kommit till för att i första hand öva tillsyn över den statliga byråkratien.

Propositionen, utskottet och reservanterna är nämligen, såvitt jag förstår, fullständigt eniga om att JO-ämbetet inte bör delas upp. Det bör ha sin nuvarande prägel. Även om man utvidgar medhjälpstaben skall ändå det personliga momentet som finns i JO:s ämbete bibehållas. Det är därför ganska angeläget, att denna JO:s verksamhet inte får en sådan ansvällning att man, när det gått en liten tid, blir tvungen att backa ut från den uppfattning man har och

dela ämbetet. Jag tror att det skulle vara en stor olycka.

Nu säger reservanterna, att den risken föreligger inte. Vi behöver inte dela upp JO-arbetet, utan detta går JO mycket väl i land med. Vad vet vi om det, herrar reservanter? Ingenting annat än att den ena parten tror att JO kommer att göra det, och den andra parten är mycket tveksam. Någon klarhet på den punkten har icke kunnat bringas. Det beror ju på vilken omfattning som JO:s uppsikt över den kommunala verksamheten skulle få. Det är där vi har olika uppfattning. Men nog manar det till försiktighet, när man är ense om att JO-ämbetet inte bör delas.

Jag tror därför, herr talman, att det finns mycket goda skäl för den ståndpunkt som utskottet har intagit, och jag vill säga att det är den yttersta gräns som man ibland kommunalmännen har ansett att man kan gå till. Kanske att jag därvidlag har pressat denna gräns en smula längre än vad jag ursprungligen hade tänkt mig, men detta har skett med hänsyn till att jag icke vill ta ansvar för en fördröjning på fyra år av JO:s rätt till insyn i fråga om de administrativa frihetsberövandena. På det området kommer JO:s insyn att vara av värde.

Herr talman! Med hänvisning till att första kammaren med mycket stor majoritet har antagit utskottets förslag, hemställer jag om bifall till vad utskottet föreslagit.

I detta anförande instämde herrar *Jacobsson* i Sala (s), *Bark* (s), *Pettersson* i Degerfors (s) och herr *Levin* (s), fru *Lewén-Eliasson* (s), herr *Landgren* (s), fru *Torbrink* (s) samt herrar *Johansson* i Södertälje (s), *Sköldin* (s) och *Lundqvist* (s).

Herr RYLANDER (fp) kort genmäle:

Herr talman! När herr Fast talade om att det såg ut att kunna bli enighet i utskottet om en skrivning vill jag påpeka, att den skrivning som då förelåg på en

Justitieombudsmannainstitutionen

mycket väsentlig punkt skilde sig från den här förevarande.

Det var ju när herr Fast där ville tillfoga ett tillägg, som jag väl förstår att han från sina utgångspunkter ville ha, som det stod klart att det inte kunde bli tal om någon enighet. Jag skall säga herr Fast uppriktigt, att jag trodde heller aldrig att herr Fast skulle gå med på det, om det kan glädja herr Fast nu i efterhand.

Vad sedan beträffar uppdelningen av JO-ämbetet förefaller det på herr Fast som om man inte skulle uppdelat ämbetet även om det förelåg behov av kontrollåtgärder i olika hänseenden. Så får man väl inte se det, utan föreligger ett visst kontrollbehov skall det i första hand täckas med en person, men lyckas inte detta kanske vi blir tvungna att dela JO-ämbetet en gång i framtiden. Det är inget märkvärdigt. Vi fick dela det på sin tid, när vi införde MO.

Sedan är jag uppriktigt ledsen att det har förelegat en känsla av olust för utvidgad statlig verksamhet, som herr Fast uttryckte det — ganska sällsamt för en gammal socialist — som herr Fast här på sin sista riksdag har gripits av. Han sade att vad dessa kommunalmän var särskilt bekymrade för var nästa steg. Men hur kan man vara bekymrad för nästa steg, när det inte bebidats något nytt steg? Det enda som ifrågasatts är ju att införa precis samma ordning för JO som nu sedan länge gäller för justitiekanslern. Det har visat sig att ingen har lidit av den ordningen.

Nu talas det om en nästa omgång och hur nästa steg kan komma att se ut. För övrigt, om herr Fast är rädd för utvidgad statlig verksamhet, hur kan man då vara rädd för en statlig verksamhet som granskas årligen av riksdagen? Det tycker jag är att vara väldigt bekymrad, herr Fast. Jag undrar om inte kommunalmännen har kommit att känslotänka en aning på den här punkten.

Herr FAST (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är möjligt; känslor har vi ju alla. Jag har varit angelägen att framhålla, att man på detta område bör vara försiktig, så att inte utvidgningen sker på bekostnad av JO-ämbetets effektivitet. Det tror jag herr Rylander kanske har lättare att förstå.

Sedan skulle jag vilja säga till utskottets ärade ordförande, att vad vi tvistade om, när det var fråga om att göra en kompromiss, det var inte den punkt som är avgörande för huruvida det stod i strid med grundlagen, utan det var frågan huruvida de som hade glömt att klaga skulle utan vidare få gå till JO eller om denna verksamhet skulle sätta in i samband med uppsikten från JO:s sida över uppsiktsorganen, om jag fattade saken rätt. Men det är möjligt att jag har svårt att fatta, och det spelar i och för sig ingen större roll i detta sammanhang.

Men det var en sak som herr Rylander sade och som överraskade mig, och det var när han inte menade mera allvar, när han talade om att JO-ämbetet inte får delas. Visar det sig att verksamheten kräver att ämbetet delas, så får vi göra det, sade han. Ja, har man sagt a får man i regel säga b, men när vi säger att JO-ämbetet inte bör delas menar vi verkligen allvar. Vi tror nämligen att detta är en så betydelsefull sak att det skulle vara djupt olyckligt, om en delning kom till stånd. Därför är det bättre att inskränka denna verksamhet till att omfatta endast det som är väsentligt och inte plöttra bort JO-ämbetet på sådant som är av mindre vikt.

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Jag vill först säga att det var inom utskottet en högst väsentlig skillnad även i ett annat hänseende, så i detta fall tror jag att herr Fast missförstod mig. Men det tjänar inte något till att orda om den saken.

Jag tycker att det är alldeles själv-

Justitieombudsmannainstitutionen

klart att om man anser att den kontroll som utövas av JO är erforderlig och att det på grund av samhällets tillväxt blir flera tjänstemän, kommer man till slut till att kontrollen inte kan utövas av en person längre. Inte kan vi väl, när vi kommer till den punkten, säga: Nu slutar vi med kontrollen i vissa fall. En del tjänstemän skall inte kontrolleras vidare, ty vi kan inte ha mer än en JO. Därför kontrolleras inte somliga tjänstemän i fortsättningen.

Detta är inte möjligt, det förstår alla.

Jag håller helt och fullt med herr Fast om att vi bör försöka klara oss med en ombudsman, men samhället utvecklas ju i riktning mot alltfler tjänstemän, och därmed stiger behovet av kontroll, och vi kan därför komma därhän, att vi inte kan klara oss med bara en ombudsman.

Herr GEZELIUS (h):

Herr talman! Tillåt mig att med några ord motivera varför jag inte under några förhållanden — och särskilt inte vad beträffar punkt B) och de motiv som där anföres — har kunnat biträda utskottets förslag. Där kan herr Fast åtminstone inte klandra mig för att jag inte har stått fast vid min uppfattning i utskottet.

Den fråga vi här diskuterar gäller enskild medborgares rättsskydd. Den skall inte skymmas bort av att herr Fast i ett för mig som landstingsman och kommunalfullmäktig mycket känslomättat tal sökte skydd från ingrepp i den kommunala självstyrelsen. Så förhåller det sig inte med denna fråga. Vad vi här har att fastställa är ramen för JO:s verksamhet och området för hans kontroll.

I skrivelse den 3 april 1954 anhöll riksdagen om en utredning, vilken i främsta rummet skulle klarlägga JO:s verksamhetsområde och föreslå åtgärder för att effektivisera JO:s kontroll över förvaltningen. Sedan har förvalt-

ningen flyttats ut till kommuner och landsting, och då har fråga uppstått huruvida JO skall kontrollera de tjänstemän där, vilka fullgör likartade uppgifter som statens tjänstemän, och om den enskilde medborgaren skall kunna vända sig till JO för att beivra begångna ämbetsbrott, olagligheter och försummelser i ämbetsplikterna.

Herr Fast framhöll med rätta vad vi har understrukt både i utredningen och i utskottet, nämligen att JO ingalunda skall inspektera de kommunala organen. Även om det skedde på omvägar, kom herr Fast också fram till att JO icke skall ha rätt att pröva skäligheten, lämpligheten eller riktigheten av de beslut som fattas, utan han skall endast avgöra huruvida brott har begåtts. Mot principen att alla tjänstemän som handlägger frågor under ämbetsmannaansvar bör stå under tillsyn av riksdagens ombudsmän lär man inte heller med fog kunna resa några invändningar. Om två tjänstemän handlägger likartade och för den enskilde medborgaren lika viktiga ärenden eller över huvud taget handlägger frågor under ämbetsmannaansvar, så kan jag inte finna någon logik i att bara den ene skall stå under JO:s och MO:s tillsyn. För den rättssökande skulle detta betyda att han inte kan få JO:s stöd vid beivrande av ämbetsbrott i alla förekommande fall.

Trots herr Fast's mångordighet får man hoppas att utskottsmajoritetens avsikt icke har varit att inskränka den enskildes rättsskydd, när det gäller av ämbetsmän begångna olagligheter eller beträffande tillsynen över lagars och författningars efterlevnad. Utskottsmajoriteten har emellertid ändå eftersett rättssäkerhetsintresset, eftersom utskottet framhållit att tillsynen av att kommunala tjänstemän och förtroendemän icke begår uppenbara ämbetsbrott, olagligheter eller rättskränkningar mot den enskilde skulle äventyra den kommunala självstyrelsen. Alldeles fränsett den ogrundade misstro som detta ut-

Justitieombudsmannainstitutionen

trycker mot de kommunala tjänstemännen är tanken, att man genom begränsningar i JO:s tillsyn skulle, som utskottsmajoriteten uttrycker saken, trygga den kommunala självstyrelsen, fullständigt absurd. JO har endast att pröva om ämbetsplikt föreligger eller inte, och han får under inga omständigheter ingå på något bedömande av sakfrågan.

Herr Fast sade i det sammanhanget att vederbörande kan klaga hos länsstyrelsen eller annan myndighet, och att han kan gå till Konungen. Om han då av kostnads- eller andra skäl inte fullföljer ärendet, kan JO inte ingripa mot den tjänsteman som begått en olaglighet. Då tröstar sig herr Fast med att detta väl ändå inte är så farligt, eftersom JO i vilket fall som helst inte kan upphäva det lagakraftvunna beslutet. Men, herr Fast, den enskilde tjänstemannen kan ju aldrig under några förhållanden ställas till ansvar. Han kan inte ens få en reprimand för en begången olaglighet. Men avskärandet av denna klagorätt för JO är väl ändå ett betänkligt steg!

Utskottsmajoriteten leker i sitt förslag med tanken att JO skulle kunna ingå på en prövning av beslutets riktighet och skälighet. Utskottet säger där på s. 12 — och det är det som är så oerhört stötande för mig — följande:

»För att trygga den kommunala självstyrelsen anser utskottet vissa föreskrifter erforderliga som begränsar JO:s tillsyn. Sålunda bör — i annat fall än då fråga är om administrativt frihetsberövande — klagomål som regel icke upptagas då möjlighet att hos statlig myndighet överklaga kommunal myndighets beslut ej utnyttjats; om klagorätten utnyttjats bör JO däremot alltid vara oförhindrad att vid prövning av lagligheten av den statliga myndighetens beslut även pröva lagligheten av det kommunala organets beslut.»

Detta betyder, överfört till nu gällande ordning, att om man skulle följa den tanken skulle man, om man inte över-

klagade hovrättsbeslutet hos Konungen — man måste nämligen gå till högsta instans — inte kunna anmärka på en domare, som har förfarit oriktigt. Tanken är fullständigt absurd, eftersom detta inte kan tillrättas av JO, och det är dessutom mycket rättskränkande, ty här undandras den enskilde JO:s stöd för utredning och beivrande av ämbetsbrott, och vederbörande tjänsteman försättes i ett gynnsammare läge bara därför att prövningen av beslutets sakliga innehåll, skälighet eller rimlighet inte har gjorts till prövning av högsta instans. Det är ju inte alls fråga om JO:s funktion, nämligen att beivra brotten. Menar nu majoriteten att JO genom en sådan begränsning inte skulle kunna ta initiativ till utredning, exempelvis i anledning av en tidningsartikel? Då skulle JO få avvakta och se, om vederbörande person har råd och möjlighet att gå till Konungen eller högsta instans, till länsstyrelsen eller till t. ex. medicinalstyrelsen, innan han får ingripa, ty stannar denne man på vägen, blir ämbetsbrottet såvitt jag förstår obeivrat. Nästa steg skulle väl vara, att man begränsar JK:s kontroll, ty JK är inte i sin kontroll bunden på sådant sätt, men detta har inte föranlett några olägenheter.

Vi begärde 1954 en utredning avseende en effektivare kontroll över förvaltningen, och vi har vid upprepade tillfällen understrukit, att den enskildes rättssäkerhet och rättstillit utgör omistliga värden, men redan nu skall vi vara beredda att sätta in begränsningar i kontrollen på vår egen JO. Jag kan inte, herr talman, medverka till ett sådant reaktionärt steg. Jag är så mycket fastare övertygad i denna uppfattning som en övervakning av våra lagar och författningar och beivrande av ämbetsbrott inte får eftersättas av det skälet, att man felaktigt tror, enligt vad jag nyss anförde, att man genom en sådan övervakning skulle äventyra den kommunala självstyrelsen.

Justitieombudsmannainstitutionen

Jag vill fråga, om inte den enskilde medborgarens rättssäkerhet och rättstillit är av så betydande värde, att den aldrig kan efterges av den enda anledningen — den må vara aldrig så känslomässigt betonad — att den kommunala självstyrelsen skulle oroas av att den enskilde medborgaren underställer JO fråga om enskild tjänsteman begått en olaglig handling eller inte.

Häruti instämde herr *Fröding* (h).

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! För två år sedan väckte jag i denna kammare och professor Herlitz i första kammaren en motion om en utvidgning av JO-ämbetet i den riktning som här föreslås. Jag har alltså från början varit av den uppfattningen, att en expansion av JO:s uppsikt när det gäller övervakandet av lagligheten vore att rekommendera även på det kommunala området liksom beträffande förvaltningen i övrigt. Självfallet röstade jag också för den utredning, som enhälligt föreslogs av det sammansatta utskottet 1954.

När frågan i år behandlades i utskottet föreföll det mig — sedan alla, som yttrat sig från den majoritetsäggande koalitionen, yrkat avslag — som om propositionen skulle falla. Det föreföll mig som om allt hopp, om jag får använda ett gammalt haveriuttryck, var ute. I det läget ansåg jag för min del, att man som alltid i ett dylikt läge skulle försöka att göra det bästa av situationen. Jag kastade därför fram riktlinjerna till den kompromiss, som sedan blev utskottets utlåtande och bakom vilket står representanterna för bondeförbundet, socialdemokraterna samt från högern undertecknad.

Jag vill här framhålla för kammarens ärade ledamöter, att de som under detta stadium av förhandlingarna var mest intresserade för kompromissen var de som i dag står såsom reservanter. Möjligen var herr Gezelius hela tiden litet

tveksam, vilket herr Fast här antytt. Jag tycker att denna historieskrivning förtjänar att tas med i sammanhanget. Sedan presenterades en kompromiss i två versioner, varav en innehöll herr Rylanders förslag och en herr Fast's förslag. Jag måste säga att det inte var så stor skillnad emellan dem, men naturligtvis fanns det en viss skillnad.

Nu — sedan en grundlagsändring med andras röster ändock kan väntas — är det tydligt att utskottets ärade ordförande, herr Rylander, inte kommer att kännas vid detta förslag. Men nog skulle det ha varit underligt, om utskottets ordförande presenterat ett förslag med sitt eget namn utan att han på något sätt haft delaktighet i detta förslag.

Det föreligger nu, mina damer och herrar, en liten skillnad mellan den skrivning, som gick under namnet herr Rylanders förslag, och utskottets förslag. Jag skall inte gå in på några detaljer vid denna sena tidpunkt, men jag kan inte finna skillnaden så stor, att den motiverar den klyfta som skenbart skulle framträda i ställningstagandet från de olika ledamöternas sida. I varje fall får jag säga, att jag försökte och lyckades att bättra på herr Fast's förslag efter bästa förmåga, och jag tillmötesgicks i den punkt, där jag uttalade särskilda önskemål. Jag ansåg mig under sådana förhållanden inte ha någon anledning att dra mig tillbaka. Och jag skall nu be att få framföra ett par av skälen härför.

Jag har, herr talman, principiellt den uppfattningen — och jag har efter fattig förmåga försökt verka för detta i åtskilliga sammanhang här i riksdagen — att man framför allt i rättsfrågor men naturligtvis över huvud taget när det gäller politik inte bör driva sin egen mening till det yttersta. Kompromisser måste sökas. Rättsföreställningarna är aldrig fullständigt lika, men om vi skall ha ett rättstillstånd och en rättsnormering måste vi försöka att så långt som möjligt kompromissa ihop dessa olika

Justitieombudsmannainstitutionen

rättsföreställningar. Och jag skulle tro, att den s. k. rättsrötestriden, som nu förts med sådan intensitet under ett par år här inte minst i denna kammare, har drivits onödigt till sin spets, därför att det ibland inte funnits denna önskan att försöka komma till ett visst nödvändigt mått av samförstånd med människor, från vilkas uppfattning ens egen kan skilja sig. Utan att vara rättshistoriker skulle jag vilja hålla före, att den engelska metoden, den praktiska odoktrinära metoden att lösa rättsproblem är den som vi bör följa och som vi i allmänhet i hela vår historia har följt, medan den vad jag skulle vilja kalla mer rakknivsvassa franska rättsuppfattningen inte egentligen har någon hemortsrätt hos oss.

Låt mig ta ett exempel. För några år sedan var jag en av dem, som flitigast motionerade för en besvärsmätt när det gäller tillsättandet av kommunala tjänstemän. Jag krävde då i första hand, att man skulle ha en enhetlig besvärorganisation, gärna med deltagande från de stora personalorganisationerna, för hela landet. Den Fastska kommunallagsrevisionen föreslog i stället rätt för kommunerna att införa en sådan besvärsmätt i varje kommun. Jag är inte riktigt säker på att detta är den bästa lösningen, men jag har accepterat den och anser att vi nu skall avvakta erfarenheterna från denna ordning, eftersom den kanske ändå i stort sett innebär ett framsteg.

När det nu särskilt gäller att bedöma ombudsmännens uppgift vill jag klart framhålla, att jag naturligtvis inte gör någon eftergift i princip beträffande JO:s — och MO:s — skyldighet att vaka över lagarnas efterlevnad inom alla samhällsliga områden och när det gäller alla samhällsmyndigheter, både statliga och kommunala. Vi har redan en statlig uppsikt över kommunerna genom JK, men jag finner JO bättre kvalificerad för denna uppgift — såsom det också har framhållits av konstitutions-

utskottets ärade ordförande — emedan JO är vald av riksdagen och har en starkare ställning ute i opinionen.

Jag frångår alltså inte på något sätt detta. Men jag måste säga mig, både när jag första gången läste detta betänkande och sedan jag fått del av de motioner som väckts från kommunalt håll, att förhållandena är inte exakt desamma beträffande staten och kommunerna. Först och främst är besvärsmätten reglerad på olika sätt när det gäller missnöje med beslut av statlig myndighet och av kommunal myndighet. En mycket viktig omständighet är också, att många kommunala organ är folkvalda, medan JO:s och MO:s kontroll eljest avser personer i statsförvaltningen, som utnämnts av Kungl. Maj:t. Det ligger i sakens natur, att det är något känsligare att ingripa emot folkviljan än mot utnämnda personer, därför att det kan uppstå i varje fall en liten risk för att en ombudsman genom ingripande mot kommunala organ kan komma ut i politiskt blåsväder. Jag tillmäter inte detta någon avgörande betydelse, långt därifrån. Tvärtom kanske den omständigheten att vederbörande är vald i vissa fall skulle tala för en ökad kontroll. Men kvar står i alla fall, att vi här möter olika system och ej helt kan förutsäga reaktionerna.

Så har vi den kommunala självstyrelsen. Vi kan inte komma ifrån, att enligt svensk tradition en självständig makt är överlämnad åt våra olika slag av kommuner, medan statsförvaltningen är på ett helt annat sätt centraliserad med riksdagen och regeringen som högsta organ. Vi kan inte heller alldeles bortse från möjligheten att om låt oss säga en person, som är missnöjd med en barnavårdsnämnds beslut, har att välja emellan att gå till JO eller länsstyrelsen, han kanske tror sig få större uppmärksamhet om han går till JO — t. ex. i hopp om att få publicitet i tidningarna för sin sak. Det kan emellertid framkalla en kverulans, och det kan också på grund av att vederböran-

Justitieombudsmannainstitutionen

de väljer fel organ uppstå en rättsförlust för vederbörande därigenom, att han inte i tid utnyttjar sin klagorätt hos den myndighet, som kan upphäva beslutet eller sätta något annat i stället.

Slutligen, herr talman, måste jag också i detta sammanhang säga något om inspektionen. Nu har utskottsordföranden visserligen sagt, att man inte förutsätter att JO skall förrätta inspektion i kommunerna. Men det står att ombudsmannen bör noggrant övervaka tillämpningen av lagar och författningar angående frihetsberövande inom hans verksamhetsområde. Det finns i varje fall en allmän bestämmelse om hans rätt till inspektion på hans tillsynsområde. Jag tror inte detta medför något ohägn. Det är dock klart att inspektionsrätten förtjänar att i detta sammanhang mycket noga uppmärksammas, eftersom statsmakterna redan på annat sätt organiserat inspektion av kommunerna.

Om det nu, herr talman, förhåller sig så, att man på kommunalt håll misstror JO, måste det vara bättre att försöka åstadkomma en lösning om möjligt i samförstånd med kommunerna än att genomföra en lösning mot deras vilja. Jag vill dock betona, att jag anser att riksdagen inte bör fästa något avgörande avseende vid vad kommunalförbundets representanter har uttalat i motioner, eftersom dessa i hög grad representerar den som skall kontrolleras. Det är riktigt, som herr Gezelius säger, att det är medborgarna, den rättssökande allmänheten som skall in i bilden och sättas i centrum. Men eftersom vi har ett år på oss och ingen tid alltså är förliden, anser jag att det finns allt skäl att söka åstadkomma en lösning i samförstånd och att man skrider till förhandlingar med de kommunala myndigheterna om utformningen av den inspektion, som kan bli behövlig med hänsyn just till de speciella förhållanden, som den kommunala självstyrelsen skapar. Jag har tänkt mig att det bör gå till så, att man väljer praktiska män på båda sidor, som

genomgår problemkomplex efter problemkomplex, försöker se saken reellt och sedan mot denna bakgrund gör de eventuella förtydliganden eller inskränkningar i instruktionen, som kan vara praktiskt behövliga.

Jag vill framhålla, att genom att vi satt in orden »som regel» i utskottets utlåtande har enligt min mening mycket av, för att inte säga allt, vad herrar Rylander och Gezelius anfört, helt enkelt fallit. Dessa ord måste ändå tolkas så, att ingen som begår ett verkligt brott eller grovt missbrukar sin makt skall kunna gå fri.

Herr Rylander tog upp själva grundlagsfrågan och framhöll med mycken emfas, hur grundlagens strikta tillämpning skulle ha försämrats enormt på sista tiden, i varje fall sedan hans studentår. Det vore alldeles orimligt, menade han, att instruktionen skulle på något sätt kunna utformas så att den innehöll bestämmelser i möjligen något begränsande riktning. Jag vet inte om grundlagen, herr Rylander, har tolkats så oerhört olika 1809—1810 i jämförelse med nu. Jag skall i denna sena timme endast anföra ett par exempel, som visar hur grovt herr Rylander missbedömer det historiska sammanhanget. Vi har en bestämmelse i regeringsformen just om brott och straff, alltså någonting som liknar detta, nämligen det straff vartill statsråd kan dömas, som bryter mot grundlag eller allmän lag enligt 106 §. Då finns det väl inte någon möjlighet till en inskränkning, ty det står i 106 §, att om någon bryter mot grundlag eller annan lag, skall han dömas. Men hur står det i ansvarighetslagen? Jo, där uppräknas blott vissa brott mot regeringsformen, men där talas det inte ens om brott mot allmän lag. Slutligen finns en paragraf — jag har texten här och kan läsa upp den, om herr Rylander misstror mig — som säger, att skulle vederbörande bryta mot andra paragrafer i grundlagen, skall 107 § tillämpas, alltså

Justitieombudsmannainstitutionen

den politiska ansvarigheten utan riks-
rätt och straff.

Ett annat exempel! Det finns intet förbud i den svenska regeringsformen, sådan den varit formulerad sedan 1809, för JO att granska statsråden. Han skall emellertid i ett fall medverka vid denna granskning, nämligen om han får konstitutionsutskottets uppgift att anställa åtal mot regeringsledamot. Men i övrigt har ju ombudsmännen avhållit sig från att ingripa mot statsråd, i motsats till vad som gällt den finske ombudsmannen. Det visar, att det finns möjlighet att göra en begränsning. I varje fall kan herr Rylander inte åberopa grundlagen som något stöd i detta sammanhang.

Det var i alla fall intressant att höra, att med nästan samma passion, som herr Rylander i dag betecknar reglerande stadganden i instruktionen som grundlagsbrott, anvisade han just denna väg i utskottet såsom en framkomlig möjlighet. Detta gör att mitt förtroende för herr Rylanders grundlagstolkning just i dag måste något försvagas.

Man har sagt, att erfarenheterna från Finland skulle visa, att det mycket väl går att lägga in en obegränsad kontroll från JO:s sida över kommunerna. Jag har gått igenom den finske justitieombudsmannens berättelse, som ju även finns i svensk version. Det framgår inte exakt hur många klagomål som kommit in från kommunerna, men de måste vara mycket få, eftersom hela antalet klagomål är omkring 1 000 och åtminstone 900 gäller namngivna statliga myndigheter. Men i denna stora berättelse finns det bara ett enda kommunalt mål kommenterat, och det är ett mål, som enligt svensk rätt lämpligast skulle avgöras av regeringsrätten, eftersom det gäller kommunala befattningshavares förhandlingsrätt.

Sedan kommer frågan om det fulla ämbetsansvaret. Jag vill säga precis som herr Fast, att jag blev mycket förvånad när jag läste utskottets utlåtande och

fann, att den enighet som rått i utskottet om att man endast skulle inskriva det fulla ämbetsansvaret, inte längre fanns kvar i reservationen. Plötsligt kom det tydligen in någonting i reservationen, som mig veterligt inte alls varit föremål för yrkande i utskottet. Alldeles oavsett att frågan är ganska liten, tycker jag detta är ett skönhetsfel. De som har detta begränsade tjänsteansvar är ju riksdagen och kommunala representationer, och det begränsade ämbetsansvaret gäller mutor och indiskretionsbrott. Åtal kan väckas av allmän åklagare, och herr Rylander har därför med styrka framhållit, att frågan i och för sig inte har någon större betydelse. Det finns all trygghet för behövliga åtal i detta fall. Genom att man här tagit in det fulla ämbetsansvaret, blir emellertid även riksdagen underställd JO:s kontroll. I och för sig är det naturligtvis ingen som fruktar denna kontroll från JO:s sida över riksdagen, men är det någon som verkligen anser det lämpligt att det organ, som väljer JO, i sin tur skall kunna åtalas av samma JO? Det är inte heller bara fråga om åtal; JO har ju också rätt till erinran. JO skulle alltså kunna ge sina huvudmän olika erinringar om hur de bör förhålla sig. Det rätta vore väl att de vanliga åklagarna med riksåklagaren i spetsen handhade denna uppgift, som — det får vi hoppas — inte skall bli särskilt betungande. Som en parallell må nämnas att den av Konungen utnämnde JK ej kan åtala statsråd. Jag kan inte finna annat än att det är ett brott mot svenska lagstiftningsprinciper, om man skulle ge JO rätt att åtala den myndighet, som både väljer JO, kontrollerar JO och kan avsätta JO, detta så mycket mer som det inte föreligger något praktiskt behov av en sådan bestämmelse.

Herr talman! Jag vill sluta med att understryka, att jag inte har frångått den uppfattningen, att lagarnas efterlevnad skall handhas av JO vare sig

Justitieombudsmannainstitutionen

det gäller staten eller kommunerna. Jag har emellertid ansett, att denna fråga förtjänar en förnyad och litet grundligare utredning just när det gäller kommunerna. Personligen tror jag på den goda viljan hos kommunalmännen, särskilt efter de anföranden som i utskottet och här i kammaren hållits av en så framskjuten kommunalman som herr Fast. Men i valet mellan allt eller intet, där intet skulle ha segrat, har jag föredragit att försöka få så mycket som möjligt. Jag tror att vi, som intagit denna ståndpunkt, gör rättssäkerheten i vårt land en större tjänst än man gör genom att kräva allt, utan att vilja lyssna till de olika motiv och synpunkter från den kommunala självstyrelsens företrädare, som kan anföras när det gäller denna mycket invecklade fråga.

Herr RYLANDER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall försöka att i en kort replik bemöta en del av vad herr Håstad här sagt.

Först vill jag säga, att jag inte förstår att herr Håstad kunde finna det överraskande, att reservanterna reserverat sig i fråga om det begränsade ansvaret. Det tillkännagavs i utskottet — herr Håstad måste ha sovit när det skedde. Vi sade ju att när det inte gick att skriva ihop sig, så valde vi att gå på propositionen i dess helhet. Jag vill alltså frita mig från att ha underlåtit något i detta avseende.

Jag vill emellertid inte alls dra mig undan ansvaret för att ha gjort ett försök till ett slags hopskrivning, som dock icke överensstämde med det förslag, som herr Håstad påstod sig ha bättrat på — ett mycket tvivelaktigt uttryck! — utan som innefattade en mycket väsentlig ändring, som skulle ha gjort att det skett en mycket liten inskränkning av området för JO:s tillsyn. Klagorätten till JO skulle enligt detta förslag inskränkas till de fall, då ordinarie tale-möjlighet ej längre stod till buds. Det

betyder att temporärt skulle man inte få klagas hos JO, så länge klagotiden fanns kvar, och det innebär egentligen inte någon inskränkning. Det var därför som jag sade till herr Fast, att jag inte alls trodde att försöket till hopskrivning skulle lyckas, utan att det närmast var fråga om ett slags beredvillighet från min sida. Jag ville nämligen inte heller, herr Håstad, driva min mening till det yttersta — jag är väl också känd för att försöka kompromissa, kanske rent av till det yttersta.

Jag blev mycket förvånad, när jag hörde herr Håstad framhålla att uttrycket »som regel» skulle tolkas på det besynnerliga vis som herr Håstad här gjorde. Han sade, att ingen som begått ett verkligt brott skall undgå beivran. Men förstår inte majoriteten, herr Håstad, att när JO får ett klagomål, så är inte saken klar därmed? JO måste bestämma sig, om han skall ta upp det till behandling eller inte, och det skall kanske under en längre tid göras undersökningar, innan JO är färdig att bedöma, om vederbörande har någon skuld. Det är verkligen absurt att resonera på det sätt herr Håstad gör, och jag beklagar verkligen den JO, som skall behöva iakttaga ett så vagt uttryck som detta »som regel» skulle innebära.

Vidare sade herr Håstad, att riksdagens ombudsman skulle kunna åtala riksdagen. Nu är det ju mycket tveksamt om så kan ske; det finns inte någon praxis att stödja sig på, eftersom riksdagsmännen i allmänhet varken tar mutor eller sviker sin tystnadsplikt. Nog pratas det litet grand om saker som det inte borde pratas om, men något riktigt svikande av tystnadsplikt har inte förekommit och därför har inte saken varit aktuell.

Men kan det verkligen sägas, att riksdagsmännen i detta avseende är att betrakta på samma sätt som kommunala förtroendemän? De är väl snarare att betrakta som statstjänstemän, och i så

Justitieombudsmannainstitutionen

fall är de inte undantagna JO:s tillsyn. Vidare fordras det ju enligt 110 § regeringsformen ett särskilt beslut med viss majoritet av riksdagen för att en riksdagsman skall kunna åtalas, och det finns väl ingen risk för att JO skulle åtala en riksdagsman utan att riksdagen har beslutat om åtalet. Det kan väl då vara ganska likgiltigt vem som verkställer åtalet, sedan en viss kammare med $\frac{5}{6}$ majoritet fattat beslut om att åtala en riksdagsman t. ex. för svikande av tystnadsplikt.

För min del tror jag inte att denna sak är mycket att göra väsen av, herr Håstad.

Jag har bara velat göra dessa små anmärkningar i anledning av herr Håstads anförande. Jag kan inte nu mer i detalj gå in på saken.

Herr GEZELIUS (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte alls falla för frestelsen att ingå på några bemötanden av professor Håstad. I stället får jag väl ge honom några enskilda seminarieövningar på dessa punkter. Herr Håstad gick nämligen alldeles förbi hela frågan. Han talade fortfarande om den kommunala besvärsrätten, om de olika systemen, om den kommunala självstyrelsen, om frågan ifall en klagande skall gå till länsstyrelsen i stället för till JO samt om en JO:s kontroll över kommunerna. All denna dimbildning, som först herr Fast och sedan herr Håstad utvecklat, skymmer bara den väsentliga frågan, nämligen att man inte — också med risk att en kverulant dyker upp — skall hindra dem, som inte är kverulanter, att gå till JO och få sina besvär prövade. Det skall för övrigt också kverulanterna få. En sådan risk får inte utesluta, att en hederlig person får JO:s stöd.

Herr Håstad suddar ut det hela genom att säga, att man då får ompröva saken. I utskottsmajoritetens yttrande står emellertid, att ett system skall prövas,

som sätter spärrear för beivrandet av brott, begångna av vissa tjänstemän, nämligen de kommunala. Man skyddar sig inte med att påpeka: »Vi har bara sagt som regel, och sedan får vi företa en prövning.» Här binder man riksdagen vid att det skall finnas en spärre för beivrande av ämbetsbrott, och jag kan inte, herr talman, med gott samvete ta detta reaktionära steg till en begränsning av JO:s tillsyn över olagligheter, som begås av tjänstemän. Det är naturligt, att den enskilde rättssökaren skall få gå till JO, som herr Fast alldeles riktigt beskrev som »den gode familjefadern», som man kan inge en skrivelse till utan att denna behöver vara formellt riktigt.

Herr HÅSTAD (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror, att det var litet för lätt argumenterat, att jag sov i utskottet. Jag var nog ganska verksam dessa minuter. Sov jag, då sov också utskottets ärade vice ordförande, ty herr Fast och jag blev lika förvånade när vi fick se, att något annat inflöt i reservationen än vi trodde ha beslutats. Den frågan är emellertid mycket liten. Det är dock besynnerligt, att utskottet, när det gäller ett känsligt rättsavgörande, skall vara så tveksamt om vad som är det rätta beslutet.

Jag har suttit som ledamot i första lagutskottet under herr Rylanders ytterst angenäma och skickliga ledning i tre år förut och vet mycket väl, att han är intresserad för kompromisser. Men jag tror, att både herr Rylander och herr Gezelius just i denna fråga har varit ivriga för att hundraprocentigt föra sitt eget betänkande igenom utan några ändringar. I varje fall har jag aldrig sett herr Rylander så litet kompromissvillig som under de sista dagarna i utskottet. Under de första dagarna, när frågan diskuterades och det hela såg ut att hjälplöst falla, uttryckte han däremot kompromissvilja

Justitieombudsmannainstitutionen

men blott tills propositionen tryggats av andra.

Slutligen vill jag beröra frågan om hur uttrycket »som regel» skall tolkas. Min uppfattning kan kanske tillmätas en viss betydelse, eftersom det var jag som påfordrade detta tillägg. Det står i utlåtandet: »Sålunda bör ... klagomål som regel icke upptagas då möjlighet att hos statlig myndighet överklaga kommunal myndighets beslut ej utnyttjats.» Skulle ett flagrant brott ha begåtts, då gäller uttrycket »som regel», och då skall enligt min mening JO kunna ingripa. Är det däremot fråga om en liten obetydlig förseelse, som inte gärna kan föranleda något åtal, tycker jag, att JO bara skall säga: »Ni skall klaga hos länsstyrelsen, innan denna fråga går vidare till mig.» Så enkelt är det med saken. Jag kan inte se, att rättssäkerheten på något sätt skulle förlora härpå. Allt patetiskt tal om faran för medborgarnas rättssäkerhet faller därför till marken.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **ZETTERBERG**:

Herr talman! Att i denna riksdagens näst sista timme begära ordet är nästan vad som nyss omnämndes, nämligen ett brott mot tystnadsplikten. Jag har ändå ansett det vara min skyldighet att med några ord ange regeringens ståndpunkt till denna fråga.

Justitieombudsmannen är ju tillsatt av riksdagen, och när det gäller att bestämma vad riksdagens egna organ skall göra anser jag, att regeringen i princip inte bör ha samma delaktighet som när det gäller vanliga lagstiftningsärenden. Här har nu för två år sedan ett enhälligt sammansatt konstitutions- och första lagutskott begärt en utredning om JO-institutionen. Därvid nämndes såsom

något, som särskilt borde undersökas, frågan om JO:s ställning till de kommunala myndigheterna. Med anledning av den riksdagsskrivelse som följde på utlåtandet, tillkallade jag en parlamentarisk utredning, bestående av företrädare för alla de fyra stora politiska partierna. Denna kommitté kom enhälligt fram till ungefär det förslag, som innefattas i propositionen.

I viss mån har regeringen sett detta som en effektivering av en riksdagens beställning. Jag vill dock inte förneka — fastän jag menar, att man i princip bör se så på frågan, när det gäller ett riksdagens eget organ — att jag ändå, liksom mina kolleger i regeringen, har ansett att vi borde bilda oss en saklig åsikt om det föreliggande ärendet. Därvid har jag kommit till den uppfattning, som redovisas i propositionen och som överensstämmer med reservanternas.

Denna ståndpunkt har jag inte kommit att inta i första hand därför, att det skulle föreligga ett starkt behov att inskrida mot olagligheter i kommunerna. Det är väl ingen, som inbillar sig, att så är förhållandet. Visserligen kom den här framställningen till under den allmänna rättsrötedebatten, men det har väl så småningom blivit klart vilka våldsamma överdrifter och ovederhäftigheter som kom med i diskussionen om den s. k. rättsröten.

Jag kan bara jämföra med hur det förhåller sig på det statliga området. De allra flesta av våra statliga domare och ämbetsmän är hederliga och samvetsgranna tjänstemän som gör sin plikt, men inte förty anser vi, att det är riktigt och rätt att det utövas kontroll över dem, t. o. m. en dubbel kontroll från riksdagens JO och från kungens JK. Det är alltså inte för att det skulle föreligga något större behov av denna kontroll, som regeringen ansåg att man borde lägga fram förslaget, utan det har skett av principiella skäl. Kommunernas uppgifter har under senare år blivit myc-

Justitieombudsmannainstitutionen

ket utvidgade. Det är ofta en smaksak, ifall en uppgift läggs på ett statligt organ eller på ett kommunalt organ. Det är inte bara i fråga om de administrativa frihetsberövandena utan också på en rad andra fält, som kommunerna har rätt att fatta beslut, som kan vara mycket ingripande för de enskilda medborgarna.

Därför tror jag att när riksdagen har en kontroll över den ena stora grenen av den offentliga förvaltningen — den statliga — så är det principiellt befogat att man utsträcker den kontrollen att även avse den kommunala grenen.

Mot det principiella skälet för att utvidga JO:s verksamhetsområde måste man ju väga den risk, som här har omtalats och som man inte får negligera, nämligen att en sådan kontroll skulle kunna skada den kommunala självstyrelsen. Talet om den kommunala självstyrelsens dyrbarhet är ju inte bara en vacker fras, som man tar fram vid högtidliga tillfällen. Man kan nog vara överens om att den kommunala självstyrelsen faktiskt utgör en av grundvalarna för vår svenska demokrati. Man får ett livligt intryck av det stora värde som ligger i denna, när man resonerar med utländska iakttagare och gör jämförelser med förhållandena utomlands. Det är en utomordentligt viktig sak att slå vakt om vår kommunala självstyrelse.

För min del har jag vid övervägandet av skälen för och emot, trots det höga pris jag sätter på den kommunala självstyrelsen, ansett, att omsorgen därom inte borde hindra att man utsträckte JO:s befogenheter. Detta beror på det förhållande som jag redovisar i propositionen, nämligen arten av den funktion, som JO skulle få på det kommunala området. Det skulle inte ankomma på JO att granska lämpligheten av diskretionära avgöranden. När en kommunal instans sagt, att det är lämpligare att göra så än att göra så, så skulle

en sådan skälighetsprövning inte falla under JO:s kontroll. JO skulle i stället granska om de kommunala organens beslut och övriga åtgöranden stode i överensstämmelse med lag och författning. Ibland kan naturligtvis den gränsen vara flytande, men detta är dock principen. Med hänsyn till detta har jag trott, att det inte behövde bli några egentliga risker för den kommunala självstyrelsen.

Alldeles kan man väl inte bortse från den där skandaliseringslusten, som man här talat om. Det är klart, att det kan bli ett otrevligt tillhygge i en politisk kamp att man gör en JO-anmälan — kanske alldeles obefogat — och får den stort uppslagen i tidningarna, medan JO:s avskrivande av ärendet — kanske rätt lång tid efteråt — får en petitnotis. Den risken får väl dock alla vi som arbetar i allmän tjänst ta, risken av att illvilliga och kanske t. o. m. rent lögnaktiga angrepp kan bli uppslagna i pressen. Det får vi väl finna oss i. Jag tror alltså, att inte heller detta får bli avgörande, då man eljest av principiella skäl funnit det riktigt, som jag här försökt visa, att utvidga JO:s kompetens till det kommunala området.

Så ungefär har jag sett på problemen, och det är dessa synpunkter som har gjort, att jag kom till det resultat, som har avsatt spår i propositionen. Jag ville gärna nu, eftersom diskussionen blivit så livlig, utveckla min ståndpunkt.

Jag skulle till slut vilja komma tillbaka till det jag sade i början, att det här gäller ett riksdagens eget organ och att riksdagen därför i mera eminent grad än eljest ensam bör ta ansvaret för hur verksamhetsområdet avgränsas för dess egen ombudsman. Om nu riksdagen skulle följa majoriteten, uppstår naturligtvis ett problem om hur instruktionen skall avfattas. Jag har inte kunnat penetrera detta problem ordentligt, men jag vill inte dölja att jag anser, att det kan bli vissa svårigheter att klara

Justitieombudsmannainstitutionen

det. Men önskar riksdagen få en instruktion utarbetad efter de allmänna riktlinjer, som här är angivna, är det givetvis regeringens skyldighet att söka efterkomma riksdagens önskemål på denna punkt.

Herr WIDÉN (fp):

Herr talman! Jag har med intresse följt denna debatt för att försöka få klarhet i vad det finns i Kungl. Maj:ts förslag, som skulle inkräkta på den kommunala självstyrelsen. Jag vill understryka behovet av att slå vakt om denna, och jag instämmer helt i herr Fasts uppfattning, att de statliga myndigheterna fått för mycket att säga till om i den kommunala förvaltningen. Denna debatt har dock inte övertygat mig om att JO:s utökade befogenheter i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag på något sätt skulle inkräkta på den kommunala självstyrelsen.

Jag blev förvånad över herr Håstads anförande här nyss. Det verkade som om han menade, att det var en skillnad, om ett beslut fattades mot gällande lag av en kommunal förtroendeman eller av en tjänsteman. Jag kan inte finna att det föreligger någon principiell skillnad i det fallet.

Det verkar egendomligt, om vi kommunala förtroendemen i riksdagen skall vara så ängsliga för att våra åtgärder i egenskap av kommunala förtroendemen underställs JO:s granskning. Jag tycker det är rätt självklart, att våra åtgärders laglighet bör kunna granskas av riksdagens valde förtroendeman.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag skall inte delta i argumenteringen i denna fråga. Mitt namn står på reservationen men reservanternas synpunkter har redan förts fram. Det finns därför ingen anledning för mig att vid denna tidpunkt upp-

repa dessa eller möjligen ge en personlig version av dem.

Jag vill bara säga några ord om den lilla tvist, som kommit upp om vad som förekommit i utskottet. Herr Håstad och herr Fast säger sig vara överraskade över att reservanternas förslag helt följer Kungl. Maj:ts. Jag ber att få omvittna, att häradshövding Alexander-son vid sista sammanträdet yrkade bifall till propositionen i oförändrad form. Jag har mycket klart minne också av själva förloppet i utskottet. Det bestyrks också av protokollet. Därest herr Håstad och herr Fast inte uppfattade vad som skedde, ändrar detta ingenting i själva faktum.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde till en början propositioner dels på att utskottets förslag till lydelse av § 96 regeringsformen måtte antagas såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling dels ock på förkastande av detta förslag; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rylander begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antager det av sammansatta konstitutions- och första lagutskottet framlagda förslaget till lydelse av § 96 regeringsformen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren förkastat nämnda förslag.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens leda-

Ändrad lydelse av 6 § riksdagsordningen

möter hava röstat för ja-propositionen. Herr Rylander begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 111 ja och 66 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antagit utskottets förslag till lydelse av paragrafen.

Härefter gav herr talmannen propositioner dels på att kammaren måtte med bifall till den med 2) betecknade reservationen såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga det i propositionen framlagda förslaget till lydelse av § 96 regeringsformen dels ock på förkastande av nu nämnda förslag; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Sköldin begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antager det i reservationen vid sammansatta konstitutions- och första lagutskottets förenade utlåtande framlagda förslaget till lydelse av § 96 regeringsformen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren förkastat nämnda förslag.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 80 ja och 88 nej, varjämte 24 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså förkastat ifrågavarande förslag.

Härefter gav herr talmannen i fråga om §§ 99—101 regeringsformen propositioner dels på antagande av utskottets förslag såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling dels ock på förkastande av detta förslag; och beslöt kammaren antaga förslaget.

Slutligen framställde herr talmannen propositioner beträffande utskottets hemställan, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

§ 5

Ändrad lydelse av 6 § riksdagsordningen

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av 6 § riksdagsordningen jämte i ämnet väckt motion.

Till konstitutionsutskottet hade båda kamrarna den 9 maj 1956 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 177, vari Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för den 27 april 1956, till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlagt förslag till ändrad lydelse av 6 § 1 och 4 mom. riksdagsordningen.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehått en i anledning av densamma väckt, till utskottet hänvisad motion II: 794 av herr *Håstad*, vari hemställts om avslag å propositionen.

Utskottet hemställde, att riksdagen, med bifall till propositionen nr 177 och med avslag å motionen II: 794, såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling ville antaga följande

Ändrad lydelse av 6 § riksdagsordningen

F ö r s l a g

till

ändrad lydelse av 6 § 1 och 4 mom. riksdagsordningen

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

§ 6.

1. Första kammarens ledamöter skola till ett antal av etthundrafemtio väljas av landstingen och stadsfullmäktige i de städer, som ej deltaga i landsting. Valet gäller för en tid av åtta år, räknade från januari månads början året näst efter det, under vilket valet skett.

4. Därest det — — — en riksdagsman.

§ 6.

1. Första kammarens ledamöter skola till antalet vara etthundrafemtio eller det högre tal, som föranledes av stadgandet i 4 mom. andra stycket. De skola väljas av landstingen och stadsfullmäktige i de städer, som ej deltaga i landsting. Valet gäller för en tid av åtta år, räknade från januari månads början året näst efter det, under vilket valet skett.

4. Därest det — — — en riksdagsman.

Uppgår det antal riksdagsmän, som enligt 3 mom. och första stycket i detta moment bör utses i en valkrets, icke till fem, skall antalet ökas till fem.

Övergångsstadgande

Det skall ankomma på Konungen att i de bestämmelser som för löpande tioårsperiod meddelats med tillämpning av 6 § 5 mom. vidtagna den jämkning som föranledes av den nya lydelsen av 4 mom. samma paragraf.

Reservation hade avgivits av herrar Englund, Weiland, Håstad och Hammar, som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte avslå förevarande proposition.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Endast några korta ord.

I fjol avlämnade konstitutionsutskottet en skrivelse där man begärde en reglering av mandatantalet för Bohuslän sedan folkmängden i denna länsdel nu har sjunkit, antingen genom en överflyttning av Bohuslän till en annan valkrets, eller genom tilldelning av ett garantimandat åt Bohuslän. Jag vill

framhålla, att jag som ledamot av konstitutionsutskottet inte deltog i dess beslut av förra året. Jag var förhindrad. Hade jag inte varit detta skulle jag ha röstat emot förslaget.

Nu vill jag här med hänvisning till reservationen och till den motion, som jag väckt endast framhålla, att en reglering av mandatantalet i en viss valkrets under löpande valperiod såvitt jag känner är någonting alldeles unikt i vår konstitutionella historia. Jag kan inte tänka mig att någonting liknande har inträffat sedan 1867. Detta är första gången som man ger sig in på någonting, som jag måste beteckna såsom principiellt vådligt.

Här gäller det visserligen bara ett mandat, men har man en gång skapat ett prejudikat, vad är det då som hind-

Ändrad lydelse av 6 § riksdagsordningen

rar att man fortsätter? Och här kan man ju exakt räkna ut vilket läger som kommer att vinna på den föreslagna ändringen.

Vidare är det, herr talman, enligt min mening en oändlig skillnad mellan det nu föreslagna mandatet och de garantimandat, som år 1953 för andra-kammarval tillförsäkrades de län vilka eljest inte skulle få mer än fyra mandat. Dessa län är ju numera berättigade till fem mandat och Jämtlands län blir det första som kommer att dra fördel av detta garantisystem. Denna garanti-representation är enligt min mening en objektiv representation, d. v. s. uteslutande baserad på folkmängden. Den är förklarlig med hänsyn till att man, framför allt på grund av bestämmelserna om bostadsband, ansett att andra kammaren skall utgöra en allsidigt differentierad representation av opinionerna i de olika länen. I det ärende som vi nu behandlar är det däremot inte alls fråga om någon objektiv grund för mandatutdelningen. Här tilldelar man en del av ett län fem mandat, medan en mängd hela län, som är förenade med andra län i valkretsar — exempelvis Gotlands län, Uppsala län, Blekinge län och Jämtlands län — alls inte har någon sådan garantirepresentation. Det vore väl ur representations-synpunkt oändligt mycket viktigare att garantera dessa län vissa mandat än att garantera denna del av Göteborgs och Bohus län fem mandat, samtidigt som Göteborgs stad är berättigad till åtta mandat.

Det finns vidare andra möjligheter till lösning av detta problem för Bohuslän, nämligen genom valkretsomreglering. Man kan antingen sammanföra Bohuslän med Göteborgs stad och alltså låta länet enhetligt bilda en valkrets eller också, om man vill låta västkusten hålla ihop, bilda en valkrets av den nuvarande Bohuslänsdelen och Hallands län, medan man sammanför Blekinge län med Kronobergs län och låter Kris-

tianstads län bilda egen valkrets. Det finns alltså flera tänkbara möjligheter.

Emellertid har jag i motionen med hänsyn till den pågående förstakammarutredningen avstått ifrån att ifrågasätta, att man nu skulle alternativt göra en grundlagsändring, som skulle möjliggöra en sådan omfördelning. Utredningens resultat bör först avvaktas.

Hur liten denna fråga än är, så anser jag den i varje fall principiellt vara en av de mest betänkliga som har förekommit, och jag har svårt att egentligen finna någon annan förklaringsgrund — förutom konstitutionsutskottets hastiga mod i föl — än den välvilja, som statsrådet uppenbarligen hyser för Bohuslän med hänsyn till den gamla personliga förbindelsen med länet och ledamotskapet i Bohusläns gille.

Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på den föreliggande propositionen.

Herr HALLEN (s):

Herr talman! Jag vill inte tvista med herr Håstad angående hans genealogiska funderingar och deras sammanhang med denna proposition utan lämnar dem åt deras värde.

Jag vill bara framhålla att vi mycket väl vet, att enligt nu gällande regler skall Bohusläns landsting för nästa förstakammarval, som äger rum 1957, egentligen bara få utse fyra ledamöter av första kammaren. Denna proposition har kommit till för att råda bot på detta förhållande, som inte står i god överensstämmelse med de principer, som ligger till grund för gällande författningsbestämmelser på området. Vi vet också, att propositionens framläggande bottnar i en av samtliga partier understödd motion i frågan vid fjolårets riksdag. I anledning av denna motion begärde riksdagen i föl, att Kungl. Maj:t skulle till årets riksdag utreda och framlägga förslag till sådana ändringar i gällande författningsbestämmelser, att ingen förstakammarvalkrets

Ändrad lydelse av 6 § riksdagsordningen

komme att utse mindre än fem ledamöter, såsom nu också föreslagits i propositionen.

Det hade visserligen teoretiskt funnits en annan möjlighet att tillgodose riksdagens i fjol uttalade önskan, nämligen genom en ändring av gällande valkretsindelning till första kammaren, men den utredning som företagits i departementet har visat, att detta är en mycket komplicerad väg. Ett övervägande av en sådan lösning, om man över huvud taget skall reflektera därpå, bör ske först i samband med reglering av förstakammarproblemet i dess helhet.

Herr Håstad talade också om att man skulle ha kunnat rekommendera bohuslänningarna en sammanslagning med Göteborgs stad. Det strider alldeles mot de principer vi har uppställt vid skapandet av de nya landstingsvalkretsarna, där vi så långt det är görligt försöker skilja storstäder från den rena landsbygden. Bohuslänningarna skulle nog heller inte vara vidare trakterade av att i detta fall bli uppslukade av Göteborgs stad.

Om en förändring däremot skall ske i samband med en reglering av förstakammarproblemet i dess helhet, måste det påpekas, att denna reglering är en betydligt större fråga, och den ligger för närvarande på författningsutredningens bord. Därför bör riksdagens i fjol uttalade uppfattning i denna fråga enligt vår mening effektueras på det sätt som Kungl. Maj:t har föreslagit.

Jag tillåter mig yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Konstitutionsutskottets ärade ordförande åberopade ett skäl, nämligen att samtliga ledamöter på bohusbänken, oberoende av partier, i en motion i fjol föreslagit denna ändring av mandattalet till fem. Ja, är det något skäl för konstitutionsutskottet? På

vilken bänk skulle man inte kunna mobilisera alla ledamöter för en begäran om flera mandat? Det är konstitutionsutskottets sak att tillse att principer upprätthålles och att speciella önsningar från en viss länsbänk bedömes i enlighet därmed. Följaktligen underkänner jag fullständigt bärigheten hos detta argument.

Konstitutionsutskottets ärade ordförande använde ett uttryck, som föreföll mig litet högtidligt i detta sammanhang: han kallade det regeringsförslag som avlämnats för en utredning. Vad är det som har utretts? Jag kan inte se att det förekommer någonting som konstitutionsutskottet inte hade kunnat säga lika bra i fjol. Ingenting har kommit fram som inte vilken ledamot som helst av konstitutionsutskottet borde ha kunnat säga på rak arm 1955. Jag tror inte att det här gått att utreda mycket mer än som skett, men detta lilla förtjänar inte att kallas en utredning. Där framförs inga skäl utan göres bara ett konstaterande, att om man går den ena vägen blir det på ett sätt, och går man den andra vägen blir det på ett annat sätt. När förstakammarvalet skall anordnas i Göteborgs och Bohus läns två kretsar visste konstitutionsutskottet redan i fjol.

Det är kanske litet sent under riksdagen att nu få en grundlagsfråga grundligt dryftad. Den skall emellertid behandlas två gånger. Jag kommer därför inte att begära votering i kväll, utan återkommer nästa år, om jag blir omvald.

Herr HALLEN (s):

Herr talman! Att jag nämnde att det var en samling från alla partier i Bohuslän berodde på att jag ville vederlägga herr Håstads påstående, att detta speciella fall var så upprörande, där man »kunde exakt räkna ut hela resultatet», som han bokstavligen sade. Detta är egendomligt, ty inom utskottet har

Lika lön för män och kvinnor

herr Håstad sagt, att det inte alls är säkert att bondeförbundet får mandatet, utan att högern kanhända får det. Det är riktigt, men det ligger inte alls sådana spekulationer bakom, vilket parti som skall få mandatet. Det framgår också av att det är en allmän samling över partierna i denna fråga.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåntandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6

Föredrogs vart efter annat:

bankoutskottets memorial och utlåntanden:

nr 32, angående uppskov med behandlingen av vissa till bankoutskottet hänvisade motioner,

nr 33, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående förhyrning samt reparation och inredning av vissa lokaler för riksbanken, och

nr 34, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontorets framställning om pension för städerskorna vid riksdagshuset Beda Andersson och Ester Johansson; samt

första lagutskottets utlåtande, nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en den 22 mars 1956 avslutad överenskommelse mellan Sverige och Förbundsrepubliken Tyskland rörande återställande av rättigheter på det industriella rättsskyddets område, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåntanden hemställt.

§ 7

Lika lön för män och kvinnor

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av väckta motioner om ratificering av Internationella

arbetsorganisationens konvention angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde, m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling förehått två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 356 i första kammaren av fru *Gärde Widemar m. fl.* samt ur 270 i andra kammaren av fröken *Elmén m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, »att riksdagen måtte uttala, att Sverige skall ratificera Internationella arbetsorganisationens konvention nr 100 av år 1951 om lika lön och åtföljande rekommendation nr 90 samt i skrivelse till Kungl. Maj:t giva denna mening till känna».

Med den i motionerna berörda konventionen avsågs en vid Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1951 antagen konvention (nr 100) angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde. Med den i motionerna berörda rekommendationen avsågs en vid sagda konferens antagen rekommendation (nr 90) angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 356 och II: 270, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av fru *Hamrin-Thorell*, fröken *Höjer* och fröken *Wetterström*.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Den motion som andra lagutskottet här har haft att behandla utmynnar i en framställning, att Sverige måtte ratificera Internationella arbetsorganisationens konvention som gäller lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde.

Motionärerna, till vilka också jag hör, menar att vårt lands medlemskap i För-
enta Nationerna och i Internationella

Lika lön för män och kvinnor

arbetsorganisationen borde förplikta oss att inom vårt land omsätta stadgorna i praktiken. När regeringen år 1952 framlade en proposition i denna fråga, framförde departementschefen bl. a. som skäl för ett avslag på förslaget om ratificering att frågan, då det gällde lönesättningen för de statsanställda, borde få anstå till dess att likalönskommittén vore färdig med sitt arbete. Det skälet, herr talman, finns inte längre, då betänkandet framlades 1953, men tyvärr har detta sedan dess fått vila.

Denna konvention är väl i likhet med de flesta konventioner både lösligt och vagt skriven och lämnar därför möjlighet till olika tolkningar.

Vi motionärer är en smula förbluffade över den tydning med vittgående konsekvenser, som utskottet nu inlägger i konventionens lydelse. Givetvis vill inte vi medverka till en ratificering för Sveriges del, om det nu skulle innebära dels att statsmakterna omedelbart och i ett sammanhang skulle bestämma att likalönsprincipen totalt genomföres och dels att staten skulle påverka arbetsmarknadens parter vid löneförhandlingar. Vad staten beträffar kan jag inte förstå annat än att man mycket väl kunde i etapper eliminera de påvisbara olägenheter som lönesättningen för kvinnor i många avseenden inrymmer.

I och med behörighetslagens tillkomst 1925 — i varje fall sedan spärrbestämmelsen att kvinnor inte gavs rätt till sista ålderstillägget borttogs för statsanställda 1939 — har väl i alla fall de facto principen om lika lön i samma befattning genomförts. Jag skall inte alls gå in på de många avvikelser från denna princip som vårt statliga lönesystem innehåller, men jag tror att även de som är kritiskt inställda måste, om de vill vara ärliga, erkänna att det är så.

När det gäller den privata sektorn, där utskottet menat att en ratificering skulle betyda att staten ingrepe på arbetsmarknaden, kan väl i det inte gärna inläggas någon annan betydelse än att

statens lönesättning på sätt och vis då skulle bli normgivande. Något annat ingrepp kan det väl inte bli fråga om, och det vore väl inte något fel i och för sig.

Jag har som sagt inte kunnat se alla de lurande faror, som utskottet påvisar. Emellertid har jag, fastän med mycket stor tvekan, böjt mig för den tolkning som givits åt konventionen. Men det utesluter inte, herr talman, att jag önskat en mera positiv skrivning, och det är anledningen till min blanka reservation.

Nu säger utskottet, att man anser att motionen inte berör frågan om en höjning av kvinnornas löner och att därför den saken liksom skulle ligga vid sidan av vad utskottet nu haft att ta ställning till. Utskottet uttalar emellertid »sin tillfredsställelse över att arbetsmarknadens parter visat ett positivt intresse för genomförandet av förbättringar samt att den tidigare eftersläpningen av kvinnornas löner i förhållande till männens alltmer minskat». Ja, det är visserligen sant att löneklyftan mellan manlig och kvinnlig lönesättning på arbetsmarknaden har minskat en smula. Men här är det inte bara fråga om eftersläpning, det är fråga om mycket annat.

Det är väl gott och väl att man hyser den meningen att det finns »anledning antaga, att utvecklingen på löneemarknaden även i fortsättningen skall gå i en för kvinnorna gynnsam riktning». Men det är till intet förpliktande, det är en önskedröm helt enkelt.

Det hade säkerligen fört frågan framåt om utskottet vad staten beträffar klart hade uttalat som ett önskemål, att likalönsutredningens betänkande bleve föremål för behandling med sikte på att steg för steg förverkliga likalönens princip i praktiskt handlande.

Jag tillåter mig fråga som jag gjorde i utskottet: Hur skall egentligen Sveriges ombud i Internationella arbetsorganisationen kunna åstadkomma ett framgångsrikt resultat i arbetet för lika rättigheter för män och kvinnor, vilket ju

Lika lön för män och kvinnor

Förenta Nationernas stadga innehåller, om hon inte har sitt lands stöd bakom sig i form av en ratificering av den konvention det här gäller? Vidare frågar jag: När skall egentligen denna konvention kunna tänkas bli ratificerad av Sverige, om den nu ges den bindande och till sina verkningar så vådliga tolkning, speciellt när det gäller den privata arbetsmarknaden, som man från utskottets sida inlägger i den?

Herr talman! Jag har här i all korthet velat ge till kända min uppfattning, och jag skulle vilja sluta med en en-trägen vädjan till Kungl. Maj:t dels att ingående undersöka möjligheterna att ratificera konventionen och dels att uppta till behandling likalönsutredningens betänkande, som alltför länge har fått vila i en skrivbordslåda. Det är inte nog, tycker jag, att man så där i stort och allmänt godtar en princip, den är också då moraliskt förpliktande. Lika lön för män och kvinnor för likvärdig arbetsuppgift borde vara en självklar sak. Det är ett svagt skäl, såsom jag ser det, mot ett genomförande på det statliga området att som utskottet gör hänvisa till kostnaderna. Det innebär med andra ord att ju större orättvisan är och följaktligen ju större kostnader som en rättelse skulle dra med sig, desto större anledning skulle det finnas att denna orättvisa skulle bestå.

Fru EWERLÖF (h):

Herr talman! Skall ni göra kvinnosak av likalönen, frågade en man mig i går. Personligen är jag djupt övertygad om att varje fråga som behandlas och varje beslut som fattas i det här huset har betydelse för oss alla oberoende av kön. Varje beslut har betydelse för alla genom den effekt det får och varigenom det blir en samhällsfråga.

Men det är väl mindre likalönen som princip som vi nu skall diskutera än huruvida Sverige skall ratificera konventionen angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde.

Utskottet förklarar att enighet torde råda därom, att strävandena att förbättra kvinnornas ställning på arbetsmarknaden bör främjas och att åtgärder av olika slag i sådant syfte är erforderliga. Men utskottet hemställer att riksdagen måtte avslå de motioner som yrkar på denna ratificering av den anledningen, att detta skulle innebära ett frångående av den hittills allmänt godtagna principen om rätt för arbetsmarknadens parter att utan påverkan från statsmakterna genom fria avtalsförhandlingar träffa överenskommelse om löneförhållandena.

Motionärerna har inte tytt konventionen på samma sätt som utskottet. Vi har tytt den så att det sätt, på vilket staten förverkligar likalönsprincipen, som ju är godtagen på det statliga området, blir normerande för kvinnornas förhållande på arbetsmarknaden. Det är således samma avsikt som kommit fram hos oss som den utskottet deklarerar, men ställningstagandet har blivit ett helt annat.

Herr talman! Jag skall inte här fördjupa mig i principen. Jag vill bara säga några ord om en sak, som utskottet självt tagit upp i sitt utlåtande, nämligen hur likalönen, som, jag fastslår det ännu en gång, är godtagen på det statliga området, tillämpas i verkligheten. Utskottet anför att skulle den genomföras enbart på det statliga området, skulle det betyda en kostnadsökning för staten med 51 miljoner. Skulle den genomföras jämväl beträffande de kommunala tjänsterna, så skulle miljonerna stiga till 144. Detta enligt en utredning 1953. Följaktligen skulle miljonerna ytterligare ökas, om man räknar med förhållandena nu, och då har man ändå inte inräknat pensioner och ersättning för övertidsarbete m. m. Detta bevisar väl bättre än något annat att den godtagna principen icke tillämpas.

I detta sammanhang kommer alltid fram — och det är ganska självfallet, att det måste göra det — ett konstaterande av kvinnornas frånvarofrekvens.

Lika lön för män och kvinnor

Det är riktigt att det finns en högre frånvarofrekvens hos kvinnorna än hos männen, men är det riktigt att de kvinnor, som icke har denna frånvarofrekvens, skall bära kostnaderna för dem som har den höga bortavaron? Jag vill citera vad likalönsbetänkandet säger i fråga om detta. Där heter det: »individens rätt skall ej göras beroende av den genomsnittliga prestationen för ett visst kön».

Vi har ju rensat bort, eller rättare sagt likalönskommittén har rensat bort prestationsprincipen, och således skall den inte hänga med på sätt som sker vid denna bedömning.

Sedan är det bara ett par saker till, som jag skall nämna i detta sammanhang.

Det sägs, att kvinnornas arbetskraft blir dyrare, beroende på frånvarofrekvensen. Men detta gäller ju alla lönegrader, och när vi kommer till de högre lönegraderna på det statliga området, är ju faktiskt likalönen tillämpad. Vad beträffar mellangrupperna är det mera tveksamt. Men när vi kommer ned till de lägre och lägsta lönegraderna föreligger en uppenbar skillnad. Där har männen som bottenlönegrad 10 lönegraden, men vi har en massa kvinnor under 10 lönegraden, t. o. m. i 4 och 5 lönegraderna. Detta är enligt mitt förmenande dålig demokrati. Det brukar här i kammaren från olika håll hävdas, att det är i första hand de lägsta inkomsttagarna, de som har de sämsta villkoren, som man skall försöka göra det bättre för.

Här är det precis tvärtom. De lägsta inkomsttagarna hålls nere. I de högre lönegraderna har man likalönen genomförd. Man kan inte komma ifrån att — även om inte bara prestationsprincipen utan även behovsprincipen utmönstrats — så släpar vi fortfarande med den senare. Ska behovsprincipen tillämpas, skall det ske via skatte- och socialpolitiken och inte via lönesättningen.

Jag hade tänkt beröra en hel del

andra punkter, men fröken Wetterström har redan tagit upp dem. Jag skall fråga vad som ofta sker här i kammaren att upprepa vad som redan är sagt. Jag skall bara be att få understrika, att det är ett rättvisekrav, en moralisk förpliktelse att man ju förr dess hellre även om det måste ske i etapper tillämpar likalönsprincipen i verkligheten och inte har den bara som en liten grann prydnad på papperet.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till motionen 270 i denna kammare av fröken Elmén m. fl.

Fröken HÖJER (fp):

Herr talman! Jag kan i allt väsentligt instämma i vad de båda föregående talarna har sagt i denna fråga beträffande lika lön för arbete av lika värde. Jag skall på ett par punkter fylla ut litet grand vad de har sagt. Tyvärr kan jag inte gå så djupt in i frågan som hade varit önskvärt.

Förra året behandlade andra kammaren en motion med förslag till skrivelse till Kungl. Maj:t om förslag till lag på grundval av artikel 23 för Förenta Nationerna om de mänskliga rättigheterna. Andra lagutskottet citerade då, att Landsorganisationens representantskap hade funnit det angeläget, att man vid kommande löneförhandlingar särskilt uppmärksammade denna fråga om lika lön — man åsyftade 1955 års avtalsuppgörelse. Jag tror det finns anledning att trycka på detta andra lagutskottets uttalande.

Varken andra kammaren eller första kammaren önskade någon lag om detta, utan förslaget avlogs. Jag är fullt medveten om att vi inte önskar någon lag i fråga om genomförande av lika lön för män och kvinnor. Men jag kan inte låta bli att göra en aldrig så liten återblick på vad som egentligen har hänt vad beträffar utjämnningen i lönehänsende för män och kvinnor.

Vi har dock sedan 1925 godtagit den-

Lika lön för män och kvinnor

na likalönsprincip. Från att tidigare ha haft en speciell löneskala för män och en för kvinnor fick vi då en gemensam löneskala för män och kvinnor. Det var det första steget. Jag skall hoppa över vad som har hänt i fråga om löneutjämningen under de senare åren men vill bara nämna att en viss utjämning härvidlag faktiskt skett mellan 1948 och 1953. Det skedde en löneökning för t. ex. manliga kontorister med 52 procent och för kvinnliga med 56 procent. Löneutjämningen på industriens och handelsområde var kraftigast åren 1949—1951. Mellan 1951 och 1954 har praktiskt intet skett i utjämningsavseende, liksom inte heller under 1955 trots det tidigare citerade yttrandet, dock med ett undantag. Det gäller på det privata området. För de bankanställda har det nämligen blivit något större förhöjning på de kvinnliga än på de manliga lönerna.

Ibland hör man att vederbörande menar att den högre procentuella ökningen av lönerna för låglönegrupperna bör räknas till godo i fråga om utjämning av lönerna för män och kvinnor. Men så kan man inte resonera. Det högre procentuella tillägget för t. ex. kvinnliga grupper i lönegrad 8 har även kommit manliga grupper, placerade i lönegrad 10, till del. Det är alltså här helt enkelt fråga om att man vill reducera skillnaden mellan hög- och låglönegrupper.

Sverige tillhör Internationella arbetsorganisationen i Genève. När vi där ordnar med rekommendationer och konventioner, så måste vi naturligtvis göra en hel rad kompromisser. I alla dessa länder är ju lagstiftning och samhällsliv ännu så olika att det måste bli en rad kompromisser när dessa konventioner och rekommendationer antogs, och då blev det oerhörda diskussioner. Arbetstagarrepresentanterna från Sverige biträdde konventionen. Den har sedan ansetts vara s. k. bindande för omedelbart genomförande för det land,

som ratificerar den. Vi reserverar oss anser att man skall kunna ta den här konventionen utan att behöva tolka den så hårt, att den ögonblickligen skall behöva träda i kraft. Här gäller det att gå in för lika lön för arbete av lika värde. Enligt artikel 2 i konventionen skall detta ske genom att främja och, i mån sagda ordning så medgiver, trygga tillämpningen av principen, såsom landets lagar bjuder. Detta kan ske enligt principerna a), b), c) och d) i konventionen eller *någon* av dem. En av dessa principer säger att det kan ske genom kollektivavtal mellan arbetsgivare och arbetstagare. Om vi sålunda förklarar att vi vill ha lika lön för lika arbete, så anser vi att denna ordning kan genomföras successivt. Huvudsaken är att riksdagen säger ifrån att vi verkligen skall gå in för denna sak.

Utskottet har i sitt utlåtande särskilt tryckt på de stora kostnader, som genomförandet av likalönsprincipen skulle komma att föra med sig. Det skulle kosta 144 miljoner kronor att vara rättvis. Det är argument nr 1. Argument nr 2 är arbetsmarknadens frihet. Vi skall emellertid komma ihåg att LO och TCO, landets två största arbetstagarorganisationer, har sagt ifrån med kraft att man där går in för likalönsprincipen. Vad är det då som hindrar att Kungl. Maj:t kommer med förslag om att vi skall uttala oss i samma riktning? Sker det, skall man inte trycka så hårt på dessa 144 miljoner kronor — det var de beräknade kostnaderna för tre år sedan — som nu är argument nr 1 mot principens genomförande.

Sveriges rikes lag säger, att mannen och hustrun i ett äktenskap har samma skyldighet att ta hand om barnen och varandra. Jag tycker det är ett tungt vägande skäl för att vi nu, gärna successivt, skall genomföra likalönsprincipen. Detta tycker jag är alldeles speciellt viktigt nu, sedan vi har fått uppgifter om hur många ofullständiga äktenskap det finns, i vilka kvinnorna

Lika lön för män och kvinnor

ensamma får ta hand om barnen. Och ändå ger vi kvinnorna lägre lön än mannen för ett arbete av lika värde.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de avgivna motionerna, i vilka man begär att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om förslag om ratificering av ifrågavarande konvention.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Vi talar under hot därför att nu sex kvinnor har ordet i följd, vilket är högst anmärkningsvärt. Emellertid har så många herrar tidigare talat här efter varandra, att det är på tiden att kvinnorna nu har fått komma till tals.

Jag finner det anmärkningsvärt att en motion, som väcktes i början av året, inte har kommit på riksdagens bord förrän så här i elfte för att inte säga tolfte timmen på riksdagens sista dag. Den hade bort kunna behandlas långt tidigare. Då hade vi haft tid att diskutera den ordentligt.

Vidare finner jag det högst egendomligt att texten i en konvention skall behöva vara så vag, att när man vänder sig till olika jurister med kunskaper i dessa ting och med vana vid lagtext och ber att få höra deras mening om konventionens innebörd, så har de olika uppfattningar om innehållet. Den saken är emellertid klar att konventions-texten i princip slår fast att lika lön för män och kvinnor bör utgå för arbete av lika värde. Vidare står det klart, att om vi antar denna princip, så har statsmakterna sedan vissa förpliktelser beträffande lönerna.

Beträffande den privata sektorn säger konventionen att man skall »främja och, i den mån sagda ordning så medger, trygga tillämpningen av principen om lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde». Detta skall ske genom lagstiftning, genom i lag fastslagen eller erkänd ordning för bestämmande av lön eller genom kollek-

tivavtal mellan arbetsgivare och arbetstagare. I enlighet med den ordning vi har här i landet kommer tillämpningen sålunda att ske förhandlingsvägen och genom slutande av avtal mellan arbetsgivare och arbetstagare. Detta är inte att ta fel på.

Jag skall först be att få instämma i vad de föregående talarna har sagt i principer och en del av detaljerna. Det kommer jag således inte att upprepa, men det finns i utskottets skrivning vissa saker, som förefaller mig mycket egendomliga. Det framhålles, alldeles riktigt, att statsmakterna har att besluta om lönen i den statliga sektorn och att man där också en gång har beslutat om lika lön. Men då måste man också tänka på tillämpningen av principen i fortsättningen. Man hänvisar här till likalönsutredningen, som framhållit att skulle man komma fram till lika lön, som fru Ewerlöf här talat om att man borde ha, med samma bottenlönegrad för män och kvinnor innebärande att praktiskt samtliga kvinnor skulle uppflyttas till 10 lönegraden, skulle det medföra en ökad kostnad för staten med 51 miljoner. Tar man även med den kommunala sektorn skulle det bli 144 miljoner.

Nu anser man att detta är en kostnad som är alldeles för stor, och även om man betraktar dessa 144 miljoner som skäligt vederlag för begången orättvisa anser man sig inte ha råd att gå till rätta med den orättvisa som nu råder därför att beloppet är så stort. Är detta egentligen någon motivering? Jag kan inte förstå annat än att vi måste försöka att på olika vägar rätta till denna orättvisa, som kvinnorna får betala för varje år.

Ett genomförande av likalönsprincipen behöver inte heller innebära att likalönssystemet skall vara genomfört 1957 utan det kan ske i etapper. Man antar en konvention och sedan har man att rapportera undan för undan hur frågan har fortskridit inom landet, lika

Lika lön för män och kvinnor

väl som man med vissa mellanrum får rapportera, varför man inte har antagit en konvention. Denna uppflyttning behöver, som jag förut sade, inte ske på en gång utan kan ske undan för undan och jag kan inte förstå annat än att var och en av oss skall kunna instämma i att det är oriktigt att olika lön skall utgå för samma arbete och för samma prestation.

Man säger vidare, att det här kommer att bli fråga om ett ingrepp i arbetsmarknadens frihet. Jag anser också att det här blir en princip, som kommer att påverka arbetsmarknaden. Man säger vidare, att om man går in för lika lön i staten, kommer detta att påverka den privata sektorn. Ja, jag anser inte att det är något fel, ty vad vi syftar till är att så småningom få fram en lika lön på arbetsmarknaden i dess helhet, och det kan inte vara något fel att staten som mönsterarbetsgivare påverkar löneförhandlingarna på den privata sektorn. Man kan vidare anta att denna princip, om den antas, kommer att användas som motivering eller som underlag vid avtalsförhandlingarna.

Sedan talar utskottet om att man från arbetsgivarnas och arbetstagarnas organisationer är intresserad av att få denna fråga genomförd. Ja, det har alltid uttalats från arbetsgivarhåll, att man har stort intresse för dessa frågor. Men när utskottet säger, att frågorna är från år har fallit framåt vill jag säga, att de lägsta grupperna vid avtalsförhandlingarna i år fick en viss förbättring genom att man fastställde en viss botten. Förut, när man har haft procentuella löneförbättringar, vidgades den reella klyftan mellan manliga och kvinnliga grupper. Det har alltså inte varit ett steg närmare likalön utan snarare inneburet, att den reella skillnaden blivit större men, som sagt, vid de senaste avtalsförhandlingarna blev det en förbättring för de lägsta inkomstgrupperna.

Man talar nu i olika sammanhang om frånvarofrekvensen. Jag hörde talas om

denna frånvarofrekvens i första kammaren, och den berördes även av fru Ewerlöf. Det finns en frånvarofrekvens, som ofta är orsakad av sociala skäl, och jag vill understryka vad fru Ewerlöf sade, nämligen att det är egendomligt att den grupp av kvinnor som sällan är borta från arbetsplatsen och som utför ett fullgott arbete skall behöva betala denna bortovaro för andra, där det gäller familjeskäl och sociala skäl. Jag anser, som även herr Strand framhöll en gång i höstas, att kostnaderna bör slås ut på lönerna i sin helhet och inte bäras av en enda grupp.

Jag finner det ganska egendomligt, att vi år 1956 fortfarande skall betala lön efter kön, att om en kvinna utför arbete skall hon ha lägre betalt för sin prestation än om en man utför exakt samma arbete. Det gäller här att få till stånd rättvisa och demokrati.

Sedan skulle jag också vilja säga, att detta har stor betydelse inom landet, men att ratificera en konvention betyder också mycket för det internationella arbetet. Med antagandet av konventionen hjälper vi också upp förhållandena och framåtskridandet i andra länder. Vårt medlemskap i FN förpliktar.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde fröken Ager (fp), fröken Liljedahl (fp), fröken Löwenhielm (fp), fru Andrén (fp), fröken Vinge (fp), fru Sjöstrand (fp) och herr Sjölin (fp).

Fru JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Det är ingen ny fråga som vi nu håller på att diskutera. Vid två om inte tre tillfällen förut har den gått ganska spårlöst förbi i kammaren. Det har då varit fråga om kommunistiska motioner som påyrkat att likalönsprincipen skulle genomföras. Diskussionen har då huvudsakligen bestått i att motionärerna har framfört sina åsikter, varefter jag har haft det

Lika lön för män och kvinnor

tvivelaktiga nöjet att på utskottets vägnar yrka avslag. Det är därför ganska förvånande, skulle jag vilja säga, att det just nu har uppstått en så stor diskussion om samma fråga, i vilken man tidigare på det hela taget tigit still.

Under diskussionen här har det framhållits att det nu inte skulle vara fråga om riktigt samma sak, då man i de kommunistiska motionerna hade begärt ett lagförslag, medan det nu endast begäres att man skall ratificera konventionen. Jag anser emellertid att skillnaden är härfin, ty hur skall man kunna komma någon vart om inte staten till sist måste hota med ett lagförslag, om inte likalönsprincipen blir genomförd? Jag tycker således inte att det är så stor skillnad på dessa och de föregående motionernas innehåll.

När man talar om likalönsprincipen tror jag att man bör kasta en blick tillbaka på förhistorien på detta område. Det var en fullständigt enig delegation i Genève som, när denna konvention lades fram, var övertygad om att för Sveriges del skulle man inte ratificera den. När propositionen kom på riksdagens bord 1952 hade ärendet varit ute på remiss hos alla möjliga instanser, som samtliga avrätt från en ratificering. Man skulle i stället låta parterna på arbetsmarknaden själva få sköta denna sak. Jag tror att man just nu har börjat få upp ögonen för varför det inte är så förfärligt nödvändigt att ratificera denna konvention.

När det ute på arbetsmarknaden gäller att ta ut en högre lön, så har man att röra sig inom den lönehöjningsram som respektive företag orkar med. Om man skulle kunna tänka sig en omedelbar höjning av kvinnornas löner, medan männens skulle förbli desamma som nu, skulle detta inte betyda så mycket om både mannen och hustrun arbetade. Den ene får då mindre och den andra litet mer betalt. Men hur blir det om enbart mannen är familjeförsörjare? Då kanske det känns litet hårdare.

Skall man tala om erfarenhet från arbetsmarknaden tror jag att jag för min del har mera erfarenhet på området än någon av damerna som varit uppe förut och talat om detta. Jag har på en arbetsplats stått bredvid en manlig kamrat och arbetat. Vi hade olika löner, så jag vet vad detta vill säga. Givetvis går jag in för principen att det skall vara lika lön för män och kvinnor, men det är i fråga om sättet att komma fram till detta mål som vi skiljer oss. Genom att ta konventionen måste staten ovillkorligen blanda sig i arbetsmarknadens göranden och låtanden i detta hänseende och det är detta vi betackar oss för. En ändring måste det bli, men det bästa är att man successivt försöker höja de kvinnliga lönerna och detta har arbetsmarknadens parter också gått in för.

Fröken Höjer frågade bl. a.: Varför skall man inte kunna ta konventionen så att man får fastslaget, att det så fort som möjligt skall bli en ändring på dessa förhållanden? Men hon sade samtidigt att ändringen bör ske successivt, och det tycker jag är riktigt. Men det är som sagt just ansträngningar i den vägen som nu göres på arbetsmarknaden. Fröken Höjer sade också att både LO och TCO har gjort bestämda uttalanden om att när det blir en lönerörelse skall man se till, att det blir en minskning av löneklyftan mellan manliga och kvinnliga arbetare. Det skall vi fortfarande hålla på, men det kan vi genomföra utan att ratificera denna konvention.

Vid den senaste löneuppgörelsen gick männens löner upp med 3,7 procent och kvinnornas med 5,36 procent. Dessa uppgifter har jag fått från LO och jag tror att de är fullständigt riktiga. De visar att vi är på god väg att lösa denna fråga, utan att man fördenskull behövde ratificera någon konvention. Jag tror att de som har erfarenhet på området förstår detta bra.

Jag skulle också vilja säga att man

Lika lön för män och kvinnor

har hört så många gånger just ifrån det håll, där man nu framhåller att här måste staten göra något, att staten i stället skall vara snäll och hålla sina fingrar borta och låta arbetsmarknadens parter klara saken. Men nu vill man plötsligt att staten skall ta hand om denna angelägenhet. Men om vi nu ratificerar denna konvention och det visar sig att det inte går att på den fria arbetsmarknaden komma fram till någon avgörande ändring av dessa förhållanden, vad skall staten göra då? Det finns väl ingenting annat för staten att göra då än att skrämma med att om ni inte gör någonting själva, så lägger vi fram ett lagförslag! Jag förstår inte hur man på annat sätt skall kunna ingripa från statens sida så att en ändring kan komma till stånd.

Jag har fortfarande samma åsikt som jag haft vid andra tillfällen när vi diskuterat denna fråga, nämligen att vi bör låta arbetsmarknadens parter klara saken själva. Jag tror att detta är bättre än att ratificera konventionen, såsom motionärerna nu har velat. Det är därför, herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken ELMÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ärade ordförande säger, att vi yrkar på att det omedelbart skall bli lika lön. Men jag har ju uteslutande talat för en successiv uppflyttning, och jag tycker det är egendomligt att man säger, att staten inte får lägga sig i denna fråga, när man på så många andra områden bestämt anser, att staten skall lägga sig i — det gäller semestern, det gäller arbetstid och mycket annat, där staten fått lov att gripa in. I detta fall anser jag att det rör sig om en princip och att man vid de fria förhandlingarna med denna princip som bakgrund skall försöka nå fram till lika lön. Jag tycker också som ordföranden, att man under den senaste lönerörelsen verk-

ligen kom en bit på väg, men i realiteten har det faktiskt blivit en vidgad klyfta mellan manliga och kvinnliga löner på grund av det procentuella tillägget.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till motionen.

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ärade ordförande uttalade sin förvåning över att vi från vårt håll, som i allmänhet menar att staten bör hålla fingrarna borta, i detta fall är så angelägna att staten skall bestämma, och det kan ju låta bestickande. Mig förvånar det i samma grad, att utskottets ordförande, som i allmänhet inte delar denna vår uppfattning, har avstått från att stödja förslaget, att staten skall taga initiativet. Den gällande ordningen här i landet är ju — och det är det väsentliga — att regering och riksdag bestämmer det statliga lönesystemet. Men när nu detta lönesystem medför uppenbara orättvisor, vem skall då ta initiativet till en rättelse om inte staten? Det finns ju inte någon annan möjlighet då det gäller den statliga sektorn, och det var den jag höll mig till.

Fru NILSSON (k):

Herr talman! När jag fick se, att det vid denna riksdag väckts motioner med yrkande att konventionen om lika lön för arbete av samma värde borde ratificeras, blev jag mycket glad, särskilt som jag faktiskt under flera år ensam fått tala för denna fråga här i riksdagen. Men det är med denna fråga som med så många andra, att den växer fram och pockar på sin lösning. Även om inte heller denna motion blir bifallen, kan jag dock konstatera, att frågan fått större bredd än tidigare och att allt fler och fler verkligen börjat anse, att likalönskravet är ett rättvisekrav — ja, att det är en brist i vår demokrati,

Lika lön för män och kvinnor

att man fortfarande betalar lön efter kön och inte efter arbetsinsats.

Utskottet vidhåller även i år sin uppfattning, att arbetarnas egna organisationer skall klara upp denna fråga, men, herr talman, fortfarande skiljer det ungefär 30 procent mellan manlig och kvinnlig lön, där män och kvinnor utför samma arbete. När vi år 1956 kan konstatera detta, anser jag att gamla fördomar fått vara bestämmande för kvinnornas löner och att arbetarparten har misslyckats med sin uppgift att uppnå lika lön för kvinnor. Det är beklämmande att läsa utskottets utlåtande, där det talas om att detta skulle kosta staten och kommunerna 144 miljoner kronor enligt 1953 års siffror. Det är ju pengar som rätteligen skulle tillhöra arbeterskorna och pengar, som säkert skulle lätta de ekonomiska bekymren för många kvinnor. Samma är förhållandet på den privata arbetsmarknaden, där massor av miljoner redovisas i bolagsvinster, som egentligen är kvinnornas pengar.

Men nog om detta. Det är själva principen man vänder sig mot, ty det är dock samma orättvisa i detta som om vi betalade lägre löner till människor för att de hade en annan hudfärg eller en annan religion.

Jag säger som jag sade förut, att även om motionen faller i dag, tror jag att kvinnorna gläds åt att det finns ett ökat intresse för likalönsfrågan. Det är min bestämda uppfattning, att det inte längre går att vifta bort denna fråga utan att den kommer att genomföras — ju förr dess bättre. Jag yrkar, herr talman, också bifall till motionen nr 270 i denna kammare.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag undrar vem reservanterna egentligen polemiserar mot. De har alla hållit föredrag om hur orättvist det är att inte likalönsprincipen genomförs. Är det någon här i kamma-

ren som inte tycker, att detta är orättvist? Har reservanterna egentligen fått något mothugg? Är det mot sig själva de polemiserar, därför att de tidigare tigit hela tiden, eller polemiserar de mot dem, som var med på att Sverige år 1952 inte skulle rösta för konventionen? Vad är det annars, som gör, att man i dag står och håller långa föredrag för likalönsprincipen? Det är som om man fäktade mot ett motstånd, som kommit upp i dag, men något sådant motstånd finns inte i denna kammare, och man har inte ens lyckats provocera fram något.

Alla vet ju, att det var andra skäl än att man här i kammaren skulle vara emot likalönen, som gjorde, att riksdagen år 1952 inte ville anta konventionen för Sveriges del. När förslaget därom förelades riksdagen, avlogs det av ett enhälligt utskott, och kamrarna — med undantag av kommunisterna, som i detta fall varit ståndaktiga och icke skiftat mening — följde utskottet med samma motivering som nu, nämligen att staten inte borde med lagstiftning lägga sig i löneförhandlingarna.

Innan delegationen, som för regeringens räkning följt spörsmålet nere i Genève, tagit ställning, hade frågan varit ute på remiss till LO, TCO och Yrkeskvinnors samarbetsförbund. Delegationen mötte ingen opposition. Ingen — inte ens de, som nu är så aggressiva — visade då någon aggressivitet mot dem, som inte ville anta konventionen.

Frågan har kommit igen i motioner från kommunisterna — visserligen olika formulerade men i sak desamma — vilka velat få till stånd ett uttalande, grundat på FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna.

Varje gång har motionerna avstyrkts utan diskussion; vid ett tillfälle yttrade dock en av de nuvarande reservanterna, fröken Höjer, att alla är överens om att både konventionen, förklaringen om de mänskliga rättigheterna och likalönskommitténs betänkande — som då nyss

Lika lön för män och kvinnor

hade kommit — är principiellt riktiga. Frågan är bara, sade hon så förnuftigt, hur saken skall kunna genomföras, och tillade mycket övertygande och — det kan jag försäkra — med inlevelse, att såväl LO som TCO var övertygade om att *likalönen bäst genomfördes förhandlingsvägen*. Hur stämmer detta med dagens reservation?

Fröken Höjer anförde vidare vid samma tillfälle, att de *statliga förbättringarna måste ske i etapper*, alltså samma motivering som den, som utskottet nu använder och som man är så upprörd över. Utskottet åberopar i dag det gamla uttalandet om att löneförhandlingarna bör ske utan statliga ingripanden i form av lagstiftning och säger för övrigt att de omedelbara konsekvenserna av en sådan skulle bli för dyrbara. Var det något annat än kostnaderna, som kom fröken Höjer att 1953 säga, att åtgärderna på det statliga planet borde vidtas etappvis? Var det inte just att genomförandet på en gång skulle kosta för mycket, fastän man då inte uttryckte sig i miljoner?

Kanske jag inte har uppfattat dem riktigt, som yttrat sig i debatten i dag, men såvitt jag förstår, menar de, att det är en annan sak att uttala sig för konventionen, som var aktuell år 1952 och nu legat till sig så länge, än att säga ja till kommunistmotionerna. Jag vill i alla fall påpeka, att motiveringen för avslag varit densamma hela tiden. Har yrkeskvinnorna, TCO och LO fått en annan uppfattning om statens ingripande i samband med likalönens genomförande än tidigare? Eller är det bara reservanterna, som börjar sväva på målet i fråga om att förhandlingsvägen är den säkraste och den riktigaste?

Ingen kan anse det riktigt utan alla måste vara ganska upprörda över att t. ex. de statsanställda kvinnorna inom fångvården ligger under den manliga personalen i lönehänseenden eller att man på de statliga sinnessjukhusen har liknande löneskillnader, trots att man

där kan peka på att arbetsuppgifterna är precis desamma för kvinnor som för män. Dessa yrkesgrupper har emellertid folk, som förhandlar åt sig, och staten kan väl inte annat än ställa vissa ekonomiska resurser till förfogande för lönehöjningar. Sedan måste det bli förhandlarnas sak att vara påpassliga och se till, att det blir ett riktigt fördelningsresultat. Både på fröken Höjers och på fröken Agers specialområden förekommer nog upprörande ting, och man undrar, om förhandlingarna förts med den frenesi man skulle önska, eller om parterna förlitat sig på en kommande lagstiftning.

Jag kan inte frigöra mig från tanken, att det i dag inte är bara av intresse för saken som man vill uttala sig för likalön, ty det skulle man ha kunnat göra mycket tidigare utan att behöva vara någon ropandes röst i öknen. Jag misstänker att det sammanhänger med att år 1956 är ett valår, att man nu på alla vis söker verka framstegsvänlig.

Jag hoppas, att den beredning, som nu håller på med en översyn av det statliga löneområdet, verkligen bemödar sig att ta ett längre steg mot likalönen än man gjort på ganska lång tid. Jag hoppas också, att de reservanter, som här talat för likalön på alla områden, är lika aggressiva, när de träffar dem, som tillhör arbetsgivareparten inom näringslivet — med vilken de har litet bättre förbindelser än vi i vårt parti — och kommer med lika bestämda yrkanden där. Det vore klädsamt.

Jag hoppas att likalönsprincipen genomföres inte genom lagstiftning, utan på samma väg som hittills använts, nämligen förhandlingsvägen. Jag är inte mindre intresserad än motionärerna av att det blir lika lön för män och kvinnor men är litet misstänksam mot dem, som den sista dagen på 1956 års värriksdag gör sig till likalönsprincipens särskilda riddare. Jag tror inte, att sakliga motiv därvid spelat den avgörande rollen.

Lika lön för män och kvinnor

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken HÖJER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Eriksson undrade, om inte motståndet mot lika lön för män och kvinnor just kom från dem som här talat för en ratificering av konventionen. Fru Eriksson tycks inte ha hört att vi tagit upp frågan just för att få till stånd en bättre utjämning. Fru Eriksson förefaller själv vara mycket belåten med vad som under senare år skett när det gäller att åstadkomma lika lön för män och kvinnor. Det är just på grund av att ingenting har skett på detta område, trots att det särskilt förra året gjordes ett uttalande om att **något** måste ske, som motionärerna återigen har tagit upp frågan om lika lön.

Fru Eriksson har tydligen inte heller klart för sig att när förslaget om en ratificering av konventionen år 1952 avisades, skedde det därför att det pågick en utredning om lika lön och att man väntade sig att denna skulle resultera i en proposition. Utskottet talade också om denna utredning och om det resultat som kunde förväntas i anledning av utredningen.

Fru Eriksson återkom i sitt anförande här ideligen till frågan om hur vi ställde oss till en lagstiftning på detta område. Det är riktigt att jag år 1955 talade emot den motion, som då förelåg, ty den gällde just en lagstiftning på området. Från motionärernas och reservanternas sida har vi också i dag alla talat emot tanken på en lagstiftning. Vi vill inte ha en sådan på detta område.

Vi har emellertid på grund av vad som inträffat på nytt tagit upp till granskning frågan om man inte genom ett uttalande från riksdagens sida om anslutning till konventionen skulle ha större möjligheter att eliminera de ojämnheter i lönesättningen som finns på det statliga området, och vi har kommit till den uppfattningen, att det skulle

kunna vara till hjälp, om riksdagen gjorde ett sådant uttalande. Vad vi här önskar är alltså inte en lag, som skulle kunna göra det möjligt att ögonblickligen genomföra likalönsprincipen, utan ett uttalande som gör det möjligt att successivt — just det ordet har vi använt — eliminera ojämnheterna i lönesättningen.

Det skulle vara intressant, om fru Eriksson ville närmare motivera sitt uttalande om motståndet mot likalönsprincipen.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill tala om för fröken Höjer, om hon inte hört det förut, att jag inte alls är belåten med den skillnad i lönerna, som finns mellan män och kvinnor på samma arbetsområde.

Jag konstaterar, att fröken Höjer i dag tvivlar på möjligheten att komma fram förhandlingsvägen. Hon har helt enkelt gett upp hoppet om att förhandlingsvägen kunna nå de resultat, som hon 1953 ansåg möjliga.

Men samtidigt säger man från motionärernas sida, att man inte vill ha en lagstiftning. Vad vill man då ha? Tror man, att platoniska uttalanden skulle kunna ha någon magisk verkan på arbetsgivarna och staten? För min del litar jag fortfarande mer på skickliga förhandlare, vare sig det gäller det statliga eller det privata arbetslivet, än på uttalanden.

År 1952 var motiveringen för att inte antaga konventionen inte den som fröken Höjer sade, utan uteslutande att man inte ville ha statens inblandning i förhandlingarna på arbetsmarknaden. Den omständigheten, att en utredning sysslade med frågan, omnämndes bara i förbifarten. Det stora och principiellt avgörande skälet var **då** som i dag att man inte ville ha en lagstiftning på löneområdet.

Lika lön för män och kvinnor

Fru EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! Fru Eriksson hävdade att vi, som har talat för ratificering av denna konvention, skulle motsätta oss fria förhandlingar på arbetsmarknaden och önska ett statligt ingripande — nu kanske jag något skärper fru Erikssons uttalande, men innebörden var ungefär den.

Det är kanske därför att vi talat så hett för motionen, att vi verkat aggressiva som fru Eriksson kunnat få ett sådant intryck av vad vi sagt. Både jag och de andra talarna har emellertid försökt att tydligt säga ifrån, att motionen icke syftar till något statligt ingripande på arbetsmarknaden. Vi har, såsom jag framhållit, tolkat konventionen på det sättet, att staten genom att tillämpa en princip, som är godtagen, skulle kunna inverka normerande på kvinnornas förhållanden på arbetsmarknaden.

Herr AHLBERG (h):

Herr talman! Jag skall lugna fru Eriksson med att jag inte kommer att avsluta detta anförande med ett yrkande om bifall till den motion som här föreligger. Men även om det är sista timmen på riksdagens sista dag — det är inte motionärernas fel att detta ärende inte kommit upp till behandling förrän nu — så anser jag att man har både rätt och skyldighet att ta till orda i detta ämne, som har en sådan betydelse och räckvidd för de kvinnliga arbetstagarna i vårt land. Jag tycker inte att man skall behöva be om ursäkt och inte heller få anmärkningar för att man gör det.

Jag beklagar att den propaganda, som i skilda former och på skilda håll bedrivits för lika lön åt män och kvinnor, har fått en sådan uppläggning som vad fallet varit. Vad man skall propagera för och försöka finna resonans för är en lön som ger lika arbetsersättning för samma prestation. Det är icke alltid **det samma som lika lön** för lika arbete. Det är i mitt tycke ett fel i konventionstex-

ten, när man bedömer lönen efter arbetsuppgiften och icke efter arbetsprestationen. Det är också en av anledningarna till att jag är mycket betänksam mot ett godkännande av konventionen. Dessutom skulle detta ikläda statsmakterna åtaganden, som skulle vara mycket svåra att effektuera. Men, som sagt, problemet är inte enklare för det, och det är lika angeläget att syssla med det trots att vi inte kan främja saken genom att acceptera denna konvention.

Jag var tillsammans med flera andra personer en månad i England 1947 för att där studera kvinnans insats på industriens område under och efter andra världskriget. Därvid framkom omständigheter som, när man väl fick ögonen på dem, låg nära till hands. Det framkom att det vore oriktigt att bestämma lönen lika för man och kvinna för ett och samma arbete. Flera industriföretag som ordentligt analyserade sina lönekostnader hade konstaterat hur mycket företaget måste lägga ned för att lära upp arbetare, som började sin anställning. Kostnaden måste slås ut över den tid vederbörande arbetstagare var i företagets tjänst. Eftersom det nu är så — och det är lätt att inse att det måste vara så — att den kvinnliga arbetskraften arbetar en väsentligt kortare tid hos arbetsgivaren än den manliga, så får man här fram en skillnad i kostnaderna som måste motivera en liten sänkning i den kontanta arbetsersättningen, räknat per timme, vecka eller månad. Vidare är — av skäl som jag inte behöver utveckla här — frånvarofrekvensen större för kvinnliga arbetare än för manliga. Flera andra sådana omständigheter redovisades också, och resultaten blev lika överallt där man gjorde analyser. Om man därför ville sätta en lön som innebar samma ersättning för samma prestation, då måste det bli någon skillnad — större eller mindre — mellan arbetsersättningen till manlig och ersättningen till kvinnlig arbetstagare.

Lika lön för män och kvinnor

Detta problem har ju varit föremål för behandling i bl. a. en kommitté på det privata området samt vid ett socialpolitiskt sammanträde, som ordnades för ett par år sedan. De båda ledande krafterna i utredningen, Sigrid Eken Dahl och Mats Larsson, utvecklade där sina iakttagelser och förslag. Även där kom man fram till att det inte skulle eftersträvas lika lön för lika arbete utan lika lön för lika prestation.

Jag har inte rätt och kanske inte heller någon anledning att ge dem som kraftigt fört kvinnornas talan ett råd, men skulle det vara något råd så blev det i första hand följande: Här borde man eftersträva en lag, som bestämmer lika lön för samma arbetsprestation. Detta är något väsentligt annat än lika lön för lika arbete.

Vad finns det för förklaring till utskottets uppgift — jag vågar inte ifrågasätta om den är riktig — att det skulle skilja så mycket i ersättning för arbete i statlig och för arbete i kommunal tjänst, att det skulle erfordras 144 miljoner kronor för att justera detta? Det kan inte bero på skillnader i prestation, utan det måste vara ett fel i lönesättningen. Jag tror — och här skall jag be att fru Eriksson i Stockholm lyssnar och håller med mig — att det beror på den allmänna inställningen hos de män som bestämmer lönerna på arbetsgivarsidan men även hos männen i de fackliga organisationerna på arbetstagersidan.

En gång i tiden var det nödvändigt med behovslön. Därvid blev den tanken naturlig, att männen, som skulle försörja familjen, måste ha högre lön än kvinnorna, som inte blev familjeförsörjare. Denna föreställning har envist hängt kvar i vår föreställning. Jag tror att massor av män, utan att eljest göra reda för sina resonemang, har detta i bakgrunden när man här talar om lönen till kvinnorna. Kvinnor har inte samma rättighet till eller behov av en viss inkomst som männen, vilka skall försörja hustru och barn. Så länge den uppfatt-

ningen lever kvar och så länge man inte kommer den in på livet, lär det vara svårt att få en ändring till stånd. De siffror som anförs är skrämmande. Jag förstår den värme, varmed representanterna för de kvinnliga arbetstagarna här tar till orda. Jag förstår att de hoppas på resonans åtminstone hos de manliga ledamöterna i riksdagen, när de diskuterar sitt ämne.

Jag har en fullkomligt klar ståndpunkt i denna fråga. Är prestationen lika, skall också lönen vara lika. Det är alltså fel, om de kvinnliga arbetstagarna i statens och kommunens tjänst, för så vitt de utför samma prestationer som de manliga anställda, har så mycket lägre lön än männen som framgår av detta betänkande. Mot detta skulle man vilja protestera.

Jag kan, herr talman, av skäl som jag antytt, omöjligen yrka bifall till den ifrågavarande motionen, men detta hindrar inte att jag med mycket allvar och mycken värme talar för att lönen för kvinnliga arbetstagare vid lika prestationer skall vara lika med männens löner.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! En verklig prestationslön kan man ju få fram endast när det gäller ackordslöner. Beträffande tjänstemän och andra, som har veckolöner eller timlöner, kan man inte fastställa att den ena utför en större prestation än den andra. Prestationerna är väl lika varierande mellan männen inbördes som mellan kvinnor och män. Jag förstår inte varför man hela tiden, när man talar om att kvinnorna skall få sina löner enligt samma principer som männen, gör dessa begränsningar. Prestationen måste vara exakt lika, säger man. Man drar fram kvinnans frånvarofrekvens, man talar om kvinnans aktiva tid i arbetet och sätter därvid in hennes arbete i hela livssammanhanget, så att man får fram hennes genomsnittliga

Ändringar i förordningen om kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel

värde på arbetsmarknaden. Investerar arbetsgivaren mera på en kvinnlig än på en manlig anställd? Det gör han inte, men eftersom det gäller en lätt avgränsad grupp, räknar man med ett sådant genomsnittsvärde, varvid de kvinnor som inte är borta och kanske arbetar ända upp till pensionsåldern får svida med lägre löner därför att det är vissa kvinnor som är borta t.ex. av familjeskäl. Detta kan inte anses riktigt. Vi har bevisat, att ungarlarna inom industrien är borta mera än de gifta männen. Skall då inte dessa ha mindre lön därför att de firar på måndagarna? Detta vore väl så godtagbart som att kvinnorna som grupp skall lida därför att vissa av dem är borta av sociala skäl.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Nilsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 37, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarans ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarans ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fru Nilsson begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 118 ja och 33 nej, varjämte 32 av kammarans ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 8

Ändringar i förordningen om kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i förordningen om kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft åtta inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, varav tre till viss del, nämligen

dels de likalydande motionerna nr 25 i första kammaren av herr *Karlsson, Göran, m. fl.* samt nr 33 i andra kammaren av herr *Johanson* i Västervik *m. fl.*,

dels de likalydande motionerna nr 54 i första kammeren av herr *Larsson, Nils Theodor*, samt nr 49 i andra kammaren av herrar *Rubbestad* och *Onsjö*,

dels motionen nr 341 i första kammaren av herr *Bergh, Ragnar*, och herr *Svärd*, i vad motionen avsåge rabatterade läkemedel,

dels motionen nr 179 i andra kammaren av herrar *Senander* och *Johansson* i Stockholm,

dels ock de likalydande motionerna nr 338 i första kammaren av herr *Lindahl* och herr *Jansson, Axel*, samt nr 280 i andra kammaren av herr *Brandt m. fl.*, i vad motionerna avsåge rabatterade läkemedel.

I motionerna I: 25 och II: 33 hade yrkats »att riksdagen måtte besluta att det karensbelopp på tre kronor som för närvarande utgår på läkemedel, som rabatteras med 50 procent, från den 1 juli 1956 ej längre skall erläggas».

I motionerna I: 54 och II: 49 hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta att till 3 § första stycket förordningen den 4 juni 1954 (nr 519) angående kost-

Ändringar i förordningen om kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel

nadsfria eller prisnedsatta läkemedel skall fogas följande stadgande, nämligen: 'Nedsättning som i detta stycke avses utgår dock ej, såframt ej kostnaden, bestämd på sätt som ovan sagts, uppgår till 5 kronor'».

Motionen II: 179 utmynnade i yrkande »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till innevarande års riksdag att receptbelagda läkemedel göres kostnadsfria, dock med den inskränkningen att en grundavgift av en krona erlägges per expedierat recept».

Utskottet hemställde, att riksdagen, med avslag å motionerna I: 25 och II: 33, II: 179, I: 341 samt I: 338 och II: 280, de tre sistnämnda motionerna i vad de avsåge rabatterade läkemedel, samt med bifall till motionerna I: 54 och II: 49, måtte för sin del antaga av utskottet framlagt förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 § Kungl. Maj:ts förordning den 4 juni 1954 (nr 519) angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel.

Reservationer hade avgivits:

1) av herr *Lundberg*, som ansett att utskottet bort hemställa

A. att riksdagen i anledning av motionerna I: 25 och II: 33 samt med avslag å motionerna I: 54 och II: 49, I: 341 i vad den avsåge rabatterade läkemedel, och II: 179 måtte för sin del antaga i reservationen framlagt förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 § Kungl. Maj:ts förordning den 4 juni 1954 (nr 519) angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel;

B. att motionerna I: 25 och II: 33 samt I: 338 och II: 280, de två sistnämnda i vad de avsåge rabatterade läkemedel, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanten anført och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) av herrar *Nils Elowsson* och *Axel E. Svensson*, fru *Carlqvist*, herr *Grönkvist*, fru *Johansson* i Norrköping samt

herrar *Nilsson* i Göteborg och *Bengts-son* i Varberg, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motioner, I: 25 och II: 33, I: 54 och II: 49, II: 179, I: 341 samt I: 338 och II: 280, de tre sistnämnda i vad de avsåge rabatterade läkemedel, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

3) av herr *Mannerskantz* och fröken *Wetterström*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru *JOHANSSON* i Norrköping (s):

Herr talman! Angående läkemedelskostnaderna inom sjukförsäkringslagens ram har en hel del motioner väckts både innan lagen trädde i kraft och efter att den gjort det. Motionerna har gått ut på, att man skulle försöka förbilliga läkemedlen. Jag har kunnat förstå motionärerna ganska väl, ty sjukförsäkringslagen innebar faktiskt en försämring för dem som varit försäkrade i sjukkassor, vilka gav rabatter på medicinen, rabatter som vida översteg vad de sedan fick, när sjukförsäkringslagen genomfördes.

Men i år har vi också haft motioner som syftat till att fördyra läkemedel. En motion från högern begär, att vi höjer det s. k. karensbeloppet till 10 kronor, och vi har också fått en motion från herr *Rubbestad*, som vill höja karensbeloppet till fem kronor.

När man skulle behandla dessa motioner i utskottet, ville nog ingen av reservanterna gå på högerns motion, utan de var nog glada att i stället få biträda herr *Rubbestads* motion, som gick i samma riktning fastän inte så långt som högermotionen.

När vi i utskottet hade att behandla herr *Rubbestads* motion — en parmotion, nr 54 i första kammaren och nr 49 i andra kammaren — kunde åtminstone vi från socialdemokratiskt håll inte biträda den, ty vi var inte hånade att fördyra läkemedlen. Om man, som utskottet här gjort, skulle bifalla den motionen,

Ändringar i förordningen om kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel

kunde det antas medföra en kostnadsminskning med 2 å 3 miljoner kronor per år och en betydande minskning av antalet verifikationer. Det var väl det som gjorde att utskottet gick på motionens linje. Det skulle emellertid också betyda högre läkemedelskostnader för en hel del människor, och det väger väl ändå ganska tungt i vågskålen, när man skall ta ställning till denna fråga.

Något som också gjorde, att vi reserverar inte ville gå på samma linje som utskottsmajoriteten — jag kan inom parentes säga att de borgerliga ledamöterna med lottens hjälp erhöill majoritet i utskottet — var att medicinalstyrelsen håller på med en översyn i fråga om dessa saker. Styrelsen har uttalat att det är ganska svåra frågeställningar som här kommer fram och att man säkert inte kan komma till något resultat förrän man hört berörda parter. Vi tyckte då att man inte behövde vara så förfärligt ivrig att få den ifrågasatta ändringen genomförd att man skulle förbigå vad medicinalstyrelsens pågående översyn kan komma att utvisa.

Jag ber, herr talman, att med dessa korta ord få yrka bifall till den vid detta utlåtande fogade reservationen nr 2.

Fröken HÖJER (fp):

Herr talman! Fru Johansson i Norrköping har redan framhållit, att utskottet haft att behandla en rad motioner med olika yrkanden rörande prisnedsättning på rabatterade läkemedel, och utskottets majoritet har gjort en kompromiss. Vi har alltså kommit överens om att gå på det förslag som innebär, att man bibehåller karensbeloppet, tre kronor, men stadgar att rabatt inte skall få åtnjutas med mindre läkemedlet kostar minst fem kronor. Vad förlorar de sjuka på detta? De kan inte förlora annat än ören, alltså mindre än en krona. Tidigare har de beträffande läkemedel, som kostar mindre än fem kronor, fått

igen hälften av skillnaden mellan kronor 4:95 och tre kronor. Enligt det föreliggande förslaget däremot kommer de inte i åtnjutande av någon prisnedsättning förrän priset uppgår till fem kronor, d. v. s. det pris på vilket rabatten enligt nu gällande bestämmelser utgör en krona.

När man ser på denna fråga konstaterar man för det första att kostnaderna blir 39,4 miljoner kronor, alltså 5 miljoner kronor mer än man tänkt sig. Vi vet dessutom alla att man önskar genomföra ytterligare rabatter på detta område. Det föreligger önskemål om att ytterligare en del läkemedel skall bli helt kostnadsfria, sådana läkemedel som är av väsentlig betydelse för vissa speciella sjukdomar. Majoriteten har understrukt att dess ståndpunktstagande motiveras av att det för vederbörande gäller så små belopp, inte fullt en krona, och att ändringen rent administrativt kommer att betyda minskade kostnader. Rune Lönngren och Ulla Swarén har företagit en utredning som visar, att antalet recipe enligt det föreliggande förslaget skulle bli 61,6 procent av nuvarande antal. Det betyder alltså en stark minskning av de administrativa kostnaderna. Kostnaderna för själva läkemedlen reduceras till 90,6 procent av nuvarande summa. Reduktionen är alltså betydligt mindre i fråga om beloppet än i fråga om antalet recipe.

De båda remissinstanserna medicinalstyrelsen och riks försäkringsanstalten har tillstyrkt förslaget. Medicinalstyrelsen har alltså tillstyrkt ett genomförande trots att utredning pågår. Styrelsen har sagt att då den förmån, som vid ett genomförande av förslaget skulle bortfalla, uppgår till högst en krona per recipe, torde ändringen i allmänhet icke innebära någon mera kännbar minskning av förmånerna för den enskilde. Vi har menat att man just av denna anledning bör ta detta förslag. Det är ett förslag som inte betyder något att tala om för de sjuka men där-

Ändringar i förordningen om kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel

emot innebär en reduktion av en dyrbar administration, som kostar mer än den ger.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag måste säga att ett beslut i enlighet med utskottets förslag innebär ett steg tillbaka, ty för att förenkla administrationen vill man införa försämringer i förmånerna för de sjuka. När vi antog sjukförsäkringslagen var det ju meningen, att den skulle vara till för de sjuka och inte för dem som skall sköta administrationen i det här samhället. Jag kan under inga förhållanden gå med på den försämring som utskottet föreslår.

Fröken Höjer säger att de föreslagna ändringarna betyder så litet för dem som behöver medicin. Ja, om man står i arbetet och har full inkomst är det ett litet belopp det gäller, men om man är pensionär ter sig kostnaderna för medicin mycket höga, speciellt som bestämmelsen om karensbelopp skall tillämpas på varje slag av medicin för sig. Det finns ingen anledning att försöka göra den här saken så enkel, då man nu i fråga om en social anordning vill företa en återgång till former som jag trodde att vi skulle ha kommit ifrån. Jag beklagar att det för närvarande på bürgerligt håll finns en tendens att vilja försvaga det sociala stödet för människor som behöver hjälp i olika avseenden.

Jag har gått på en motion som förordar att det nuvarande karensbeloppet på 3 kronor skall slopas, varigenom man åstadkommer en förbättring för de sjuka. Därmed kommer man även ifrån en bestämmelse, vars berättigande svenska folket inte kan begripa, nämligen att recepten skall delas upp på de olika medicinsorterna och bestämmelsen om karenssumman tillämpas på varje sort för sig, så att en människa som är

sjuk kan behöva köpa medicin för stora belopp utan att få någon hjälp från statens sida. Om man följer den reservation som jag här har avgivit, löser man därmed även denna fråga.

Vi måste också komma ihåg, ärade kammarledamöter, att även om vi som bor i städerna har ganska lätt att komma till sjukkassan och klara upp våra affärer med den, så är det numera, eftersom man har centraliserat sjukkas-sorna, ofta förenat med stora svårigheter för folk på landsbygden att komma till sjukkassorna och få sina recept påskrivna o. s. v.; det kanske kan vara nödvändigt att åka en mil eller längre. Jag anser att vi bör vidta åtgärder för att förenkla det nuvarande systemet, inte för administrationen, men för de sjuka som behöver hjälp, och jag tror att det som jag har föreslagit i reservationen är ett steg på den vägen.

Det är riktigt som man säger, att statens kostnader för medicinen har blivit högre. Vi har fått modern och bra medicin i det här landet såväl som på andra håll. Men när man ser på medicinkontot, bör man samtidigt också se på sjukvårdskontot över huvud taget. Eftersom de moderna medicinerna ofta kan flytta människor från sjukhus till hem och andra platser, skall man räkna bort den minskning av kostnaderna för sjukhusvård som medicinen har möjliggjort, och jag vågar säga att vi där har vunnit så stora värden, att de ökade medicinkostnaderna inte på något sätt behöver verka avskräckande, som man här har gjort gällande att de skulle göra.

Ärade kammarledamöter! Vi måste försöka förstå att vi i detta land har inte bara städer utan också en landsbygd med stora avstånd och besvärligheter, och vi bör vidare tänka på att vi har en hel del sjuka, som nu skall ha fri medicin och som får vidkännas ett krångel utan all ände. Jag tror att man, om man följer min reservation, åstadkommer en väsentlig förbättring för dem som behöver hjälp.

Ändringar i förordningen om kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation, nr 1, som jag har undertecknat.

Fröken **WETTERSTRÖM** (h):

Herr talman! Jag kan instämma i vad fröken Höjer sagt. Jag har samma uppfattning som hon, och jag har varit med om att tillstyrka denna motion i andra lagutskottet. Jag tycker för min del att det är ett väl avvägt förslag, och det medför utan tvivel en inte föraktlig förenkling och en minskning av det administrativa arbetet och dessutom minskning av utgifterna för staten utan — och det är en väsentlig sak — att man kan tala om en anmärkningsvärd försämring för den enskilde.

Jag har begärt ordet uteslutande för att tala om anledningen till min och min medreservants blanka reservation. När vi fattade beslutet i utskottet, var vi av den uppfattningen att beslutet var ägnat att träda i kraft den 1 juli detta år i enlighet med vad motionen innehöll. Sedermera vid justeringen sades att det skulle medföra en hel del tekniska svårigheter, och av den anledningen beslöt man att sätta detta i kraft den 1 januari nästa år. Vi anser att dessa svårigheter överdrivits och att det bort vara möjligt att vidtaga ändringen redan den 1 juli.

Jag har, herr talman, intet yrkande på denna punkt utan ber att få instämma i utskottets förslag.

Herr **JOHANSON** i Västervik (s):

Herr talman! Jag har även i år kommit tillbaka med en motion, som har väckts tidigare här i riksdagen alltifrån 1953, när det beslöts att sjukförsäkringen skulle genomföras.

Vi har i den motionen, nr 33, gjort ett principiellt uttalande, och jag skulle ha varit tacksam om de som talat för utskottet här, hade tagit upp detta principuttalande till diskussion. Jag skall be att få anföra ett par rader ur detta principuttalande: »I ett demokratiskt sam-

hälle bör det vara en angelägenhet av stor vikt att sträva efter att förmånerna vid sjukdomsfall eller yrkesskada blir så lika som möjligt och att de inte göres beroende av anställningsformerna eller vem man är anställd hos. Inkomstbortfall vid sjukdom eller olycksfall och de i samband med dessa ökade utgifterna är inte lättare att bära för dem som arbetar på en fabrik än för dem som exempelvis har kontorsplatser.»

Vi har tidigare här i debatten hört hur kvinnorna frenetiskt kämpat för att man skulle få bort den olikhet i löneställning, som nu råder på arbetsmarknaden mellan de olika könen. Jag skulle vilja fråga fröken Höjer i detta sammanhang: Är det inte lika angeläget att vi får bort de orättvisor som finns i samhället och som är knutna till människors sjukdom.

Om jag sedan får göra en kort tillbakablick på denna fråga, skulle jag vilja gå tillbaka till socialvårdskommittén, som kom med sitt betänkande 1944 och där förutsatte att läkemedlen skulle rabatteras med 50 procent. 1946 fattade riksdagen principbeslut, och däri ingick också att läkemedlen skulle rabatteras med 50 procent. Bland de remissyttrandena, som avgavs i anledning av socialvårdskommitténs betänkande, har jag inte funnit något remissvar där man sagt, att något karensbelopp skulle införas. Karensbeloppet torde ha tillkommit i samband med att man från högerhåll 1946 motionerade om att det skulle införas en grundavgift på 10 kronor. Därefter har tydligen frågan om karensbeloppet förts fram.

Efter riksdagsbeslutet 1946 och efter avgivandet av socialvårdskommitténs betänkande vidtog de erkända sjukkasorna åtgärder för att tillförsäkra medlemmarna läkemedelsförmån. 80 procent av sjukkasorna införde läkemedelsförmån, och majoriteten av dessa införde en läkemedelsförmån som innebar att läkemedel rabatterades med 50 procent.

Ändringar i förordningen om kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel

När riksdagen 1953 hade att ta ställning till sjukförsäkringsreformen, förelåg motioner såväl från högerhåll som från folkpartihåll och jag tror även någon från bondeförbundshåll, där man yrkade på införande av ett karensbelopp. Jag ber om ursäkt om jag minner mig när det gäller folkpartiet, jag vet i varje fall att man från högerhåll kom med ett sådant yrkande. Från visst bondeförbundshåll yrkade man på att karensdagarna skulle vara sex, medan högern yrkade på att det skulle vara sju. Men lägg märke till, ärade kammarledamöter, att samtidigt förelåg motioner där man sade, att den nya sjukvårdsreformen icke fick innebära en försämring för de grupper som nu har bättre förmåner, än vad den nya sjukförsäkringen, skulle ge eller därmed likvärdiga. Vad fanns det då för anledning att motionera eller göra framstötter för att försämrade för de människor som tidigare hade tre karensdagar och läkemedelsrabatt på 50 procent.

Jag ser herr Ohlin här i kammaren, och jag vill ställa en fråga till honom. När vi i lördags diskuterade frågan om tjänstepensionering, framhöll herr Ohlin, att folkpartiet anser det vara en angelägen uppgift att steg för steg utjämna de klassgränser som finns i samhället. Vad säger då herr Ohlin om folkpartiets ledamöter i andra lagutskottet? De går den rakt motsatta vägen och vill införa ett högre karensbelopp och därmed skärpa skillnaden gentemot dem som är statsanställda — och även en del privatanställda — som icke har någon som helst karenstid när de är sjuka, som har fri medicin och som inte behöver lägga till någonting av läkarkostnaden.

Herr talman! Jag skall inte fresta kammarledamöternas tålamod längre, men jag har gjort en liten reflexion när jag har sett de här framstötarna. Jag kom att tänka på den tappre soldaten Svejck, som låg på sjukhus och dagligen demonstrerade sin vilja att få komma ut och slåss för sin kung och sitt kära

fosterland. Till sist blev han utkörd från sjukhuset och fick reda på att han skulle träffa på sitt regemente om han gick någon mil västerut. Svejck gick rakt österut. Under tiden mediterade han för sig själv, att det nog var klart att han skulle ha kommit fortare till sitt regemente om han hade gått västerut, men jorden är ju i alla fall rund!

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Lundberg avgivna reservationen, nr 1.

Fröken HÖJER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Här gäller det ett belopp av inte fullt en krona. Inte river vi några klassgränser genom en åtgärd i här ifrågavarande avseende. Här vill vi friställa pengar som lagts ned på det administrativa för att i stället ge dem till de sjuka. Vi har från folkpartiets sida motionerat angående en total reduktion av vissa läkemedelskostnader. Vi menar att man måste se noga till, vad detta kostar administrativt och vad man vinner på det. Vi anser att de sjuka vinner mer om utskottets förslag genomförs.

Herr JOHANSON i Västervik (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterade att fröken Höjer icke sade någonting om vårt principuttalande i motionen, och det är på sitt sätt betecknande.

Utskottet har sagt, att ett slopande av karensbeloppet kommer att kosta mellan 20 och 25 miljoner kronor. Det är klart att det är mycket pengar, men om en del av dessa pengar skall betalas av de 1 200 000 inkomsttagare här i landet som år 1954 hade en inkomst, understigande 6 000 kronor, så kan jag inte få för mig annat än att varje krona för dem betyder oerhört mycket, även om det bara rör sig om 99 öre, fröken Höjer.

Talet om de administrativa kostnaderna är en rosbukett som man bär fram för att dölja bakåtsträveriet, men dessa rosor har vissa taggar, fröken Höjer, och det egendomliga med de taggarna är att

Ändringar i förordningen om kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel

de mindre inkomsttagarna, icke de större, sticker sig på dem.

Herr CARLSSON i Bakeröd (bf):

Herr talman! Jag skulle vilja säga till den senaste talaren och även till herr Lundberg, att det nog inte finns någon i denna kammare som betvivlar, att herrarna har de allra bästa bevekelsegrunder för sitt ställningstagande till det sociala problem som vi nu behandlar här i riksdagen. Jag vet att så är förhållandet, och jag uppskattar det, men jag tycker det är fel om man tror att vi, som har en annan åsikt i denna fråga, skulle ledas av några dunkla eller lömska motiv. Det är inte alls så, att vi vill klå fattiga och sjuka människor på deras surt förvärvade slantar för att kunna spara några ören åt staten på var och en, utan vad vi syftar till är att i någon mån minska den pappersexercis som både jag och herr Lundberg anser har tagit alldeles för stora proportioner.

Såsom tidigare har nämnts här har frågan om prissättningen på rabatterade läkemedel behandlats i olika motioner, och det har kommit fram skilda förslag. Jag skall vid denna sena timme givetvis inte trötta kammaren med någon redogörelse för de olika yrkanden som har gjorts och inte heller för utskottets motiv i de fall när motionerna blivit avstyrkta. De finns ju refererade i utskottets utlåtande, och jag ber att få hänvisa till detta.

Jag skall emellertid be att få säga ett par ord om motivet för att utskottet har intagit den ställning som reservanterna nu klandrar det för.

I likhet med medicinalstyrelsen och riksförsäkringsanstalten har utskottets majoritet ansett att en lättnad i arbetet för läkarna och apotekarna är ett i hög grad påkallat önskemål. En sådan lättnad i arbetet kan ske genom den ändring i fråga om prisnedsättningen som här föreslås, och då detta nu kan genomföras utan någon avsevärd uppoft-

ring från den enskildes sida, anser vi att denna reform bör komma till stånd. De belopp som det här gäller är faktiskt ganska blygsamma. Det kan i allra sämsta fall bli en merkostnad av en hel krona för den enskilde, men i regel gäller det mindre belopp, och det kan knappast med skäl påstås att en så liten merkostnad kan ha någon större betydelse för den enskildes ekonomi.

Däremot skulle utskottsmajoritetens förslag medföra betydande lättnader då det gäller läkarnas och apotekens arbete. Det är knappast rimligt att mer än en tredjedel av de recept för vilka prisnedsättning gäller skall avse några ören, som ofta inte täcker administrations- och utskrivningskostnader — jag bortser helt från den tidsförlust som patienten eller hans ombud gör i väntan på att få beloppen uträknade.

Jag är emellertid angelägen att få påpeka, att motivet för utskottsmajoritetens ställningstagande i denna fråga ingalunda i första hand är att man skulle spara de två eller tre miljoner kronor som ett genomförande av förslaget skulle ge. Jag skulle för min del inte tveka ett ögonblick om det gällde att ge dessa pengar till en förbättrad sjukvård i någon förnuftig form, men vi anser att denna ändring av bestämmelserna i förordningen om prisnedsatta läkemedel är betingad av de erfarenheter som man gjort under den tid då förordningen har tillämpats. Vi anser det riktigt att underlätta apotekens arbete genom att minska det årliga antalet verifikationer med omkring fyra miljoner, helst som detta — jag upprepar det — kan ske utan någon nämnvärd merkostnad för den enskilde medborgaren.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herr *Rubbestad* (bf).

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Höjer talar här om att frågan gäller några ören eller

Ändringar i förordningen om kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel

en krona, men det kan gälla fyra gånger en krona därest flera mediciner utskrivs på samma recept.

De gamla känner sig ofta utanförstående efter sjukkasareformen, men en förmån som de har är prisnedsättningen på medicin. När ålderdomen kommer behöver man ofta vissa mediciner för att lindra sjukdomar som naturligt följer med hög ålder. Det är orimligt att försämra de nuvarande förhållandena som utskottet föreslår, och jag vågar säga att det finns anledning att genomföra förbättringar i de avseenden jag förordar i reservationen.

Herr Carlsson talar om förenklingar. Ja, år 1953 kämpade jag i utskottet för att få till stånd ett förenklat förfarande beträffande hela sjukkasareformen, men då ville man inte vara med. Man såg den ena faran efter den andra, och vi blev tvungna att böja oss för det. Nu ser den administrativa apparaten ut så som damerna och herrarna då önskade ha den. Skall man nu förenkla den administrativa apparaten på de sjukas bekostnad i det här landet? Jag beklagar att en sådan syn håller på att komma tillbaka i det svenska samhället. Det är ännu mer beklagligt därför att det gäller sjuka personer som behöver hjälp bland annat med medicin.

Jag är medveten om att frågan har fallit genom första kammarens beslut, men ett bifall till min reservation är ändå en opinionsyttring som kan få betydelse för framtiden, och av det skälet hoppas jag att andra kammaren stöder den reservation som jag har avgivit.

Herr ALMGREN (s):

Herr talman! Trots att det gjorts ganska många inlägg redan i denna fråga vill jag ändå ta till orda. Jag har nämligen redan från allra första början, när vi beslöt denna läkemedelsreform, motsatt mig det karensbelopp på tre kronor som den innehåller. Jag gjorde det bl. a. med den motiveringen, att jag inte

ville vara med om att försämra de redan i många län förekommande bättre förmåner som de erkända sjukkassorna hade.

Som bekant beslöt emellertid riksdagen införande av denna karens på 3 kronor. Vi hoppades emellertid att vi framöver skulle kunna övertyga riksdagen om att slopa beloppet. När jag därför häromdagen fick höra, att man i andra lagutskottet fått — visserligen med lottens hjälp — majoritet för ett yrkande, som innebar en höjning av karensbeloppet, trodde jag knappast det var sant. Att högern är ute för att försämra de sociala förmånerna är ingen överraskning. Vi är vid det här laget vana vid högerns kärvare linje, när det gäller de sociala frågorna. Men att folkpartiet och även bondeförbundet har medverkat härtill är underligt, särskilt som man från folkpartiet ofta berömmar sig av att vara de som särskilt ömmar för dem som har det svårt.

I utskottsutlåtandet förfasas man sig över att statens kostnader för läkemedel har stigit. Ja, det är riktigt. Det beror väl på att läkemedlen har blivit dyrare, och det har väl de sjuka redan fått känna på. De har fått bära sin andel av de dyrare läkemedlen. Men nu vill man övervältra statens andel av detta på de sjuka. Är detta rimligt? Nej, ingalunda.

Man motiverar vidare förslaget med att man vill förenkla administrationen, men man får inte ensidigt se till detta. Det är gott och väl att man strävar efter lättnader i administrationen, men, som herr Lundberg nyss sade, man bör inte låta detta gå ut över de sjuka.

De löjligt små belopp, som ibland ingår i rabatt, är en följd av att vi infört karensbelopp. De skulle bäst elimineras genom att karensbeloppet helt slopades, som också föreslås i herr Lundbergs reservation.

Vi hade goda erfarenheter från de erkända sjukkassor — och de var ganska många — som tidigare hade rabatt med 50 procent utan något karensbelopp.

Ändringar i förordningen om kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel

Vad kommer nu sjukkasseeffolket att säga i de delar av landet, som tidigare haft dessa bättre förmåner, när man nu försöker försämlra dessa förmåner ytterligare, exempelvis i Jönköpings län, där sjukkasseeffolket bestämt uttalat sig emot införandet av något karensbelopp på läkemedel? Ja, inte kommer de att hälsa den framtöt, som nu gjorts från de borgerliga, med tillfredsställelse.

De yrkesskadade, som före samordningen med sjukförsäkringen hade helt fria läkemedel från arbetsgivarna, hur kommer de att motta ett sådant här förslag i bakåtsträvande riktning? Jo, de kommer självfallet att bli förbittrade. Redan nu råder en viss irritation över att det på denna punkt i vår sjukförsäkring, som i övrigt är mycket värdefull, har inträffat försämlringar för de yrkesskadade.

Hur kommer slutligen våra folkpensionärer att reagera? Här har nämnts från denna talarstol tidigare, hurusom de i särskilt hög grad är beroende av läkemedel. För dem är även små belopp, även någon krona, av betydelse. Dessa folkpensionärer kanske genomsådär folkpartiets valtaktiska överbud, när det gäller höjningen av folkpensionerna, som riksdagen beslutade häromdagen. Det är möjligt att förslaget om den retroaktiva höjningen för våra folkpensionärer från den 1 januari i år inte blir det lockbete i valrörelsen som folkpartiet avsett.

Herr talman! Jag ber att med detta få yrka bifall till herr Lundbergs reservation.

Under detta yttrande övertog herr andre vice talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Jag har en känsla av att den bästa medicinen för kammarens ledamöter nu vore att få gå hem och sova. Jag skall inte fördröja tiden för hemgång med så många minuter.

Vi har här i dag träffat en gammal bekant, nämligen herr Johansons i Västervik motion. Den skulle jag vilja likna vid ett itererat läkarrecept. Den har nu tre gånger varit föremål för behandling, men ingenting har inträffat som kan motivera ett bifall. Det får räcka som kommentar till den.

Jag begärde ordet för att göra reklam för reservation nr 2, som fru Johansson i Norrköping, herr Nilsson i Göteborg och jag står på. Vi har nämligen funnit, att det förslag som har framförts av herr Rubbestad och som fått majoritet i utskottet är en mycket illa genomtänkt reform, om man nu skall använda ordet reform om ett dylikt förslag. Man har nämligen föreslagit att man skall betala mera för *billigare* medicin än för *dyrare*. Reformen får nämligen de konsekvenserna, att för ett läkemedel som kostar kr. 4:95, får man betala 4:95. För ett läkemedel som kostar kr. 6:90 får man också betala kr. 4:95. Jag får säga att det är en rätt underlig metod att reformera en reform.

Nu säger man att det är mycket små belopp man får tillbaka i rabatt enligt de nuvarande bestämmelserna. Jag har en utredning här som tyder på att de flesta läkemedel kostar mellan 4 och 5 kronor. Man får alltså en rabatt på mellan 50 öre och 1 krona. I vilken affär kan man gå in och köpa en vara för 4:50 och få 75 öre i rabatt? Det är inte småpengar. Går jag in på ett apotek och köper läkemedel för kr. 4:50 och apotekaren ger mig 75 öre i rabatt, räcker det till en kaka bröd enligt vad damerna har sagt. Man får en limpa för 75 öre. Det är ingen dålig rabatt som man här vill ta bort.

Men det allvarliga är att man inte har velat utreda frågan. Man har inte ens velat avvakta den utredning som medicinalstyrelsen har påbörjat. Vi får väl ändå låta medicinalstyrelsen slutföra sin utredning. Det är möjligt att man där kan finna en metod, som administrativt förbilligar utan att det behöver

Ändringar i förordningen om kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel

ske på bekostnad av de sjuka. Vi skall inte rycka loss denna detalj från den stora sjukförsäkringsreformen och dess översyn, utan den hör hemma där.

Med dessa ord, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 2.

Herr JOHANSON i Västervik (s) kort genmäle:

Herr talman! I anledning av det inspi-
rerade anförande som herr Bengtsson i
Varberg nyss höll vill jag säga att jag
ett föregående år framhöll, att höjning-
en av läkemedelspriset från den 1 de-
cember 1955 hade gjort det betydligt
besvärligare framför allt för folkpensio-
närerna, som icke fick den fria medici-
nen, att betala vad ökningen av läkeme-
delspriset medförde. Och nog har det
en viss betydelse att man höjer läkeme-
delspriset men icke förändrar den hjälp
till dessa läkemedel, vilken pensionärer-
na tidigare haft, så att de får läkemed-
len för ungefär samma pris som de haft
tidigare.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Jag har aldrig kunnat
föreställa mig, att man skulle kunna till-
skapa en acceptabel sjukförsäkring utan
att denna kompletterades med en läke-
medelsreform, som i princip innebar att
läkemedlen blev fria. Därför är det så
mycket underligare, att det utskott som
har hand om de sociala frågorna och
där det borde sitta folk med känsla för
dem som är sjuka och andra som befin-
ner sig i social misär på ett eller annat
sätt, bland de fem motioner som fram-
förts i riksdagen — av vilka endast en
avser försämringar — skulle välja just
det förslag som innebär en klar och
uppenbar försämring. Detta tycker jag
rimmar dåligt med det sociala ansvar
ett sådant utskott borde ha. Strävandena
från statsmakterna bör väl i alla fall
gå ut på att vi skall komma dithän, att
läkemedlen i princip blir fria.

Utgående från denna uppfattning har
vi ingett en motion, i vilken vi kräver

en sådan reform, men där vi ändå har
ansett, att ett slags expeditiönsavgift —
eller vad man vill kalla det — på en
krona bör kunna föreskrivas såsom en
viss gräns.

Jag skall, herr talman, be att få yrka
bifall till motion 179. Dessutom vill jag
förklara, att vi i andra hand kommer
att rösta för herr Lundbergs reservation.

Herr talmannen återtog nu ledningen
av kammarens förhandlingar.

Herr ONSJÖ (bf):

Herr talman! Jag begärde ordet, när
man här började att göra storpolitik av
denna fråga och betrakta den som ett
bevis för en reaktionär framstöt. Jag
måste i varje fall reagera mot det an-
grepp som skedde mot högern och folk-
partiet. Det är i första hand vi bonde-
förbundare som är ansvariga, men jag
kan försäkra att det inte varit fråga om
något reaktionärt utan det är en prak-
tisk åtgärd. Jag menar att man måste
ha sinne för proportioner, när man dis-
kuterar detta.

Vår mening var inte att försämra nå-
got. Faktum är ju att kostnaderna för
dessa läkemedel har blivit högre än vi
räknat med. Jag kan därför inte tänka
mig annat än att man slutligen kommer
fram till en lösning efter dessa linjer
för att i någon liten mån komma bort
från vad man kallar »Krängel-Sverige».

Då vi har råd att betala ut mera pen-
gar får vi naturligtvis diskutera den sa-
ken. Men vi skall inte göra den krångli-
gare än vad vi behöver göra och man
är inte reaktionär därför att man vill
rätta till en sak som börjat bli krånglig.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets
förslag.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Av hänsyn till den sena
timmen hade jag inte tänkt att här be-
gära ordet. Jag instämde därför med
herr Carlsson i Bakeröd, som anförde
synpunkter vilka i stort sett varit avgö-

Ändringar i förordningen om kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel

rande också för mitt ställningstagande, synpunkter som även fröken Höjer mycket ingående redogjort för tidigare. Men när herr Bengtsson i Varberg säger, att det föreliggande förslaget är illa genomtänkt, måste jag protestera. Jag vill påpeka för herr Bengtsson att medicinalstyrelsen, som har yttrat sig över motionen, har förklarat att den är så förnuftig och så litet betungande för den enskilde att medicinalstyrelsen ansett sig böra tillstyrka den, trots att en utredning för närvarande pågår om dessa ting. Även riksförsäkringsanstalten har tillstyrkt motionen.

Min motion har syftat till att lätta bördan för läkare och apotekare. Vi beslöt 1953 om ett karensbelopp på läkemedel om tre kronor, men sedan dess har penningvärdet sjunkit med mer än 30 procent. En höjning på en krona innebär därför ingen reell fördyring jämfört med 1953 års beslut. Om vi däremot bifaller utskottets förslag, uppnår vi en förenkling för såväl läkare som apotekare, och det innebär också en lättnad för dem som köper läkemedlen. De slipper då att vänta så länge på apoteken och slipper i vissa fall besväret med anskaffande och förnyande av recept m. m. Därför tycker jag att vi utan vidare bör kunna bifalla utskottets förslag, som innebär en förenkling av organisationen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BENGTSOON i Varberg (s):

Herr talman! Det förhållandet att medicinalstyrelsen och riksförsäkringsanstalten har tillstyrkt motionen är väl i och för sig inte något bevis för att den är bra. Dessa institutioner har ju bara sagt att de funnit att ett bifall till motionen skulle innebära ett administrativt förbilligande. Jag har emellertid sagt, att om vi kan finna en metod, som medför ett förbilligat administrativt förfarande utan att samtidigt medföra nå-

gon försämring för de sjuka, så varför inte vänta på det. I stället för att bifalla motionen tycker jag att vi skall låta utreda hela denna stora fråga.

Orsaken till att motionären Rubbestad i detta fall har stannat vid en femma är väl att *femman* har blivit en fix idé hos honom, och att herr Rubbestad därför tror att den passar även i detta fall. Nej, låt oss behålla de förutvarande tre kronorna och den hittillsvarande rabatten!

Herr RUBBESTAD (bf):

Jag skulle vilja rekommendera herr Bengtsson i Varberg att också gå in för en femma. Då skulle kanske han också klara sig bra.

Herr ALMGREN (s):

Herr talman! Jag anser att denna fråga är av stor betydelse. Man skall ha dålig kontakt med folket ute i landet, om man inte känner till att detta karensbelopp har vållat irritation på framför allt sådana platser, där man tidigare haft 50 procents rabatt på läkemedel utan något karensbelopp. Här tar man faktiskt bort en social förmån, som för folkpensionärer och andra människor i små omständigheter är nog så betydelsefull. Penningvärdet har försämrats, och de sjuka får nu betala en större andel av medicinerna genom att läkemedelspriserna har höjts så kraftigt som fallet varit, och staten kan inte undandra sig sin andel i skulden att läkemedelspriserna har stigit.

Jag anser som sagt att denna fråga är mycket betydelsefull, därför att de föreslagna åtgärderna kommer att drabba människor, vilka icke kan betala högre läkemedelspriser utan att detta återverkar så på ekonomin att de får svårt att klara sig.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav först propositioner

i fråga om utskottets hemställan utom i vad anginge motionen II: 179, nämligen på 1:o bifall till utskottets hemställan i detta avseende; 2:o) bifall till den med 1) betecknade reservationen av herr Lundberg; samt 3:o) bifall till reservationen 2) av herr Nils Elowsson m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lundberg begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition antagits propositionen om bifall till reservationen av herr Nils Elowsson m. fl. följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 38, utom i vad angår motionen II: 179, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Nils Elowsson m. fl. i motsvarande delar.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 62 ja och 112 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså, med avslag å utskottets hemställan därutinnan, antagit det förslag, som innefattades i motsvarande delar av den av herr Nils Elowsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Härpå gav herr talmannen propositioner dels på bifall till motionen II: 179 dels ock på avslag därå; och beslöt kammaren avslå motionen.

§ 9

Höjning av maximigränserna för axel- och boggietryck på landets vägar

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 39, i anledning av väckta motioner angående höjning av maximigränserna för axel- och boggietryck på landets vägar.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 27 i första kammaren av herrar *Mannerskantz* och *Eskilsson* samt nr 30 i andra kammaren av herr *Cassel m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en skyndsam utredning angående möjligheterna för en höjning av maximigränserna för axel- och boggietryck på landets vägar».

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 27 och II: 30, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna, vad utskottet i utlåtandet anförde.

Reservation hade avgivits av herrar *Nilsson* i Göteborg och *Odhe*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte avslå förevarande motioner, I: 27 och II: 30.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr NILSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Odhe och mig avgivna reservationen.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Det har ställts ett avslagsyrkande, men jag kan fatta mig så kort, att jag endast ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Uppskov med vissa ärenden

§ 10

Föredrogs vart efter annat:

tredje lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner, och statsutskottets memorial nr 157, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtande och memorial hemställt.

§ 11

Uppskov med vissa ärenden

Föredrogs statsutskottets memorial nr 158, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på att i det föreliggande memorialet föreslås uppskov till höstriksdagen med behandlingen av bl. a. motion nr 463 i denna kammare, som jag tillsammans med några andra ledamöter har väckt och vari begäres utredning med förslag till 1957 års riksdag i ett visst ämne. Genom detta uppskov med behandlingen har de facto motionen avslagits ehuru den ej prövats av utskottet, eftersom en behandling vid höstriksdagen givetvis inte kan resultera i någon begäran om förslag till 1957 års riksdag efter utredning. Jag tycker att det är mycket otillfredsställande med ett sådant uppskov, när klämman i motionen är sådan den är.

Jag har velat påtala detta och anmäla det till kammarens protokoll. Jag har intet yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 12

Föredrogs vart för sig tredje lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för utvecklingsarbetet på atomenergiområdet jämte i ämnet väckta motioner,

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt att utvinna atomenergi m. m. (atomenergilag), m. m., och

nr 24, angående uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 13

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets memorial nr 159, angående statsregleringen för budgetåret 1956/57.

§ 14

Föredrogs statsutskottets memorial nr 160, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om grunder för byggnadsbidrag till realskolor.

Kammaren beslöt till en början, enligt utskottets hemställan, att till avgörande företaga ärendet efter allenast en bordläggning.

Den i memorialet föreslagna voteeringspropositionen blev härefter godkänd.

§ 15

Föredrogs, men bordlades åter andra lagutskottets memorial nr 40, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i butik-

stängningslagen den 21 juli 1948 (nr 608), jämte i ämnet väckta motioner.

§ 16

Till bordläggning anmäldes tredje lagutskottets memorial nr 25, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande tredje lagutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner angående en reformering av skogslagstiftningen.

§ 17

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 275, i anledning av väckt motion angående utredning om taxeringsmäns straffrättsliga ansvar; och

nr 276, i anledning av väckta motioner om upphävande av § 114 regeringsformen;

från bankoutskottet:

nr 277, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition (nr 117) med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m. jämte i ämnet väckta motioner, dels ock väckta motioner angående åtgärder för en skyndsam räntesänkning; samt

från första lagutskottet:

nr 338, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 21 december 1945 (nr 872) om verkställighet av frihetsstraff m. m.;

nr 339, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av överenskommelse mellan Sverige och

Förbundsrepubliken Tyskland rörande tyska tillgångar i Sverige, m. m.; och nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o), 4:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Vidare anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 293, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Nya Zeeland för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatteflykt beträffande inkomstskatter;

från andra lagutskottet:

nr 331, i anledning av väckta motioner om en allmän pensionsförsäkring; och

nr 332, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 och 12 §§ lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester, m. m.; samt

från sammansatta stats- och andra lagutskottet:

nr 319, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om höjning av folkpensioner m. m.

§ 18

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 2.08 på natten.

In fidem
Gunnar Britth

Torsdagen den 31 maj

Kl. 10.00

§ 1

Anställdes, jämlikt § 65 riksdagsordningen, omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 160 föreslagna, av riksdagens båda kamrar godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med Första kammaren vill, att riksdagen må — med godkännande av de av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 16 mars 1956 förordade grunderna för byggnadsbidrag till realskolor vid högre allmänna läroverk, fristående statliga realskolor, kommunala flickskolor, kommunala realskolor och praktiska kommunala realskolor, att tillämpas tills vidare från och med redovisningsåret 1956/1957 — finna motionerna I: 546 och II: 723, I: 421 och II: 513 samt I: 549 och II: 720, de fyra förstnämnda såvitt här är i fråga, icke föranleda någon riksdagens åtgärd, röstar

Ja;

Den det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med Andra kammaren beslutat att — med godkännande i övrigt av de av departementschefen förordade grunderna för ifrågakvarande byggnadsbidrag — i anledning av motionerna I: 546 och II: 723, I: 421 och II: 513 samt I: 549 och II: 720, de fyra förstnämnda såvitt här är i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t medgiva, att i särskilda fall statsbidrag må utgå för byggnadsföretag, som avser realskolor och därmed jämförliga skolor, utan hinder av att arbetet påbörjats före den 1 juli 1956, dock inte tidigare än den 1 juli 1954.

11 — Andra kammarens protokoll 1956. Nr 24

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 76 Ja och 121 Nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 70 Ja och 56 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller 76 Ja och 121 Nej, sammanräkningen

visade 146 Ja och 177 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överenstämmelse med nej-propositionens innehåll.

§ 2

Justerades protokollen för den 25 innevarande maj.

§ 3

Föredrogs tredje lagutskottets memorial nr 25, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande tredje lagutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner angående en reformering av skogslagstiftningen.

Kammaren biföll till en början utskottets hemställan, att förevarande memorial måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

Memorialet lades härefter till handlingarna.

Ändring i butikstängningslagen**§ 4**

Föredrogs statsutskottets memorial nr 159, angående statsregleringen för budgetåret 1956/57.

Punkterna 1—12

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 13 och 14

Lades till handlingarna.

Punkten 15

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 16

Lades till handlingarna.

Punkten 17

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5**Ändring i butikstängningslagen**

Föredrogs andra lagutskottets memorial nr 40, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i butikstängningslagen den 21 juli 1948 (nr 608), jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan Kungl. Maj:t genom propositionen nr 162 föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i butikstängningslagen den 21 juli 1948 (nr 608), hade utskottet hemställt, att riksdagen, med avslag å propositionen i vad denna innefattade förslag till ändring av 2 § 6) butikstängningslagen (avseende försäljning från automat), samt med förmälan att utskottet funnit 4 och 6 §§ i det i propositionen framlagda lagförslaget icke böra i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga ett såsom utskottets förslag betecknat förslag till lag om ändring av nyssnämnda lag.

Vid behandling av utskottets utlåtande hade första kammaren beslutat bifalla vad utskottet i utlåtandet hemställt, medan andra kammaren godkänt 2 § i den lydelse, som föreslagits av

Kungl. Maj:t, och i övrigt bifallit vad utskottet i utlåtandet hemställt.

Med anledning av vad sålunda förekommit hade utskottet till behandling förehaft frågan om sammanjämkning av skiljaktigheten mellan kamrarnas beslut och därvid hemställt, att kamrarna, med frånträdande av sina tidigare fattade beslut beträffande lagförslaget, måtte antaga ett av utskottet framlagt förslag till lag om ändring i butikstängningslagen den 21 juli 1948 (nr 608).

Reservation hade avgivits av herrar *Sunne, Huss, Mannerskantz, Alvar Andersson* och *Jacobsson* i Tobo, fru *Sandström* och fru *Ewerlöf*, vilka ansett, att utskottet bort för riksdagen anmäla, att frågan om ändring i butikstängningslagen, i vad avsåge automathandeln, för innevarande riksdagssession förfallit.

Kammaren beslöt till en början, i enlighet med begäran av utskottet, att företa ärendet till avgörande efter endast en bordläggning.

Sedan utskottets hemställan härefter föredragits, anförde:

Herr **JACOBSSON** i Tobo (fp):

Herr talman! I anledning av den reservation av herr *Sunne* m. fl., vilken är fogad till detta memorial och vari vi reser vanter uttrycker den uppfattningen, att sammanjämkning icke borde ske, hemställer jag om avslag på andra lagutskottets här föreliggande hemställan.

Fru **JOHANSSON** i Norrköping (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Jacobsson* i Tobo begärde

Ändring i butikstängningslagen

emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 40, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Jacobsson i Tobo begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 114 ja och 70 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 315, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående skolväsendets ordnande på realskolestadiet under övergångstiden före enhetsskolans genomförande m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 334, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa avsättningar till budgetutjämningsfonden;

nr 335, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56;

nr 336, angående statsregleringen för budgetåret 1956/57; och

nr 337, med överlämnande av riksstat för budgetåret 1956/57;

från bevillningsutskottet:

nr 333, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1956/57, m. m.; samt

från andra lagutskottet:

nr 346, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i butikstängningslagen den 21 juli 1948 (nr 608), jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 347, i anledning av väckta motioner angående höjning av maximigränserna för axel- och boggietryck på landets vägar.

Vidare anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 321, angående val av fullmäktige i riksbanken med suppleanter; och

nr 326, angående val av fullmäktige i riksgäldskontoret med suppleanter;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 322 för herr David Emanuel Hall att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 323, för herr Olof Andersson att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 324, för herr Sven Patrik Svensson att vara suppleant för en av riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 325, för herr Karl Emil Ahlkvist att vara suppleant för en av riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 327, för herr talmannen Gustaf Valdemar Nilsson att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 328, för herr Waldemar Svensson att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 329, för herr Axel Gustav Birger Andersson att vara suppleant för en fullmäktig i riksgäldskontoret; och

nr 330, för herr Lars Arthur Widén att vara suppleant för en fullmäktig i riksgäldskontoret.

Slutligen anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från första lagutskottet:

nr 341, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en den 22 mars 1956 avslutad överenskommelse mellan Sverige och Förbundsrepubliken Tyskland rörande återställande av rättigheter på det industriella rättsskyddets område, m. m.;

från tredje lagutskottet:

nr 343, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner:

nr 344, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående riktlinjer för utvecklingsarbetet på atomenergiområdet jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 345, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt att utvinna atomenergi m. m. (atomenergilag), m. m.; samt

från sammansatta konstitutions- och första lagutskottet:

nr 342, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av 96 och 99—101 §§ regeringsformen.

§ 7

Justerades protokollsutdrag.

§ 8

Herr TALMANNEN anförde:

Efter samråd med första kammarens talman vill jag meddela, att riksdagens höstsession kommer att ta sin början tisdagen den 16 oktober, då kammaren sammanträder klockan 14. Kallelse kommer på sedvanligt sätt att ske genom annonsering och tillkännagivande i radion.

När vi nu åtskiljes efter fullgjort arbete under vårsessionen, ber jag att få tillönska kammarens ledamöter och personal en angenäm sommar.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 10.20.

In fidem
Gunnar Britth

Tisdagen den 12 juni

Kl. 11.00

Jämlikt bestämmelse i § 5 riksdagsstadgan hade tillkännagivande blivit vederbörligen utfärdat därom, att justering av de kammarens protokoll, vilka vid vårsessionens slut återstode ojusterade, komme att denna dag kl. 11.00 försiggå i kammarens justeringsrum; och tillstädeskommo därvid följande ledamöter:

herr *Pettersson* i Dahl,
» *Jacobsson* i Tobo
» *Hansson* i Skegrie, och
» *Nilsson* i Svalöv.

Protokollen för den 26, den 28, den 29, den 30 och den 31 nästlidna maj upplästes för justering och blevo av kammarens tillstädesvarande ledamöter godkända.

In fidem
Gunnar Britth